

สภาพพื้นฐานทั่วไปของนคร เชียงใหม่และเขตกำแพงเมืองชั้นใน

4.1 เขตการปกครอง ลักษณะทางกายภาพ และภูมิอากาศ

1) เขตการปกครอง

นครเชียงใหม่ เดิมมีฐานะเป็นลูฮาบิบาล ได้รับการสถาปนาเมื่อ พ.ศ. 2458 ขึ้นตรงต่อมณฑลพายัพ ต่อมาใน พ.ศ. 2478 เมื่อมีการจัดเขตชุมชนใหม่ สถาปนาพระราชวรสารจึงมีมณฑลฐานะเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นเทศบาลนคร ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2478 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 80 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2478 มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 17.5 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 6 ตำบล ได้แก่ วัดเกตคุณาราม อ่างคูลาน หายยา อ่างม่อย และพระสิงห์ เป็นเทศบาลนครแห่งแรกของประเทศ และเป็นแห่งเดียวกระทั่งปัจจุบัน หลังจากมีอีก 48 ปี เชียงใหม่เติบโตเป็นชุมชนหนาแน่นขึ้น และขยายตัวออกไปมากมาย ใน พ.ศ. 2526 จึงได้มีการประกาศขยายเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จาก 17.5 ตารางกิโลเมตร เป็น 40.5 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ในปัจจุบัน ตามพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 100 ตอนที่ 53 วันที่ 5 เมษายน 2526 มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่ 14 ตำบล ได้แก่ 6 ตำบลในเขตเทศบาลเก่า และบางส่วนของตำบลข้างเมือง ป่าตัน หนองป่าครั่ง หนองหอย ลู่เทพ ป่าแดด ท่าศาลา และท่าอ่าม พื้นที่ของตำบลทั้งหมดในเทศบาลแล้วลงในตารางที่ 4.1

เป็นที่น่าสังเกตว่าเขตการปกครอง หรือเขตเทศบาล มักไม่ทันการเจริญเติบโตที่เป็นจริงของเมือง ความพยายามในการขยายเทศบาลมีมาหลายปีแล้ว เมื่อมีการประกาศการขยายเขตเทศบาลออกไปเป็น 40.5 ตารางกิโลเมตร พื้นที่เมืองก็ขยายตัวออกไปโดยรอบเกินเขตเทศบาลเสียแล้ว ดังนั้นสำนักผังเมืองจึงประกาศขอบเขตผังเมืองรวม เพื่อควบคุมการโยกถิ่นในพื้นที่ประมาณ 130 ตารางกิโลเมตร (ดูแผนที่ 4.1) ครอบคลุมเขตเทศบาลเก่าและเขตเทศบาลใหม่ ครอบคลุมบางส่วนของอำเภอแม่ริม อำเภอสันทราย และคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของ

ตารางที่ 4.1 แสดงพื้นที่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ปัจจุบัน จำแนกตามตำบล

ตำบล	จำนวนพื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละของเขตเทศบาล
1. วัดเกต	4.8464	12.06
2. ศรีภูมิ	2.7342	6.80
3. ช้างคลาน	3.6562	9.10
4. หายยา	1.8458	4.59
5. ช้างม้อย	1.6600	4.14
6. พระสิงห์	1.8387	4.58
7. ช้างเผือก	4.0728	10.13
8. ป่าตัน	6.5624	16.33
9. หนองป่าครั่ง	1.0624	2.64
10. หนองหอย	2.0005	4.98
11. ลู่เทพ	5.5544	13.82
12. ป่าแดด	0.7889	1.96
13. ท่าศาลา	2.4917	6.20
14. พ้าอำม	1.0720	2.67
รวม	40.1864	100

ที่มา : "ผลกระทบของลักษณะประชากรและการใช้ที่ดินที่มีต่อความต้องการบริการ

สาธารณะ : กรณีศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่" หน้า 2-15

2) ลักษณะทางกายภาพ

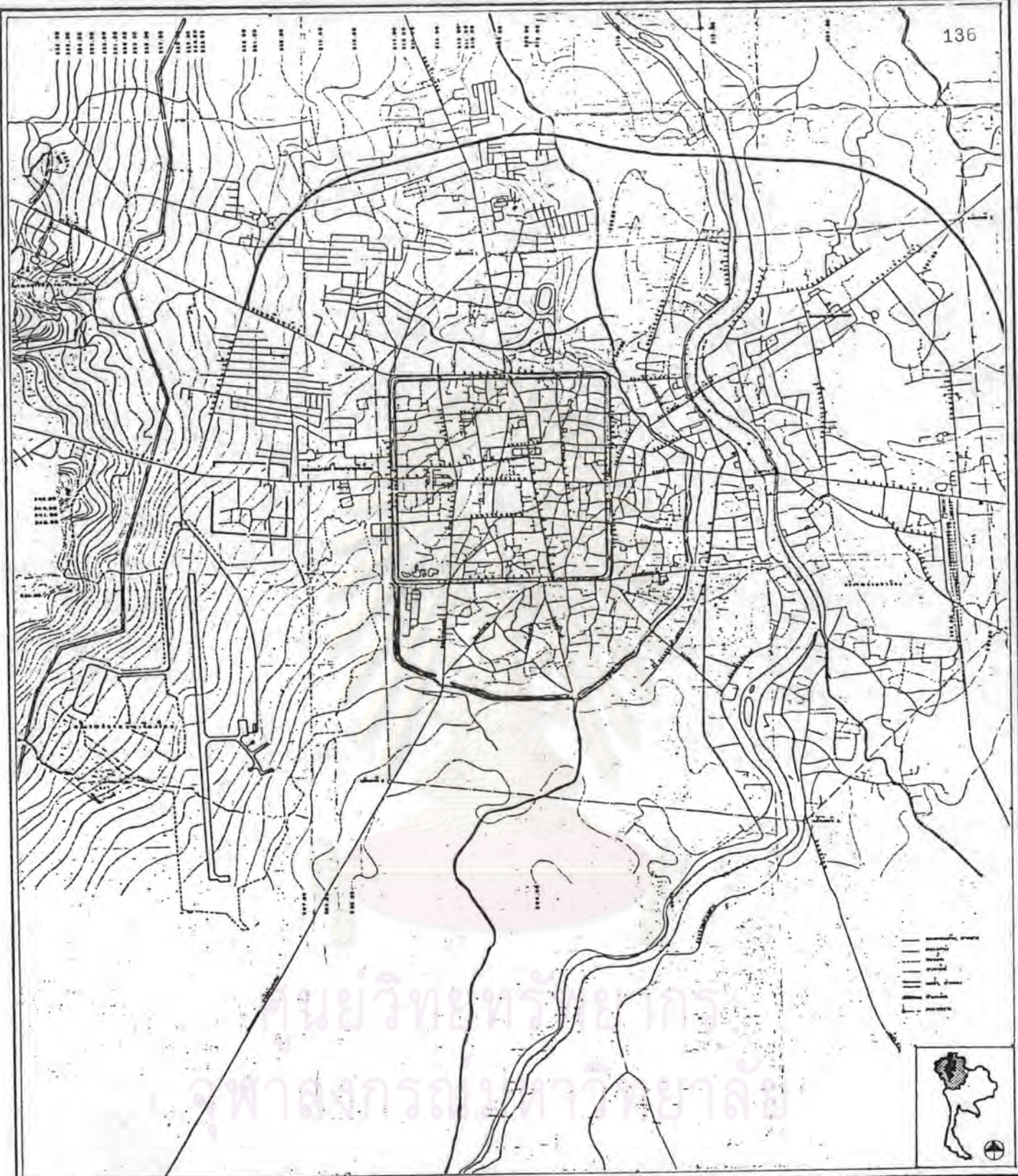
พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นภูเขาสูงตลอดแนวยาวเหนือจรดใต้ มีที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ อยู่บริเวณเชิงเขาเหล่านี้ และที่ราบสำคัญเป็นที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ ความลาดชันไม่เกิน 2% อันเป็นที่ตั้งของอำเภอสำคัญเกือบทั้งหมด อยู่ทางตะวันออกของจังหวัด ตลอดไปจนถึงเมืองสาธุณ เมืองเชียงใหม่อยู่ในที่ราบนี้เมื่อมองจากมุมมองที่ตีนเมืองเชียงใหม่ จะเห็นแนวเทือกเขาสลับซับซ้อนเป็นเส้นรอบรูปการล้อมรอบเมืองเชียงใหม่ไว้ เป็นเส้นที่ยิ่งของเมือง ที่สามารถมองเห็นลวดลายธรรมชาติซึ่งงดงามได้เกือบทุกจุดในเมือง ดอยสุเทพซึ่งอยู่ในแนวเทือกเขาที่ใกล้เมืองมากที่สุดอยู่ทางตะวันตกของเมือง ส่วนที่สูงที่สุดของเมืองจึงเป็นบริเวณเชิงดอยสุเทพนี้ สูงประมาณ 336 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ลาดลงไปทางตะวันออกจนถึงแม่ฟ้าปิง ที่ความสูง 309 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล และลาดต่อไปทางฝั่งตะวันออกของแม่ฟ้าปิง บริเวณนี้เป็นที่ราบดินตะกอนใหม่ มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง (ดูแผนที่ 4.2)

ส่วนพื้นที่ในเขตกำแพงเมืองชั้นในรูปสี่เหลี่ยมหรือคันศึกศึกษา มีลักษณะเป็นที่ราบมีความลาดเชิงเล็กน้อย จากมุมด้านตะวันตกเฉียงเหนือหรือแจ้งศรีภูมิ ที่สูงประมาณ 316 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ไปสู่มุมด้านตะวันออกเฉียงใต้หรือแจ้งชะด้า ที่ความสูงประมาณ 309 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล เมื่อพิจารณาความเหมาะสมของพื้นที่เมืองจากความลาดชัน จะเห็นว่าบริเวณที่มีความลาดชันน้อยกว่า 2% เป็นพื้นที่ราบ มีการระบายน้ำเร็ว (ซึ่งถูกอ้างถึงใน "ศักยภาพของสภาพแวดล้อมด้านกายภาพสำหรับการพัฒนาเมืองบริวารของเชียงใหม่", 2528 : 2.10 อ้างจาก Design with Nature และ Soil Survey and Land use Planning) เมืองที่ตั้งในบริเวณนี้จึงอาจมีปัญหาด้านการระบายน้ำ จำต้องมีระบบระบายน้ำที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม

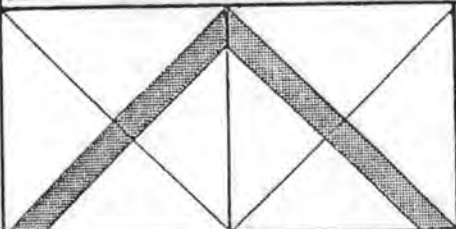
3) ภูมิอากาศ

เขตจังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตที่มีสภาพภูมิอากาศแบบมรสุม มีสองฤดูใหญ่ คือ ฤดูฝน และฤดูแล้ง ๆ แบ่งเป็นฤดูหนาวและฤดูร้อน ฤดูฝนตั้งแต่เดือน พฤษภาคม-กันยายน ฤดูหนาว ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน-มกราคม และฤดูร้อนตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์-เมษายน

อุณหภูมิโดยเฉลี่ยตลอดทั้งปี 25.7 องศาเซลเซียส พืชอยู่ระหว่าง 21.5-28.8 องศาเซลเซียส ในฤดูฝนพืชอุณหภูมิของกลางวันและกลางคืนต่างกันไม่เกิน 8 องศา

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตกำแพงเมือง

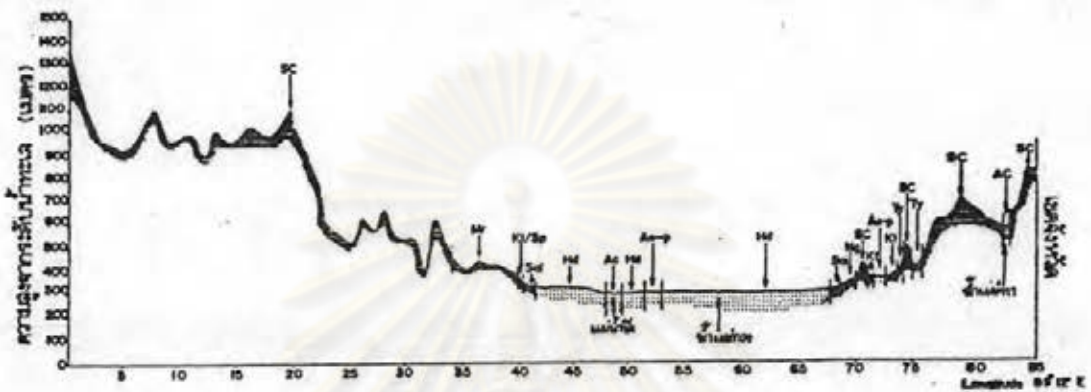
เชียงใหม่

แสดง: เส้นแสดงความลาดชันของพื้นที่เขตเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 4.2

ที่มา: สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย.

แผนภูมิ 4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิประเทศกับดินชนิดต่างๆในหุบเขียงใหม่.

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตก้นหุบเขียง
เชียงใหม่

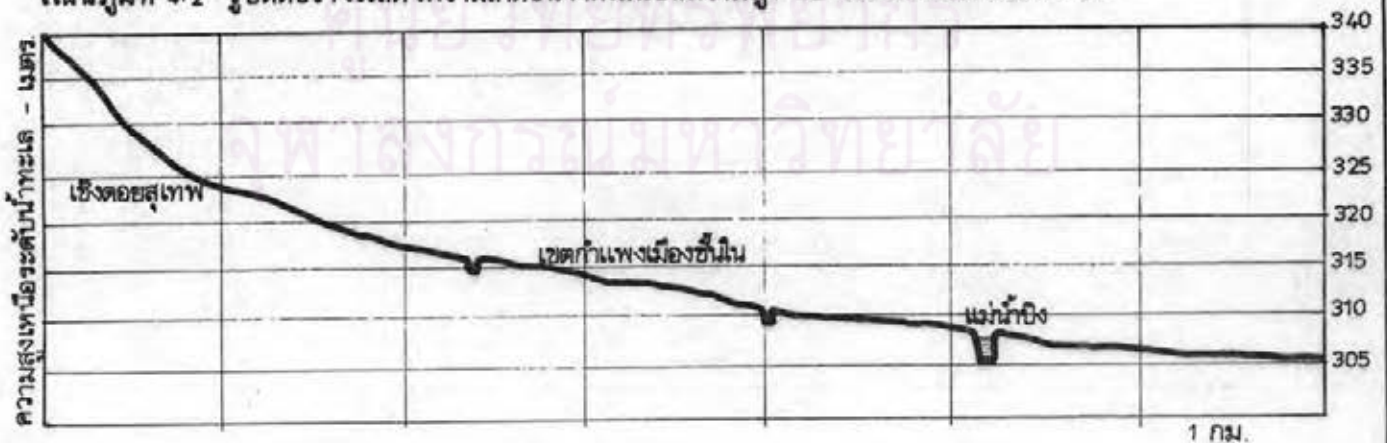
- บริเวณที่ราบดินตะกอนใหม่
- บริเวณที่ลาดลอนคลื่นดินตะกอนเก่า
- บริเวณเนินฮานและภูเขาอุลต์บิซบิซัน

ที่มา : อึ้งวางค์ ไปวราณานท์, 2528 : ภาพหมายเลข 3.1

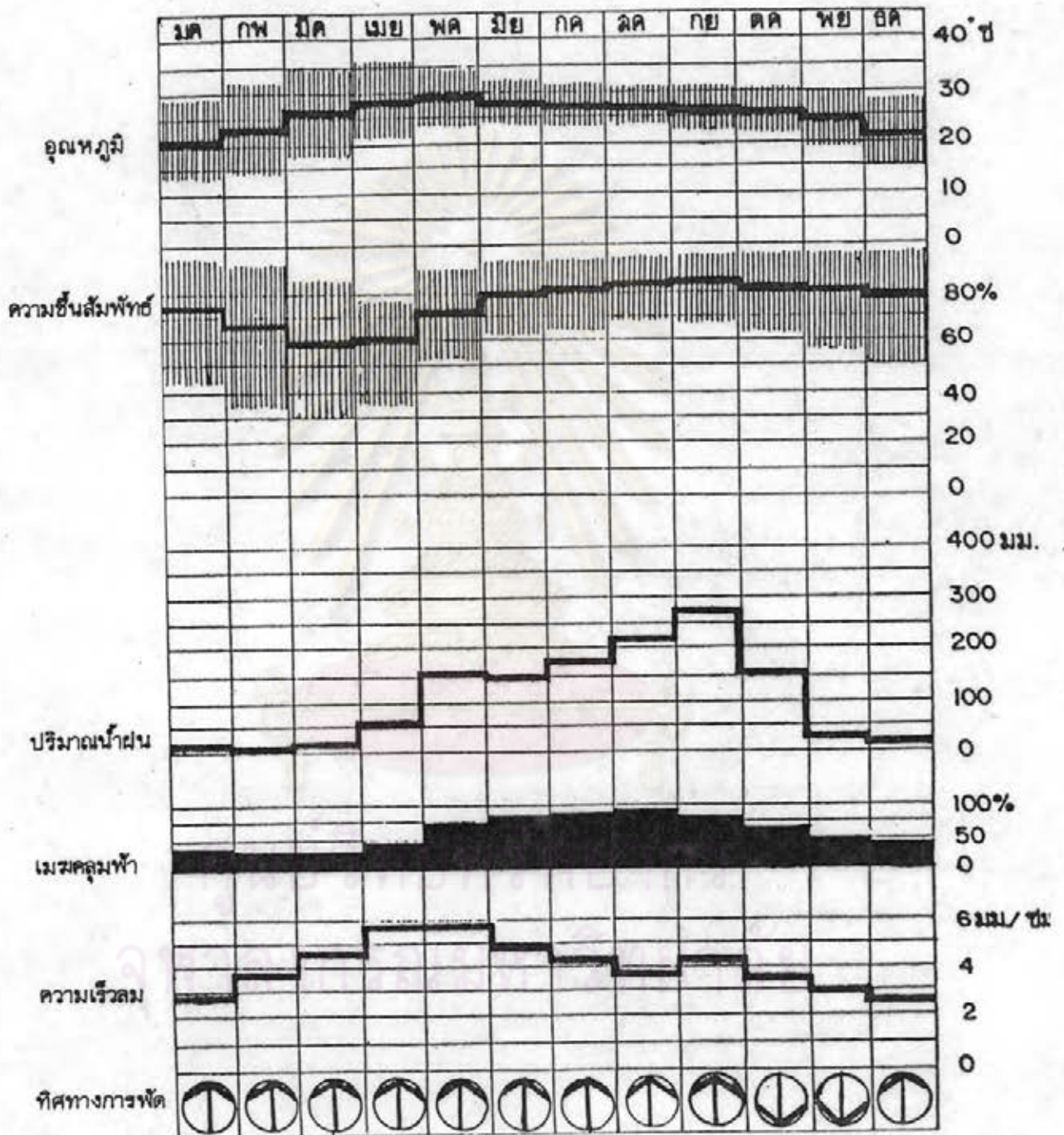
มาตราส่วน

แผนภูมิที่ 4.2 รูปตัดขวางแสดงความลาดชันจากเส้นชั้นความสูง ของพื้นที่เขตเมืองเชียงใหม่.

แผนภูมิ 4.3 แสดงสภาพภูมิอากาศจังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : อัญญาณ์ โปรภานนท์, 2528 : ภาพหมายเลข 3.2

เซลเซียส ขณะที่ฤดูแล้งต่างกันมากกว่า 12 องศาเซลเซียส

ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ 80 เป็นเวลาถึง 6 เดือน ในฤดูฝน และ ฤดูแล้ง ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยยังคงสูงกว่าร้อยละ 50 หรือความชื้นสัมพัทธ์ต่างกันไม่เกินร้อยละ 15 ขณะที่ฤดูแล้งต่างกันมากกว่าร้อยละ 25

ปริมาณน้ำฝน จำนวนวันที่มีฝนตกเฉลี่ย 123.2 วันต่อปี ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 1,278.6 มิลลิเมตรต่อปี ในฤดูฝนจำนวนวันที่มีฝนตก 14.6-23.5 วัน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 154.9-276.5 มิลลิเมตรต่อเดือน ฤดูแล้งมีฝนตกน้อย จำนวนวันที่มีฝนตก 2.4-4.4 วัน และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 11.0-31.9 มิลลิเมตรต่อเดือน ที่ราบลุ่มมีฝนตกน้อยกว่าส่วนที่เป็นภูเขาสูง

สภาพท้องฟ้าเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล ฤดูฝนท้องฟ้ามีเมฆปกคลุมมากกว่าร้อยละ 70 ส่วนฤดูแล้งท้องฟ้าแจ่มใสมีสีน้ำเงินเข้ม มีเมฆคลุมเพียงเล็กน้อย

ลมทิศทางลมพัดขึ้นเหนือ กินเวลาถึง 10 เดือน ตั้งแต่ธันวาคม-กันยายน และ พัดลงใต้เพียง 2 เดือน คือ ตุลาคม-พฤศจิกายน ความเร็วลมโดยเฉลี่ย 0-6 กิโลเมตรต่อ ชั่วโมง

อากาศที่สดชื่นเป็นสลับในฤดูหนาวของ เชียงใหม่ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีนักท่องเที่ยวเยี่ยมชม เชียงใหม่ในฤดูดังกล่าว เนื่องจากเป็นระยะที่อากาศหนาวเย็นต่างจาก ภาคกลางหรือภาคใต้ และเป็นระยะที่มีดอกไม้เมืองหนาวกำลังผลิดอก ประกอบกับเป็นระยะเวลาที่มีเทศกาลเฉลิมฉลองต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนสำคัญ ประกอบกับลักษณะอื่น ๆ ทำให้ เชียงใหม่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก

4.2 ประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ของ เมือง เชียงใหม่ สืบเนื่องและเกี่ยวข้องกับเมืองใกล้เคียง โดยรอบ โดยเฉพาะ เชียงแสน-พะเยา และศรีภูมิชัย (สาขุม) เนื่องจากเป็นเมืองที่สร้างขึ้นภายหลัง และ เจ้าครองนครจากทางเหนือ ได้ขยายอิทธิพลและมาสร้าง เมืองใหม่ที่เชียงใหม่ ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ในระยะก่อนสร้าง เมือง เชียงใหม่พอสังเขป การศึกษาด้าน ประวัติศาสตร์นี้ใช้หนังสืออ่านประกอบหลาย ๆ เล่ม และจากผู้เขียนหลาย ๆ ท่านแล้วจึงเรียบเรียงขึ้น นอกจากนี้ในระยะต้นยังจะใช้คำว่า "แคว้น" แทนคำว่า "อาณาจักร" ดังที่ปรากฏอยู่ใน

หนังสือประวัติศาสตร์ทั่วไป ตามแนวความคิดของ ลูจิตต์ วงษ์เทศ ที่ได้เสนอไว้ในหนังสือ "ลุ่มโยทโยไม่โยธาธาแห่งแรกของไทย" ไว้ว่า วิถีคิดแบบ "อาณาจักร" นั้นเป็นของยุโรป ซึ่งแตกต่างกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในยุโรปมีพลเมืองมีมาก ที่ดินมีน้อยจึงแย่งชิงที่ดินกัน แต่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีที่ดินมีมาก พลเมืองมีน้อย เขาจึงแย่งชิงพลเมืองกัน เมื่อชนะศึกสงครามจึงเป็นการกวาดต้อนผู้คน หรือเชลยช่างฝีมือ พระ นักปราชญ์ มาอยู่ในดินแดนของตน ไม่ใช่เป็นการสังคนของตนไปปกครองดินแดนอื่นอย่างในยุโรป เขายังเสนอความเห็นในเรื่องนี้อีกว่า ก่อนรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยา ยังไม่มีร่องรอยของการบริหารแบบ "อาณาจักร" มิหนำซ้ำคำว่า "อาณาจักร" นี้เป็นศัพท์ใหม่ที่เกิดเมื่อมีการติดต่อกับชาวยุโรปแล้ว ทั้งวัฒนธรรมโบราณของชนในบริเวณนี้ก็จะโยทโยว่า "แคว้น" ซึ่งมีลักษณะเป็นชนหนึ่งชนเดียวกันอย่างหลวม ๆ ชอบเขตไม่กว้างขวางใหญ่โต เช่นคำว่า "อาณาจักร" แต่ละ "แคว้น" มีความสัมพันธ์เป็นพี่น้องกัน สนิทสนมกันบ้าง แยกตัวไปเข้ากับ "แคว้น" อื่นบ้าง ขึ้นกับลักษณะของผู้นำแคว้นว่ามีความน่าศรัทธา เลื่อมใส หรือมีกำลังทหารเข้มแข็งขนาดไหน ประวัติศาสตร์ของดินแดนที่เรียกว่าล้านนา มีเป็นลำดับดังนี้

1) บทนำ

คำว่า "ล้านนา" เป็นคำที่ใช้เรียกอาณาบริเวณที่ประกอบด้วยเมืองกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นดินแดนทางตอนเหนือของไทยในปัจจุบัน รวมทั้งดินแดนบางส่วนของประเทศพม่า จีน และลาว ส่วนที่เป็นทางเหนือของไทยนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 เขตใหญ่ ๆ ตามลักษณะภูมิศาสตร์ คือ เขตที่ราบลุ่มเชียงใหม่-สาขุณ และเขตที่ราบลุ่มเชียงราย-พะเยา โดยมีเทือกเขาทั้งเป็นแนวยาว เขตที่ราบลุ่มเชียงใหม่-สาขุณ นั้นมีแคว้นหรือรัฐย่อยเป็นแคว้นเก่าแก่ ส่วนที่ราบลุ่มเชียงราย-พะเยานั้นมีแคว้นเชียงแสน และแคว้นพะเยามาแต่โบราณ ซึ่งอาจเรียกว่า "กลุ่มแคว้นโยนก" ต่อมาพญามังรายแห่งเมืองเชียงราย ได้ยกทัพข้ามเขามาโจมตีแคว้นหรือรัฐย่อยที่สาขุณ แล้วจึงรวบรวมผู้คนสร้างเมืองใหม่ คือ เมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.1839 แคว้นหรือรัฐย่อย ลลายตัวไป พญามังรายรวบรวมแคว้นโยนกได้ทั้งหมด กลายเป็นแคว้นล้านนา

2) สมัยก่อนประวัติศาสตร์

จากหลักฐานทางโบราณคดี พบว่าบริเวณล้านนานี้ มีมนุษย์อาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีการขุดพบเครื่องมือหินที่ อ.แม่ทะสาปาง ซึ่งมีอายุไม่เกิน 700,000 ปีมาแล้ว

และนอกจากนี้ยังพบหลักฐานเกี่ยวกับเครื่องมือหินที่ อ. เชียงแสน เชียงราย และ อ. ร้องกวาง
แพร่ เป็นต้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ, อ้างจาก อิน อภัย, "กระต๊อบก่อนประวัติศาสตร์
ในประเทศไทย", 2527 : 14-15)

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อไม่กี่ 8,000 ปีมาแล้ว มนุษย์ที่อาศัยในดินแดนล้านนา
เริ่มรวมกันอยู่เป็นหมู่บ้าน ไม่ร้อนเราไป เริ่มรู้จักการทำกาการเพาะปลูก-เลี้ยงสัตว์ และรู้จักทำ
เครื่องปั้นดินเผา ตลอดจนเครื่องนุ่งห่ม แม้ไม่อาจจะบ่งชี้แน่ชัดว่ามนุษย์ที่อาศัยในดินแดนล้านนา
เมื่อ 700,000 ปีมาแล้ว เป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์ใด เนื่องจากการศึกษายังไม่กว้างขวางและมี
จำนวนมากพอ แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า ล้วนมีพัฒนาการซึ่งส่งผลให้กับวัฒนธรรมของมนุษย์ในสมัยหลังๆ
ทั้งสิ้น

3) เริ่มสมัยประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี

ประวัติของมนุษย์ในตอนแรกมีลักษณะ เป็นนิยายปรัมปรา จากการศึกษาและ
วิเคราะห์ตามหลักวิชามานุษยวิทยา สุจิตต์ วงษ์เทศ สรุปไว้ว่า กลุ่มชนพวกแรกที่เจริญอยู่ในที่
ราบลุ่มเชียงใหม่ คือ พวกเมงคบุตร ซึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่เชิงตอยลุเทพ ใกล้กับน้ำแม่ฮาน อัน
เป็นลำธารของแม่น้ำปิง ลักษณะสังคมของชนพื้นเมืองเป็นแบบเผ่า (Tribal Society) แต่ว่า
แบ่งออกเป็นหลายตระกูล กระจายกันอยู่ในท้องที่ใกล้เคียงกัน ต่อมาเผ่าต่างถิ่นที่รับวัฒนธรรม
อินเดีย คือฤาษีลู่เทพ อพยพเข้ามา ได้แต่งงานกับหญิงพื้นเมืองกลุ่มที่นับถือ เพื่อเป็นสัญลักษณ์
ฤาษีลู่เทพกลายเป็นผู้นำชาวพื้นเมืองทั้งหมด ต่อมาจึงได้สร้างบ้านเมืองขึ้นให้ลูกหลานปกครอง
กันในตระกูลนี้จึงกลายเป็นชนชั้นปกครองไป

ระยะนี้ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือ เปลี่ยนจากสังคมแบบ
เผ่า มาเป็นสังคมแบบเมือง (Urban Society) เกิดมีชนชั้นและกษัตริย์ปกครอง สมัยต่อมา
เมืองที่สร้างขึ้นได้เกิดอภินิหาร จึงมีการสร้างเมืองขึ้นแทนในบริเวณใหม่ คือเมืองหริภุญชัย การ
สร้างเมืองหริภุญชัยนี้อาจกล่าวได้ว่า เจริญเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์แล้ว มีร่องรอยของ เมืองโบราณ
วัดสุทัศน์และจารึกเป็นหลักฐานสนับสนุน

ตามตำนานเมืองสาขุม ปราบกว่า พ.ศ. 1310 ฤาษีลู่เทพ และฤาษีสุทราหิมต์
สร้างเมืองหริภุญชัยขึ้น แล้วทูลเชิญพระนางจามเทวี จากละโว้ซึ่งเป็นธิดากษัตริย์ผู้ปกครองละโว้

ขึ้นไปปกครอง พระนางจามเทวีทรงรับและเดินทางไปถึงหริภุญชัย ประมาณ พ.ศ. 1311-1312 การเสด็จมาครองราชย์ยังเมืองหริภุญชัยของพระนางจามเทวีนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแก่เมืองในกลุ่มน้ำแถมเป็นอย่างมาก เพราะพระนางจามเทวีไม่ได้เสด็จมาเพียงพระองค์เดียว หากนำคณะสงฆ์ นักปราชญ์ราชบัณฑิต ช่างศิลปะและนักวิชาการอื่นมาด้วยเป็นจำนวนมาก

สมัยพระนางจามเทวีนี้ เป็นระยะแห่งการสร้างบ้านสร้างเมือง มีการขยายบ้านเมืองข้ามเทือกเขาขุนตาล ไปยังที่ราบลุ่มแม่น้ำวังในเขตจังหวัดลำปาง โดยมีเจ้าอินทวโรรสราชโอรส ทรงสร้างเขลางค์นครขึ้น คู่กับหริภุญชัย สมัยต่อ ๆ มา หริภุญชัยก็มีการเกี่ยวข้องกับบรรดาเมืองอื่น ๆ ใกล้เคียง โดยเฉพาะละโว้หรือลพบุรี

สมัยต่อมา หริภุญชัยกลับมีความสัมพันธ์ในทางสังคมและวัฒนธรรมกับประเทศมอญ คือ เมืองสุพรรณนคร (ละโว้ หรือ ละโว้ง) กับหงสาวดี (พะโค) มากกว่าที่อื่น เมื่อเกิดพิวตภพโรคระบาดขึ้นที่หริภุญชัย ประมาณ พ.ศ. 1590 (ฮันส์ เพอร์. "ความเป็นมาของล้านนาไทย" จาก ล้านนาไทย. 2528 : 7) ชาวเมืองจึงอพยพไปที่เมืองมอญเป็นจำนวนมาก และเป็นเวลาหลายปี เมื่อโรคสงบจึงอพยพกลับมา ความสัมพันธ์กับเมืองมอญนี้ เห็นได้จากการที่ชาวหริภุญชัย ภูมิภาคและอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกคล้ายคลึงกับอักษรและภาษามอญที่พบในสหภาพพม่า

จากหลักฐานทางเอกสาร โดยเฉพาะในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวว่า หริภุญชัย มีอายุตั้งแต่ พ.ศ. 1204 มีกษัตริย์ปกครองตั้งแต่พระนางจามเทวี จนถึง พญาอุบา รวมทั้งหมด 50 องค์ เป็นแคว้นที่มีอายุประมาณ 631 ปี และเสียแก่พญามังราย ในปี พ.ศ. 1836 (สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ, 2527 : 18-38)

จากเรื่องราวและหลักฐานทางเอกสารต่าง ๆ ชี้ให้เห็นว่า หริภุญชัยไม่ใช่เป็นแต่เมืองอย่างเดียว หากแต่เป็นชื่อของแคว้น ซึ่งมีขอบเขตนอกเหนือไปจากตัวเมือง ดังนั้น หริภุญชัยจึงไม่ได้หมายความถึงเมืองสาขุมนแต่เพียงเมืองเดียว แต่ยังหมายถึงกลุ่มของเมืองด้วย เมืองในแคว้นหริภุญชัย ที่กล่าวถึงในเอกสารมีเพียงเขลางค์นครเพียงแห่งเดียว แต่จากการสำรวจและค้นคว้าพบว่า หริภุญชัย เป็นกลุ่มของเมืองที่กระจายอยู่ในที่ราบลุ่มเชียงใหม่ตอนใต้ ได้แก่เขต อ.เมือง จังหวัดลำพูน อ.จอมทอง สันป่าตอง และหางตง จังหวัดเชียงใหม่ และบริเวณลุ่มน้ำวัง ในเขต อ.เมือง และ อ.เกาะคา จังหวัดลำปาง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณา

บรรณาธิการ. 2527 : 24 - 36) เมืองเหล่านี้ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก และใกล้แม่น้ำที่ใช้ทั้งด้านการเกษตร การอุปโภคบริโภค ตลอดจนการคมนาคม ในที่ราบลุ่ม เชียงใหม่ เมืองอยู่ห่างกันประมาณ 7-8 กิโลเมตร ซึ่งเป็นระยะที่ลำธารกัดตัดต่อกันได้ภายใน วันเดียว ที่ค้นพบหลักฐานมี 4 เมือง ได้แก่ เมืองสาขุม เวียงมโน เวียงท่ากาน และเวียง-เกาะ ส่วนในจังหวัดลำปาง ได้แก่ เมืองโบราณที่วัดพระธาตุ ลำปางหลวง และที่ตำบลเวียงเหนือ ในเขตเทศบาลเมืองลำปาง

4) แคว้นโยนก

ตามหลักฐานที่ปรากฏค่อนข้างน่าเชื่อถือว่า พญามังรายผู้สร้างนครเชียงใหม่ เป็นเชื้อสายของเจ้าครองแคว้นโยนก อันหมายถึง ดินแดนที่เป็นที่ตั้งหลักแหล่งของกลุ่มชนใน บริเวณจังหวัดเชียงรายเป็นสำคัญ และภายหลังเมื่อพญามังรายตีหรืออุบายได้สำเร็จ ดินแดนใน ลุ่มน้ำทั้งสองได้รวมกันเรียกว่า ล้านนา มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เชียงใหม่

ทางด้านนโยนก มีที่มาจากเมืองโยนกนาศพันธุ์ ซึ่งลุ่มจมลงเป็นหนอง อันเกิด ภัยพิบัติธรรมชาติ ประช่าชนช่วยหรือโยนกก็เกิดขึ้นจากการล่มสลายของบรรดาชนเผ่าไทย กับเผ่าพื้นเมืองที่เคยตั้งหลักแหล่งอยู่บนตอยตุงมาก่อน ต่อมาจึงกระจายไปยังบริเวณเมืองพะเยา และเชียงราย ตามลำดับ

ในตำนานกล่าวถึงชื่อราชวงศ์ "ลาวจกราช" ว่า เดิมเป็นชาวพื้นเมืองในเขต ตอยตุง ต้นตระกูลคือ ลาวจก ล่มยต่อมาได้ลงมาสู่ที่ราบ สร้างเวียงศิรินครเงินยาง ขึ้นที่ บริเวณเมืองเชียงแสน ประมาณ พ.ศ. 1181 กษัตริย์องค์แรกคือ ลวจกราช มีโอรส 3 องค์ องค์ที่ 2 องค์พระราชาได้โปรดให้ไปตั้งเมืองในเขตจังหวัดน่าน และเมืองผาผาง ส่วนองค์น้องให้สืบราชสมบัติที่ศิรินครเงินยาง มีกษัตริย์ปกครองเรื่อยมาหลายสิบองค์ ต่อมา ชุนลาวเงินได้โปรดให้ราชโอรส ชุนจอมธรรม ไปสร้างเมือง ณ เชียงเขาชุนภู เรียกว่า อุ- กาบยาว หรือพะเยา ชุนจอมธรรมมีโอรส 2 องค์ ชุนเจืองเป็นที่ ชุนชองเป็นน้อง ชุนเจือง ได้ครองราชสมบัติสืบมา ทรงเป็นกษัตริย์ที่ทรงอำนาจมาก สามารถปราบเมืองเล็กเมืองน้อย ในเขตแม่ฟ้าหลวง แม่ฟ้าลัย แม่ฟ้าวัง และลุ่มน้ำโขงทางฝั่งตะวันออก รวมพวกแกวชุนเป็น อันหนึ่งอันเดียวกัน ทรงย้ายมาปกครองเวียงศิรินครเงินยาง ส่วนอุกาบยาว ให้ชุนชองปกครอง แทน

ต่อจากชุมชนเมืองมา 4 ชั่วคน ก็มาถึงชุมชนม้งรายหรือพญาม้งราย พญาม้งรายย้ายมาปกครองเมืองเชียงราย ตั้งเชียงรายเป็นเมืองสำคัญ และพยายามรวบรวมเมืองเล็ก ๆ เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การสร้างเมืองของพญาม้งรายไม่มีอุปสรรค เพราะกษัตริย์เมืองต่าง ๆ ล้วนเป็นเครือญาติ โดยเฉพาะขุนง่าเมือง หรือขุนง่าเมืองผู้ครองเมืองพะเยาก็เป็นเชื้อสายของขุนฮ่อง อนุชาของขุนเจือง ระยะเวลาจากกล่าวได้ว่า เป็นระยะที่แคว้นโยนกสมบูรณ์ที่สุด

ต่อมาเมื่อพญาม้งรายตีแคว้นหริภุญชัยได้ และสร้างนครเชียงใหม่ขึ้นแล้ว ทั้งแคว้นโยนกและหริภุญชัยก็รวมกันเป็นอาณาจักรล้านนาในตัวเอง

5) สร้างนครเชียงใหม่ สร้างล้านนา

ก่อนที่พญาม้งรายจะสร้างนครเชียงใหม่ มีผู้กล่าวถึงหลักฐานต่าง ๆ มากมาย อันแสดงว่า ดินแดนนี้มีผู้อยู่อาศัยมาก่อนแล้ว มิใช่แผ่นดินรกร้างว่างเปล่าเสียทีเดียว สันนิษฐานกันว่าดินแดนบริเวณนี้คงจะเป็นที่อยู่ของพวกกะว้า หรือสัวะ และกล่อมหรือขอมตัว (เอรูน ริเชียร เอียว. "ประวัติคำลัตร์เมืองเชียงใหม่ ลมัยราชวงศ์ม้งราย และลมัยหม่าปกครอง", ล้านนาไทย, 2527 : 268-276) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้เมื่อใด ความข้อนี้ตรงกันตั้งมีผู้อ้างจากตำนานลุ่มน้ำแดงว่า ชุมชนที่เป็นเมืองเล็กเมืองน้อยนี้เกิดบนที่ราบลุ่มน้ำปิงก่อนสถาปนาหริภุญชัยเสียอีก สังคมรุ่นนี้อยู่ร่วมยุคเดียวกับกลุ่มนาคพิมจุ สิงหนวัตินคร (วิรัตน์ เตมียพันธ์, อ้างจาก ศรัศิกดิ์ วลีโรดม "แคว้นหริภุญชัย". ศิลปและโบราณคดีในประเทศไทย, 2528 : 1-6) ชุมชนระดับเมืองก่อตั้งเป็นแห่งแรกที่แอ่งเชียงดาวที่อยู่ตอนต้น ๆ ของแม่น้ำปิง ชาวพื้นเมืองเดิมเป็นพวกสัวะ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการสร้างถิ่นฐานที่อยู่ของชนกลุ่มนี้ ดังปรากฏในหลักฐานเมืองโบราณ ไตแก้ว เวียงเจ็ดลิน (หรือเข่งรูปูรี) อยู่เชิงตอยลู่เทพ ด้านตะวันออก เวียงล่วนดอก ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเวียงเจ็ดลิน เป็นต้น

พญาม้งรายพยายามรวบรวมเมืองต่าง ๆ ในที่ราบลุ่มน้ำปิง และที่ราบเชียงรายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความต้องการจะยึดหริภุญชัยด้วย ทรงย้ายไปประทับที่เวียงฝาง และตำเนินแผน "อ้ายฟ้า" คือ ส่งอ้ายฟ้าไปเป็นโกลีศิกในหริภุญชัย ทำให้ราชบุตรไม่พอใจพญาฮีบยา เจ้าผู้ครองนคร ใช้ความพยายามอยู่ประมาณ 7 ปี จึงเข้าโจมตียึดหริภุญชัยได้ พญาฮีบยา

(เซ็นส์ เพอร์, จาก ล้านนาไทย. 2528 : 13) ส่วนสาขานี้ยังคงมีบทบาทด้านค้าสำเนาและวัฒนธรรมเท่านั้น กล่าวได้ว่าเมืองเชียงใหม่มีอายุอ่อนกว่าลู่โยทัย 16 ปี และอายุมากกว่าเมืองอูร์ยาถึง 54 ปี (นิล หิณชิระนันท์, 30 มีนาคม, 2528)

ระยะนี้เชียงใหม่มีความสัมพันธ์อันดีกับพะเยา และลู่โยทัย นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์กับพุกาม พบข้อความในตำนานที่กล่าวถึงพญามังราย ได้มาอย่างฝีมือประเภทต่าง ๆ เช่น ว่างทอง ว่างข้อง ว่างเหล็ก ฯลฯ มาจากเมืองพุกามเมื่อคราวเสด็จไป แล่งถึงความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนกันทางศิลปวัฒนธรรมด้วย

คำสันสกฤตที่พบในระยะนี้ได้แก่ เจตีย์สี่เหลี่ยม ในวัดเจตีย์เหลี่ยม อ.ลำปาง ได้แบบอย่างมาจากเจตีย์อุฎฺฑ วัดจามเทวี เมืองสาขุม ภายหลังมีการซ่อมแซมโดยช่างพม่าในสมัยรัตนโกสินทร์ จนลวดลาย เครื่องประดับและพระพุทธรูป เปลี่ยนแปลงเป็นแบบพม่าไปหมด วัดเชียงมั่น ซึ่งเดิมพญามังรายใช้เป็นที่พักขณะเริ่มสร้างเมืองเชียงใหม่ เรียกว่า เรียงเล็กหรือ เรียงเชียงมั่น หลังจากที่แปรพระราชฐานเข้าสู่พระราชวังแล้ว จึงโปรดให้ตั้งเป็นพระอารามหลวง สร้างกุฎี วิหารการเปรียญ และพระเจดีย์ขึ้น พระราชทานนามว่าวัดเชียงมั่น (นริศ ผดุงไทย, "วัดเชียงมั่น" จาก ล้านนาไทย, 2527 : ภาคผนวก 49-51) วัดนี้ถือว่าเป็นวัดเก่าแก่ที่มีอายุคู่กับเมืองเชียงใหม่ จึงได้รับการซ่อมแซมบูรณะ และทำนุบำรุงจากกษัตริย์ และเจ้านายในยุคต่อ ๆ มา แม้ขณะที่ต้องตกอยู่ในอำนาจปกครองของพม่า

พญามังราย สวรรคตประมาณ พ.ศ.1854 หลังจากนั้นล้านนาก็ปกครองโดยกษัตริย์เชื้อสายราชวงศ์มังรายอีก 17 พระองค์ ก็เสียเอกราชแก่พระเจ้าบุเรงนองของพม่าในสมัยพระเจ้าเมกุฎี เมื่อ พ.ศ.2101 นครเชียงใหม่มีอายุได้ 262 ปี พม่าได้แต่งตั้งกษัตริย์เชื้อสายราชวงศ์มังรายขึ้นปกครองอีก 1 พระองค์ รวมเป็นกษัตริย์ในราชวงศ์นี้ 18 พระองค์ (ดูตาราง 4.2) หลังจากนั้นพม่าก็ส่งผู้ปกครองของตนมาเอง

6) สมัยล้านนารุ่งเรือง

คือประมาณ พ.ศ.1914-2068 (หรือพระมหาสุ่มนเถระมาถึง เชียงใหม่ พญาเมืองแก้ว สวรรคต) เป็นยุคการปกครองของพญาเกือนา ถึงพญาเมืองแก้ว ราชวงศ์มังราย มีข้อสังเกตคือ บุคมีกษัตริย์แต่ละพระองค์จะมีอายุการครองราชย์ยาวนานกว่ายุคแรก ๆ หรือบุคหลัง คือมีอายุตั้งแต่ 21-55 ปี ยกเว้นสมัยพระเจ้ายอดเชียงราย ที่อายุการครองราชย์มีเพียง 8 ปี

ตารางที่ 4.2 รายนามกษัตริย์ล้านนา ราชวงศ์มังราย

	ลำดับที่	รายนาม	ปีที่ครองราชย์(พ.ศ.)	ระยะเวลา ที่ครองราชย์ ประมาณ(ปี)
บุคคล้างนคร	1	พ่อขุนมังราย	1839 - 1860	21
	2	ขุนคราม โอรสของพญามังราย	1860 - 1861	1
	3	เจ้าแสนภู โอรสของขุนคราม	1861 - 1862	1
	4	ขุนศรีเมือง มาตุลาของเจ้าแสนภู	1862 - 1863	1
	5	เกิดสงครามชิงราชย์ระหว่างโอรสของขุนคราม 2 พระองค์ เจ้าน้ำท่วม เจ้าแสนภู (ครองราชย์ครั้งที่ 2)	1863 - 1867 1867 - 1871	4 4
	6	เจ้าคำฟู โอรสของเจ้าแสนภู	1871 - 1877	6
	7	เจ้าผาญ โอรสของเจ้าคำฟู	1877 - 1910	3
บุตรรุ่งเรือง	8	พระเจ้ากือนา โอรสของเจ้าผาญ	1910 - 1931	21
	9	เจ้าแสนเมืองมา โอรสของพระเจ้ากือนา	1931 - 1954	23
	10	เจ้าสามฝั่งแกน โอรสของเจ้าแสนเมืองมา	1954 - 1985	31
	11	พระเจ้าติโลกราช โอรสของเจ้าสามฝั่งแกน	1985 - 2030	55
	12	พระเจ้ายอดเชียงราย ราชปนัดดาของพระเจ้า- ติโลกราช	2030 - 2038	8
	13	พระเจ้าเมืองแก้ว โอรสของพระเจ้ายอดเชียงราย	2038 - 2068	30
บุตรเสื่อม	14	พระเจ้าเมืองเกษเกล้า อนุชาของพระเจ้า- เมืองแก้ว	2068 - 2081	13
	15	พระเจ้าชวศา โอรสของพระเจ้าเมืองเกษเกล้า	2081 - 2086	5
		พระเจ้าเมืองเกษเกล้า (ครองราชย์ครั้งที่ 2)	2086 - 2089	3
	16	พระเจ้าเชษฐา ราชปนัดดาของพระเจ้าเมือง- เกษเกล้า (1)	2089 - 2091	2
	17	พระเจ้าเมกุฎี เชื้อพระวงศ์มังรายมหาราช	2094 - 2107	13
18	พระนางวิสุทธิราชเทวี เชื้อพระวงศ์พระมังราย- มหาราช (สิ้นผู้ครองราชวงศ์มังราย)	2107 - 2121	14	

(1) พระเจ้าเชษฐา ทรงครองเมืองล้านช้าง เมื่อเชียงใหม่ว่างกษัตริย์ลง ชาวเชียงใหม่
จึงก่อกบฏแล้วตีมาครองเชียงใหม่ ครองราชย์ได้ 2 ปี จึงเสด็จกลับล้านช้าง เชียงใหม่
จึงว่างกษัตริย์เป็นเวลา 4 ปี

บุคคลนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากสมัยสร้างล้านนา แต่ความเจริญถึงขีดสุดในสมัยนี้ ขอบเขตดินแดนของล้านนาก็ปรากฏชัดเจนขึ้น แพร่และน่าน ถือว่าเป็นเมืองชั้นของเชียงใหม่ใน บุคนี้ เชียงตุงแม้ไม่ใช่เมืองบริวารก็มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น เช่นเดียวกับหลวงพระบางทางทิศ เหนือ ส่วนทางตะวันตกเฉียงเหนือได้แผ่อิทธิพลไปถึงเมืองเชียงรุ่ง เมืองน่าย และเมืองมัต (ฮันส์ เพอร์, จากล้านนาไทย, 2527 : 17)

ในสมัยของพญาเกือนา ประมาณ พ.ศ.1914 พระลุ่มมเถระ ไต้มาเอาพุทธคำสำนา สังกววงศ์เข้ามาเผยแผ่ในเชียงใหม่ ทำให้ชาวล้านนาส่งใจคำสำนา "บริสุทธ" มากขึ้น และมีการเดินทางไปศึกษาคำสำนาในศรีลังกา และอินเดีย แทนที่จะเป็นพุทธแบบเดิม พระลุ่มมได้ รับการยกย่องและมีบทบาทในสังคมล้านนามากขึ้น ทั้งด้านการศึกษา ในด้านการเมืองก็พบหลักฐาน ว่าพระลุ่มมมีส่วนร่วมในการตัดสินคดีร่วมกับขุนนาง และยังว่ากล่าวตักเตือนกษัตริย์ล้านนา ผู้ ประพฤติไม่ถูกต้องอีกด้วย

ระยะนี้ล้านนากับอูรยามีสงครามใหญ่ เพราะต่างมีนโยบายขยายอาณาจักสู่ ลูโซทัย ต่างต้องการใช้ลูโซทัยเป็นฐานอำนาจป้องกันอีกฝ่ายหนึ่ง สำหรับอูรยำนั้นมีเหตุผล สำคัญทางเศรษฐกิจด้วย อูรยามีรายได้ล้นหน้จากการเป็นผู้ส่งผ่านสินค้าที่อยู่ทางตอนบนของ ทวีปไปยังดินแดนต่าง ๆ ภายนอกทวีป อูรยามีจึงพยายามครอบครองดินแดนทางตอนเหนือ รวม ทั้งล้านนา โดยเฉพาอย่างยิ่งน่าน ซึ่งอยู่ทางตอนใต้สุด เพื่อเป็นแหล่งนำสินค้าป่ามายังอูรยา ในสมัยพญาติโลกราช เป็นสมัยที่ล้านนาเป็นปีกแผ่นมั่นคงมากทั้งทางการเมืองและคำสำนา ล้านนา ขยายอิทธิพลออกไปกว้างขวาง และเป็นระยะที่ล้านนាយบายอิทธิพลไปยังลูโซทัยจริงจังที่สุด อูรยาเห็นว่าเป็นการทำทลายอำนาจของตน เพราะถือว่าลูโซทัยเป็นอาณาเขตของตน (สุษณี รงค์ไชย, จากล้านนาไทย, 2527 : 249) มีการทำสงครามกับพระบรมไตรโลกนาถแห่งอูรยา หลายครั้ง พ.ศ.1919 เจ้าเมืองสองแคว (พิษณุโลก) และ พ.ศ.2003 พระยาเข็ลียง เจ้าเมือง สวรรคโลกเอาใจออกห่างอูรยามาว่ามิพักดีล้านนา มีการนำกองทัพอเชียงใหม่ไปตีหัวเมือง อูรยา พอดีเกิดศึกอ่อเชียงใหม่ยกทัพกลับ พ.ศ.2018 ล้านนาจึงขอเป็นมิตรกับอูรยา

สมัยนี้มีการสร้างวัดหลายวัด ที่สำคัญ เช่นวัดเจ็ดยอด (โพธาราม) วัดสวนดอก สร้างในสมัยพญาเกือนา ต่อมามีการสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดเจ็ดยอดในปี 2020 (อรุณ วิเชียรเชียว, 2527 : 279) วัดเจ็ดยอดหลวง วัดป่าแดงหลวง สร้างในสมัยพญาติโลกราช

ปรากฏการณ์สำคัญในยุคนี้ คือเกิดแนวคิดทางศาสนาที่เรียกกันว่า "ลัทธิสังคาใหม่" หรือลัทธิวัดป่าแดงหลวง ซึ่งขัดแย้งกับกลุ่มเก่า หรือลัทธิวัดสวนดอก เจ้าเมืองเชียงใหม่และเชียงใหม่ต้องมาทำการไกล่เกลี่ยหลายสิบปีจึงสงบ

วัดถูกก่อสร้างที่อายุเก่าแก่ที่สุดที่ค้นพบในปัจจุบันก็ถือว่าสร้างในต้นยุคนี้ คือ ลู่ป หรือเจดีย์ที่พยายามก่อสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระอัฐิของพระบิดา คือพญาปู่คำ สร้างประมาณ พ.ศ. 1833 ตั้งอยู่ในวัดพระสิงห์ ต่อมา พ.ศ. 2468 มีการเปิดลู่ปพบโกศที่ยังบรรจุอัฐิอยู่ในนั้น สัมผัสเรื่องนี้มีมีการแต่งตำรา ตำนาน และบทความที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ โดยส่วนใหญ่มักเป็นระยะปลายของสมัย เช่น แปลตำนานจามเทวีวงศ์ เรียบเรียงลัทธิแรกของตำนานมูลศาสนา และตำนานอินทกามา สัปรด และแต่งมณฑลศิลป์ เป็นภาษาบาลี

อย่างไรก็ตามชาวล้านนา ก็ยังเชื่อถือโหราศาสตร์และนับถือผีอยู่ พญาล่ามฝั่งแกม แม้จะทรงสร้างวัดก็ยัง เช่นผีปู่เลมอ พญาดีโลกราช แม้จะทรงเป็นองค์พระคำลู่ปธรรมภค และนับถือศาสนาพุทธอย่างแน่นแฟ้น ก็ทรงรื้อกำแพงและถมคูเวียง ประกอบพิธีโหราศาสตร์อื่น ๆ เพื่อทรงหวังจะได้ เป็นมหาจักรพรรดิปราบทั้งชมพูทวีป

7) ยุคเสื่อมของล้านนา

ประมาณ พ.ศ. 2068-2101 (หรือพญาแก้วลวรรคต-พม่ายึดเมืองเชียงใหม่) หลังจากพญาแก้วหรือพระเจ้าเมืองแก้วลวรรคต สภาท้าวโอบของล้านนาก็เสื่อมลง จนกระทั่งพม่ายึดได้ สมัยนี้เกิดการแย่งชิงราชสมบัติ และอำนาจการปกครองตกอยู่ในมือขุนนาง ซึ่งมีอำนาจมากถึงกับสามารถถอดถอนและแต่งตั้งกษัตริย์ได้ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2527 : 280) ในช่วงระยะ 33 ปี หลังจากพญาแก้วลวรรคต จนถึงพม่ายึดเชียงใหม่ได้มีความยุ่งยากวุ่นวายในล้านนาอย่างยิ่ง ถึงกับต้องมีกษัตริย์ถึง 6 พระองค์ปกครอง และมีระยะ 4 ปี ที่ไม่มีกษัตริย์อยู่เลย เนื่องจากไม่สามารรถตกลงกันได้ นอกจากนี้กษัตริย์ทั้ง 6 พระองค์ไม่มีกษัตริย์ใดครองราชย์จนสิ้นสุดตามราชลัมัย เพราะถูกลอบปลงพระชนม์ ถูกบังคับให้ลี้ภัยลี้ราชสมบัติ หรือทรงลี้ราชสมบัติเอง (ฮันส์ เพนธ์, 2527 : 20)

เศรษฐกิจภายในก็ตกต่ำ กษัตริย์เชียงใหม่ดำเนินนโยบายผิดพลาด ทำให้เงิน-เพื่อ ค่าของเงินตกต่ำ ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2040 คือ 10-20 ปี ก่อนที่พญาแก้วลวรรคต จำนวน

ของวัดที่สร้างขึ้นใหม่ที่ขยายหรือบูรณะ และพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นลดน้อยลง และหลังจากพม่ายึด เชียงใหม่ได้ ก็เกือบจะไม่มีการสร้างหรือบูรณะโดยทั่วไป จึงสันนิษฐานได้ว่า ราชโอรสของพระเจ้าชน ลดน้อยลง ขาดความมั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจ

หลังจากบาบินอง หรือ บุเรงนอง ยึดเมืองน่านในรัฐฉานได้ พิจารณา เห็นความ อ่อนแอของล้านนา จึงยกทัพมาตีและสามารถยึดเชียงใหม่ได้ หลังจากที่ยึดอยู่เพียง 3 วัน ใน พ.ศ. 2101

8) ล้านนาในการปกครองของพม่า

หลังจากยึดเชียงใหม่ได้ในสมัยกษัตริย์เมกุฎี พม่ายังคงให้พญา เมกุฎีครองราชย์ ต่อมา แต่เชียงใหม่ฐานะประเทศราชต้องส่งเครื่องบรรณาการและต้องเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ต่อมาพม่าปลดพญาเมกุฎีออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองเชียงใหม่ โดยอ้างว่า พญาเมกุฎีคิดกบฏ จึงตั้งลอร์ดเชื้อสายราชวงศ์มังราย คือ พระนางวิสุทธีเทวี เป็นเจ้าเมือง - เชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2107 ซึ่งพระนางครองราชย์จนถึง พ.ศ. 2121 นับเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ มังรายองค์สุดท้าย หลังจากนั้นพม่าได้แต่งตั้งเจ้านายพม่าและข้าราชการพม่าปกครองเชียงใหม่ โดยตรง ใน พ.ศ. 2112 พม่าได้ยกทัพไปยึดอยุธยาได้ด้วย

ระยะนี้พม่าควบคุมการปกครองล้านนาอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะข้าราชการระดับ สูง เพื่อป้องกันการคิดกบฏต่อพม่า ระยะนี้อำนาจของพม่ามิใช่เป็นอำนาจถาวรหรือมั่นคงตลอด เวลา แต่ขึ้นกับการปกครองของราชวงศ์ต่าง ๆ ในพม่า เช่นกัน ตลอดเวลาที่พม่าปกครองล้านนา มีกบฏทั้งภายในและภายนอกเสมอ (อรุณี ธงไชย, 2527 : 257) กระทั่ง พ.ศ. 2157 พม่าจึง แบ่งแยกล้านนาเป็น 2 ส่วนเพื่อสะดวกในการปกครอง โดยแยกเชียงใหม่ออกจากเชียงใหม่ (หลังจากที่แย่งชิงมาจากล้านช้างใต้) และให้เชียงใหม่ดูแลเมืองต่าง ๆ ได้แก่ แพร่ น่าน ลำปาง ฝาง เมืองลำด และเมืองเกิง แต่การทำให้เชียงใหม่ได้ช่วยแก้ปัญหาการกบฏ ต่อพม่าได้ ยังคงมีการต่อสู้กันอยู่ประปราย ตลอดระยะเวลา 200 กว่าปี รวมทั้งการต่อสู้กับ อยุธยาซึ่งสามารถครอบครองเชียงใหม่ได้เป็นระยะเวลาสั้น ๆ เช่น ใน พ.ศ. 2139 ในสมัย พระนเรศวร พ.ศ. 2205 สมัยพระนารายณ์ โดยเจ้าองค์ดำ ผู้นำท้องถิ่นสามารถยึดอำนาจมาได้ ประมาณ พ.ศ. 2270-2306

ในปลายสมัยได้มีการกบฏและต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันบ่อยครั้งขึ้น และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ลัทธิบ้านเมืองวุ่นวายไร้ความสงบสุข กระทั่งประมาณ พ.ศ. 2314 ลำบ้านบุญมา ข้าราชการเชียงใหม่ และเจ้ากาวิละ ลูกเจ้าฟ้าเมืองสาปาง ร่วมมือกันก่อการกบฏ โดยขอความร่วมมือกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน แห่งกรุงธนบุรี ซึ่งส่งทัพมาช่วยพร้อมกับเจ้าพระยาจักรี และเจ้าพระยาสุรสีห์แม่ทัพ จึงสามารถยึดเมืองเชียงใหม่จากพม่าคืนได้ ใน พ.ศ. 2317 พญาลำบ้านไต้รับแต่งตั้งเป็นพระยาวชิระปราการปกครองเมืองเชียงใหม่ ส่วนเจ้ากาวิละครองเมืองสาปาง เมื่อเชียงใหม่เป็นประเทศราชของธนบุรีแล้ว พม่ายังคงพยายามยึดเชียงใหม่คืน ยกกองทัพมาหลายครั้ง ครั้งแรก พ.ศ. 2318 (ลัทธิอ่องลู่ลู่, "ประวัติศาสตร์การปกครองเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2317-2476". จาก ล้านนาไทย, 2527 : 209) พญาลำบ้านไต้สามารถรักษาเมืองไว้ได้ เพราะผู้คนน้อยและอยู่ในสภาพอดอยาก ต้องถอยไปตั้งมั่นที่วังพร้าวและสาปาง เมื่อพม่ากลับไปจึงกลับไปอยู่ที่เชียงใหม่เป็นระยะเวลาดังนั้น เชียงใหม่ถูกปล่อยให้ร้างร้าง เช่นเดียวกับหลาย ๆ เมืองในล้านนา หลังจากยึดเชียงใหม่จากพม่าได้อีกประมาณ 30 ปี จึงขับไล่พม่าออกไปจากล้านนาได้โดยเด็ดขาด คือ ขับไล่พม่าออกจากที่มั่นเมืองเชียงแสน ใน พ.ศ. 2347 ซึ่งตรงกับสมัยปลาย ร.1 ของกรุงรัตนโกสินทร์

9) ล้านนาพื้นตัว และเข้รวมกับประเทศไทย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2325 พญากาวิละได้เข้าเฝ้าพร้อมถวายเครื่องบรรณาการ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพญากาวิละเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่แทนพญาลำบ้านไต้ที่เสียชีวิตลงในสมัยธนบุรี (ลัทธิอ่องลู่ลู่, 2527 : 209) และแต่งตั้งน้องพญากาวิละให้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมือง และอุปราชเมืองสาปางและเชียงใหม่ ตลอดคนเมืองสาปาง โดยให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการปกครองของล้านนา ซึ่งขณะนั้นเชียงใหม่มีสภาพเป็นเมืองร้าง และยังอยู่ในอิทธิพลของพม่า พญากาวิละเริ่มตั้งมั่นที่เวียงป่าซาง ก่อนถึง 14 ปี จึงสามารถตั้งเมืองเชียงใหม่ได้ใน พ.ศ. 2339 อีกครั้งหนึ่ง หรือเป็นเวลา 500 ปี หลังจากพญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ ยุคนี้เป็นยุคที่ต้องทำการรวบรวมชาวเมืองให้เข้ามาอยู่ในเมือง เรียกว่ายุค "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" มีการกวาดต้อนผู้คนทั้งชาวเมืองที่หนีไปอยู่ในป่า ผู้คนจากสิบสองปันนา ไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยเียน และชว่น สันนิษฐานว่าไพร่ขี้ดินหรืออย่างผีมือจะให้อยู่ในเมือง เช่น เียนที่ถนนวัวลาย ล้วนไพร่ที่ไม่เป็นช่างจะให้อยู่นอกเมือง

ระยะนี้เป็นระยะที่มีการซ่อมแซม บูรณะปฏิสังขรณ์ศาลาล้านถาวรเป็นการใหญ่ ส่วนมากเป็นอาคารโบลัดวิหาร พระธาตุเจดีย์องค์สำคัญที่มีขนาดใหญ่ และส่วนใหญ่จะยังคงรักษาเค้าโครงเดิมอยู่ (สุรพล ตำรัห์กุล, 2527 : 301) โบลัด วิหาร และอาคารเครื่องไม้ที่ได้รับการปฏิสังขรณ์ในครั้งนี้แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของช่างฝีมือล้านนา โดยเฉพาะในด้านการแกะสลักเครื่องไม้มงคลปิดทองประดับกระจกสี ตัวอย่างที่มีชื่อเสียง เช่น วิหารลายคำ และหอไตรในวัดพระสิงห์ หอไตรวัดดวงดี เป็นต้น

การปกครองเมืองเชียงใหม่ในฐานะประเทศราช เจ้าเมืองเชียงใหม่มีอิสระพอควรในการบริหารภายใน ทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ก็ยังคงมีการแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าชั้น 5 ใบ ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงจากส่วนกลาง นอกจากนี้ผู้ได้รับการแต่งตั้งต้องยอมรับอำนาจของพระมหากษัตริย์ มีการล่าบามตน ตลอดจนต้องส่งเครื่องราชบรรณาการ ถวาย และเกณฑ์ของ เกณฑ์ช่วยราชการสงครามต่าง ๆ

ต่อมาเมื่อชาวตะวันตกเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายด้วย เริ่มมีปัญหามากขึ้น โดยเฉพาะพม่าตกเป็นของ อังกฤษ เชียงใหม่เป็นดินแดนที่มีผลประโยชน์มหาศาลในขณะนั้น เนื่องจากมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ จึงเกิดมีการพิพาทกันเมือง ๆ กับคนในบังคับอังกฤษ ส่วนกลางจึงพยายามเข้ามาควบคุมเชียงใหม่มากขึ้น มีการปฏิรูปการปกครองใน พ.ศ. 2427 พร้อมกับเมืองสาบ่าง และสาพูม รวมเรียกว่ามณฑลลาวเฉียง เป็นการควบคุมเชียงใหม่อย่างจริงจัง เป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5

การปฏิรูปการปกครองเชียงใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ โดยมีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง มีลักษณะเป็นการผนวกหัวเมืองประเทศราช เชียงใหม่และล้านนาเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม ซึ่งใช้เวลาดัง 49 ปี (2427-2476) โดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการปกครอง การศาล การภาษีอากร การคลัง การศึกษา และอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงนี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชาวเมืองเชียงใหม่อย่างมาก โดยเฉพาะระบบการคัดเลือกภาษีอากร ชาวเมืองเดือดร้อนและยังเป็นการกระทบกระเทือนต่ออำนาจและผลประโยชน์ของเจ้าเมืองและเจ้านายเดิม เกิดการต่อต้านเรียกว่า "กบฏพระยาปราบ" ใน พ.ศ. 2432 ที่ ต.หนองจ้อม อ.สันทราย (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2527 : 229) พระยาปราบมีตำแหน่งเป็นแม่ทัพเมืองเชียงใหม่ ต้นเหตุเกิดจากราชฎาใน ต.หนองจ้อม ขอเสียภาษีเป็น

ผลผลิตแบบระบบเติมแทนเงิน แต่ไม่ได้รับการยินยอมกลับถูกจองจำ ครั้นนั้นเชื่อกันว่า พระยาปราบได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองเชียงใหม่ด้วย ภายหลังถูกปราบปรามลง

ส่วนตำแหน่งเจ้าเมืองนั้น ไม่ได้ยกเลิกในทันที แต่พยายามลดอำนาจและผลประโยชน์ลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเป็นการวางรากฐานก่อนการสัการปกครองแบบเทศาภิบาล ซึ่งกำหนดขึ้นใน พ.ศ. 2442 เมื่อถึงระยะนั้นสามารถยกเลิกฐานะหัวเมืองประเทศราช พร้อมกับเข้าควบคุมอำนาจทางการปกครองและผลประโยชน์จากเจ้าเมืองเหนือได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะหลังกบฏเจ็ยวโน พ.ศ. 2445

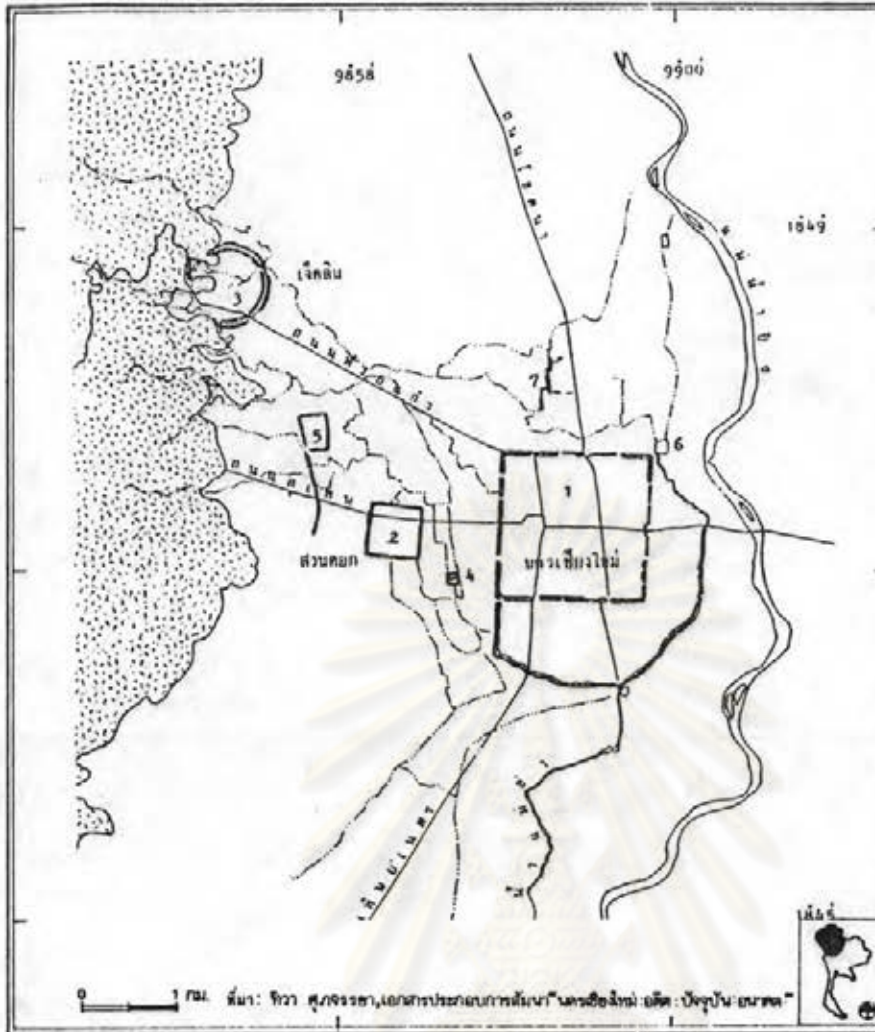
ในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2451 เจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ (2445-2452) ขอรับผลประโยชน์เป็นเงินเดือนประจำ จึงเริ่มมีฐานะเช่นเดียวกับข้าราชการ ใน ร. 6 ก็เช่นเดียวกันถึงสมัย ร. 7 พระองค์พยายามยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมือง โดยกำหนดว่าเมื่อเจ้าเมืองถึงแก่พิราลัยแล้ว จะไม่โปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดดำรงตำแหน่งอีก เจ้าแก้วนวล เจ้าเมืองเชียงใหม่องค์สุดท้ายถึงแก่พิราลัยใน พ.ศ. 2482 จึงเป็นการสิ้นสุดตำแหน่งดังกล่าว และหลังจากคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ก็ประกาศยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาลลงใน พ.ศ. 2476 มณฑลพายัพจึงถูกยุบลง เชียงใหม่มีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งจนกระทั่งปัจจุบัน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวพม่าก็เข้ามาทำการค้าขายกับเชียงใหม่มากมาย ได้ทำการข่มขู่ค้ำคะลันสถานที่ทรุดโทรมลงเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดค้ำคะลันที่แบบศิลปะกรรมพม่าขึ้น และเมื่อประมาณ 50 กว่าปีมานี้ ลักษณะการก่อสร้างต่าง ๆ ในล้านนา ไม่ว่าจะเป็นค้ำคะลันสถาน กุฏิ หรือบ้านเรือนยังคงมีลักษณะแบบอย่างของตนเองอยู่ วิหารขนาดใหญ่ที่ครูบาศรีวิชัยได้สร้างไว้ในที่ต่าง ๆ ก็ยังคงเอกลักษณ์แบบพม่าเมืองไว้อยู่ เช่น วิหารโถงวัดสวนดอก เป็นต้น แม้ว่าฝีมือและรายละเอียดต่าง ๆ จะลดความอ่อนหวานลงไปมากแล้ว แต่ในปัจจุบันเนื่องจากการสื่อสารคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว วัสดุท้องถิ่นขาดแคลน ตลอดจนสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ช่างฝีมือแบบเดิมลดน้อยลง การก่อสร้างและการออกแบบมิได้เกิดจากช่างที่สั่งสมความรู้ความสามารถแต่อดีตเช่นเดิม แต่เป็นการศึกษาในสถาบันการศึกษา ซึ่งได้แบบอย่างมาจากตะวันตก แบบแผนการก่อสร้างแบบล้านนาจึงสืบลดลง

10) ระบบเมืองโบราณ และลักษณะผังเมือง

เมื่อกล่าวถึงเมืองโบราณนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางแคว้นล้านนามาแต่อดีต แท้จริงย่อมมีได้หมายถึง เจาะที่เดิมที่ในอุ คัมดิน และกำแพงรูปเกือบสี่เหลี่ยมจัตุรัสเท่านั้น แท้ที่จริงยังมีชุมชนโบราณรอบ ๆ ซึ่งเชื่อว่าจะมีความสัมพันธ์กับเมืองเชียงใหม่ในอดีต จากหลักฐานที่สำรวจจากภาพถ่ายทางอากาศ พบว่ามีหลักฐานของอุ คัมดิน และกำแพงเมือง คลองและสระน้ำในบริเวณนครเชียงใหม่มีอย่างน้อย 7 แห่ง (ทิวา คู่จรรยา, 2528 : 2-5) ทั้งที่ทราบประวัติ มีข้อมูลบ้าง หรือไม่มีข้อมูลเลย หลักฐานทั้ง 7 แห่ง แสดงตำแหน่งในแผนที่ 4.4 ประกอบด้วย

1. อุ คัมดิน และกำแพงรอบเมืองเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ บริเวณรูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัส และอุคัมดินล้อมรอบทางทิศตะวันออก ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป
2. อุ คัมดินสี่เหลี่ยมวัดสวนดอก ขนาดประมาณด้านละ 1,600 เมตร รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เน้นหนา ปกป้อง ได้อธิบายว่า พระเจ้ากือนา ได้ทรงสร้างขึ้นในบริเวณที่เคยเป็นเวียงของพวกสัวะมาก่อน ปัจจุบันถูกทำลายลงเกือบหมด มีร่องรอยเหลืออยู่เป็นตอน ๆ
3. อุ คัมดินวงกลมรอบเวียงเหล็กดิน ตั้งอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาภาคพายัพ กรมปศุสัตว์ และสวนรุกขชาติเชียงใหม่ ปัจจุบันมีการปรับคัมดินเป็นถนน ปรับคัมดินถมคลองเพื่อก่อสร้างอาคาร หรือปราบคัมดินทำเป็นที่ฝึกคนงาน เป็นการทำลายหลักฐานร่องรอยเดิมที่เหลืออยู่เป็นอย่างมาก
4. แนวคูและคัมดินสี่เหลี่ยมด้านตะวันออกวัดสวนดอก ปัจจุบันถูกทำลายหมดสิ้นแล้ว และคัมดินสี่เหลี่ยมด้านใต้ ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของกองทัพอากาศ ยังไม่ปรากฏว่าเป็นอะไร
5. คูระบายน้ำ และคัมดินกักเก็บน้ำ เข้าใจว่ามีคลองระบายน้ำพน้ำไปใช้ที่เวียงสวนดอก
6. คูและคัมดินสี่เหลี่ยมที่แจ้งศรีภูมิ
7. ร่องรอยคูน้ำคัมดินทางด้านเหนือของคูเมือง ลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินต่อไปทางเหนือของตัวเมืองตามถนนเชียงใหม่-แม่ริม ปัจจุบันมีสิ่งปลูกสร้างแน่นหนา บริเวณนี้อาจเป็น "เวียงบัว" ที่สร้างในสมัยพระเจ้ากือนา แต่จากรายงานของแมคคาร์ที่เมื่อมาสำรวจ

แบบที่ ๕.๕

แผนที่:

คู่มือ แผนผัง และกำหนดเมืองนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2405-2407

คันหิน กำแพงเมือง
 คู ร่องน้ำ
 ถนน
 เขตเทศบาล

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

แบบที่ ๕.๕

แผนที่:

แผนที่นครเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. 2428-2444

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

เชียงใหม่ ประมาณ พ.ศ. 2428-2444 กล่าวว่า ตอนเหนือของเมืองเชียงใหม่ เป็นซากเมืองโบราณเก่าที่ร้างไปก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่ เรียกว่า "Muang Timan" ยังไม่มีข้อมูลชัดเจนว่า จะเรียกเป็นภาษาไทยว่าอะไร (กวีรา คู่ภรรยา, อ้างจาก James McCarthy, 1902, "Surveying and Exploring in Siam" 2528 : 5)

นอกจากนี้ทางตะวันออกของฝั่งแม่น้ำปิง ยังมีเวียงกุมกาม ซึ่งภายหลังกลายเป็นเวียงทางคำล้นาที่วัดช้างค้ำ เป็นประธาน เมืองที่มีลักษณะเป็นกลุ่มเวียงตั้งได้กล่าวข้างต้นเป็นลักษณะพิเศษของเมืองเชียงใหม่ เวียงรอบ ๆ เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเวียงทางคำล้นา เวียงที่ประทับของเจ้านาย หรือเป็นเวียงหน้าด่าน การที่สถานที่สำคัญ เช่น วัด และวังเจ้านายมีคูคันดิน และกำแพงล้อมรอบเช่นนี้ อาจตีความได้ว่า เวียงเหล่านี้มีหน้าที่อย่างหนึ่ง เช่นกัน ในขามศึกสงคราม คือเป็นหน้าด่านช่วยป้องกันข้าศึกศัตรูให้กับเชียงใหม่ อันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ นับเป็นเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงการมีศึกสงครามเกิดขึ้นบ่อย ๆ ในภูมิภาคนี้ ลักษณะเหล่านี้ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์เพื่อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ระบบเมืองโบราณทั้งหมด เพื่อใช้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกันของเวียงเหล่านี้ในอดีตด้วย

สำหรับคู และกำแพงรูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัสนั้น ขนาดความยาวของด้านทั้ง 4 โกล้เคียงกัน คือ ด้านเหนือยาว 1,647 เมตร ด้านตะวันออกยาว 1,594 เมตร ด้านใต้ยาว 1,623 เมตร และด้านตะวันตกยาว 1,602 เมตร รวมทั้งสิ้นยาว 6,466 เมตร แนวคูเมืองทั้ง 4 ด้านเกือบตั้งฉากกัน และเกือบจะอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ ปรากฏว่า เชียงไปทางตะวันออกเล็กน้อย โดยด้านตะวันตกนั้นมีแนวใกล้เคียงแนวเหนือ-ใต้มากที่สุด (กวีรา คู่ภรรยา, 2526 : 7) จากลักษณะที่เป็นเส้นตรงชัดเจน และมีแนวใกล้เคียงกับทิศทางภูมิศาสตร์นี้ทำให้สันนิษฐานกันว่า น่าจะมีเครื่องมือช่วยในการสำรวจรังวัดอย่างดี อันแสดงถึงความก้าวหน้าของวิทยาการก่อสร้างสมัยนั้น หรือบางท่านก็สันนิษฐานว่า ช่างสมัยนั้นอาศัยการ เล็งดาวเหนือ และคงต้องตรวจลอบทิศทางโคจรของดวงอาทิตย์ด้วย และเหตุที่แนวกำแพงเมืองเบนไปจากแนวทิศเหนือ-ใต้ ในปัจจุบันก็เนื่องจากว่า ชาวโลกจะเบนไปเพราะการหมุนรอบตัวเองของโลก เกิดแรงเหวี่ยงยทำให้ชาวโลกเบนไปเล็กน้อยในระยะเวลายาวนาน (ชุมพล อาสนจินดา, "ภูมิศาสตร์ล้านนาไทย", จากล้านนาไทย, 2527 : 35)

จากหลักฐานในจารึกและตำนานพงศาวดารระบุไว้ชัดเจนว่า เมืองลู่โฮ้ยย มีอิทธิพลต่อการสร้างเมืองเชียงใหม่ นอกจากผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมแบบลู่โฮ้ยย ซึ่งเป็น กำแพงชั้นในของ เชียงใหม่มีลักษณะและขนาดใกล้เคียงกับเมืองลู่โฮ้ยยแล้ว ท่าเลที่ตั้งและ สภาพแวดล้อมของเมืองเชียงใหม่ก็คล้ายคลึงกับเมืองลู่โฮ้ยย กล่าวคือตั้งอยู่บนที่ลาดเชิงเขา ห่างจากภูเขาประมาณ 3-4 กม. ห่างจากลำน้ำเล็กน้อย และมีธารน้ำที่ไหลจากภูเขา มาหล่อเลี้ยงตัวเมืองเหมือนกัน เหตุที่เชียงใหม่ที่ลู่โฮ้ยยในขณะนั้น คงเป็นเพราะเมืองลู่โฮ้ยย เป็นนครที่รุ่งเรืองและทันสมัยที่สุดในขณะนั้น และประการสำคัญคือ ลู่โฮ้ยยเป็นแหล่งสำคัญ ของพุทธศาสนา สภากษัตริย์วงศ์ที่บรรดาเมืองอื่น ๆ ขณะนั้นต้องพึ่งพ (คังคักดี วัลลภโกดม, 2528 : 13)

สำหรับอายุหรือระยะเวลาในการก่อสร้างกำแพงเมืองชั้นในและชั้นนอก (กำแพงชั้นนอกหมายถึง กำแพงรูปร่างไม่ลู่โฮ้ยยล้อมที่โอบรอบกำแพงชั้นในทางทิศตะวันออก ตามแนวน้ำแม่ข่า) ยังมีผู้ออกความเห็นเป็นหลายกลุ่ม

กลุ่มแรกกล่าวว่า เมื่อแรกสร้างเมืองลู่โฮ้ยยมังราย ใน พ.ศ. 1839 นั้น กำแพงเมืองเป็นรูปวงรี สันนิษฐานว่าสร้างเมืองตามรูปหอยสังข์ เพราะคำนึงถึงทฤษฎีชัย กำแพงมีตรงกับที่เรียกว่า กำแพงดิน หรือกำแพงเมืองชั้นนอก และส่วนตะวันตกและส่วนเหนือ ของกำแพงชั้นใน ส่วนที่ถูกสร้างทับเป็นกำแพงสี่เหลี่ยมภายหลัง ซึ่งกำแพงสี่เหลี่ยมนี้กล่าวว่า สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2339 ตอนต้นรัตนโกสินทร์ เพื่อลดขนาดเมืองให้เล็กลง เพราะสงคราม ที่ติดต่อเมืองกันมา เป็นเวลานานทำให้ประชากรลดลงเป็นจำนวนมาก (ลูเมธ ชุ่มคล้าย ณ อรุณยา, 2528 : 1)

อีกกลุ่มหนึ่งกล่าวว่า เมื่อระยะเริ่มแรก ลู่โฮ้ยยมังรายมีการสร้างกำแพง รูปสี่เหลี่ยมชั้นใน ส่วนกำแพงชั้นนอกนั้นสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2205 เมื่อทัพอยุธยาสมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดฯให้เจ้าพระยาโกษา (เหล็ก) เป็นแม่ทัพยกมาตีเชียงใหม่ กองทัพอยุธยาเข้าไปได้ถึงย่านเมือง จึงให้ทหารก่อกำแพงโอบเมืองไว้ทั้งหนึ่ง ในด้านข้าง ทิศเหนือแห่งเมืองเชียงใหม่ (ชุ่ม ณ บางช้าง, "กำแพงเมืองและประตูเมือง เชียงใหม่", จากล้านนาไทย, 2527 : 80-81)

สำหรับผู้เขียนค่อนข้างจะเห็นด้วยกับ ศรัศกดิ์ วัลลิโกดม ที่กล่าวว่า การพยายามหารูปแบบของ เมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่สมัยแรกสร้างในสมัยพญามังรายนั้น เป็นเรื่องยาก เนื่องจากขาดข้อมูล อีกประการหนึ่ง เชียงใหม่ก็มีการสืบเนื่อง มีการขยายตัวและเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา เช่นเดียวกับเมืองสำคัญอื่น ๆ หลายเมือง โดยกล่าวว่าบรรดา วัดวาอาราม คำสอนสถานและคำสอนวัตถุส่วนใหญ่ที่เห็นก็เป็นสมัยพระเจ้าติโลกราช ถึงสมัยพระเมืองแก้ว (พ.ศ.1985-2086) ส่วนภาพพจน์ของผังเมือง โดยเฉพาะคูน้ำและกำแพงเมืองที่เห็นในขณะนี้ อาจกล่าวได้อย่างมั่นใจว่า มีมาแล้วในสมัยพระเมืองแก้ว (ศรัศกดิ์ วัลลิโกดม, 2528 : 14) หรือประมาณ พ.ศ.2038-2068

หลักฐานที่สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าวคือ ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ ที่กล่าวว่ามีการก่อสร้างกำแพงเมืองด้วยอิฐใน พ.ศ.2061 นั่นคือถ้าเรียงรูปสี่เหลี่ยมกำแพงขึ้นใน คงมีการก่อสร้างด้วยอิฐ ซึ่งแบบอย่างของกำแพงเมือง รวมทั้งประตูป้อมคงได้อิทธิพลมาจาก ทางตะวันตก โดยเฉพาะพวกโปรตุเกส เพราะเป็นฝรั่งชาติแรกที่เข้ามาในไทยสมัยต้นกรุง ศรีอยุธยา หลักฐานอีกอย่างหนึ่งคือ จากนิราศหรืออุบาย เป็นเรื่องราวของราชวงศ์ผู้หนึ่ง เดินทางจากเชียงใหม่ไปสาธุณ กวีระบุว่า เดินทางจากในเมืองเชียงใหม่ ผ่านประตูเชียงใหม่ ทางใต้ ผ่านวัดวาอารามต่าง ๆ และผ่านประตูอีกแห่งหนึ่งซึ่งเรียกว่า ศรัทธาทวาร แล้วจึง เดินทางต่อไปยัง เรียงกุมกาม และสาธุณ ซึ่งสอดคล้องกับผังเมืองในปัจจุบัน จึงน่าจะสรุป ได้ว่า ในสมัยพระเมืองแก้วนั้น เมืองเชียงใหม่มีกำแพงขึ้นในและขึ้นนอกอยู่แล้ว

ความดังกล่าวข้างต้น น่าจะเป็นการคัดค้านความคิดเรื่องสร้างกำแพงขึ้นนอก เมื่อ พ.ศ.2205 หรือสร้างกำแพงขึ้นในเมื่อ พ.ศ.2339 ได้ อย่างไรก็ตามก็อาจเป็นไปได้ ว่ากำแพงเมืองขึ้นนอกสร้างก่อนกำแพงขึ้นใน ซึ่งคงสร้างสมัยพญามังรายที่วิทยา การก่อสร้าง ไม่ก้าวหน้าเหมือนการสร้างกำแพงสี่เหลี่ยมขึ้นในภายหลัง แต่ข้อนี้ก็ยังมิขัดแย้งว่า เชียงใหม่ ได้รับอิทธิพลการสร้างเมืองจากลุ่มโยทิตตามปรากฏในหลักฐาน เมืองสังคร เป็นรูปสี่เหลี่ยม การมีกำแพงขึ้นนอกอาจเป็นการแก้ปัญหาทางสภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขทางวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นในภูมิภาคนี้เอง เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับผังเมืองต่าง ๆ ในแคว้นล้านนา ก็มี หลายแห่งที่มีทั้ง เรียงขึ้นใน เรียงขึ้นนอก เช่น งาว และแม่ล่าย ซึ่งวัดที่สำคัญหลายวัดก็ตั้ง อยู่ในเรียงขึ้นใน เช่น วัดเชียงมั่น วัดเจดีย์หลวง วัดพระสิงห์ วัดปราสาท เป็นต้น แสดง ความสำคัญของเรียงขึ้นในอย่างเด่นชัด

เชียงใหม่ในอดีต
บรรยากาศเก่า ๆ ของคู ประตู่ และกำแพงเมืองชั้นใน

2

3

4

1. บรรยากาศ คู และกำแพงเมืองชั้นใน ก่อนการรื้อถอนและพังทลายดังเช่นในปัจจุบัน
2. อีกมุมหนึ่งของกำแพงเมืองชั้นใน สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณประตูช้างม่อย ภาพถ่ายจากหนังสือ "พงศาวตารเมืองสยาม" แบลโดซ กามิย์ นอตตอน อดีตกงสุลฝรั่งเศสประจำเชียงใหม่ ตีพิมพ์ พ.ศ. 2469 ประมาณ 60 ปีที่แล้ว ที่ปารีส.
3. ประตูสวนดอก
4. ประตูสวนปรุง พ.ศ. 2470- 2471

ภาพทั้งหมดจากหนังสือล้านนาไทย.

ประตูเชียงใหม่

ประตูด้านทิศใต้ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2442 หรือประมาณ 87 ปีล่วงมาแล้ว จะสังเกตเห็นประตูสองชั้น นับเป็นหลักฐานใหม่ที่น่าสนใจ และกรมศิลปากรได้ใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการ สร้างประตูกำแพงชั้นใหม่ ภาพจากหนังสือล้านนาไทย

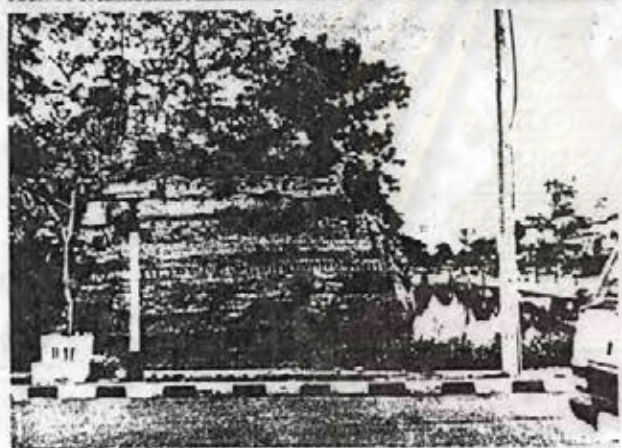
กำแพงเมืองสันนิษฐานว่าเป็นตอนประตูสวนปรุง ด้านทิศใต้ สังเกตเห็นช่วงประตูเมืองแคบๆ มีต้นยางอยู่ทางขวา อันบ่งลักษณะว่าไม่ได้เป็นประตูเมืองมาแต่เดิม ตามประวัติเดิมชื่อประตูสวนแร่ เจาะกำแพงเป็นประตูในสมัยพญาแสนเมืองมา ประมาณ พ.ศ. 1954 - 1985 เพื่อให้พระมเหสีซึ่งสร้างตำหนักที่สวนแร่ นอกกำแพงบริเวณโรงพยาบาลสวนปรุงปัจจุบัน ติดต่อกันได้สะดวก ภาพจากแหล่งเดียวกัน

ป้อมมุกกำแพงเมืองชั้นใน (แจ้ง) และกำแพงเมืองชั้นนอก.

1

2

1, 2 ภาพเปรียบเทียบเจดีย์ศรีภูมิในอดีต กับปัจจุบัน ภาพบนถ่ายจากหนังสือ "พงศาวดารสยาม" ซึ่งตีพิมพ์ประมาณ 80 ปีที่แล้ว ตามตำนานจุดนี้เป็นจุดเริ่มต้นสร้างกำแพงสมัยพญามังราช.

5 สภาพกำแพงเมืองชั้นนอก หรือที่เรียกว่ากำแพงดิน ที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน.

3

4

5

3, 4 แจ้งภูเขืองมุกกำแพงด้านตะวันตกเฉียงใต้ จุดบรรจบกำแพงเมืองชั้นในรูปสี่เหลี่ยม และชั้นนอกรูปร่างอิสระ.

นอกจากให้หลักฐานแผนที่ที่เก่าที่สุดที่ค้นพบคือ แผนที่ของแมคคาร์ที (ดูแผนที่ 4.5) ที่ทำขึ้นในโอกาสที่ไปสำรวจเส้นทางเพื่อสร้างทางรถไฟต่อจากอยุธยาไปทางเหนือ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2427-2428 หรือประมาณ 100 ปีมาแล้ว (ทิวา คู่จรรยา, 2528 : 5) หลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นความสมบูรณ์ของกำแพงเมืองรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และประตูหลักทั้ง 5 ได้แก่ ประตูข้างเมืองด้านเหนือ ประตูท่าแพด้านตะวันออก ประตูเชียงใหม่ ประตูสวนปรุงด้านใต้ และประตูสวนดอกด้านตะวันตก ส่วนป้อมที่แจ่งหรือมุมทั้ง 4 ได้แก่ แจ่งศรีภูมิ ด้านตะวันออก เชียงเหนือ แจ่งชะด้า ด้านตะวันออก เชียงใต้ แจ่งคู่อู้อียง ด้านตะวันตก เชียงใต้ และแจ่งหัวรินด้านตะวันตก เชียงเหนือ นอกจากนี้บนแผนที่ยังแสดงสัญลักษณ์ของกำแพงเมืองตามแนวขั้วมอก และยังมีเวียงสวนดอกกับทางระบายน้ำเข้าคูเมือง โดยที่กำแพงเมืองชั้นนอกมีป้อมลักษณะเดียวกับที่แจ่งทั้ง 4 ในแผนที่นี้ทำให้เราทราบแนวถนนที่มาเมื่อ 100 ปีที่แล้ว พร้อมตำแหน่งวัดและสถานที่สำคัญบางส่วนขณะนั้น จะเห็นว่าถนนหลักภายในเขตกำแพงเมืองชั้นในได้แก่ ถนนแนวตะวันออก-ตะวันตกกลางเมือง หรือถนนราชดำเนิน ปัจจุบัน แนวถนนนี้ต่อเนื่องไปยังประตูท่าแพขั้วมอกทางตะวันออก และต่อเนื่องไปจนถึงริมแม่น้ำปิง ตามแนวถนนท่าแพในปัจจุบัน และถนนแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมประตูข้างเมืองกับประตูเชียงใหม่ หรือถนนพระปกเกล้าปัจจุบัน ปัจจุบันนี้ถนนท่าแพยังเป็นถนนหลักสายหนึ่ง เนื่องจากผ่านย่านธุรกิจการค้าสำคัญของเมือง ซึ่งต่อเนื่องไปตามถนนราชดำเนิน จนถึงทางแยกตัดกับถนนพระปกเกล้า ส่วนถนนสายนี้ได้ตั้งแต่ทางแยกดังกล่าวจนถึงหน้า วัดพระสิงห์ค่อนข้างจะรักษาสภาพภูมิทัศน์ของเมืองไว้ได้ โดยเฉพาะช่วงก่อนถึงหน้าวัด เนื่องจากการใช้ที่ดิน 2 ข้างถนนส่วนนี้ เป็นสถาบันราชการหรือวัดเป็นส่วนใหญ่ ส่วนถนนพระปกเกล้านั้นเป็นถนนสำคัญสายหนึ่งที่เป็นทางเชื่อมติดต่อเมืองทางเหนือกับทางใต้ เป็นถนนสายสำคัญที่สุดสายหนึ่งในปัจจุบัน

11) สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมที่หลงเหลือในนคร เชียงใหม่ ให้เราศึกษาในปัจจุบันแบ่ง เป็น 2 ประเภท คือ สถาปัตยกรรมที่เป็นพุทธาวาส ได้แก่ โบสถ์ วิหาร และเจดีย์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักฐานที่มีอายุเก่าแก่มากกว่า เนื่องจากส่วนใหญ่สร้างด้วยวัสดุที่มีความคงทนมากกว่า และสถาปัตยกรรมพื้นบ้านที่เป็นเรือนพักอาศัย หรือกึ่งพำนักของชาวบ้านโดยทั่วไป และกวีพระ ประเภทหลังนี้มักมีข้อจำกัดเรื่องอายุ เนื่องจากส่วนใหญ่ใช้ไม้เป็นวัสดุหลัก ส่วนที่เหลือจำนวนไม่มากนักเป็นสถานที่ราชการ แต่ละประเภทมีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้ คือ

(ก) สถาปัตยกรรมในพุทธศาสนา หรือ สถาปัตยกรรมที่เป็นพุทธาวาส โบสถ์ และวิหารของสถาปัตยกรรมล้านนา ซึ่งกระหนาบจากวัดสำคัญ ๆ ในเชียงใหม่ สาขานี้ สาขาบาง พงจะสรุปลักษณะได้ดังนี้ คือ (เล่นอ นิลเดช, 2525 : 117-118)

- การวางผังบริเวณพุทธาวาส นิยมสร้างวิหารไว้ทางด้านหน้ารูป
- ตัววิหารจะเรียงหลังคาจากสูงสู่ตลกลงต่ำตามลำดับ ตัวอาคารไม่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสมอไป ตั้งแต่ประตูทางเข้า ตอมุขด้านหน้าจะเล็ก และขยายออกเป็นใหญ่ตามลำดับ บางครั้งจะมีทางเข้าด้านข้างด้วย
- แนวหลังคาอาคารมักจะทอดต่ำแค้ บางทีทำเป็นวิหารโถงหรือมีฝาเพียงครึ่งบน
- วิหารนิยมสร้างเป็นแบบครึ่งตึกครึ่งไม้ ตอนล่างเป็นอิฐมีช่องหน้าต่าง ตอนบนเป็นส่วนประกอบด้วยไม้ เช่น โบลัดวัดพระสิงห์
- ภายในอาคารนิยมมีเสาเรียงภายในเป็นเสากลม ส่วนใหญ่เป็นเสาไม้ เพราะต้องการความกว้างและรับโครงหลังคา ที่ยื่นหลังคาปีกนก เราจะเห็นว่าไม้เต้าเจาะเข้าไปในเสา และยังมีไม้ประกอบรับตัวเต้าอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นตุ๊กตาฝังเข้าไปในเสา และไปยื่นหัวเต้าเจาะเข้าไปในเสา ซึ่งคติการสร้างแบบนี้มีแต่ในล้านนาเท่านั้น
- การตกแต่งภายนอกมีทวยรับปลายเต้าช่วยค้ำ เป็นรูปแบบทวยหัวช้าง คือ เป็นรูปมกรหรือมังกร อยู่ภายในวงกรอบหูช้าง แต่ลู่โปร่งสายที่ประกอบเป็นลายดอกไม้และใบไม้ บางครั้งเป็นลายกนกหรือมีกระจังล่อคล้ายแบบไม้สักนก

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่น ดังนี้ โถงกาล วรลิกากร (2528 : 8-12) ได้เล่นอไว้ดังนี้

- วิหารที่มีเค้าแผนผังอย่างอินเดีย คือ วิหารครึ่งตึกครึ่งไม้ฝังติดต่อกับปราสาท เช่น ที่วัดปราสาท น่าจะเป็นวิหารยุคสร้างเชียงใหม่
- ความลาดชันของอาคารในล้านนามักไม่เกิน 45 องศา ขณะที่ลู่โยทัยชันกว่าเล็กน้อย ส่วนลาดหลังคาอยุธยาและรัตนโกสินทร์นั้น ชัน 50 องศากว่า ๆ ทั้งนั้น ยิ่งไปทางอีสานหรือทางใต้ก็ยิ่งชันกว่านี้ทั้งสิ้น

จะเห็นว่าลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นยังไม่ได้ระบุถึงอายุหรือศตวรรษสร้างตามบุคคลมีอย่างชัดเจนนัก หากจะแบ่งลักษณะสถาปัตยกรรมทางคำล้นา ให้สัมพันธ์กับบุคคลมีหรือประวัติคำล้นา อาจแบ่งได้ดังนี้ (พิเศษ เสขจันทร์พงษ์ และ สุรพล ตาร์ทิกุล, "โบราณสถานในแคว้นล้านนา", จากล้านนาไทย, 2527 : 291-303)

(1) คำล้นล่ถานแคว้นหริภุญชัย เป็นคำล้นล่ถานที่โดยลักษณะมีอายุเก่าแก่ที่สุด ปัจจุบันพบหลักฐานในบุคคลมีเพียง เจดีย์ 4 องค์ คือ เจดีย์ขี้กูด และเจดีย์ 8 เหลี่ยมองค์ระฆังกลม ในวัดจามเทวี เจดีย์เชียงปันในวัดพระธาตุหริภุญชัย ส่าพูน และเจดีย์สี่เหลี่ยมที่วัดเจดีย์เหลี่ยม เชียงใหม่

(2) ล่มียแรกล่ร้างเมืองเชียงใหม่ เป็นระยะที่ได้อิทธิพลมาจากหริภุญชัย เช่นเจดีย์สี่เหลี่ยม ฐานสี่เหลี่ยมซ้อน 5 ชั้น และมีบัวพระพุทธรูปในแต่ละด้าน ด้านละ 3 องค์ เช่นเดียวกับเจดีย์ขี้กูด หรือวัดป่าสักเมือง เชียงแสนก็เลียนแบบเจดีย์เชียงปัน เช่นเดียวกับเจดีย์วัดมุงเมืองในเชียงแสน และเจดีย์สี่เหลี่ยมวัดล่องพื้เมือง เวียงปรีกษา ระยะนี้อิทธิพลของหริภุญชัย มีไปถึงแคว้นลู่โขทัย เช่นเจดีย์รายในวัดเจ็ด แถวศรีสัชนาลัย

(3) คำล้นล่ถานแบบพื้นเมืองเดิม ก่อนการล่ร้างเมืองเชียงใหม่ ยังไม่อาจทราบแน่ชัดว่ามีรูปแบบใด แต่สันนิษฐานว่า หากจะมีการก่อสร้างคำล้นล่ถานของตนเองแล้ว คงมีรูปแบบไม่ต่างจากเจดีย์ทรงกลมทรงพื้นเมือง เนื่องจากมีหลักฐานว่าล่มียพยามังรายตีเมืองส่าพูนได้ ได้ข้อมเป็ล่สนพระธาตุหริภุญชัย ซึ่ง เดิมเป็นสี่เหลี่ยมให้เป็นทรงกลม เมื่อเทียบกับหลักฐานเจดีย์ที่พบในเชียงแสน ก็มีลักษณะไม่แตกต่างกัน จึงน่าจะกล่าวได้ว่าเจดีย์แบบนี้เป็นแบบที่ล่ร้างกันตามประเพณีเดิม ซึ่งล่มียหลัง ๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง เช่น เพิ่มลาดบัวที่ฐานชั้น ล่มียหลังขณะที่ยุ่ศูนย์กลางการปกครอง คือ เชียงใหม่ ได้ข้อมมาลู่รูปแบบจากอิทธิพลของเจดีย์ทรงกลมของลู่โขทัย ผลมกับเจดีย์เหลี่ยมแบบหริภุญชัย จนเป็นแบบอย่างของตนเองในพุทธศตวรรษที่ 21 ตัวอย่างเช่น เจดีย์วัดกิติ

(4) คำล้นล่ถานอิทธิพลพุกาม บุคตึนศั่วทางคำล้นา ศติพุทธคำล้นาของล้านนา เป็นแบบที่ตกทอดมาจากหริภุญชัยทั้งสิ้น จนกระทั่งต้นพุทธศตวรรษที่ 20 ในล่มียพระยาภิธมา มีการนำพุทธคำล้นาสี่ทิสักกาวงศ์มายัง เชียงใหม่โดยพระลู่มนเถระพระข่าวลู่โขทัย บุคตึนยกเว้นเจดีย์ทรงดอกบัวตูมที่เป็นแบบลู่โขทัยแท้ ในวัดล่่วนตอก (ถูกรื้อลงตั้งแตล่มียพระศรบุษาศรีวิชัยข้อมวัดล่่วนตอก) แล้ว ไม่มีคำล้นล่ถานที่ได้แบบอย่างจากลู่โขทัยอีกเลย

แต่กลับได้แบบมาจากพุททามทั้งสิ้น เช่น เจดีย์ทรงกลมวัดสวนดอก เจดีย์ทรงกลมวัดอุโมงค์เถร
สารทน์ ทรวดทรงเจดีย์องค์นี้แม้ไม่อาจเปรียบเทียบกับเจดีย์พุททาม แต่เมื่อพิจารณาลักษณะต่าง ๆ
เช่น การเจาะช่องสี่เหลี่ยมที่ท้องไม้ระหว่างลาดบัว ลักษณะการขึ้นปลียอด ฯลฯ ก็แสดงการ
ลอกแบบมาจากลัทธิยิวในเมืองพุททาม

(5) คำสันสกฤตอิทธิพลลัทธิยิว คำสันสกฤตที่แสดงอิทธิพลทางศิลป-
กรรมลัทธิยิวที่ปรากฏอย่างชัดเจน และมีอายุเท่าที่เหลือนมาถึงปัจจุบัน คือ เจดีย์ทรงกลมฐาน
ข้างล้อม วัดป่าแดงหลวง (ปัจจุบันวัดร้าง) เชียงตอยลุ่มเทพ แต่ปัจจุบันรูปข้างที่ฐานได้สูญหาย
ไปหมดแล้ว เจดีย์นี้ทรวดทรงไม่เหมือนลัทธิยิวเป็นแบบล้านนาเอง แต่เมื่อแยกส่วนพิจารณาจะ
พบว่า เป็นระเบียบเดียวกับเจดีย์วัดข้างล้อม เมืองศรีสัชชนาลัย ตั้งแต่ฐานบัวคว่ำที่ยื่นของข้าง
ฐานหักฉีกเฉียง ซึ่งมีแผ่นที่สาดข้างยื่นออกมา การมีเรือนธาตุสี่เหลี่ยมกว้างเหนือฐานหักฉีก มี
จุ่มจรมุมไว้พระพุทธรูปนั่งเป็นแถว เหนือจุ่มเป็นฐานกระดานแปดเหลี่ยมเหมือนกัน รองรับลาด
บัว เป็นรูปบัวคว่ำซ้อนกันสามชั้น กลีบบัวปากฐานแล้วเป็นองค์ระฆังกลม บัลลังก์ ปล้องโฉน
ตลอดไปจนถึงปลียอด

นอกจากนี้ที่ฐานเจดีย์ที่ข้างยื่นเหยียบของวัดพระสิงห์ และวัดเชียงมั่นก็
ลักษณะเช่นเดียวกัน อันเป็นร่องรอยของฐานเดิมก่อนที่จะมีการซ่อมเปลี่ยนแปลงส่วนอื่น ๆ
ภายหลัง ช่วยยืนยันหลักฐานทางอักษรของล้านนาเกี่ยวกับเวลาที่ก่อสร้างคำสันสกฤตทั้ง 2 แห่ง
นี้ว่าก่อสร้างขึ้นก่อนระยะเวลาปลายพุทธศตวรรษที่ 20

(6) สมัยล้านนารุ่งเรือง โดยทั่วไปเข้าใจว่าอยู่ในสมัยพญาติโลกราช
(ปลายพุทธศตวรรษที่ 20 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 21) แต่คำสันสกฤตในล้านนาล้วนปรากฏเป็นแบบ
แผนของงานศิลปกรรมในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ลงมา หลังสมัยพญาติโลกราชแล้วทั้งสิ้น
ตัวอย่างสำคัญคือวัดเจดีย์หลวง แม้ว่าจะก่อสร้างก่อนกลางพุทธศตวรรษที่ 21 แต่ก็มี การซ่อม
แซมหลายครั้ง โดยเฉพาะตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 21 ในสมัยพญาเมืองแก้ว ที่มีการเพิ่มขนาด
ให้ใหญ่ขึ้น เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมผลัมทรงกลม ที่ฐานข้างล้อมเมื่อเปรียบเทียบกับห้องวัดป่าแดงหลวง
จะพบว่า เป็นแบบที่ขุดมาไปแล้ว และลักษณะเจดีย์แม้ว่าตั้งแต่องค์ระฆังจะชำรุดไปมาก แต่ก็อาจ
ใช้แบบของเจดีย์วัดเชียงมั่น ซึ่งมีหลักฐานเชื่อมสมัยเดียวกัน และแม้ว่าที่นี้จะยังคงลักษณะฐานที่
ข้างเหยียบก่อนซ่อมในสมัยพญาเมืองแก้วไว้ก็ตาม ตัวอย่างเจดีย์ทรงกลมอิทธิพลลัทธิยิวที่มีการ

เปลี่ยนแปลงศิลปะกันไป ล้มยับต่อ ๆ มามีแบบอย่างของตัวเอง เช่น เจตีย์ภักมวรัตน์หัวช่วง และเจตีย์ร้างในโรงเรียนพุทธวิโสภณ เชียงใหม่

การทำนุบำรุงคำสอนเป็นการใหญ่ในสมัยพญาเมืองแก้ว คงจะเนื่องจากความขัดแย้งเมื่อเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง คงจะสงบลง ดังปรากฏในพงศาวดารว่า พญาเมืองแก้วทรงเสด็จไปเชียงแสน และครั้งนั้นมีการบวชกุลบุตรช่าวล้นนาคจำนวนมาก ความรุ่งเรืองของลัทธิมาทั้งด้านคำสอนและด้านอื่น ๆ เป็นผลงานที่ผลิตขึ้นในระบอบนี้เป็นส่วนมาก

(7) บุคคลท้ายของแคว้นล้านนา นับแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 21

เป็นต้นมา คำสอนลัทธิของล้านนาได้มีแบบอย่างใหม่ของตนเอง โดยเกิดจากการผสมผสานศิลปกรรมจากที่ต่าง ๆ เข้ากับลักษณะดั้งเดิมของตน และยังคงดำเนินต่อมา แม้ว่าจะเสียเอกราชแก่พม่าใน พ.ศ. 2101 แล้ว หลังจากนั้นเกิดศึกสงครามบ่อยครั้งขึ้น ผู้คนต่างอพยพหลบหนีหรือถูกกวาดต้อนจนลดจำนวนลง กระทั่งเชียงใหม่กลายเป็นเมืองร้างอยู่นานกว่า 30 ปี ก่อนที่จะได้รับการฟื้นฟูใหม่ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นระยะเวลาแห่งการบูรณะปฏิสังขรณ์คำสอนสถานต่าง ๆ โดยยังคงมีเอกลักษณ์ของช่างฝีมือล้านนา โดยเฉพาะด้านการแกะสลักไม้ลงรักปิดทอง ประดับกระจกสี เช่น โบสถ์ วิหารลายคำ และหอไตรวัดพระสิงห์ หอไตรวัดดวงดี

ส่วนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งรัตนโกสินทร์ เป็นระยะเวลาที่พ่อค้าพม่าได้เข้ามาค้าขายในภาคเหนือของไทยเป็นจำนวนมาก และเมื่อมีฐานะร่ำรวยก็มักมีบทบาทในการซ่อมแซมคำสอนสถานี่ทรุดโทรมต่าง ๆ คำสอนสถานเหล่านี้จึงมีแบบแผนศิลปกรรมพม่าเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ ภายนอกอาคารมักเป็นปูนปั้นลายเครื่อง เถากระต่าง ๆ แต่ภายในประดับอย่างแพรวพราว ด้วยการหาลายปูนปั้นแปะบนส่วนที่เป็นไม้ และลงรักปิดทอง สลับด้วยกระจกสีประดับลวดลายพระพุทธรูปเป็นส่วนใหญ่ ยังมีตั้งแต่สี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส และแปดเหลี่ยม และหลังคามักซ้อนกันหลายชั้นมาก

ประมาณ 50 ปีมาแล้ว ลักษณะการก่อสร้างของล้านนายังมีเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นกุฎ บ้าน ร้านค้า แต่ปัจจุบันไม่หลงเหลือลักษณะดังกล่าวอีกแล้ว

เจดีย์ทรงกลมพื้นเมืองล้านนา.

1. พระธาตุหริภุญชัย ลำพูน

2. วัดพระบาท อ. เชียงแสน เชียงราย.

เจดีย์ทรงกลม อิทธิพลพุกาม.

3. เจดีย์วัดสวนดอก องค์ใหญ่สร้างประมาณ 1915.

4. เจดีย์วัดอุโมงค์ เลื่อนแบบสัตตเจดีย์ ในพุกาม

เจดีย์ อิทธิพลสุโขทัย.

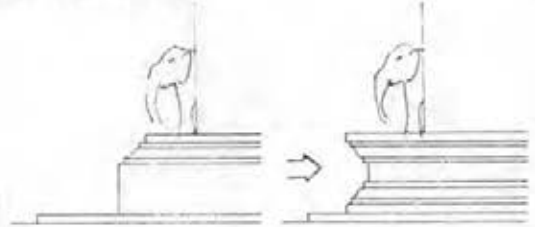

5. เจดีย์วัดป่าแดงหลวง เลื่อนแบบวัดช้างล้อม ศรีสุโขทัย สุโขทัย.

6. เจดีย์วัดเชิงมน ฐานช้างล้อม เช่นกัน

เจดีย์สมัยล้านนารุ่งเรือง มีแบบอย่างของตัวเอง

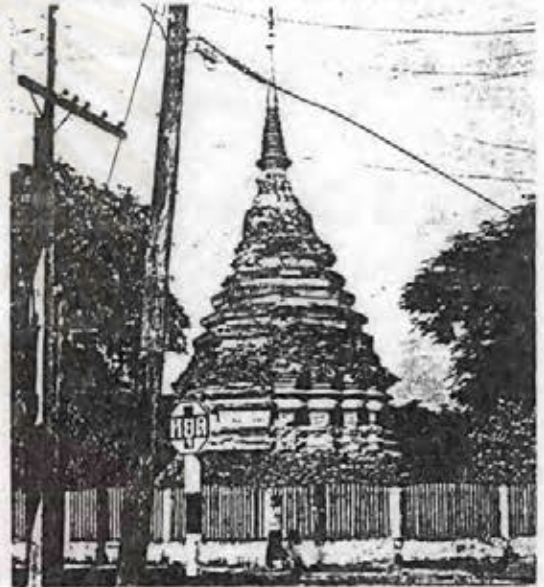

ชื่อเจดีย์	ลักษณะ
เจดีย์ล้านนา	ลักษณะ
เจดีย์สุโขทัย	ลักษณะ
เจดีย์อยุธยา	ลักษณะ

วัดเจดีย์หลวง กับภาพเปรียบเทียบฐานเจดีย์แบบข้างล้อมที่วัดข้างล้อม ศรีสัชานาลัย และที่เชียงใหม่แรกรับมาที่วัดเชียงมั่น วัดพระสิงห์และวัดป่าแดงหลวง กับที่เคลื่อนย้ายไปที่วัดเจดีย์หลวง.

เจดีย์ล้านนา
วัดเชียงมั่น
วัดพระสิงห์
วัดป่าแดง

3. เจดีย์ทรงกลมแบบเชียงใหม่ วัดหัวขวง

4. เจดีย์ทรงกลมแบบเชียงใหม่ ในร.ร.พุทธโสภณ

เจดีย์แบบพม่า ในสมัยรัตนโกสินทร์

5. มณฑป แบบพม่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุโขทัย

6. เจดีย์ วัดเจดีย์ขาว ลำปาง

(ข) สถาปัตยกรรมที่สืบมา ในที่นี้หมายถึง สถาปัตยกรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากศาลาสถาบัน อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาคารที่พักพิงยกรรรม หรือ ภูมิพระ เป็นต้น ฯลฯ บัลลัษที่ เป็นเหตุให้เกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นพอสรุปได้ดังนี้ คือ (สามารถ สิริเวทย์พันธุ์, 2528 : 1-4)

- สภาพแวดล้อมจากดินฟ้าอากาศและธรรมชาติแวดล้อม เมือง เชียงใหม่ เดิมมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ที่สุด มีป่าไม้และภูเขาสูงจำนวนมาก ซึ่งเป็นต้นน้ำสาธารณมากมาย ที่สำคัญคือ แม่น้ำปิง ทำให้อาคารบ้านเรือนต้องมีลักษณะปกปิดหลังคา คุ่มชายต่ำลาดชันมากและช่องหน้าต่างน้อย และมีฝ้าด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ จึงวิวัฒนาการมาจากเรือนชนบท ในยุคสร้างบ้านแบ่งเมืองแรก ๆ

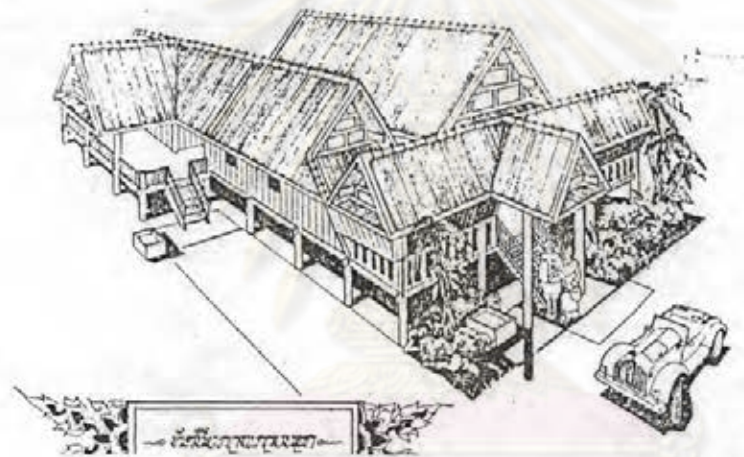
- ประเพณีวัฒนธรรมล้านนา ที่มีอิทธิพลต่อต่อเนื่องมาจากการผสมผสานวัฒนธรรมชาวพม่าตั้งเดิมกับอิทธิพลวัฒนธรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ทวารวดีเป็นต้นมา เช่น การกินอยู่หลับนอนบนพื้น ทำให้บ้านต้องมีที่นั่งบนพื้นที่ยกสูงพอเียงได้ประมาณ 20 ซม. เรียกว่า "เต็น" การรับแขกด้วยน้ำดื่มทำให้มีร้านน้ำหน้าบ้าน ฯลฯ

- วัสดุก่อสร้างและวิธีการทำงานของช่างท้องถิ่น มีผลต่อรูปแบบอาคารบ้านเรือนและวัฒนธรรม เนื่องจากการนำวัสดุรอบตัวในท้องถิ่นมาใช้เป็นโครงสร้างและส่วนตกแต่งอาคาร ประกอบกับความชำนาญของช่างฝีมือ ซึ่งถ่ายทอดวิธีการแกะสลัก ทำลวดลายต่าง ๆ จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง และการเปลี่ยนแปลงเทคนิควิธีการไปตามกาลเวลา ก่อให้เกิดเรือนรูปแบบต่าง ๆ มากมาย

ลักษณะเรือนพื้นถิ่นสามารถแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่

(1) เรือนเครื่องผูกหรือเรือนชนบท ใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างแบบไม่ถาวร เช่น โครงสร้างไม้จริงและไม้ไผ่ หลังคามุงตองตึง ฝาเรือนเป็นฝาลานหรือไม้ไผ่ ลาน ตัวเรือนมีขนาดเล็กมาก เพียงหนึ่งห้องนอน มีเต็น ร้านน้ำ ชาน และครัว เรือนแบบนี้พบอยู่รอบ ๆ กว้างเมืองขึ้นนอก

(2) เรือนเครื่องไม้ เป็นเรือนมีวิวัฒนาการดีขึ้นกว่าเรือนชนบท ประกอบด้วยห้องนอนตั้งแต่ 2 ห้อง มีร้านน้ำ เต็น และชานเรือนขนาดใหญ่ขึ้น ครัวเป็นสัดส่วนอยู่ด้านหลัง ยกพื้นได้สูงเรือนพอใช้ประโยชน์ด้านใต้ได้ พื้นมีหลายระดับ ส่วนใหญ่ฝีมือช่าง

ช้อย่างภาพ

ช้อย่างภาพ

- ๑ เรือนเครื่องผูกหรือเรือนชนบท
- ๒ เรือนเครื่องไม้ มีที่มาจากเรือนชนบทและมีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนกาแล่มาก.
- ๓ เรือนเครื่องไม้แบบพิเศษขนาดใหญ่ ตัวอย่างอาคารบนถนนเจริญประเทศ ปัจจุบันเป็นร้าน CHALET.

(ภาพจาก บทความของ สามารถ สิริเวชพันธ์ ๒๕๑๘)

๒

๓

๑,๒ ตัวอย่างเรือนกาแล
ที่บ้านไทรทอง อำเภอ
สันกำแพง ๒.

๓ ตัวอย่างเรือนพาณิชย
กิจพักอาศัย ชั้นเดียวใน
เขตกำแพงเมืองเชียงใหม่.

๓.

จะปรากฏขึ้น แบ่งออกเป็น

- เรือนเครื่องไม้ขนาดเล็ก ประกอบด้วย 2 ห้องนอน มีเต็นท์หน้าห้องนอนสำหรับรับแขก หน้า เต็นท์เป็นชานและร้านไม้ มีทางเดินผ่านกลางไปครัวที่บ้าน ตัวเรือนใช้ไม้จริง มีที่เก็บข้าว (หลองข้าว) อยู่ต่างหาก หลังคามีทั้งแบบส่วและปั้นยา

- เรือนเครื่องไม้ขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 2 ห้องนอนหรือมากกว่า รูปแบบเรือนเพิ่มส่วนประกอบตกแต่งมากขึ้น เช่น เพิ่มมุขด้านหน้าและข้างเรือน หรือใช้หัวเสาเล็ก ๆ ตกแต่งยอดหลังคา และเล่นมุขซ้อนหลายมุข จะมีเทคนิคของกระใช้ฝาเลื่อน ฝาไหล และฝาโปร่ง

- เรือนเครื่องไม้แบบพิเศษ เป็นลักษณะเรือนผสม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงหลังที่ชาวล้านนาได้รับวัฒนธรรมยุโรปเข้ามา มีการเปลี่ยนแปลงผัง มีห้องนอนหลายห้อง มีโถงกลางขนาดใหญ่ มีเฉลียงรอบ ๆ บ้านที่ยื่นบน มีช่องระบายอากาศบนหลังคา มีเรือนครัวแยกออกหลังบ้าน บางครั้งมีที่วางแบ่งแยกส่วนเรือนใช้ระเบียงมีหลังคาคลุมเป็นตัวเชื่อม บางแห่งสร้างแบบครึ่งตึกครึ่งไม้ มีการใช้ออกทรงและปั้นลมแบบฉลุลายโปร่ง ซึ่งนิยมเรียกว่า "ลายขนมปังขิง"

(3) เรือนกาแล เป็นเรือนที่มีวิวัฒนาการจากเรือนเครื่องไม้ มีแบบเป็นเรือนห้องนอนแฝด มีเต็นท์หน้าห้องนอน ถัดจากเต็นท์เป็นชานและร้านไม้ มีลักษณะเด่นคือ ไม้ไขว้กันบนหลังคาที่บ้านลมเรียกว่า "กาแล" มีการวางผังหลายแบบ แต่ละแยกครัวออกด้านหลังหรือเป็นสัดส่วนต่างหาก หลองข้าวเป็นคณละหลังกับเรือน

(4) อาคารทอชยี่งักอาศัย วิวัฒนาการมาจากยุคแรก ๆ ซึ่งเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว แยกส่วนด้านหน้าเป็นร้านค้า และด้านหลังเป็นส่วนพักอาศัย มาเป็นเรือนแบบสองชั้นและเป็นอาคารก่ออิฐ แยกส่วนบนเป็นพักอาศัย ส่วนล่างค้าขาย บางหลังมีการตกแต่งมากทั้งผนังและส่วนหลังคาหน้าบ้าน แสดงวิวัฒนาการรูปแบบผสมระหว่างประโยชน์ใช้สอยกับความพยายามรักษารูปแบบและความงามของยุคนี้

4.3 การจราจร

เชียงใหม่ก็เช่นเดียวกับเมืองประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ที่มักเกิดปัญหาด้านการจราจร ในย่านศูนย์กลางที่เป็นเขตเมืองเก่า เนื่องจากการสัญจรของเมืองในอดีตมักเป็นคนเดินเท้าเป็นหลัก ขนาดถนนจึงเล็ก ยามพาหนะที่ใช้ในสมัยต่อ ๆ มาอาจมีขนาดใหญ่ขึ้น แต่ก็มีจำนวนไม่มากและความเร็วไม่สูงนัก แต่ปัจจุบันพาหนะที่ใช้ในเมืองพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ใช้เครื่องยนต์ ความเร็วสูงขึ้น และเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ ปรากฏการณ์เช่นนี้ย่อมเกิดปัญหาขึ้นกับการสัญจรบนถนนในเขตเมืองเก่าอย่างไม่ต้องสงสัย นอกจากนี้เชียงใหม่ยังเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งระดับภาค เป็นบริเวณที่มีปริมาณการจราจรสูงที่สุดบริเวณหนึ่ง ความต้องการเนื้อที่สำหรับการสัญจร โดยเฉพาะถนนในเมืองจึงมีมากขึ้น ถนนที่สร้างหรือซ่อมแซมใหม่โดยเฉพาะถนนนอกเมือง จึงมีขนาดใหญ่ขึ้น แต่การขยายถนนทีละส่วนโดยไม่มีภาพรวมการจราจรอย่างเป็นระบบ กลับก่อให้เกิดปัญหาหลาย ๆ ประการต่อการสัญจรในเมือง เช่น เกิดถนนที่ผิวจราจรกว้างไม่สม่ำเสมอ ขาดทางเท้าริมถนน ฯลฯ

1) โครงข่ายถนน

ตัวเมืองเชียงใหม่อยู่ทางตะวันตกของแม่ฟ้าหลวง ซึ่งติดต่อกับจังหวัดทางใต้ลงมา โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร โดยทางหลวงหมายเลข 11 ทางเหนือติดต่อกับอำเภอแม่ริม โดยทางหลวงหมายเลข 107 ทางตะวันออกติดต่อกับอำเภอสันทราย และดอยสะเก็ด โดยทางหลวงหมายเลข 1019 และกับอำเภอสันกำแพง โดยทางหลวงหมายเลข 1006 ส่วนทางใต้ติดต่อกับอำเภอหางดง โดยทางหลวงหมายเลข 108 สถานีรถไฟโดยสารต่างจังหวัดมี 2 แห่ง คือ บนทางหลวงหมายเลข 11 ทางตะวันออก และบนถนนโชตนานาทางเหนือ (แผนที่ 4.6)

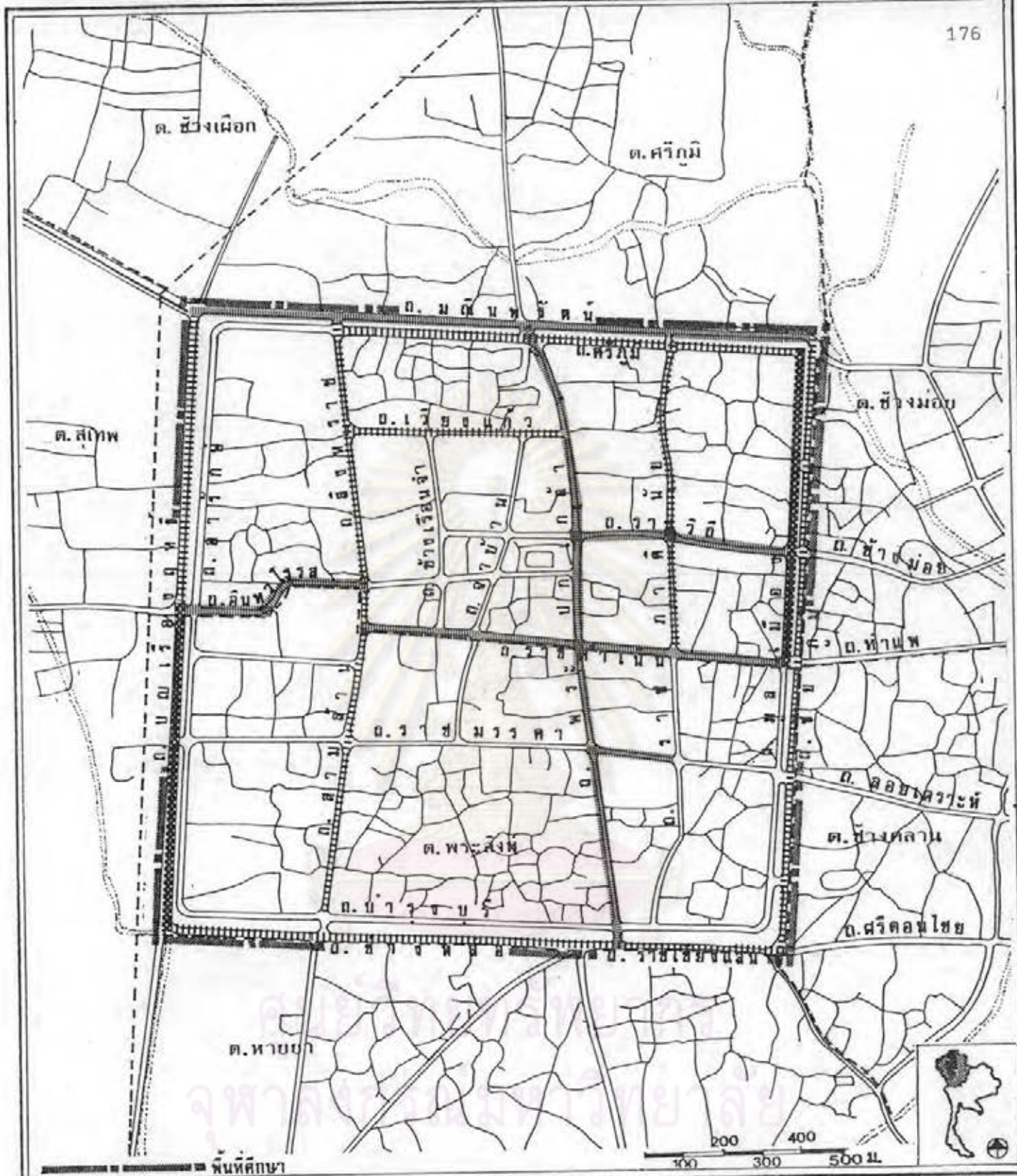
จากข้อมูลถนนและทางระบายน้ำของเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2526 พบว่าถนนส่วนใหญ่ในย่านศูนย์กลาง ซึ่งเป็นเขตเมืองว่ามีขนาดเล็ก และความกว้างไม่สม่ำเสมอ คือ ส่วนใหญ่มีผิวจราจรขนาดตั้งแต่ 3.50-8.50 เมตร มีบางส่วนที่มีขนาดเกิน 10.00 เมตร ถึง 12.0 เมตร ถนนที่มีผิวจราจรกว้างส่วนใหญ่เป็นถนนที่มีการซ่อมแซมหรือก่อสร้างใหม่ ส่วนถนนในเขตกำแพงเมืองชั้นใน มีถนนที่ผิวจราจรกว้างเกินกว่า 10.0 เมตร เพียง 2 สาย คือ ส่วนหนึ่งของถนนมูลเมือง และถนนบุญเรืองฤทธิ์ (ดูแผนที่ 4.8) ที่มีขนาด

11.1-12.0 เมตร ถนนหลักที่เหลือมีขนาดผิวจราจร 7.6-10.0 และ 5.6-7.5 เมตร นอกจากนี้ถนนข่อยในเขตนี้มีมากมายที่ขนาดเล็กราก ส่วนใหญ่ขนาดไม่เกิน 4.0 เมตร

ผิวถนนส่วนใหญ่เป็นแอสฟัลต์ค็อคอนกรีต มีบางส่วนเท่านั้นเป็นคอนกรีต และถนนข่อยบางบริเวณยังคงเป็นดินลูกรังอยู่ แต่ถนนในย่านศูนย์กลางและในเขตเก่าแห่ง เมืองชั้นในมีส่วนที่เป็นดินลูกรังอยู่น้อยมาก (ดูแผนที่ 4.7) สภาพถนนโดยทั่วไปอยู่ในสภาพที่สามารถรับการจราจรในปัจจุบันได้ อย่างไรก็ตามมีถนนบางสายที่พื้นถนนอยู่ในสภาพทรุด และมีอีกหลายสายที่พื้นถนนอยู่ในสภาพไม่ดีนัก เป็นหลุมเป็นรอยแตก หรือเป็นข้อบกพร่องจากการขุดถนนเพื่อซ่อมแซมสายเคเบิลท่อประปา ฯลฯ และการซ่อมแซมยังไม่สามารถทำให้ผิวถนนเรียบดีดังเดิมได้

โครงข่ายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ปัจจุบัน แสดงในแผนที่ 4.6 พร้อมกับแยกประเภทถนนออกเป็นถนนสายหลัก ซึ่งแบ่งออกเป็นสายประธานและสายกระจาย กับถนนสายย่อย ระบบถนนดังกล่าวจัดการจากปริมาณการจราจรเป็นหลัก และคำนึงถึงรูปแบบเส้นทางนอกและในเมืองประกอบไปด้วย ข้อบกพร่องด้านการจราจรที่พบในเขตเมืองเก่า ได้แก่ ถนนแคบ และขาดถนนสายหลักหรือขาดการต่อเนื่องของถนนสายหลักในบริเวณ ปัจจุบันจึงได้มีการหลายประการ เพื่อให้รับกับอุปสงค์ด้านการจราจร เช่น ระบบเดินรถทางเดียว การห้ามเลี้ยวที่สี่แยกบางแห่ง และการห้ามจอดรถบนถนนสายสำคัญ เป็นต้น อย่างไรก็ตามถนนที่สร้างใหม่เขตนอกเมืองก็มีขนาดกว้างและได้รับการออกแบบที่ดี โดยเฉพาะมีถนนรูปเปอร์-ไอเวย์ ที่ต่อเนื่องถนนวงแหวนชั้นนอกของเมือง ส่วนถนนวงแหวนชั้นในก็กำลังอยู่ในขั้นดำเนินการเพื่อแบ่งเบาการจราจรที่จะเข้าสู่ใจกลางเมือง ข้อบกพร่องที่พบในระบบถนนปัจจุบัน (ซินแคลร์ โน้ท แอนด์ พาร์ตเนอร์ จำกัด และคณะ, 2526 : 24-11) สรุปได้ดังนี้

- ไม่มีเส้นทางที่แน่ชัดของถนนสายประธาน ระหว่างสะพานนครพิงค์กับบริเวณในเขตเก่าแห่ง เมืองชั้นใน
- รถที่มุ่งหน้าไปทางตะวันออกจำนวนมากใช้ถนนสายเหนือ-ใต้ ในใจกลางเมือง เพื่อที่จะข้ามสะพานนวรัฐ สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นเพราะระบบเดินรถทางเดียวบนถนนท่าแพ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากถนนท่าแพกว้างเพียง 8.5-12.0 เมตร และยังเชื่อมกับสะพานนวรัฐโดยตรง

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตกำแพงเมือง
เชียงใหม่

แสดง: **โครงข่ายถนนในเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่** แผนที่ ๕.๘

ความกว้างถนน (ผิวจราจร) พ.ศ. 2526

=====	มากกว่า 10 ม.
=====	7.6 - 10.0
=====	5.6 - 7.5
=====	3.5 - 5.5
=====	ถนนซอย

ที่มา: เทศบาลนครเชียงใหม่.

- ถนนสายเหนือ-ใต้ ใจกลาง เมืองขณะนี้ยังมีไม่พอกับประมาณการ ปริมาณการจราจร เมื่อพิจารณาจากแผนการ เดินทางทางเดียว ระหว่างแม่เมาะปิง และคลองแม่ข่า ซึ่งมีช่องจราจรสำหรับรถขึ้น ทางเหนือในช่วงตอนเหนือของถนนท่าแพเพียง 1 ช่อง เท่านั้น

เมื่อพิจารณา เฉพาะพื้นที่ในเขตเก่าแพง เมืองขึ้นใน จะเห็นว่าถนนโดย รอบเขตเก่าแพง-คูเมือง มีบทบาทเป็นถนนหลักในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีถนนพระปกเกล้าที่เป็นถนนสำคัญเชื่อมระหว่างถนนโชนนาทางเหนือ กับบริเวณประตูเชียงใหม่ทางใต้ และถนนราชวิถี ถนนราชดำเนิน เป็นถนนในแนวตะวันออก-ตะวันตกเชื่อมกับถนนพระปกเกล้าด้วย ถนนทั้ง 3 เป็นที่ตั้งของสถานศึกษา สถาบันราชการ และธุรกิจ-ร้านค้าจำนวนมาก โดยเลขที่ถนนพระปกเกล้า เป็นทางผ่านเมือง แนวเหนือ-ใต้ด้วย จึงทำให้บริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีรถผ่านมากที่สุดบริเวณหนึ่ง นอกเหนือจากถนนหลักโดยรอบเขตแล้ว ในอนาคตควรมีการกำหนดให้ถนนโดยรอบเป็นถนนสายหลักให้มีการเดินทางสะดวก ส่วนถนนภายในให้เป็นถนนสายรองลดจำนวนยานพาหนะที่จะวิ่งผ่านย่านเมืองเก่า โดยให้ใช้ถนนโดยรอบแทน

2) สัดส่วนรถบนท้องถนน

จากข้อมูลและการสำรวจของผู้ศึกษา "การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการพัฒนาเมืองหลัก" ในรายงานฉบับกลาง ได้จำแนกยวดยานบนถนนต่าง ๆ ทั้งในเมือง ที่สะพานข้ามแม่เมาะทั้ง 2 แห่งในเมือง และนอกเมือง เป็นสัดส่วนดังแสดงในตาราง 4.3 โดยถนนในเมืองทำการสำรวจบนถนน 15 สาย เป็นถนนในเขตเก่าแพงเมืองขึ้นใน 2 สาย ได้แก่ พระปกเกล้า และราชดำเนิน และถนนรอบเขตเก่าแพง เมืองด้านตะวันตก 1 สาย คือ ถนนบุญเรืองฤทธิ์ ส่วนถนนนอกเมืองได้แก่ ถนนห้วยแก้ว และถนนสุเทพ แบ่งรถเป็น 7 ประเภท ได้แก่

- รถจักรยานยนต์
- รถยนต์ รถยนต์ส่วนบุคคลหรือรถรับจ้าง (Taxi)
- รถ โดยลำขนาดเล็ก หมายถึง รถสองแถวหรือ "สี่ล้อ" มีที่นั่งด้านหลังยาว 2 แถว พร้อมชายคา
- รถโดยลำขนาดใหญ่ รถประจำทางมีที่นั่งเกิน 20 ที่ต่อคัน

- รถโดยสารขนาดเล็ก รถบรรทุกขนาดบรรทุก 0.5-3 คันต่อคัน
- รถบรรทุกขนาดใหญ่ รถบรรทุก 6 ล้อ หรือ 10 ล้อ
- อื่น ๆ รถชนิดอื่น ๆ ส่วนใหญ่ได้แก่ จักรยาน และจักรยาน 3 ล้อ

ตารางที่ 4.3 สัดส่วนรถบนท้องถนนเมือง เชียงใหม่

ตำแหน่ง	ชนิดรถ (เปอร์เซ็นต์)						อื่นๆ
	จักรยานยนต์	รถยนต์	โดยสารเล็ก	โดยสารใหญ่	บรรทุกเล็ก	บรรทุกใหญ่	
1.ถนนในเมือง	53.96	11.67	15.80	0.32	10.34	1.46	6.45
2.บริเวณสะพานข้ามแม่น้ำปิง	46.00	21.25	20.75	2.00	1.49	0.26	8.25
3.ถนนนอกเมือง	49.60	16.74	15.31	0.54	10.39	1.58	5.84
ค่าเฉลี่ยรวม	52.66	13.21	16.27	0.52	9.41	1.35	6.58

จากตาราง จะเห็นได้ว่า จำนวนจักรยานยนต์เป็นรถที่มีสูงที่สุดในท้องถนน มีสัดส่วนเฉลี่ยถึงร้อยละ 52.66 และจะสูงยิ่งขึ้นเมื่อเป็นถนนในเมือง รถที่มีจำนวนมากรองลงมาได้แก่ รถโดยสารขนาดเล็ก เมื่อรวมประเภทเข้ากับรถบรรทุกขนาดเล็กมีจำนวนร้อยละ 25.68 ส่วนรถยนต์กล่าวได้ว่ามีสัดส่วนต่ำคือร้อยละ 13.21 รถโดยสารขนาดใหญ่มีจำนวนน้อยมากเพียงร้อยละ 0.52 ของจำนวนรถทั้งหมด ส่วนรถที่ไม่ใช่เครื่องยนต์ คือจักรยานและสามล้อ คิดเป็นร้อยละ 6.58

มีข้อสังเกตว่า จำนวนรถจักรยานยนต์ในท้องถนนในเมืองมีสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนรถชนิดเดียวกับบนถนนในประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลาย จักรยานยนต์มีข้อดีสำหรับการขับขี่ในเมืองในแง่ประหยัดเนื้อที่ ประหยัดเชื้อเพลิง มีความคล่องตัวมาก แต่ก็มีความปลอดภัยน้อยมาก เมื่อเทียบกับยานพาหนะชนิดอื่น ๆ ฉะนั้นในการวางแผนด้านจราจร จำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่าง ๆ จากการมีจักรยานยนต์ในท้องถนนสูงไปด้วย

3) การกระจายตัวของคน

จากข้อมูลใน "การศึกษาความเป็นไปได้สำหรับโครงการพัฒนาเมืองหลัก" ได้คำนวณสัดส่วนของประชาชนที่ใช้รถยนต์ยี่ห้อต่าง ๆ ไว้ดังนี้ คือ

35% ใช้รถโดยสารขนาดกลางหรือเล็ก

33% ใช้รถจักรยานยนต์

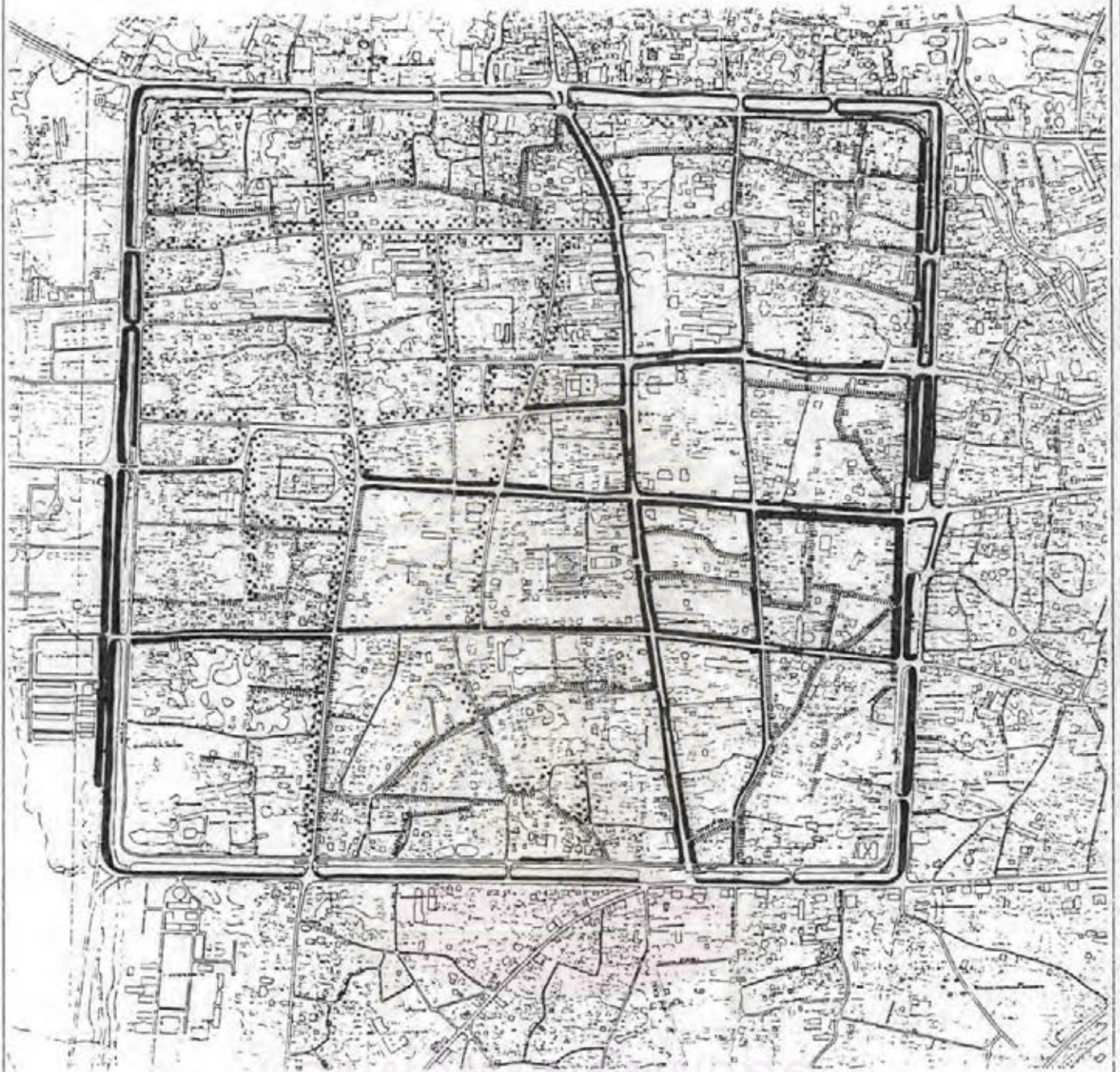
14% ใช้รถยนต์นั่ง

4% ใช้รถจักรยานหรือสามล้อ

4% ใช้รถโดยสารประจำทาง

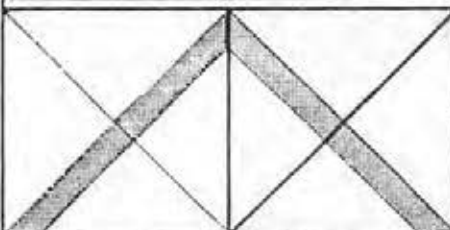
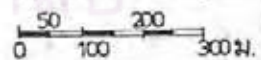
จะเห็นว่ารถโดยสารขนาดกลางหรือเล็กที่เรียกว่า "สัลลือ" เป็นยานพาหนะสำคัญที่สุดที่ประชาชนใช้ในการเดินทางในเชียงใหม่ รองลงมาได้แก่ จักรยานยนต์ เนื่องจากการเดินทางด้วยยานพาหนะทั้ง 2 ประเภทและสะดวกที่สุด สังเกตได้ว่ารถโดยสารประจำทางนั้นได้รับความนิยมน้อยมาก เพราะรถประจำทางมีเส้นทางจำกัด และยังใช้เวลาในการเดินทางมาก ไม่แน่นอน แม้ว่าจะประหยัดแต่ก็ไม่ได้รับความนิยมเท่าใดนัก

สำหรับรูปแบบการเดินทางเท้าของประชาชนในเขตเมืองเชียงใหม่นี้ โดยทั่วไปยังคงเป็นการเดินระยะสั้น ๆ ในย่านศูนย์กลางกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ย่านตลาดวโรรส ซึ่งครอบคลุมไปถึงถนนวิชัยบวรและถนนท่าแพบางช่วง หรือย่านขายสินค้าพื้นเมือง เวลา กลางคืน ถนนช้างคลาน เป็นต้น ย่านเหล่านี้มีกิจกรรมที่ประชาชนต้องไปใช้กันมาก ประกอบกับถนนแคบ ขาดแคลนที่จอดรถ ทำให้มีการขยายถนนโดยลดความกว้างทางเท้าและทางเท้าจึงคับแคบไม่สัมพันธ์กับจำนวนคนเดินเท้า อีกทั้งยังมีการใช้พื้นที่ทางเท้าวางสินค้า ซึ่งก่อปัญหาให้สำหรับการเดินเท้าเป็นอย่างมาก กล่าวได้ว่า ยังไม่มีที่ว่างถึงระบบทางเดินเท้าอย่างจริงจังในการออกแบบถนนและทางเท้าในเมืองเลย ในความเป็นจริงแล้วถนนในเมืองเก่าทั้งหลายมักเกิดปัญหาเนื่องจากถนนคับแคบตัดโค้งแล้วข้างต้น แต่ในการแก้ปัญหาจำเป็นต้องสร้างถึงคนเดินเท้า ให้ความสำคัญเช่นเดียวกับรถในท้องถนน ทั้งยังต้องสร้างถึงความลွ่บวงร่นมาตั้งแต่จุดใจ เพราะนอกจากเพื่อประชาชนในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการเสริมบทบาทในฐานะเมืองท่องเที่ยวของเชียงใหม่ อีกด้วย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตราส่วน 1:12,500

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตเก่าแห่งเมือง

เชียงใหม่

แสดง:

ทางเท้าและทางระบายน้ำริมถนน

แผนที่
๕.๔

ท่อบริเวณน้ำ+ทางเท้ากว้าง		รางระบายน้ำคสล.ไม่มีฝา
— 0.90-1.50 ม.		รางระบายน้ำธรรมดา
— 1.51-2.50 ม.		รางระบายน้ำคสล.พร้อมฝา
— มากกว่า 2.50 ม.		ท่อบริเวณน้ำไม่มีทางเท้า

ที่มา: สักรวจ 12-14 มค. 29.

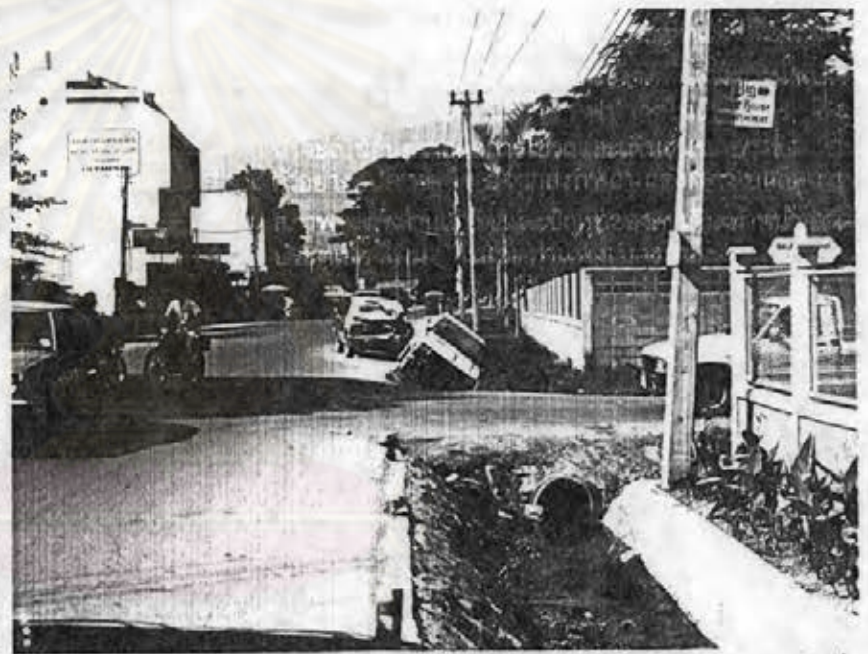
๑

๒

๓

๔

๗

๕

๖

ศูนย์วิทยากร
จ.นครราชสีมา

๑,๒,๕ สภาพ และ ขนาดถนน ซอยในเขตกำแพงเมืองทวิไป
๓ ตัวอย่างถนนที่สภาพผิวถนนค่อนข้างดี แต่มีร่องน้ำเปิด
ริมถนน ไม่มีทางเท้า และเสาไฟฟ้าอยู่ในผิวจราจร ซึ่ง
น่าจะเป็นอันตรายต่อการใช้รถและเดินถนนอย่างยิ่ง.
๕ ตัวอย่างอุบัติเหตุที่พบจากสภาพถนนดังกล่าว บนสุเทพ
๗ สภาพพลาทาลันแออัด และปัญหาของคนเดินเท้าทวิไป
ประตูเชียงใหม่ ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน.

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า เราต้องแก้ปัญหาเพื่อให้ได้มาซึ่ง "ประสิทธิภาพสูง
สุดและความมั่งคั่งจิตใจ ภายใต้ความสามารถของเมืองที่มีอยู่" (Insall, 1968 : 42)

พื้นที่ในเขตเก่าแห่งเมืองฮันโน มีได้เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า บริเวณที่มีคน
เดินเท้ามาก ซึ่งมืออยู่เฉพาะย่านหรือจุดที่มีกิจกรรมสำคัญบางแห่ง และเป็นบางช่วงเวลายื่น
ย่านตลาดสดหรือบริเวณสถานศึกษาสำคัญ 2-3 แห่งในพื้นที่

จากแผนที่ 4.9 จะเห็นได้ว่าถนนในเขตเก่าแห่งเมืองฮันโนเพียงส่วนน้อยเท่านั้น
ที่มีทางเท้าริมถนน คือ นอกจากทางเท้าบริเวณถนนโดยรอบคูเมือง ซึ่งมีขนาดค่อนข้างกว้าง -
ลึกลงไปแล้ว ยังมีทางเท้าในถนนพระปกเกล้า ราชดำเนิน ราชวิถี และบางส่วนของถนนราช-
มรรคา และราชภาดิกนัย ทางเท้าเหล่านี้มีความกว้างไม่สม่ำเสมอ บางส่วนแคบมากมีขนาดไม่
เกิน 0.90 เมตร เนื่องจากขนาดถนนเดิมที่คับแคบเช่นกัน จึงเกิดปัญหาเรื่องความปลอดภัย
ในการเดินเท้าฮันโนในเขตเก่าแห่งเมืองฮันโนนี้ โดยเฉพาะถนนบางสายที่นอกจากไม่มีทางเท้าแล้ว
ยังมีรางระบายน้ำแบบเปิดอยู่ริมถนน หรือมีเสาไฟฟ้าอยู่ในส่วนของผิวจราจรที่ทำการขยาย นับ
เป็นอันตรายทั้งต่อคนเดินเท้าและรถที่สัญจรอยู่บนท้องถนน เช่นบางส่วนของถนนสามล้าน เป็นต้น

4) รถโดยสารประจำทาง

รถโดยสารประจำทางที่วิ่งอยู่ภายในเขตเมืองเชียงใหม่ บัจุบันดำเนินการ
โดยบริษัทเอกชนเพียงบริษัทเดียว คือ บริษัทไทยเดินรถจำกัด เป็นรถประจำทางขนาดกลาง
มีที่นั่งประมาณ 32 ที่ต่อคัน จากการสัมภาษณ์ผู้คัดการฝ่ายเดินรถ บริษัทไทยเดินรถจำกัด เมื่อ
15 มกราคม 2529 ได้ข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

บริษัทไทยเดินรถจำกัดดำเนินการด้านรถประจำทางในเขตเมืองเชียงใหม่มา
ช้านาน แต่มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าของเรื่อยมา เดิมชื่อบริษัทเฉลิมพลเดินรถจำกัด เปลี่ยนเป็น
บริษัทไทยเดินรถจำกัด เมื่อ พ.ศ. 2517 เจ้าของปัจจุบันคือ คุณเฮ่ารง ไทยมงคล ซึ่งซื้อกิจการ
ตั้งแต่วันที่ 24 กันยายน 2524 จำนวนรถขณะนี้มีประมาณ 30 คัน ใน พ.ศ. 2526 จำนวนรถ
เพิ่มขึ้นอีกมีประมาณ 40 คัน ปัจจุบันมีรถทั้งหมด 52 คัน แต่รถที่วิ่งแต่ละวันไม่เกิน 40 คัน มี
4 เส้นทาง (ดูแผนที่ 4.6) ดังนี้

(1) สาย 1 เริ่มต้นที่ถนนเชียงใหม่ สันกำแพงทางตะวันออกของเมือง ไปสุดสายที่เชิงตอย ถนนสุเทพ ผ่านย่านใจกลางเมือง เขตกำแพงเมืองชั้นใน และสถานีสำคัญมากมาย นับเป็นเส้นทางที่วุ่นวายมากที่สุด แต่ก็มีผู้โดยสารมากที่สุดเช่นกัน รถที่วิ่งแต่ละวัน สำหรับสาย 1 นี้ จึงมีมากที่สุดคือ 12-13 คัน

(2) สาย 2 เริ่มต้นที่ถนนเจริญประเทศ ทางด้านใต้ของเมือง ผ่านย่านใจกลางเมืองชั้นเหนือไปสุดสายบริเวณศาลากลางใหม่ มีรถวิ่ง 10-11 คันต่อวัน

(3) สาย 3 เริ่มต้นที่สถานีรถไฟด้านตะวันออกของเมือง ผ่านย่านใจกลางเมือง สู่ด้านหน้าของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สุดสายที่เชิงตอยถนนห้วยแก้ว สายนี้ นับเป็นสายที่ได้รับความนิยมอีกสายหนึ่ง เนื่องจากผ่านสถาบันการศึกษาสำคัญหลายแห่ง มีรถวิ่ง 12-13 คันต่อวัน เช่นเดียวกับสาย 1

(4) สาย 4 เป็นสายที่เริ่มต้นไม่นาน เปลี่ยนเส้นทางไปแล้วหลายครั้ง เนื่องจากไม่ได้รับความนิยมจากผู้โดยสาร ไม่ได้รับผลสำเร็จในแง่ธุรกิจ ปัจจุบันสาย 4 เริ่มต้นที่สถานีขนส่งแห่งที่ 2 (อาเขต) และส่วนใหญ่นำผู้โดยสารไปเส้นทางเดียวกับสาย 1 แยกเส้นทางในบางแห่ง ผ่านสถานีขนส่งแห่งที่ 1 (ช้างเผือก) วัดพระสิงห์ แล้วไปสุดสายที่เชิงตอยที่เดียวกับสาย 1 ปัจจุบันมีรถวิ่ง 2-3 คันต่อวัน

เมื่อพิจารณาเส้นทางเดินรถประจำทางโดยส่วนรวมนั้นมีโครงข่ายครอบคลุมพื้นที่ ย่านใจกลางเมืองเชื่อมต่อกับส่วนต่าง ๆ ของเมืองอย่างค่อนข้างทั่วถึง จากแผนที่ 4.10 แสดงพื้นที่ที่ไกลเกินกว่าระยะเดิน 5 นาที หรือประมาณ 500 เมตร จากเส้นทางเดินรถประจำทางในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งได้รวมพิจารณาถึงรถโดยสารประจำทางที่มีเส้นทางเชื่อมระหว่างเมืองเชียงใหม่กับสาขาน โดยจุดเริ่มต้นที่สถานีขนส่งแห่งที่ 1 ผ่านเมือง ไปเส้นทางถนนเชียงใหม่-สาขาน โดยจุดเริ่มต้นที่สถานีขนส่งแห่งที่ 1 ผ่านเมือง ไปเส้นทางถนนเชียงใหม่-สาขาน สู่จังหวัดสาขาน จะเห็นว่าพื้นที่ในตัวเมืองส่วนใหญ่สามารถเดินได้ถึงภายใน 5 นาที จากเส้นทางเดินรถประจำทาง มีพื้นที่ทางใต้และตะวันออกนอกเหนือของเขตเทศบาลที่เป็นเขตที่ไม่สามารถเดินได้ถึงในเวลาดังกล่าว แต่จากข้อมูลการให้บริการขบวนรถของประชาชนมีประชาชนเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น ที่ใช้รถโดยสารประจำทาง ทั้งนี้ อาจเนื่องจากความล่าช้า ตลอดจนเส้นทางที่วุ่นวายของรถประจำทางบางสาย แม้จะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าก็ไม่ได้รับความนิยม นอกจากนี้ประชาชนยังสามารถใช้รถสี่ล้อวิ่งประจำทาง เช่น สายตัวเมือง-มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และรถสี่ล้อที่วิ่งอย่าง เป็นอิสระได้สะดวกและรวดเร็วกว่ามาก

ยิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะจะเป็นการขนส่งที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงที่สุดต่อส่วนรวม และต่อเมืองที่มี
แนวโน้มการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น นคร เชียงใหม่

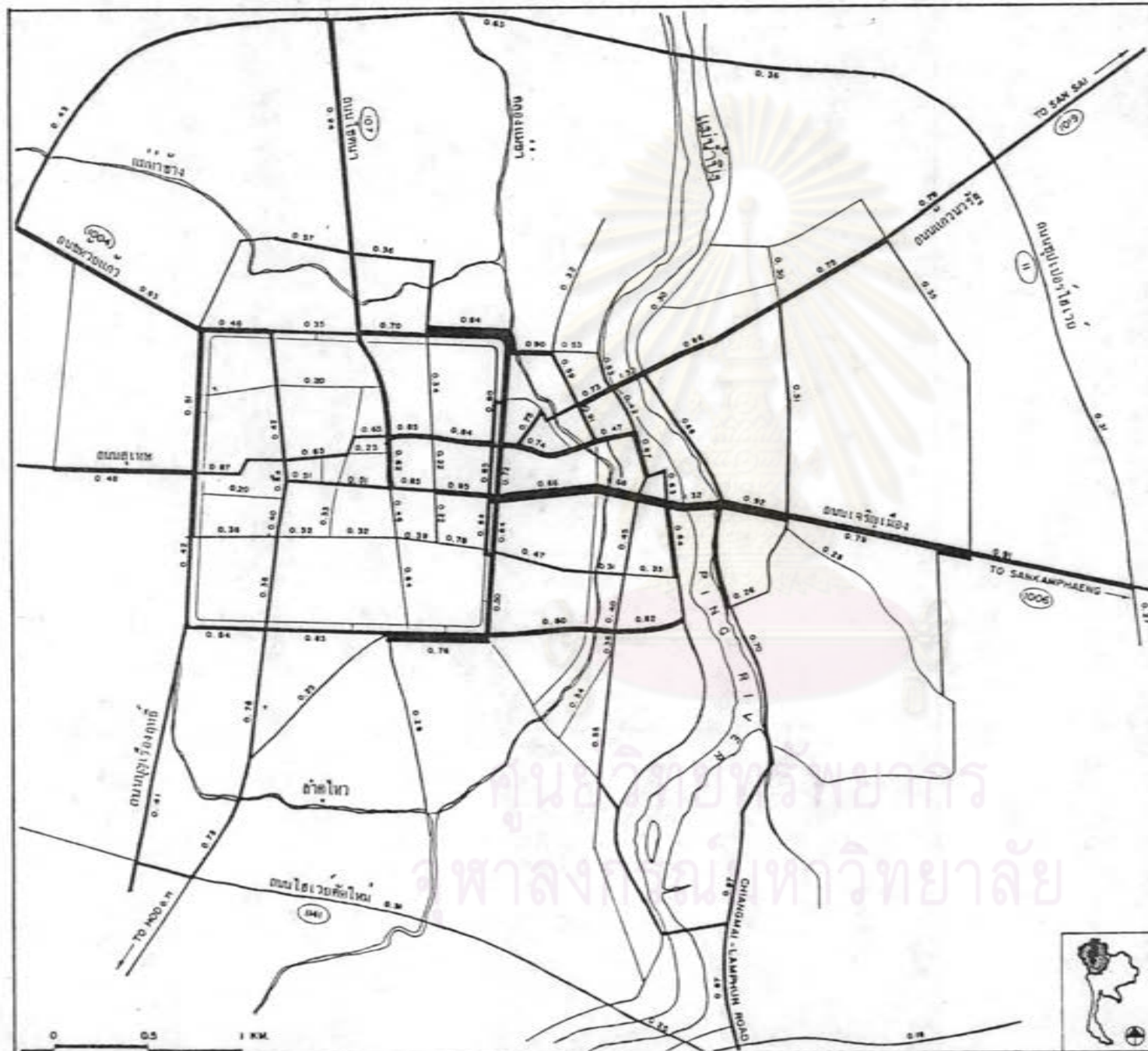
5) ปริมาณการจราจร

จากการสำรวจของบริษัทที่ปรึกษา ปริมาณการจราจรในเมือง เชียงใหม่ ตลอด
ระยะเวลา 24 ชั่วโมงนั้นไม่สม่ำเสมอ ชั่วโมงที่มีการจราจรสูงสุดช่วงเช้า ได้แก่ 7.00-
8.00 น. และเย็น 16.00-17.00 น. สัดส่วนของจำนวนรถในเวลาดังกล่าวต่อรถที่วิ่งบน
ถนนทั้งวันแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงสัดส่วนปริมาณการจราจรในชั่วโมงเร่งด่วน เขตเมือง เชียงใหม่

ระยะเวลา	จำนวนชั่วโมง	สัดส่วนจำนวนรถ (%)	
		ในเมือง	นอกเมือง
1. ชั่วโมงการจราจรสูงสุดเช้า 7.00-8.00 น.	1	7.5	6.5
2. (8.00-9.00)	1	-	(8.2)
3. ชั่วโมงการจราจรสูงสุดกลางวัน 11.00-12.00 น.	1	6.6	6.6
4. ชั่วโมงการจราจรสูงสุดเย็น 16.00-17.00 น.	1	7.4	7.8
5. 7.00 - 17.00	10	68.6	70.0
6. 6.00 - 18.00 น.	12	78.1	79.9

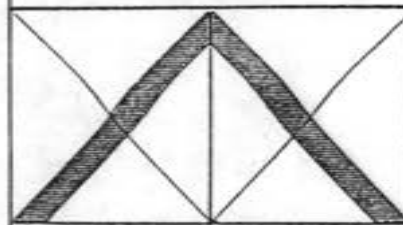
ปริมาณการจราจรเฉลี่ยต่อวันจากที่มาแหล่งเดียวกัน แสดงในแผนที่ 4.11
แนวถนนที่มีการจราจรสูง ได้แก่ แนวถนนเจริญเมือง-ท่าแพ-ราชดำดิน, แนวถนนราชวิถี-
ช้างม้อมย-วิชัยนันทิ ซึ่งอยู่ในย่านศูนย์กลางของเมือง แนวถนนแก้วนครรัฐ-ท้ายวัง, แนวถนน
โชตินา พระปกเกล้า และส่วนหนึ่งของถนนสมิทธิพรตน์-วิชัยนันทิ จะเห็นได้ว่าส่วนที่มีการ
จราจรสูงเป็นย่านศูนย์กลางฝั่งตะวันตกของแม่ฟ้าปิง ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของเขตเก่าแพ่งเมือง

แผนที่
ปริมาณการจราจร 2524 ๕.๑๑

- สัญลักษณ์
- < 5000 คัน/วัน
 - 5000 - 10,000 คัน/วัน
 - 10,000 - 20,000 คัน/วัน
 - 20,000 - 30,000 คัน/วัน
 - > 30,000 คัน/วัน
 - VOLUME / CAPACITY RATIO, PEAK HOUR
 - HIGHWAY NUMBER

ที่มา: "การศึกษาความเป็นไปได้สำหรับโครงการพัฒนาเมืองหลัก"

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตกำแพงเมือง
เชียงใหม่

ชั้นใน กับพื้นที่ทางเหนือของ เมือง และพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ถนนในเขตเก่าแห่ง เมือง
ชั้นใน คือ ถนนพระปกเกล้า , ราชวิถี และราชดำเนิน ตลอดจนถนนมณีนิพรัตน์ และถนนชัยภูมิ
ซึ่งทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ทั้ง 3 ดังกล่าว ทำให้มีปริมาณการจราจรสูงในถนน
เหล่านี้ด้วย ปัจจุบันได้มีการจัดการเดินทางเดี่ยวในถนนย่านศูนย์กลางหลายสาย

เพื่อประเมินว่าจะมีจุดวิกฤตหรือไม่ในโครงข่ายถนน จึงมีการนำข้อมูลปริมาณ
การจราจรในช่วงโมงเร่งด่วน ซึ่งได้จากการนับรถทุกชนิดรวมทั้ง 3 ล้อดิบ มาคำนวณหาค่า
อัตราส่วนระหว่างปริมาณการจราจรกับความจุของถนน (Volume/Capacity) ในถนนสาย
สำคัญต่าง ๆ ดังแสดงในแผนที่ 4.11 บริษัทที่ปรึกษาได้ใช้ค่าความจุเท่ากับ 1,300 คัน/
ชม./ช่องจราจร (กว้าง 3.0-5.0 เมตร) การคำนวณหาอัตราส่วนดังกล่าวของรถเล็ก
ซึ่งรวมรถสามล้อ รถจักรยาน และรถจักรยานยนต์ (ซึ่งรวม มีประมาณร้อยละ 60 ของปริมาณ
การจราจรทั้งหมด) มีค่าสูง คือ ขาดพหุคูณสามารถเรียงตัวกันได้อย่างใกล้ชิด เมื่อความเร็ว
ของรถต่ำ ซึ่งอาจทำให้เกิดสภาพคับคั่ง เพราะปริมาณการจราจรสูงกว่าความจุถนน การตี
ความหมายของค่า V/C เป็นดังนี้ คือ

- ค่าน้อยกว่า 0.7 : อยู่ในเกณฑ์น่าพอใจ โดยมีข้อแม้ว่าต้องไม่มีการ
จราจรหนักติดผ่าน
- ค่า 0.7-1.0 : การจราจรคับคั่งปานกลางถึงคับคั่งมาก โดยทั่วไป
ไปถือว่าเป็นเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ
- ค่า 1.0-1.4 : มีรถติดและเสียเวลามาก นั่นคือถนนอยู่ในสภาพที่
ปริมาณการจราจรใกล้เคียงจุดอิ่มตัวของวัน
- ค่า 1.4 หรือ มากกว่านั้น : มีรถติดเป็นแถว (Queue) ยาว และ
มีการเสียเวลามาก ปริมาณการจราจรเท่ากับจุดอิ่มตัวของถนนในสภาพ
ส่วนประกอบของการจราจรในปัจจุบัน

ค่า V/C ที่สูงที่สุดในเชียงใหม่ มีค่าเท่ากับ 1.3 อยู่ที่สะพานข้ามแม่น้ำปิง
ทั้ง 2 แห่ง คือ สะพานนครพิงค์ และสะพานมรรฐิ (ดูแผนที่ 4.11 ก.) ส่วนค่าระหว่าง
0.7-1.0 อยู่ในบริเวณถนนที่เชื่อมกับสะพานทั้ง 2 และถนนในย่านใจกลางเมือง เป็นที่น่า
สังเกตว่า ถนนที่มีการจราจรคับคั่งมากจะอยู่บนถนนที่ใช้เชื่อมต่อกับห้าแยกโดยรอบ ตั้งแต่

ถนนไฮตมาตอนเหนือ ถนนแก้ววรัฐและเจริญเมืองทางตะวันออก และถนนพิเศษเนตรทาง
ทิศใต้

ในเขตกำแพงเมืองชั้นในบริเวณที่ปริมาณการจราจรเฉลี่ยต่อวันสูง และค่า
V/C สูงด้วย ได้แก่ ส่วนหนึ่งของแนวถนนพหลโยธิน-วิทยานนท์ พระปกเกล้า ราชวิถี ราช-
ดำเนิน ชัยภูมิ และถนนมูลเมือง ซึ่งเป็นแนวถนนทางตะวันออกและเหนือของเขตทั้งสี่

สำหรับการคาดการณ์ปริมาณการจราจรในอนาคตนั้น บริษัทที่ปรึกษาได้ใช้
อัตราการเติบโตของประชากร และตรรกะทางเศรษฐกิจมาช่วยหาอัตราเพิ่มของปริมาณการ
จราจร อัตราที่เกี่ยวข้องได้แก่ อัตราเพิ่มประชากรร้อยละ 2.7 ต่อปี อัตราเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์
รวมของจังหวัดร้อยละ 7.3 ต่อปี อัตราเพิ่มรายได้ผลผลิตรวมต่อหัวของจังหวัดร้อยละ 4.5
ต่อปี

โดยมีสมมุติฐานว่า การเพิ่มปริมาณการจราจรด้านผู้โดยสาร เท่ากับอัตรา
เพิ่มประชากรของจังหวัด รวมกับครึ่งหนึ่งของอัตราการเพิ่มรายได้ผลผลิตรวมต่อหัวของ
จังหวัด ซึ่งมีค่าเท่ากับร้อยละ 5 ต่อปี ส่วนการเพิ่มปริมาณการจราจรด้านสินค้าให้เท่ากับ

การเชื่อมของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของจังหวัด ซึ่งเท่ากับร้อยละ 7.3 ต่อปี สัดส่วนของสินค้าที่
บรรทุก เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการจราจรทั้งหมด ประมาณจากสัดส่วนของยานพาหนะที่ใช้
บรรทุก คือ รถบรรทุกขนาดเบา รถบรรทุกขนาดหนัก และสินค้าที่บรรทุกโดยยานพาหนะอื่น ๆ
มีค่าร้อยละ 10.3 1.5 และ 3.0 ตามลำดับ รวมกันได้ประมาณร้อยละ 15

เมื่อคำนวณโดยการถ่วงน้ำหนัก การเพิ่มของปริมาณการจราจรทั้ง สิ้นมีค่าเท่า
กับร้อยละ 5.4 ต่อปี ปริมาณการจราจรในอัตราเพิ่มดังกล่าวนี้ เมื่อเข้าไปวิเคราะห์ความเพียงพอ
ของโครงข่ายถนนในเมืองเชียงใหม่ ตามแนวผ่านต่าง ๆ ที่แสดงในแผนที่ 4-12 สรุปได้ดังนี้

(ก) แนวผ่านที่ 1 แนวขนานกับแม่น้ำปิงต้องมีการสร้างสะพานเชื่อมในเมือง
อีก 1 แห่ง เพื่อรองรับปริมาณการจราจรในแนวนี้ ซึ่งจะเพียงพอไปจนถึงปี 2534 หลังจากนั้น
ต้องสร้างเพิ่มอีก 1 แห่ง

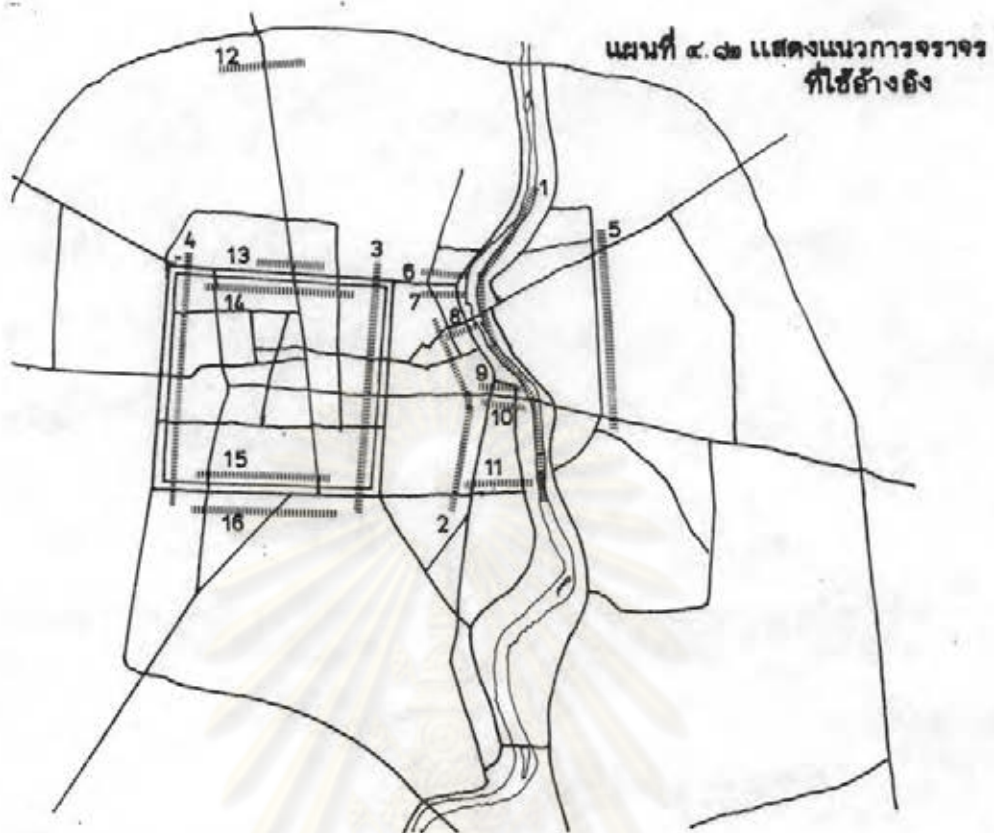
(ข) แนวผ่านที่ 2 แนวข้ามคลองแม่ข่า หรือการจราจรในเมือง ถนนท่าแพ
เป็นถนนที่มีปัญหามากที่สุด เนื่องจากไม่สามารถขยายถนนได้ การจราจรจะไปเพิ่มที่ถนนสาย
นอกมากขึ้น โดยเฉพาะถนนรัตนโกสินทร์

(ค) แนวผ่านที่ 3 และ 4 คือ แนวผ่านด้านในของเขตกำแพงเมืองชั้นใน
หรือพื้นที่ศึกษาด้านตะวันออก-ตะวันตก เป็นแนวที่ต้องมีมาตรการควบคุมเพราะอาจมีอัตราเพิ่ม
สูงเกินต้องการได้

(ง) แนวผ่านที่ 5 รวมความจุของถนนแก้ววรัฏฐ์ และเจริญเมือง ซึ่งจะ
เพียงพอในระยะสั้น หลังจากปี 2534 ต้องทำการขยายถนนเพิ่มขึ้น

(จ) แนวผ่านที่ 6 ถึง 11 ซึ่งแสดงปริมาณการจราจรในแนวเหนือ-ใต้ ใน
ย่านศูนย์กลางเมือง แนวผ่านนี้ขึ้นกับรูปแบบการจราจรที่เปลี่ยนแปลงไปจากการ เปิดถนนรัตน-
โกสินทร์ และสะพานด้านเหนือที่เสนอให้สร้างขึ้นใหม่ ถนนในแนวผ่านที่ 9 ต้องได้รับการปรับปรุง
ปรุงในในระยะสั้น ส่วนแนวที่ 6, 7 และ 8 ต้องกระทำต่อมา

(ฉ) แนวผ่านที่ 12 ถึง 17 แสดงการเดินทางในแนวเหนือ-ใต้ ในส่วนอื่น
ของเมือง ซึ่งถนนเหล่านี้จะเพียงพอไปอีกกระทั่งถึงปี 2534 ต้องการการปรับปรุงเพียงเล็กน้อย
เพื่อใช้พื้นที่ถนนได้เต็มที่

จากการวิเคราะห์ความเพียงพอของโครงข่ายถนนในเมืองเชียงใหม่ พอสรุปได้ว่าต้องมีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงในเมืองอีก 1 แห่ง ซึ่งหลัง พ.ศ. 2534 จำเป็นต้องสร้างเพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง ส่วนถนนที่เหลือส่วนใหญ่จะเพียงพอสำหรับการจราจรจนกระทั่งปี พ.ศ. 2534 หลังจากนั้น จึงต้องทำการปรับปรุง-ขยายถนนออกไปอีก ยกเว้นแนวถนนท่าแพ ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็มีปัญหาด้านการจราจรอยู่แล้ว และไม่สามารรถแก้ปัญหาได้ เนื่องจากการขยายถนนจะต้องลงทุนค่าเวนคืนที่ดินและสิ่งก่อสร้างจำนวนมาก นอกจากนั้นในเขตเก่าแห่งเมืองชั้นใน แม้ว่าปัจจุบันจะยังไม่มีปัญหาเด่นชัดนัก แต่ก็ได้รับการเสนอแนะว่าต้องมีมาตรการควบคุมปริมาณการจราจร เพราะอาจมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นเกินต้องการได้

ข้อสังเกตคือ บริษัทที่ปรึกษาไม่ได้เสนอแนะให้ปรับปรุงโครงสร้างระบบจราจรในเมือง เช่น การควบคุมปริมาณรถบนท้องถนนในอนาคต ด้วยการลดอัตราค่าเป็นเจ้าของรถส่วนตัว, การสนับสนุนให้มีการใช้การขนส่งมวลชน ฯลฯ ซึ่งเป็นการพิจารณาในแง่ขีดจำกัดของเมืองไปควบคู่กับการเติบโตของเมืองในอนาคต อันเป็นวิถีทางที่ควรนำมาปฏิบัติอย่างยิ่ง

แผนที่ ๕.๑๓ ลักษณะชุมชนในเขตเทศบาลและพื้นที่โดยรอบ

4.4 การไต่ถาม

ส่วนนี้จะศึกษาถึงสภาพการไต่ถามในอดีตตั้งแต่ พ.ศ. 2508 ถึงปัจจุบัน โดยการเปลี่ยนแปลงการไต่ถามในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เพื่อคาดการณ์ความต้องการการไต่ถามในอนาคต โดยศึกษาการไต่ถามของเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และในเขตกำแพงเมืองชั้นในด้วย ได้แยกหัวข้อศึกษาดังนี้

1) เทศบาลนครเชียงใหม่

ก) การไต่ถามแต่อดีต นครเชียงใหม่มีประวัติค้าส่งการค้าตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เป็นเขตเทศบาลปัจจุบันมาช้านาน หลังจากที่ข่อยยกกองทัพมายึดเมืองเชียงใหม่ได้ใน พ.ศ. 2101 ในสมัยของพญาเมกุฎี ก็มีกษัตริย์ในราชวงศ์มังรายอีกเพียงพระองค์เดียว ตลอดระยะเวลา 200 กว่าปี เกิดศึกสงครามแย่งชิงยึดอำนาจระหว่างพม่า ล้านนา และอยุธยา

เหนือแผ่นดินล้านนา และนครเชียงใหม่ กระทั่งเจ้าบ้านบุญมาและเจ้ากาวิละได้รวบรวมกำลัง
ก่อการกบฏ โดยขอความร่วมมือกับสมเด็จพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรี จึงยึดเชียงใหม่คืนจาก
พม่าได้ใน พ.ศ. 2317 หลังจากนั้นพม่ายังคงพยายามเข้ามาทำสงครามแย่งชิงนครเชียงใหม่
อยู่ บ้านเมืองระส่ำระสาย ชาวบ้านต้องอพยพหนีออกจากเมือง ทั้งเมืองเชียงใหม่ให้ร้างไป
ถึงกว่า 20 ปี ใน พ.ศ. 2339 จึงสามารถตั้งเมืองได้อีกครั้งหนึ่ง ในระยะนี้มีการฟื้นฟู ซ่อม
แซมบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานเป็นการใหญ่ มีการกวาดต้อนผู้คนให้เข้ามาอยู่ในเมือง การตั้ง
ถิ่นฐานก็คงจะมีในบริเวณเขตกำแพงเมืองชั้นในรูปสี่เหลี่ยม และเขตกำแพงเมืองชั้นนอกรูปร่าง
อีล่ระทางตะวันออกของกำแพงชั้นใน กับบริเวณรอบ ๆ โดยกำแพงชั้นในเป็นที่อยู่ของเจ้าครอง
นคร และเชื้อพระวงศ์ ส่วนที่มีความสำคัญรองลงมา ก็อยู่ในเขตกำแพงชั้นนอก เช่น ช่างฝีมือ
บริเวณถนนวัวลาย ส่วนไพร่ที่ไม่เป็นช่างจะให้อยู่นอกเมือง เป็นต้น

ทิศทางและลักษณะการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ ปรากฏเป็นหลักฐาน
ชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 (สุริย บุญญาบุหงศ์, 2527 : 39-40) เมื่อมีการตัดทางรถไฟเชื่อม
ระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ สมัยนี้มีความเจริญแบบสมัยใหม่ขึ้นทางฝั่งตะวันออก เมื่อพวก
มิชชันนารี และคณะเผยแผ่ศาสนาได้อพยพเข้ามาอยู่ บริเวณที่ดินที่เคยเป็นทุ่งนา ได้เปลี่ยน
เป็นโรงเรียนแบบสมัยใหม่ มีโรงพยาบาลเกิดขึ้น นอกจากนี้การมีสถานีรถไฟทางฝั่งตะวันออก
ยังทำให้เกิดย่านการค้าส่งและโกดังเก็บสินค้าขึ้น

ส่วนทางฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นบริเวณชุมชนเดิม ก็มีการขยายตัวออกมาทาง
ตะวันออกเพียงใดของตัวเมือง โดยมีพวกอิสลามที่มีอาชีพเลี้ยงวัวได้เข้ามาอาศัยอยู่ และต่อมา
ได้มีคณะมิชชันนารีแคโรลิกได้เข้ามาเปิดโรงเรียนแบบสมัยใหม่ขึ้น ทำให้บริเวณนี้เปลี่ยนจากทุ่ง
เลี้ยงวัวเป็นบริเวณพักอาศัย

ส่วนทางด้านเหนือของบริเวณตัวเมือง โบราณ รัฐบาลได้สร้างโรงเรียน
กสิกรรมขึ้น (ในระยะต่อมาได้เปลี่ยนเป็นวิทยาลัยครูเชียงใหม่) ทำให้มีการขยายตัวของเมือง
ไปทางเหนือด้วย

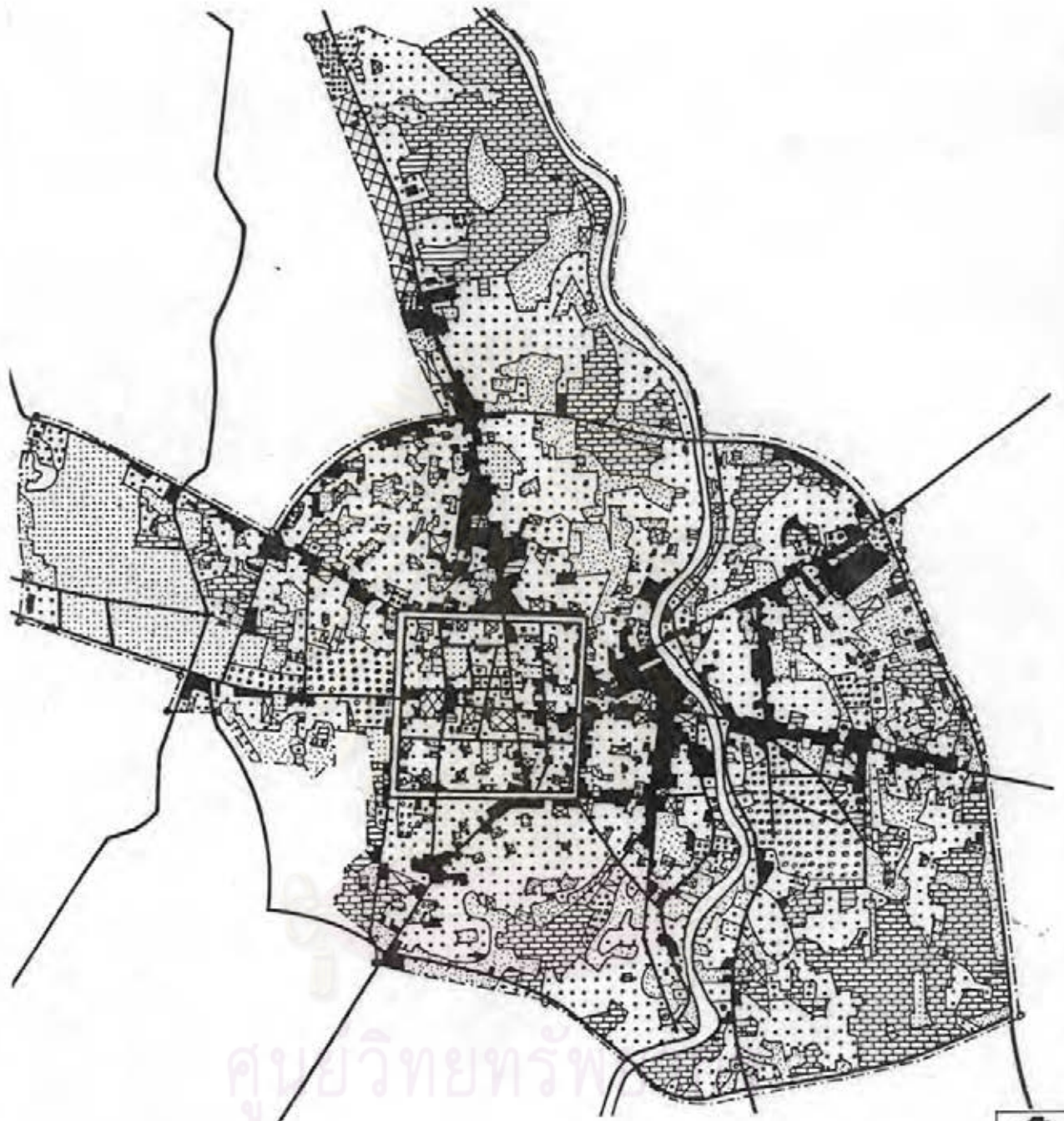
ข) การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2508 เทศบาลนครเชียงใหม่ ได้รับการสถาปนาออก
ฐานะขึ้นจากการเป็นลูขาริบาลใน พ.ศ. 2478 ซึ่งมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่เขตเมืองเก่า และ
บริเวณรอบ ๆ ทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำปิงตั้งกล่าวข้างต้น ใน พ.ศ. 2508 นี้

การใช้ที่ดินเริ่มกระจายไปนอกเขตเทศบาลบ้าง โดยเฉพาะทางทิศตะวันตกของ เขตกำแพงเมือง ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2507 โรงพยาบาลล่วนดอก และ สนามบินเชียงใหม่ ย่านการค้าในเขตเทศบาลมีพื้นที่ 3.55% ของพื้นที่เทศบาลทั้งหมด (ดูตารางที่ 4.5) มีศูนย์กลางรวมตัวกันอยู่บริเวณถนนช้างม่อย-ท่าแพ และบางล่วนอยู่บนถนนเจริญเมือง ทางฝั่งตะวันออก ส่วนการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ อยู่กระจัดกระจายทั่วไป โดยมีที่อยู่อาศัยเป็นการใช้ที่ดินที่มีพื้นที่มากที่สุด คือ 27.78% ของพื้นที่เทศบาล รองลงมาได้แก่ สถานที่อยู่อาศัย (9.94%) ซึ่งมีค่ายกวีละทางฝั่งตะวันออกเป็นที่ที่ใหญ่ที่สุด มีศูนย์รวมสถานที่ราชการสำคัญหลายแห่งอยู่บริเวณศูนย์กลางเขตกำแพงเมืองชั้นใน ใน พ.ศ. 2508 ยังมีพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่างอยู่ถึง 8.0 กม.² หรือ 45.7% ของพื้นที่เทศบาล

ค) การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2520 หลังจาก พ.ศ. 2508 อีก 12 ปี เมืองเชียงใหม่ขยายตัวเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในอดีตชุมชนได้ขยายตัวไปนอกเขตเทศบาลเก่า เป็นอันมาก โดยเฉพาะทางเหนือ ประกอบด้วยสถานที่ราชการซึ่งเป็นหน่วยงานของทหาร (กองพันสัตว์ต่าง ๆ) และที่ว่างเพื่อนันทนาการ ได้แก่ สนามม้า, สนามกอล์ฟ เป็นกรรมสิทธิ์ของทหาร เช่นเดียวกับ ระยะนี้เริ่มมีการตัดถนนวงแหวนด้านทิศใต้ ทำให้การใช้ที่ดินขยายตัวกระจัดกระจายยิ่งขึ้น

ย่านการค้าส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในเขตเทศบาลเก่า โดยศูนย์กลางยังคงเป็นบริเวณถนนช้างม่อย-ท่าแพ-วิชัยานนท์ แต่เพิ่มความหนาแน่น และขยายขอบเขตไปยังถนนช้างคลาน ที่อยู่ต่อเนื่องกัน ส่วนบนถนนเจริญเมืองก็ขยายตัวเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีย่านการค้าบนถนนโชตนาทงเหนือของกำแพงเมืองเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ส่วนที่อยู่นอกเขตเทศบาล ได้แก่ บริเวณโชตนาท่อเนื่องขึ้นไปทางเหนือ และถนนห้วยแก้วทางตะวันตกของกำแพงเมือง ซึ่งเป็นถนนหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นทางขึ้นสู่พระธาตุดอยสุเทพและภูพิงค์ราชินีด้วย

ภายในเขตกำแพงเมืองชั้นในก็มีการใช้พื้นที่มากยิ่งขึ้น ที่ว่างในเขตเมืองลดลง อย่างไรก็ตามพื้นที่เกษตรกรรม-ที่ว่างในเขตเทศบาลเก่าแม้จะลดลงจาก พ.ศ. 2508 ก็ยังเหลือพื้นที่อยู่ถึง 6.3 กม.² หรือประมาณ 36.26% ของพื้นที่เทศบาลเก่า ขณะที่มีการใช้พื้นที่นอกเขตเทศบาลมากมาย แสดงถึงการพัฒนาพื้นที่มาใช้ยังคงไม่ล่าช้าเสมอ ขาดการวางแผน เพราะยังคงเป็นการใช้พื้นที่ริมถนนสำคัญ บางพื้นที่แม้จะอยู่ใกล้แต่ก็ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและขาดต่อการเข้าถึง จึงไม่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์

ศูนย์วิทยพั
จุฬาลงกรณ์มหาวิท

มาตราส่วน
0 0.5 1.0 1.5
กม.

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตเก่าแห่งเมือง
เชียงใหม่

แสดง: **การใช้ที่ดินเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2527** แผนที่ ๕.๑๖

<ul style="list-style-type: none"> ---> พลาเขตเทศบาล --- เขตเทศบาล ~ แม่น้ำ — ถนน ••••• บริเวณพิทักษ์ทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> ■ บริเวณพาณิชย์กรรม ▨ บริเวณอุตสาหกรรม ▤ บริเวณสถานบริการ ▥ บริเวณสถานการศึกษา ▧ บริเวณศาสนสถาน 	<ul style="list-style-type: none"> ▩ บริเวณคลังสินค้า ▪ บริเวณเกษตรกรรม ▫ บริเวณรกร้างว่างเปล่า ▬ บริเวณสวนสาธารณะ, สนามเด็กเล่น, สนามกีฬา
---	---	--

“ผลกระทบของลักษณะประชากร และการใช้ที่ดิน ที่มีความต้องการ
ที่มา: สิ่งบริการสาธารณะ ะ กรณีศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่.”

ง) การโยกที่ดิน พ.ศ.2527 เนื่องจากการขยายตัวของพื้นที่เมืองออกไป นอกเขตเทศบาลดังกล่าวแล้ว จึงมีความพยายามที่จะขยายเขตเทศบาลออกไป ครอบคลุมพื้นที่ เมืองให้ทันต่อการขยายตัว กระทั่งในเดือนเมษายน พ.ศ.2526 จึงมีการประกาศขยายเขต เทศบาลอย่าง เป็นทางการ มีขอบเขตดัง เช่นในปัจจุบัน

ในปีที่โครงสร้างหลักของย่านการค้าก็ยังคงเป็นเช่นเดียวกับ พ.ศ. 2520 เพียง แต่มีการขยายตัวเพิ่มจำนวนและความหนาแน่นขึ้น ย่านการค้าแต่ละย่านเกือบจะเชื่อมถึง กันหมดตามแนวถนนสายสำคัญต่าง ๆ ถนนที่ย่านการค้าเพิ่มขึ้น คือ ถนนห้วยแก้ว บางส่วนของ ถนนไอย์เวย์หรือถนนวงแหวน ถนนบำรุงราษฎร์ทางฝั่งตะวันออก ถนนช้างคลานตอนใต้ และ ถนนศรีดอนไชย ทางตะวันออกเฉียงใต้ของกำแพงชั้นใน

เมื่อพิจารณาการโยกที่ดินแต่ละประเภท (ดูตาราง 4.5) ในเขตเทศบาล นครเชียงใหม่ จะเห็นว่า เป็นที่อยู่อาศัยมากที่สุด คือ 11.1065 กม.² หรือ 27.64% ของพื้นที่ เทศบาลทั้งหมด ประเภทที่รองลงมาได้แก่ พื้นที่เกษตรและที่ว่าง คิดเป็น 9.3237 และ 4.7640 กม.² หรือ 23.20% และ 11.86% ของพื้นที่เทศบาลตามลำดับ เมื่อรวมกันแล้วใน เขตเทศบาลยังมีที่ว่างที่ไม่ใช่พื้นที่พัฒนาแล้ว (Built up Area) ถึง 25.06% ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนประเภทที่มีน้อยที่สุด คือที่โล่งว่างสาธารณะ คิดเป็นพื้นที่ 0.9405 กม.² หรือ 2.34% การโยกที่ดินประเภทต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ปะปนกันและมีความหนาแน่นย่านใจกลางสูง

ตั้งแต่ พ.ศ.2525 ได้มีการย้ายสถานที่ราชการสำคัญ ซึ่ง เดิมอยู่บริเวณ ศูนย์กลางของ เขตกำแพงเมืองชั้นในไปยังบริเวณถนนโชตนาซึ่งอยู่เหนือสุดของ เขตเทศบาลใหม่ ได้แก่ ศาล ศาลากลางจังหวัด และหน่วยราชการอื่น ๆ เนื่องจากพื้นที่เก่าไม่สามารรองรับ การขยายตัวได้ โดยให้หน่วยราชการที่มีขนาดเล็กกว่าโยกพื้นที่เดิม นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมืองชั้นในอย่างยิ่ง เพราะหากการขยายตัวตามแนวราบกระทำไม่ได้ อาจต้องขยายตัวตามแนวตั้ง สร้างอาคารสูงขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาต่อเส้นขอบฟ้า (Sky Line) ของเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ใน พ.ศ.2527 มีที่ตั้งสถานที่ราชการอยู่ 4 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มศูนย์ราชการเดิม ศูนย์ราชการใหม่ทางเหนือ กลุ่มสวนดอกทางตะวันตก ประกอบด้วย โรงพยาบาลหาราช สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด แขวงการทางเชียงใหม่ และกลุ่มค่ายกาวิละ ทางฝั่งตะวันออก สถานที่ราชการที่เหลือตั้งกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่อยู่ทางใต้

ตารางที่ 4.5 การโยกย้ายและการเปลี่ยนแปลงการโยกย้ายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ.2508-2527 (หน่วย : ไร่²)

ประเภทการโยกย้าย	พ.ศ.2508		พ.ศ.2520				พ.ศ.2527		การเปลี่ยนแปลง พ.ศ.2508-2520		การเปลี่ยนแปลง พ.ศ.2520-2527	
	(1)	%	(1)	(2)	รวม	%	รวม	%	(1)-(1)	อัตราการ เติบโตต่อปี	(รวม)- (รวม)	อัตราการ เติบโตต่อปี
1. ที่อยู่อาศัย	4.861	27.78	5.863	2.518	8.381	20.86	11.107	27.64	1.003	2.37	2.726	4.10
2. พาณิชยกรรม	0.621	3.55	1.016	0.285	1.301	3.24	3.757	9.35	0.395	6.34	2.456	16.35
3. อุตสาหกรรม/คลังสินค้า	0.490	2.80	0.325	0.150	0.475	1.18	1.924	4.78	-0.165	-5.00	1,449	22.12
4. สถาบันการศึกษา	0.571	3.26	0.681	2.575	3.256	8.10	3.383	8.42	0.110	2.22	0,127	0.54
5. สถานที่ราชการ	1.740	9.94	1.938	0.710	2,648	6.59	2.811	6.99	0.198	1.35	0,163	0.85
6. คำลั่นที่ดิน	0.851	4.86	0.901	0.157	1.058	2.63	2,716	5.42	0.050	0.71	1.118	14.41
7. นันทนาการ	0.360	2.06	0.430	0.664	1.094	2.72	0.941	2.34	0.070	2.24	-0.153	-2.12
รวมพื้นที่พัฒนาแล้ว	9.494	54.25	11.154	7.244	15.565	38.73	26.098	64.94	1.66	2.03	10.533	7.66
8. ที่ดินที่เกษตรกรรม/ที่ว่าง	8.006	45.75	6.346	15.442	24.621	61.27	14.088	35.06	-1.66	-2.86	-10.533	-7.66
	17.50	100.00	17.50	22.686	40.186	100.00	40.186	100.00	-	-	-	-

หมายเหตุ : (1) ที่ดินในเขตเทศบาลเก่า (2) ที่ดินในเขตเทศบาลใหม่ นอกเขตเทศบาลเก่า (รวม) ที่ดินในเขตเทศบาลใหม่ทั้งหมด

ที่มา : พ.ศ.2508-2520 : (1) จาก "การวางแผนการโยกย้ายเพื่อการอยู่อาศัย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่" หน้า 83-84

พ.ศ.2520 (2) จากการวัดแผนที่

พ.ศ. จาก "ผลกระทบของลักษณะประชากรและการโยกย้าย ที่มีความต้องการสิ่งบริการสาธารณะ : กรณีศึกษา เทศบาลนครเชียงใหม่"

หน้า 2-16

ส่วนที่อยู่อาศัยซึ่งมีอยู่สูงที่สุดในเขตเทศบาลนั้น ยังมีการใช้ที่ดินนอกเขตเทศบาลอยู่อีกมาก โดยเฉพาะหมู่บ้านจัดสรรจำนวนมาก นอกเขตเทศบาล (ดูแผนที่ 4.18) และเป็นที่น่าสนใจว่าจะมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านจัดสรรนี้ออกไปทุกทิศทาง โดยเฉพาะใกล้ถนนสายหลักที่เข้าถึงได้สะดวก แม้อยู่ห่างจากตัวเมืองออกไป ซึ่งจะเพิ่มปัญหาต่อการให้บริการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาการเดินทางติดต่อระหว่างเมืองกับแหล่งที่อยู่อาศัยเหล่านี้ต่อไป จากการศึกษาของ สุรีย์ บุญยานุพงศ์ ถึงลักษณะการอยู่อาศัยของประชาชนในเขตเทศบาลเก่า พบว่าครัวเรือนทั่วไปมีขนาดเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน (3-4 คน มี 36%, 5-6 คน มี 29%) ประชาชนที่อยู่ส่วนใหญ่ (48%) อยู่มาแล้วมากกว่า 10 ปี แต่ก็มีประชาชนถึง 33% ซึ่งอยู่ตั้งแต่ 0-4 ปี (0-1 ปี มี 15%) และ ก่อนย้ายเข้ามาในเขตเทศบาลนั้น อยู่ต่างจังหวัดถึง 60% และอยู่ต่างอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่อีก 34% นอกจากนี้เรื่องกรรมสิทธิ์ในบ้านที่อยู่อาศัย มีคนที่เป็นเจ้าของบ้านเพียงครึ่งหนึ่ง หรือ 52% เท่านั้น ส่วนคนที่อยู่บ้านเช่ามี 43% ที่เหลือเป็นอยู่อาศัยอยู่กับญาติ-เพื่อน หรืออื่น ๆ จะเห็นได้ว่าเมืองเชียงใหม่เกี่ยวข้องกับคนที่มาอาศัยอยู่ชั่วคราว (เช่น นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ) หรือคนที่มาอยู่ใหม่ (เพิ่งย้ายมาเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ) ตลอดจนคนที่มาอยู่แบบพักผ่อน (บ้านพักอาศัย และบ้านจัดสรรราคาแพงหลายแห่ง ที่สร้างเพื่อรองรับเศรษฐกิจกรุงเทพฯ) เป็นจำนวนมาก ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยจึงมีลักษณะหลายหลากซับซ้อนยิ่งขึ้น รวมทั้งมีปัญหาที่อยู่อาศัยของคนรายได้น้อยหรือชุมชนแออัดอีกด้วย

- การใช้ที่ดินจำแนกรายตำบล เมื่อพิจารณาเนื้อที่ของตำบลทั้ง 14 ในเขตเทศบาลใหม่ มีตำบลที่มีเนื้อที่สูงสุดคือ เกิน 10 กม.² อยู่ 4 ตำบล เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ คือ ป่าตัน ลู่เทพ วัดเกต และช้างเผือก ในจำนวนนี้วัดเกตเป็นตำบลเดียวที่อยู่ในเขตเทศบาลเก่าด้วย

ตำบลที่มีการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ช้างม่วย และศรีภูมิ เพราะแม้ว่าจะไม่ได้มีพื้นที่ด้านพาณิชย์กรรมสูงสุด แต่ก็ยังเป็นตำบลที่มีเนื้อที่น้อย และมีพื้นที่ด้านพาณิชย์กรรมมากเป็นที่ 2 และที่ 3 มีสัดส่วนการใช้พื้นที่ด้านนี้ถึง 28.19% และ 16.39% ต่อพื้นที่ตำบล ส่วนที่มีความสำคัญรองลงไปได้แก่ ต.วัดเกต และช้างเผือก คือ มีการใช้ที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรมสูง และพื้นที่ตำบลในเขตเทศบาลก็มีค่อนข้างสูงเช่นกัน (ดูตาราง 4.6)

ตารางที่ 2.6 การใช้จ่ายเงินในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ส่วนราชการต่าง ๆ พ.ศ. 2527 (หน่วย : ล้านบาท)

ประเภทการใช้จ่ายเงิน	รวม เขตเทศบาล	วิเทศ เขตเทศบาล	ค.ร.ค.	ช่างกลาน	ทนาย	ช่างไม้	ประณีต	ช่างเขียน	ช่าง เขียน	ช่าง เขียน	ช่าง เขียน	ช่าง เขียน	ช่าง เขียน	ช่าง เขียน	ช่าง เขียน
1. ทดสอบ	3,7568 (9.35)	0,4968 (10.25)	0,4483 (16.39)	0,3191 (9.04)	0,1456 (8.17)	0,4580 (28.19)	0,2536 (13.79)	0,4107 (10.66)	0,1298 (2.06)	0,2430 (12.16)	0,0486 (2.86)	0,2920 (5.78)	0,0568 (4.09)	0,0854 (3.33)	0,0959 (8.94)
2. ที่อยู่อาศัย	11,1065 (27.64)	1,3058 (26.94)	1,2131 (44.37)	1,3137 (37.24)	1,0490 (58.84)	0,3632 (21.88)	0,8024 (43.64)	2,0179 (52.40)	1,0179 (16.12)	1,2650 (63.32)	0,1699 (9.98)	0,5043 (9.99)	0,9424 (67.82)	0,3048 (11.88)	0,3005 (28.03)
3. สดงานที่ราชการ	2,8113 (6.99)	0,8685 (16.33)	0,2051 (7.50)	0,2352 (6.67)	0,1341 (7.52)	0,2093 (7.95)	0,1560 (8.48)	0,3939 (10.23)	0,1226 (1.94)	-	0,0507 (2.98)	0,5462 (10.82)	-	0,0584 (2.28)	-
4. งบสาธารณูปโภค	1,4023 (3.49)	0,1640 (3.38)	-	0,0241 (0.68)	0,0521 (2.92)	0,0992 (5.98)	-	0,1467 (3.81)	0,1514 (2.40)	0,0270 (1.35)	0,0603 (3.54)	0,1040 (2.06)	0,0672 (4.84)	0,0584 (2.28)	0,0918 (8.56)
5. หนี้สิน	0,5220 (1.29)	0,1888 (3.89)	-	0,0005 (0.01)	-	-	-	-	0,1114 (1.76)	0,0047 (0.24)	0,0395 (2.32)	-	0,0536 (3.86)	0,0603 (2.35)	-
6. ค่าส่วนกลาง	2,1761 (5.42)	0,1528 (3.15)	0,1859 (6.80)	0,7862 (22.29)	0,091 (5.10)	0,1248 (7.52)	0,2104 (11.44)	0,2540 (6.60)	0,0795 (1.26)	0,0879 (4.40)	0,0574 (3.37)	0,0776 (1.54)	-	0,0689 (2.69)	-
7. สดงานที่การศึกษา	3,3832 (8.42)	0,1640 (3.38)	0,2259 (8.26)	0,1449 (4.11)	0,0536 (3.01)	0,1182 (7.12)	0,1510 (8.21)	0,1467 (3.81)	0,1962 (3.11)	-	0,0491 (2.88)	1,9800 (39.21)	-	0,0904 (3.52)	-
8. ที่ว่างว่างราชการ	0,9405 (2.34)	0,2267 (6.42)	0,1731 (6.33)	-	-	-	0,1288 (7.01)	-	-	-	-	0,2032 (4.02)	-	-	-
9. หนี้สิน	9,3237 (23.20)	0,6512 (13.48)	0,0635 (2.32)	0,3058 (8.67)	0,0525 (2.94)	-	-	0,2955 (7.67)	3,3529 (53.09)	0,1690 (8.46)	1,0049 (59.04)	0,1424 (22.62)	0,1472 (10.59)	1,4861 (57.94)	0,4713 (43.96)
10. ที่ว่างว่างไม่ศึกษา	4,7640 (11.86)	0,6280 (12.90)	0,2195 (8.03)	0,6081 (17.24)	0,2050 (11.50)	0,3544 (21.35)	0,1368 (7.44)	0,1854 (4.81)	0,1538 (18.27)	0,2010 (10.06)	0,2219 (13.04)	0,2000 (3.96)	0,1224 (8.81)	0,3520 (13.72)	0,1126 (10.50)
รวม	40,1864 (100.0)	4,8464 (100.0)	2,7342 (100.0)	3,6562 (100.0)	1,8458 (100.0)	1,6600 (100.0)	1,9387 (100.0)	4,0728 (100.0)	6,5624 (100.0)	1,0624 (100.0)	2,0005 (100.0)	5,5544 (100.0)	0,7889 (100.0)	2,4917 (100.0)	1,0720 (100.0)

หมายเหตุ : (.....) % ขึ้นอยู่กับที่รวมในส่วน

ที่มา : "ผลประกอบการของสำนักงานส่วนราชการ และการใช้จ่ายเงิน ที่มีความต้องการตั้งงบประมาณราชการ : กรณีศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่" หน้า (2-16)-(2-18)

ส่วนพื้นที่เกษตรและที่ว่างที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ยังมีกระจายอยู่ทุกตำบล ยกเว้น ต.ช้างม้อย และพระสิงห์ ที่ไม่มีพื้นที่เกษตร เมื่อพิจารณาพร้อมกับตำบลที่มีพื้นที่ดังกล่าว สูงสุด คือ ต.ป่าตัน ลู่เทพ วัดเกตุ และหนองหอย ซึ่งล้วนเป็นตำบลที่อยู่รอบนอกใจกลาง เมืองทั้งสิ้น

จ) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน จากตาราง 4.7 แสดงพื้นที่พัฒนาแล้วใน เขตเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2503-2524 จะเห็นว่าใน พ.ศ. 2503 เขตเมืองเชียงใหม่ มีการใช้พื้นที่เพียง 2.51 กม.² หลังจากนั้นอีกเพียง 5 ปี ใน พ.ศ. 2508 มีการใช้พื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น 26.84 กม.² คิดเป็นส่วนเพิ่มขึ้น 90.72% ของการใช้พื้นที่เดิม หรือมีอัตราการเติบโตถึง 60.62% ต่อปี

ต่อมาอีก 8 ปี พ.ศ. 2520 มีพื้นที่เมืองทั้งหมด 129.02 กม.² คิดเป็นส่วนเพิ่ม 81.14% ของการใช้พื้นที่เดิม ซึ่งอัตราการเติบโตลดลงอย่างเห็นได้ชัด คือคิดเป็น 13.97% ต่อปี หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2524 พื้นที่เมืองเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย มีส่วนเพิ่ม 3.07% จะเห็นได้ว่า อัตราการเติบโตยังคงลดน้อยลงอย่างมาก มีเพียง 0.78% ต่อปี

ตารางที่ 4.7 พื้นที่พัฒนาแล้ว (Built up Area) ในเขตเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2503-2524

พ.ศ.	พื้นที่		จำนวนเพิ่ม (กม. ²)	สัดส่วนเพิ่ม %	อัตราการเติบโต (ต่อปี%)
	ไร่	กม. ²			
1. 2503	1,569.4	2.51	-	-	-
2. 2508	16,774.4	26.84	24.35	90.72	60.62
3. 2520	80,646.88	129.04	104.69	81.14	13.97
4. 2524	83,194.38	133.11	4.08	3.07	0.78

ที่มา : กองผังเมืองรวม สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

(1) พ.ศ.2508-2520 จากตาราง 4.5 ซึ่งแสดงค่าการเปลี่ยนแปลง การไต่ดินระหว่าง พ.ศ.2508-2520 โดยยึดขอบเขตพื้นที่เขตเทศบาลเก่าเป็นหลัก โดยทั่วไปแล้วจะเห็นว่า การไต่ดินเกือบทุกประเภทเพิ่มขึ้น ยกเว้น จุดลำหกรรม-คสังสินค้า และ พื้นที่เกษตรกรรม-ที่ว่าง ซึ่งปริมาณการไต่ดินลดลง เหตุที่พื้นที่จุดลำหกรรม-คสังสินค้าลดลง อาจเนื่องมาจากการไต่ดินประเภทนี้ได้ขยายตัวออกไปนอกเขตเทศบาล เนื่องจากความแออัดภายใน พื้นที่ที่พัฒนาแล้วทั้งหมดเพิ่มขึ้น 1.66 กม.² จาก พ.ศ.2508 คิดเป็นอัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี เท่ากับ 2.03%

ที่อยู่อาศัยเป็นการไต่ดินที่มีปริมาณการเพิ่มสูงที่สุดในระยะ 5 ปีนี้ มีค่า 1,003 กม.² รองลงมาได้แก่ พาณิชยกรรม 0,395 กม.² แต่อัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี นั้นประเภทพาณิชยกรรมเป็นประเภทที่มีค่าสูงที่สุด คือมีถึง 6.34% รองลงมาได้แก่ที่อยู่อาศัย 2.37% ส่วนค่าส่นลดถนัมเป็นประเภทที่ค่อนข้างคงที่ มีการเพิ่มน้อยที่สุดคือ 0.05 กม.² หรือ มีอัตราการเติบโตเพียง 0.71% ต่อปี

ที่ตั้งของการไต่ดินเพื่อพาณิชยกรรมที่เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ.2508 คือ เพิ่มความหนาแน่นชั้นบริเวณข้างม่อย วิทยาลัย-ท่าแพ-ข้างคลาน ถนนเจริญเมือง ทางฝั่งตะวันออก ถนนโปลตนาทางเหนือ และกลุ่มโรงพยาบาลศศิวิทยเนตร บริเวณแยกถนนศศิวิทยเนตร-วัดสาย ทางด้านใต้ ที่อยู่อาศัยก็จะเพิ่มกระจายทั่วไป ส่วนใหญ่เกาะกลุ่มกับบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีอยู่เดิม และสถานที่ราชการส่วนใหญ่เพิ่มขึ้นทางด้านใต้ของตัวเมือง อันประกอบด้วยสถานีวิทยุ ๒๒๕, ศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 5 ฯลฯ เป็นต้น

(2) พ.ศ.2520-2527 เพื่อความสะดวกในการเปรียบเทียบ จึงใช้เขตเทศบาลใหม่เป็นเกณฑ์ในการวัด การเปลี่ยนแปลง การไต่ดินในระยะเวลาดังกล่าว ดังแสดงในตาราง 4.5 พื้นที่พัฒนาแล้วในช่วงเวลา 7 ปีนี้เพิ่มขึ้นทั้งหมดประมาณ 10.5 กม.² คิดเป็นอัตราการเติบโตถึง 7.66% ต่อปี ซึ่งเป็นค่าที่ค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเติบโตของพื้นที่พัฒนาแล้วในเขตเทศบาลเก่าระหว่าง พ.ศ.2508-2520 ในระยะเวลาดังกล่าวนี้การไต่ดินเกือบทุกประเภทเพิ่มมากขึ้น ยกเว้น 2 ประเภทคือ นันทนาการ และ พื้นที่เกษตร-ที่ว่าง ซึ่งก็คือการลดพื้นที่ว่างในชุมชน ทดแทนด้วยการไต่ดินประเภทต่าง ๆ นั้นเอง

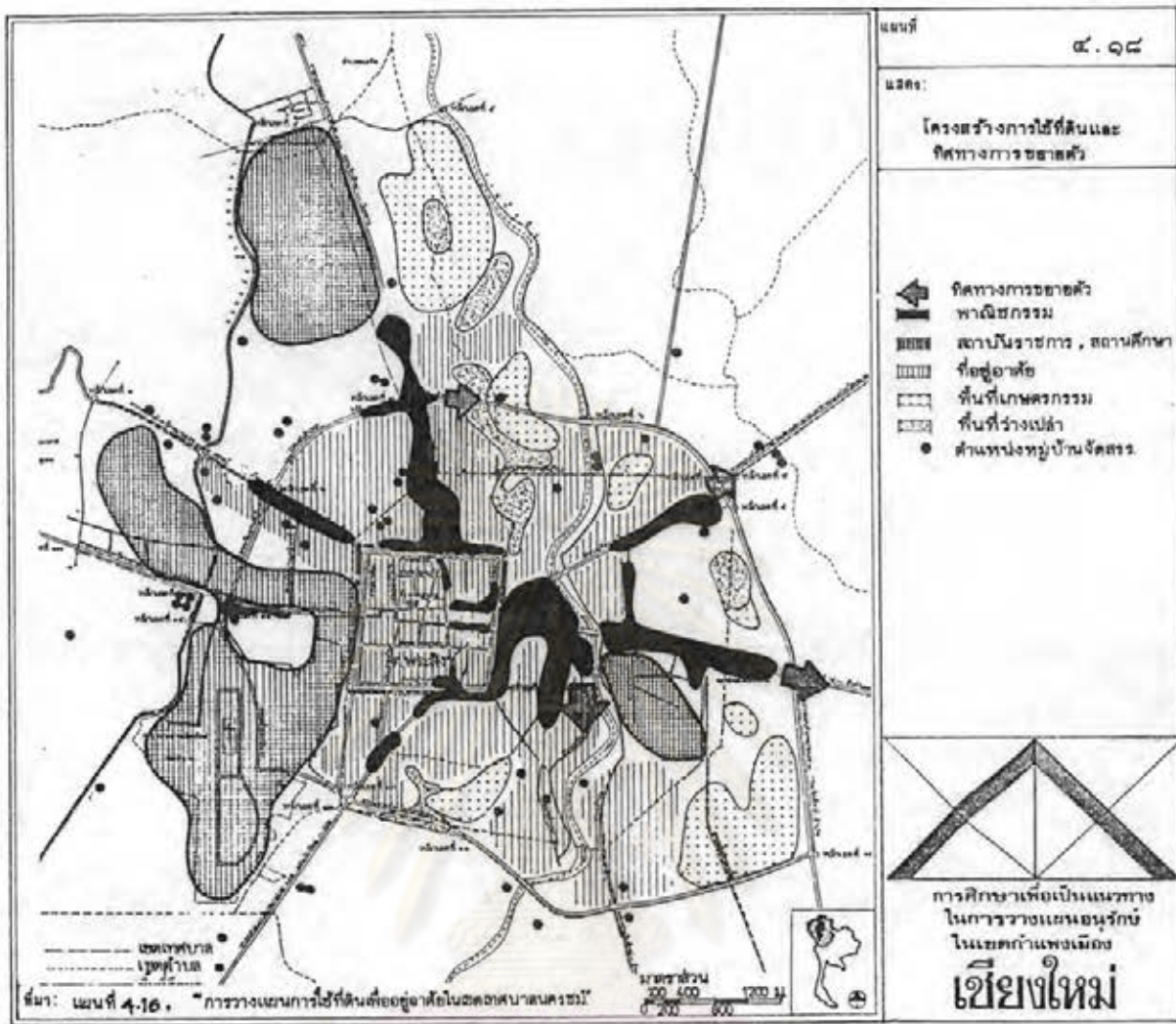
ประมาณการเปลี่ยนแปลงสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม-คลังสินค้า มีการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นเป็น 2,725 2,456 และ 1,499 ไร่² ตามลำดับ โดยอุตสาหกรรม-คลังสินค้าและพาณิชยกรรม มีอัตราการเติบโตสูงมาก คือ 22.12% และ 16.35% ต่อปี ตามลำดับ ในช่วงนี้สถาบันการศึกษาและสถานที่ราชการเป็นการใช้ที่ดินที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นน้อยที่สุด และพื้นที่เกษตร-ที่ว่างที่ลดลงให้ลดลงถึง 10,533 ไร่² คิดเป็นอัตราการลดลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 7.66% เป็นอัตราการสูงกว่ช่วงก่อนหน้าซึ่งมีค่าเพียง 2.86%

การขยายตัวก็ยังคงเป็นไปแบบปะปนกันเช่นเดียวกับช่วง พ.ศ. 2508-2520 โดยที่ตั้งของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คงเป็นไปแบบขยายตัวมากขึ้น ดังได้กล่าวไปแล้ว

จากข้อมูลต่าง ๆ กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าเมืองเชียงใหม่เติบโตขยายตัวขึ้นเรื่อยมา โดยมีช่วงที่การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างรวดเร็ว 2 ช่วง คือ พ.ศ. 2503-2508 และตั้งแต่ พ.ศ. 2520 มาถึงปัจจุบัน

๑) แนวโน้มความต้องการการใช้ที่ดินในอนาคต เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการใช้ที่ดินที่ปะปนยุ่งเหยิง ขาดความเป็นระเบียบในปัจจุบัน สามารถกล่าวได้ว่าถนนเป็นปัจจัยสำคัญสูงสุดในการเลือกที่ตั้งของกิจกรรมหรือการใช้ที่ดินทุกประเภท เพราะนอกจากจะหมายถึงความสะดวกในการเข้าถึงการติดต่อแล้วยังเป็นบริเวณที่มีโอกาสจะได้รับบริการจากสาธารณูปโภคทุกประเภทสูงสุด เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้นการมีถนนที่เป็นระบบจึงเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่จะเอื้อต่อการมีเมืองที่การใช้ที่ดินเป็นระบบ-ระเบียบด้วย ขณะเดียวกันสาธารณูปโภคอื่น ๆ ดังกล่าวก็จำเป็นต้องวางแผนให้บริการได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการใช้ที่ดินเช่นกัน

โครงสร้างและทิศทางของการขยายตัวของการใช้ที่ดิน ปัจจุบันแสดงอยู่ในแผนที่ 4.18 จะเห็นได้ว่าทางตะวันตก และตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง มีสถานที่ราชการ และสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ มีลักษณะเป็นข้อจำกัดในการขยายตัว และส่วนมากตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเขตกำแพงเมืองชั้นใน อยู่ใกล้เมืองมากก่อปัญหาต่างต่าง ๆ ต่อเมือง ทั้งเสียงรบกวน ความปลอดภัย และเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของเมือง ปัญหาเหล่านี้จะยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในอนาคต เมื่อการขยายตัวของเมืองมีมากขึ้น พื้นที่เกษตรกรรมหรือพื้นที่ว่างเปล่าขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของเมืองได้ ส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยากและไม่มีสิ่งบริการสาธารณะอื่น ๆ แม้จะมีความต้องการในการขยายตัวของเมือง แต่การลงทุนในการพัฒนาพื้นที่ของเอกชนต้องลงทุนสูงกว่าพื้นที่ที่รัฐที่อยู่งานที่ไกลออกไป แต่สะดวกในการเข้าถึงพื้นที่เหล่านี้จึงยังยากจะคงสภาพเช่นนี้ต่อไปอีก เพราะแม้ว่า

ผังเมืองรวมเมือง เชียงใหม่ จะได้กำหนดผังระบบถนนโครงการโดยเน้นสร้างระบบถนนในบริเวณถนนวงแหวนรอบเมืองปัจจุบัน แต่การลงทุบล้างถนน-สะพานนั้นต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการดำเนินการสูงมาก จึงมักไม่ทันกับการขยายตัวของเมือง บริเวณที่นำจะมีการขยายตัวสูงที่สุด นอกจากการเพิ่มความหนาแน่นในเขตเมืองเดิมอยู่แล้ว คือบริเวณริมถนนวงแหวนโดยรอบ และบริเวณระหว่างเขตกำแพงเมืองกับถนนวงแหวนทางเหนือ บริเวณนี้มีการตัดถนนรัตนโกสินทร์ ตามโครงการถนนวงแหวนชั้นในและยังมีที่ว่างอยู่มาก สำหรับย่านศูนย์กลางก็มีแนวโน้มตามธรรมชาติจะขยายตัวแบบต่อเนื่องกับศูนย์กลางเดิม โดยศูนย์กลางหลักย่านช้างม่อย-ท่าแพ จะขยายตัวลงไปทางใต้ตามแนวถนนช้างคลานและเจริญประเทศ และขยายตัวไปทางตะวันตกเชิงเขมความหนาแน่นในเขตกำแพงเมือง หากไม่มีมาตรการควบคุม) ทางตะวันออกย่านถนนเจริญประเทศก็มีแนวโน้มที่จะมีการขยายศูนย์กลางต่อเนื่อง เป็นแนวยาวไปตามถนนเชียงใหม่-สันกำแพง โดยเป็นกิจกรรมที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น โรงงานสินค้าหัตถกรรม เนื่องจากสันกำแพงเดิมเป็นแหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมที่สำคัญ

เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ปัจจุบันมีโรงงานผลิตและขายสินค้าประเภทของที่ระลึกจำนวนมาก บนถนนลำพูน ซึ่งการขยายตัวยาวไปตามแนวถนน จะทำให้เกิดปัญหาตามมามากยิ่งขึ้น สำหรับทางเหนือถนนเชียงใหม่-แม่ริมกำลังมีการปรับปรุง ขยายขนาดปรับผิวถนนอย่างดี การเดินทาง สะดวกยิ่งขึ้น ประกอบกับทางตะวันตกของถนนเป็นที่ดินของทหารขนาดใหญ่ เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัว ช่วงนี้จึงน่าจะมีลักษณะเป็นทางผ่านไปสู่ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทางเหนือ โดยศูนย์กลางย่านถนนโชตนาจะมีลักษณะเพิ่มความหนาแน่น และขยายไปตามแนวถนนวงแหวนมากกว่า

(1) พณิชยกรรม การใช้ที่ดินสำหรับพณิชยกรรมในเขตเทศบาล เชียงใหม่ พ.ศ. 2527 มีพื้นที่ประมาณ 3.76 กม.² และอยู่กระจัดกระจาย ส่วนใหญ่อยู่ริมถนน ลำปางลำคีย์ ในผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2540 ของสำนักผังเมือง แม่จะกำหนดตำแหน่งของย่านพณิชยกรรมอย่างค่อนข้างสอดคล้องกับที่ตั้งของย่านพณิชยกรรมในปัจจุบัน แต่ปัญหาที่ คือ จะมีความหนาแน่นที่เหมาะสมในทางปฏิบัติอย่างไร จึงจะสามารถควบคุมการใช้ที่ดินให้เป็นไปตามแผนได้ ซึ่งหมายถึงจะต้องมีการร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด หากยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงการเติบโตก็ยังคงจะเป็นไปอย่างกระจัดกระจายเช่นที่ผ่านมา

เนื่องจากเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางระดับภาคในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในสาขาการผลิตภาคเมือง ได้แก่ การบริการ การก่อสร้าง การธนาคาร การคมนาคมขนส่ง และการบริหารราชการ เป็นต้น คาดว่าในอนาคตก็ยังคงเป็นศูนย์กลางเหนือจังหวัดอื่นๆ ในภาค โดยเฉพาะในภาคเหนือตอนบน จะมีการขยายตัวของการใช้ที่ดินประเภทนี้ก็จะเพิ่มขึ้นต่อไป โดยเฉพาะที่ย้ายเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

(2) อุตสาหกรรม อุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ประเภทที่มีความสำคัญ ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง อาหารและเครื่องดื่ม นอกจากนี้ยังมีประเภทอุตสาหกรรมหัตถกรรม อุตสาหกรรมของจังหวัดเกือบทั้งหมดกระจุกตัวอยู่ในอำเภอเมืองและเขตเมือง รองลงมาได้แก่ เขตอำเภอสันกำแพง ที่เหลือได้แก่ โรงสีข้าว โรงบ่มใบยา ฯลฯ กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ เนื่องจากอุตสาหกรรมเป็นประเภทที่บริการชุมชน ไม่ใช่ใช้อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การอยู่ในชุมชนหรือใกล้ชุมชนย่อมได้เปรียบ ฉะนั้นในอนาคตอันใกล้การเพิ่มขึ้นของอุตสาหกรรมก็จะยังคงเน้นความสำคัญอยู่ในเขตเมือง รองลงมาได้แก่ อ.สันกำแพง เนื่องจากเขตนี้มีการประกาศเป็นเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมด้วย ส่วน

ที่นิคมอุตสาหกรรมสาทรอินยังไม้ประสบความสำเร็จในการชักจูงให้ภักลงทุนไปตั้ง โรงงานอุตสาหกรรม

ในผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2540 กำหนดให้ย่านอุตสาหกรรมรวมตัวกันอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองบริเวณติดกับลำน้ำปอน (เลหะบริเวณนี้เน้นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก) แม้จะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาเมืองเป็นย่านอุตสาหกรรม แต่ก็จำเป็นต้องมีมาตรการสนับสนุนที่เหมาะสมเช่นเดียวกับการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ เพื่อให้สามารถกำหนดให้เป็นไปตามแผนได้

(3) ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยเป็นการใช้ที่ดินที่มีปริมาณสูงที่สุดในทุกชุมชน เชียงใหม่ก็มีสภาพเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยยังอยู่ปะปนกับการใช้ที่ดินประเภทอื่น และอยู่กระจัดกระจายกันมากที่สุดด้วย จากการศึกษาของ สุริย์ บุญญาบุหงศ์ เรื่อง "การวางแผนการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่" พบว่า ภายหลังจาก พ.ศ. 2520 มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีธุรกิจเกี่ยวกับการจัดสรรบ้านและที่ดินเกิดขึ้นหลายแห่ง แต่แนวโน้มการขยายตัวเป็นการขยายออกไปนอกเขตเทศบาลเดิม เป็นผลให้เมืองขยายขนาดออกไปกว้างขวางมาก ขณะที่พื้นที่ภายในเขตเทศบาลเดิมยังคงหลงเหลืออยู่ การขยายตัวดังกล่าวเป็นผลเสียต่อการพัฒนาเมือง เกิดปัญหาการใช้ที่ดินไม่คุ้มค่าและการบริการสาธารณูปโภคที่ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณสูงขึ้น

ธุรกิจจัดสรรบ้านและที่ดินดังกล่าวยังคงขยายขนาดและเพิ่มจำนวนสูงขึ้นทุกที มีข้อเสนอแนะคือ ที่อยู่อาศัยเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็น "บ้านพักตากอากาศ" เพื่อใช้ในการพักผ่อน-ท่องเที่ยว ของชาวจังหวัดอื่น ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพฯและนคร จะเน้นการขยายตัวของที่อยู่อาศัยในเขตเมืองเชียงใหม่จึงมี 2 ลักษณะ คือ เพื่อชาวเชียงใหม่ที่อาศัยอยู่-ทำงานในเชียงใหม่ กับเป็นที่อยู่เพื่อการพักผ่อน โดยประเภทหลังจะเน้นที่ความสวยงาม บรรยากาศ และความหรูหรามากกว่า ที่อยู่เหล่านี้ย่อมต้องการบริการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการต่าง ๆ ตลอดจนก่อให้เกิดการเดินทางเข้าสู่ใจกลางเมือง นับวันแต่จะก่อให้เกิดปัญหาการจราจรในอนาคต เช่นเดียวกับที่กรุงเทพฯประสบมาแล้ว อีกทั้งยังเป็นการรุกล้ำพื้นที่เกษตรที่มีอยู่อย่างขาดการตรวจสอบความเหมาะสม ปัจจุบันยังไม่มีการกล่าวถึงการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยในแบบดังกล่าวอย่างจริงจัง แม้แต่ในผังเมืองรวม

เมืองเชียงใหม่ เป็นเรื่องที่สำคัญควรจะศึกษาและหาทางแก้ปัญหาต่อไปอย่างยิ่ง

(4) พื้นที่เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ปัจจุบันยังไม่มีพื้นที่ดังกล่าว แต่มีการกำหนดพื้นที่ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน (คูเมือง) ให้เป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ฯลฯ ในผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ นับว่าเป็นหน่วยงานระดับชาติที่เริ่มเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์หน่วยงานท้องถิ่นได้แก่ เทศบาลนครเชียงใหม่ ก็ยังชานรับนโยบายดังกล่าวโดยออกร่างเทศบัญญัติห้ามก่อสร้างอาคารสูงเกินกว่า 3 ชั้นในพื้นที่ดังกล่าว องค์กรเอกชนอื่น ๆ ก็มีความเคลื่อนไหวรวมตัว สวดสังฆนา อภิปราย และ ฯลฯ แสดงถึงความสนใจในการอนุรักษ์เมืองตลอดจนศิลปวัฒนธรรมล้านนา เช่น กรรมการล้านนา สโมสรสภาบึงกล้วย กลุ่มหนุ่มสาว ตลอดจนข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ ในสถาบันการศึกษา และพ่อค้าประชาชนทั่วไป การเคลื่อนไหวในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมานี้ ล้วนแสดงถึงความสนใจของสถาบันและบุคคลระดับต่างๆ ที่มีต่อการอนุรักษ์อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ย่อมเป็นผลดีต่อการอนุรักษ์

จะเห็นว่าหากมีความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจด้วย การอนุรักษ์ก็จะสามารถประสพผลดี เป็นไปตามแผนได้ โดยจำเป็นต้องมีแผนรับการขยายตัวเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองมิให้การขยายตัวทางกายภาพ ทำลายการอนุรักษ์ ขณะเดียวกันก็มิพละการเจริญเติบโตมากเกินไป เสริมการอนุรักษ์อย่างเหมาะสมด้วย

2) เขตกำแพงเมือง

ก) การใช้ที่ดินปัจจุบัน จากตาราง 4.8 และ 4.19 แสดงการใช้ที่ดินปัจจุบันในเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่ จะเห็นว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัย คือมีเนื้อที่ถึง 1.19 กม.² คิดเป็น 47.35% ของเนื้อที่ทั้งหมด ส่วนที่มีอาคารลงมาได้แก่ พาณิชยกรรม ค่าสินค้านาน สถาบันการศึกษา และสถานที่ราชการ คิดเป็นสัดส่วน 12.32% 10.73% 9.12% และ 8.39% ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบสัดส่วนการใช้ที่ดินแต่ละประเภทกับเทศบาลนครเชียงใหม่ทั้งหมด พบว่าในเขตกำแพงเมืองปัจจุบัน ที่ว่างที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาน้อยกว่า คือ คิดเป็นสัดส่วนเพียง 6.53% ขณะที่เทศบาลมี 11.86% และ ในส่วนนี้ไม่มีพื้นที่เกษตร เมื่อพิจารณาในแง่มีพื้นที่เป็นพื้นที่เมือง (Built up Area) หรือการใช้ที่ดินทุกประเภทจะมีสัดส่วนสูงกว่า เทศบาลทั้งสิ้น แต่มีข้อน่าสังเกตคือ สัดส่วนที่สูงขึ้นนี้เพิ่มขึ้นในประเภทที่อยู่อาศัยสูงมาก คือ 47.35% ขณะที่เทศบาลมีสัดส่วนเพียง 27.64% ของพื้นที่ทั้งหมด และ

คำสนัสนานเป็น 10.73% โดยเทศบาลคิดเป็น 5.42% นอกจากนี้ประเภทอุตสาหกรรมและ
คลังสินค้ามีสัดส่วนน้อยกว่าเทศบาลอย่างเห็นได้ชัด คือคิดเป็น 1.19% ขณะที่เทศบาลคิดเป็น
4.78% ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ อยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับเทศบาล
นครเชียงใหม่

ตารางที่ 4.8 การใช้ที่ดินในเขตกำแพงเมือง พ.ศ. 2527

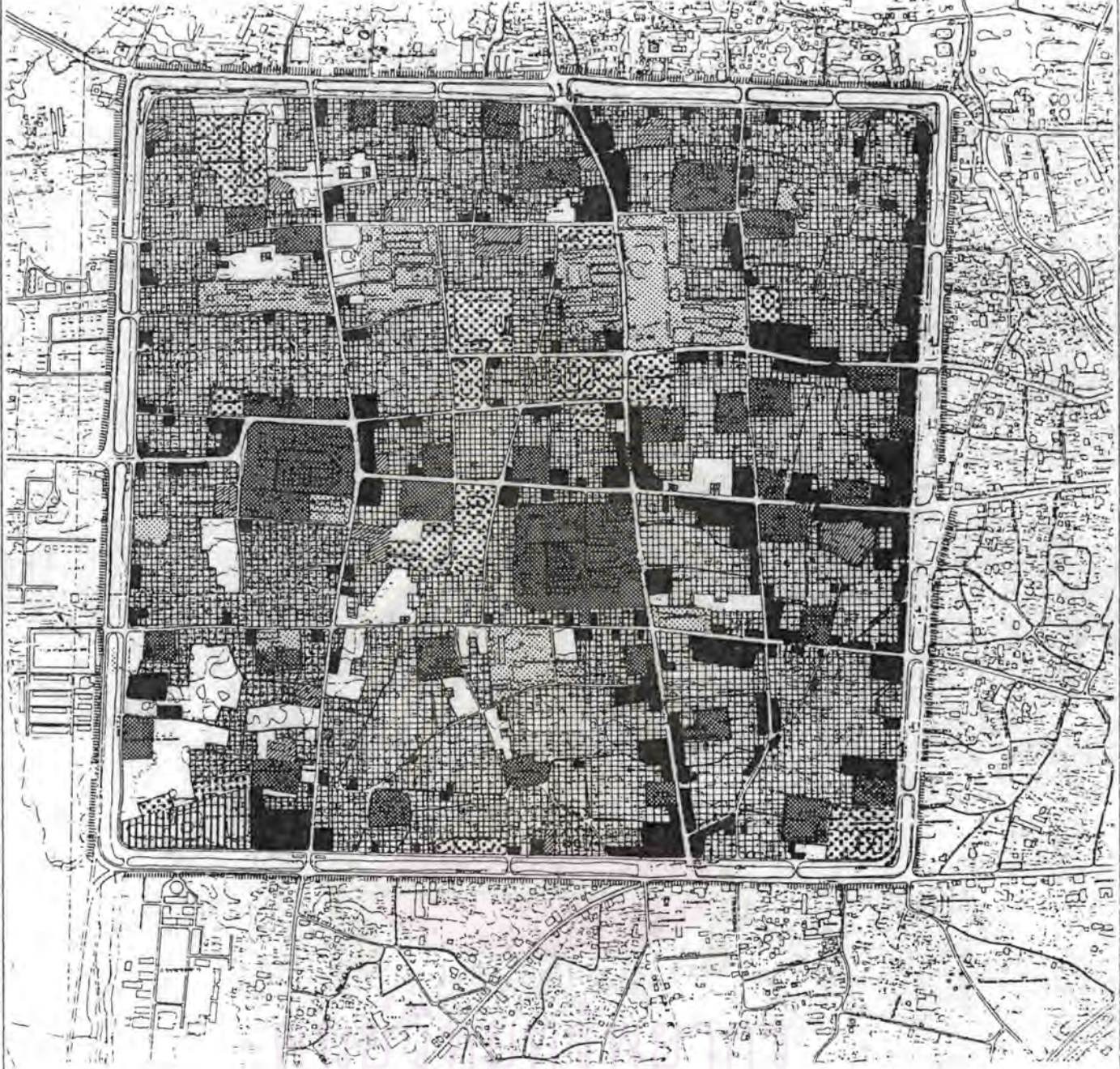
ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (กม. ²)	สัดส่วน (%)	ลำดับจำนวนเนื้อที่
1. พศิยยกรรม	0.3104	12.32	2
2. ที่อยู่อาศัย	1.1931	47.35	1
3. ลานที่ราชการ	0.2115	8.39	5
4. อุตสาหกรรม, คลังสินค้า	0.0300	1.19	8
5. คำสนัสนาน	0.2703	10.73	3
6. สถาบันการศึกษา	0.2299	9.12	4
7. ที่โล่งว่างสาธารณะ	0.1102	4.37	7
8. ที่ว่าง (ยังไม่ได้พัฒนา)	0.1646	6.53	6
รวม	2.52	100.0	-

ที่มา : เขตศาลพระสิงห์ จากตาราง 4.6

เขตศาลคำรัฐมิ จากการวัดแผนที่ 4.19

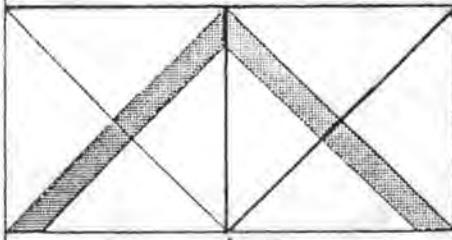
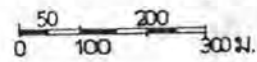
และปรับจำนวนเนื้อที่รวมเป็น 2.52 ตารางกิโลเมตร

รายละเอียดของการใช้ที่ดินแต่ละประเภทดังนี้ คือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตราส่วน 1:12,500

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

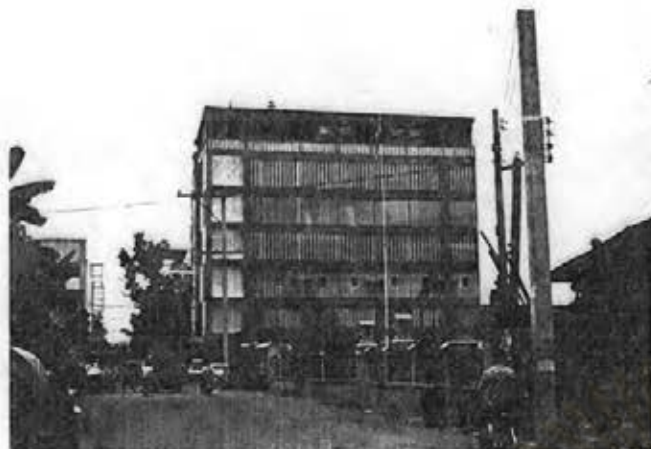
แสดง:

การใช้ที่ดินในเขตกำแพงเมือง พ.ศ. 2527

แผนที่
๕.๑๙

ย่านที่อยู่อาศัย	สถานศึกษา
ย่านพาณิชยกรรม	ย่านอุตสาหกรรม,คลังสินค้า
สถานที่ราชการ	สวนสาธารณะ,สนามกีฬา
ศาสนสถาน	สาธารณูปโภค

สำนักผังเมือง, อัยการคดี ไปรษณภัณฑ์
ที่มา: แผนที่ และจากการสำรวจเพิ่มเติม

๑

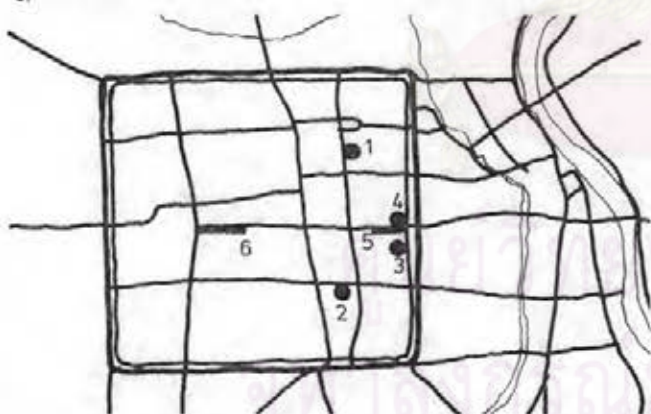
๒

๓

๔

โรงแรม-อาคารสูงในเขตกำแพงเมืองชั้นใน

- ๑ โรงแรมสุมิตร สูง ๗ ชั้น ทำสายเส้นขอบฟ้าของเมืองเก่า
- ๒ โรงแรมโนดาดบนถนนราชมรรคา สูงน้อยกว่าคือ๕ชั้น
- ๓ โรงแรมเอ แอนด์พี แม้จะสูงก็ไม่ให้ผลเสียด้านมุมมองนักเพราะมีระยะเออรันจากถนนมาก เทียบกับโรงแรมนคร(๔)บริเวณประตูท่าแพที่อยู่ริมถนน และ ๕, ๖ เส้นขอบฟ้าโดยทั่วไปของเมือง

๕

๖

(1) พาณิชย์กรรม มีเนื้อที่รวม 0.31 กม.² เป็นประเภทการใช้ที่ดินที่มีมากเป็นอันดับสอง ตั้งอยู่กระจายทั่วไป แต่ส่วนใหญ่จะรวมกลุ่มกันอยู่ทางตะวันออกของพื้นที่ โดยเขตพาณิชย์เขตเทศบาลเมืองทางตะวันออก หรือที่เรียกกันว่าย่านตลาดส้มเขียว และบริเวณประตูเชียงใหม่ทางใต้ หรือเรียกกว่าตลาดประตูเชียงใหม่ แหล่งพาณิชย์กรรมขนาดใหญ่ที่ควรสนใจได้แก่ โรงแรม 7 แห่ง บีเอ็มวีเอ็ม 4 แห่ง และบีเอ็มจี 1 แห่ง ในพื้นที่ เนื่องจากโรงแรมมักมีความต้องการสร้างอาคารสูง ซึ่งอาจกระทบต่อเส้นขอบฟ้าของบริเวณที่ต้องการอนุรักษ์ และบีเอ็มวีเอ็มกับบีเอ็มจี เป็นกิจกรรมบริการที่มักดึงดูดให้รถเข้ามาในพื้นที่มากโดยไม่จำเป็น อีกทั้งอาจมีอันตรายจากบีเอ็มจีดังกล่าว เมื่ออยู่ใกล้ชุมชน และลักษณะทางกายภาพของบีเอ็มเหล่านี้มักขัดขวางต่อการออกแบบเมืองที่ดี โดยเฉพาะในเขตอนุรักษ์

(2) ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยเป็นประเภทการใช้ที่ดินที่มีอยู่สูงที่สุดในกำแพงเมืองชั้นใน ลักษณะที่อยู่อาศัยมีหลายรูปแบบ นอกจากที่ส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมด้วยแล้ว ก็เป็นบ้าน ทั้งบ้านเดี่ยว บ้านแถว ส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก และสูง 1-2 ชั้น มีข้อน่าสังเกตคือ ที่อยู่อาศัยเหล่านี้เป็นที่อยู่อาศัยชนิด "ให้เช่า" เป็นจำนวนมาก ดังได้กล่าวแล้วว่า มีผู้เช่าบ้านอยู่ถึง 43% ของผู้อยู่อาศัยทั้งหมดในเขตเทศบาล (เก่า) พื้นที่ศึกษาก็เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในเขตเทศบาลเก่า จึงมีลักษณะเช่นเดียวกัน หากรวมจำนวนห้องเช่าแบบหอพักเข้าไปด้วยสัดส่วนของบ้านเช่าก็สูงมากขึ้นอีก นอกจากหอพักแล้ว บ้านให้เช่าเหล่านี้ส่วนใหญ่มีอายุมาก และสภาพทรุดโทรม ขาดการบำรุงรักษาที่ดี อย่างไรก็ตาม ก็มีบ้านเก่าหลายแห่งที่ทำการปรับปรุงตัวอาคารให้อยู่ในสภาพที่ดีก่อนจึงทำเป็นห้องเช่า หอพัก หรือ Guest House (ห้องประเภทแรกรักเช่าเป็นเดือน ผู้เช่ามีลักษณะอยู่ค่อนข้างถาวร ส่วน Guest House มีลักษณะการเช่าเป็นคืน เช่นเดียวกับโรงแรม ส่วนใหญ่ให้บริการแก่มักท่องเที่ยว)

แผนที่ 4.20 แสดงตำแหน่งของอาคารเช่าทั้งหมดในเขตกำแพงเมือง จะเห็นได้ว่าผู้อยู่อาศัยจำนวนมากในเขตนี้ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในอาคารที่ตนอาศัยอยู่ และบ้านเช่าจะอยู่กระจายทั่วไปโดยรอบพื้นที่ ยกเว้นส่วนกลาง เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษา สถานที่ราชการ ตลอดจนวัดจำนวนมาก

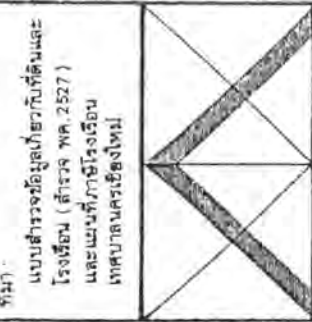
(3) สถานที่ราชการ มีเนื้อที่รวมกันทั้งหมดประมาณ 0.21 กม.² หรือ 8.39% ของเนื้อที่ทั้งหมด มีเนื้อที่มากเป็นอันดับ 5 หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจในพื้นที่มี 19 แห่ง จากจำนวนหน่วยงานทั้งหมดในเขตเมืองเชียงใหม่ 141 แห่ง ดังแสดงใน

แผนที่ ๕. ๒๐
 มาตราส่วน 1:๕,๐๐๐
 ๐ ๕๐ ๑๐๐ ๒๐๐ ม.

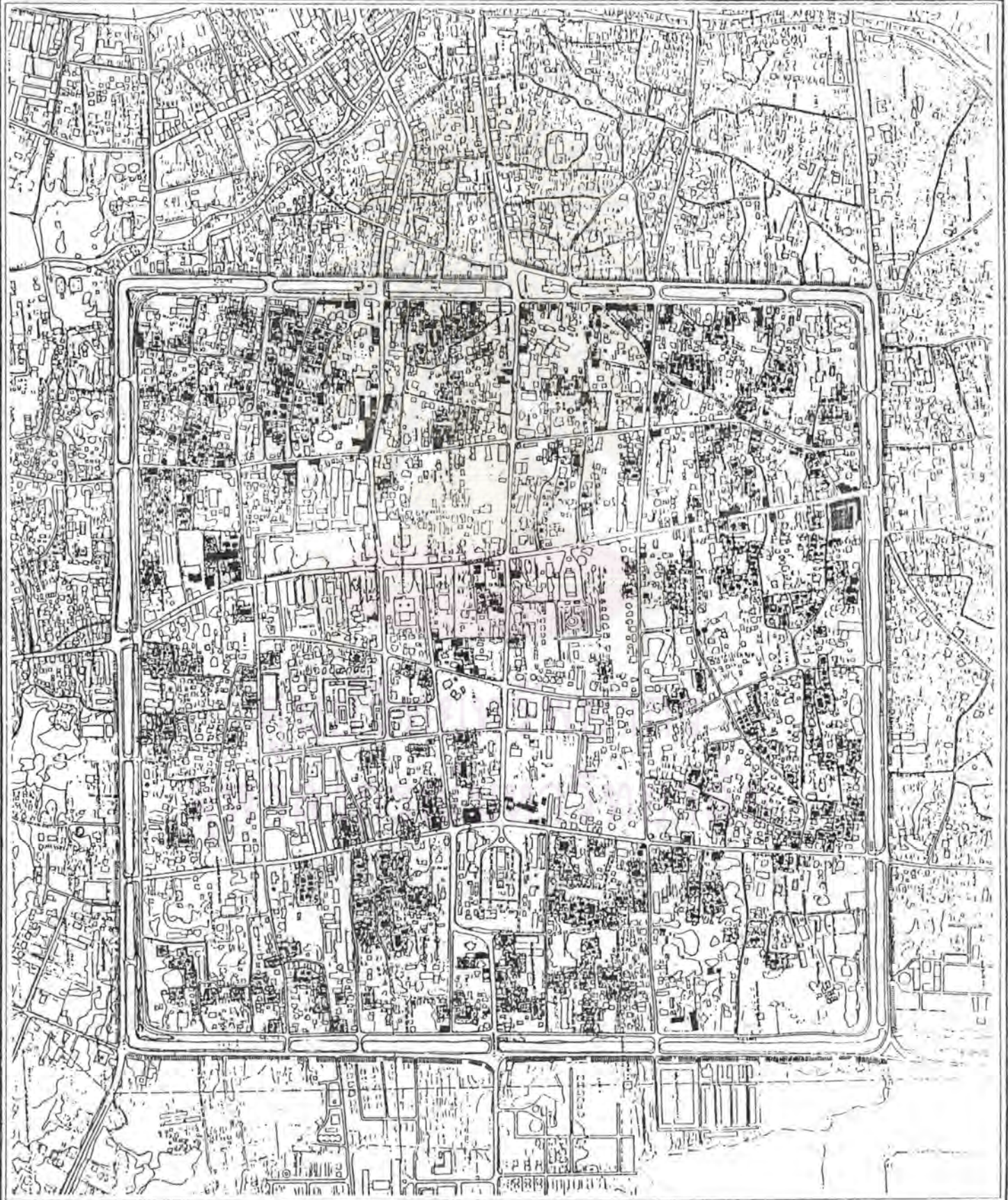
แผนที่
 จำนวนอาคารเช่า พ.ศ.
 ๒๕๒๗

สัญลักษณ์
 ๐ อาคารเดี่ยว
 ๑ อาคารรวม + ซอยข้างเคียง

ที่มา
 แบบสำรวจข้อมูลเช่าหอพักที่ติดตั้งและ
 โรงเรือน (สำรวจ พ.ศ. ๒๕๒๗)
 และแผนที่ภาคใต้โรงเรียน
 ทศบาลนครเชียงใหม่

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
 ในการวางแผนอนุรักษ์
 ในเขตเก่าแห่งเมือง
เชียงใหม่

ตารางที่ 4.9 จำนวนหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจในเขตกำแพงเมือง พ.ศ. 2528

ลำดับที่	ประเภทหน่วยงาน	ชื่อหน่วยงาน		ตำบลที่ตั้ง
		ชื่อ	แห่งที่	
1	ราชการส่วนกลาง	สรรพากร เขต 5	1	ศรีภูมิ
2		ตรวจงานคลัง 5	1	ศรีภูมิ
3		สำนักงานส่งเสริมการเกษตร	1	ศรีภูมิ
4		หน่วยป้องกันศัตรูพืช	1	ศรีภูมิ
5		ศาลแขวง เชียงใหม่	1	ศรีภูมิ
6		ศูนย์ป้องกันยาเสพติด	2	พระสิงห์
7		สำนักงานสถิติ	1	พระสิงห์
8		หน่วยคุ้มครองการปราบยาเสพติด	1	พระสิงห์
9		สถานีส่งเคราะห์คนชรา	1	พระสิงห์
10	ราชการส่วนภูมิภาค	สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด	1	ศรีภูมิ
11		สำนักงานสรรพากรจังหวัด	1	ศรีภูมิ
12		ราชโสตจังหวัด	1	ศรีภูมิ
13		สำนักงานปลัดจังหวัด	1	ศรีภูมิ
14		สำนักงานที่ดินจังหวัด	1	ศรีภูมิ
15		อัยการประจำศาลแขวง	1	ศรีภูมิ
16		เรือนจำกลาง	1	ศรีภูมิ
17	รัฐวิสาหกิจ	ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ	1	ศรีภูมิ
18		สำนักงานโรยาสู่จังหวัดเชียงใหม่	1	ศรีภูมิ
19		บริษัทเดินอากาศไทย	1	ศรีภูมิ

ที่มา : การวางแผนการใช้ที่ดินสำหรับสถาปนาราชการเมืองหลักของภาคเหนือ 2
เชียงใหม่

ตาราง 4.9 นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของทหารอีก 2 แห่ง คือ สังกัดทหารบก สังกัดเชียงใหม่ อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่ และศูนย์การอุ้มศพทางตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณลวนบวกหาต หน่วยงานส่วนใหญ่จะอยู่ในตำบลศรีภูมิ หรือทางตอนเหนือของพื้นที่ สถานที่ราชการในเขตกำแพงเมืองที่มีปัญหาเรื่องที่ตั้งมากที่สุด คือ เรือนจำกลาง ซึ่งขาดความเหมาะสม เมื่อมาตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว เรือนจำเองก็มีโครงการจะย้ายไปตั้งบริเวณถนนหลังศาลากลางหลังใหม่ที่ถนนโชตนา ที่เรือนจำปัจจุบันก็มีโครงการจะย้ายเป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรมล้านนาต่อไป

(4) อุตสาหกรรม-คลังสินค้า ตั้งได้กล่าวแล้วว่า เนื่องจากการใช้ที่ดินประเภทนี้อยู่ในอัตราส่วนค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินทั้งเขตเทศบาล อย่างไรก็ตาม โรงงานอุตสาหกรรมในเขตกำแพงเมืองมีทั้งหมด 20 แห่ง ดังมีรายชื่อแสดงในตาราง 4.10 เป็นโรงงานใน ต.ศรีภูมิ 8 แห่ง และ ต.พระสิงห์ อีก 12 แห่ง โรงงานส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก จำนวนคนงานน้อย และใช้ดีบุกแก้วเป็นที่ประกอบการ ส่วนประเภทก็มีหลาย ๆ ประเภท เช่น ทำอาหาร แกะสลัก-แปรรูปไม้ ช่อมเครื่องยนต์ ท่อไอเสีย และกลึงโลหะ ประเภทที่มีมากที่สุดได้แก่ ช่อมเครื่องยนต์ โรงงานที่มีเงินทุนและจำนวนคนงานสูงที่สุดได้แก่ หจก. ก. ทำแพ โรงเรือพระสิงห์ และ บ.นิคมทกฉิย๋ สังกัด ส่วนกลุ่มโรงงานขนาดกลาง ทั้งจำนวนเงินทุนและคนงาน ได้แก่ สิ่งเสริมธุรกิจ ลีวเองหลง เชียงใหม่บริการ และดีทีมอเตอร์ โรงงานที่กล่าวถึงทั้งหมด ยกเว้นโรงเรือพระสิงห์ และสิ่งเสริมธุรกิจ (ทำกล่องและถุงกระดาษ) เป็นโรงงานประเภทช่อมเครื่องจักร-เครื่องยนต์ทั้งสิ้น ส่วนที่เหลือเป็นโรงงานขนาดค่อนข้างเล็กใช้คนงานน้อย

โรงงานเหล่านี้โรงงานที่กล่าวไว้ว่ามีปัญหากับการอนุรักษ์มากที่สุดคือโรงเรือพระสิงห์ เนื่องจากเป็นโรงเรือที่ยังคงใช้ไอน้ำในขบวนการแปรรูปไม้ ก่อให้เกิดควันดำและปัญหาด้านลภาวะแวดล้อม โรงงานนี้ตั้งอยู่ตรงข้ามวัดพระสิงห์ ซึ่งเป็นวัดสำคัญที่สุดวัดหนึ่งของเชียงใหม่ ตัวโรงงานทำลายทัศนียภาพเมืองของบริเวณโบราณสถาน นอกจากนี้ในระยะยาวแล้วรถบรรทุกที่ต้อนขนไม้เข้า-ออกจากโรงงานยังอาจจะมีผลต่อการทวดตัวของโบราณสถานโดยรอบ และยังคงก่อให้เกิดปัญหาด้านการจราจรอีกด้วย

ส่วนโรงงานอื่น ๆ ที่ช่อมรถยนต์ แทรกเตอร์ หรือจักรยานยนต์ และกลึงโลหะ มักมีสภาพทางกายภาพที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อทัศนียภาพ ใช้พื้นที่ริมถนนเป็นที่ช่อมรถ

ตารางที่ 4.10 รายชื่อโรงงานอุตสาหกรรมในเขตกำแพงเมือง พ.ศ.2527

ลำดับที่	ส่วนที่ตั้ง	ประเภทกิจการ	ชื่อโรงงาน	เงินทุน (ล้านบาท)	คนงาน (คน)	* ลักษณะอาคาร
1	ศรีบุญ	ทำลูกชิ้น	ศรีบุญ	0.025	4	ตึกแถว
2		ทำผ้าเย็บ	ธารคำ	0.990	3	ตึกแถว
3		ทำขนม-หมวย	สุนันดา	0.610	2	ตึกแถว
4		แกะลัศกไม้	วิจิตรศิลป์	0.205	13	ตึกแถว, อาคารโรงงาน
5		กลึงโลหะ	โรงกลึงราชดำเนิน	0.320	4	ตึกแถว
6		ซ่อมแทรกเตอร์	เชียงใหม่บริการ	0.038	18	โรงไม้ขนาดใหญ่
7		ซ่อมรถยนต์	ตัวเองหลง	0.500	19	โรงไม้ชั้นเดียว
8		ทำท่อไอเสีย	โธมัสวิทย์ไอเสีย	0.018	4	ตึกแถว
9	พระสิงห์	ผลิตเครื่องนวม	ลาภินันอุตสาหกรรม	0.055	1	อาคารเดี่ยวขนาดเล็ก
10		แปรรูปไม้	โรงแปรรูปพระสิงห์	4.500	60	โรงไม้ขนาดใหญ่
11		พิมพ์ทองเหลือง	ธाराทองการพิมพ์	1.120	4	ตึกแถว
12		ทำกล่องและถุงกระดาษ	สิ่งประดิษฐ์รัก	4.120	20	ตึกแถว
13		ซ่อมเครื่องยนต์	พดก. ก.ท่าแพ	6.300	60	ตึกแถว, โรงงาน
14		ซ่อมรถยนต์	สีเข้มเตอร์	0.890	16	โรงไม้ชั้นเดียว
15		ซ่อมรถยนต์	บ.นิยมพาณิชย์ จำกัด	3.700	47	โรงงานขนาดใหญ่
16		ซ่อมรถยนต์	ศรีพงษ์	0.550	7	โรงไม้ชั้นเดียว
17		ซ่อมรถยนต์	รุ่งเรืองยนต์การช่าง	0.700	7	-
18		ซ่อมจักรยานยนต์	-	1.000	13	-
19		กลึงโลหะ	สุรินทร์การช่าง	0.816	5	โรงไม้ชั้นเดียว
20		ซ่อมแอร์	-	0.816	5	-

ที่มา : ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2527 หน้า 1-38

* ลักษณะอาคารได้จากการสำรวจ

โรงงานอุตสาหกรรมในเขตกำแพงเมือง

ที่ตั้งโรงเลื่อยพระสิงห์ บนถนนสามล้าน ตรงข้ามวัดพระสิงห์.

บริเวณอยู่ซ่อมรถ และโรงกลึงโลหะ บนถนนราชภคินัย. - อยู่ซ่อมรถแทรกเตอร์ เชียงใหม่บริการ (ชาวมือ) ที่ทางเข้าวัดหัวข่วง.

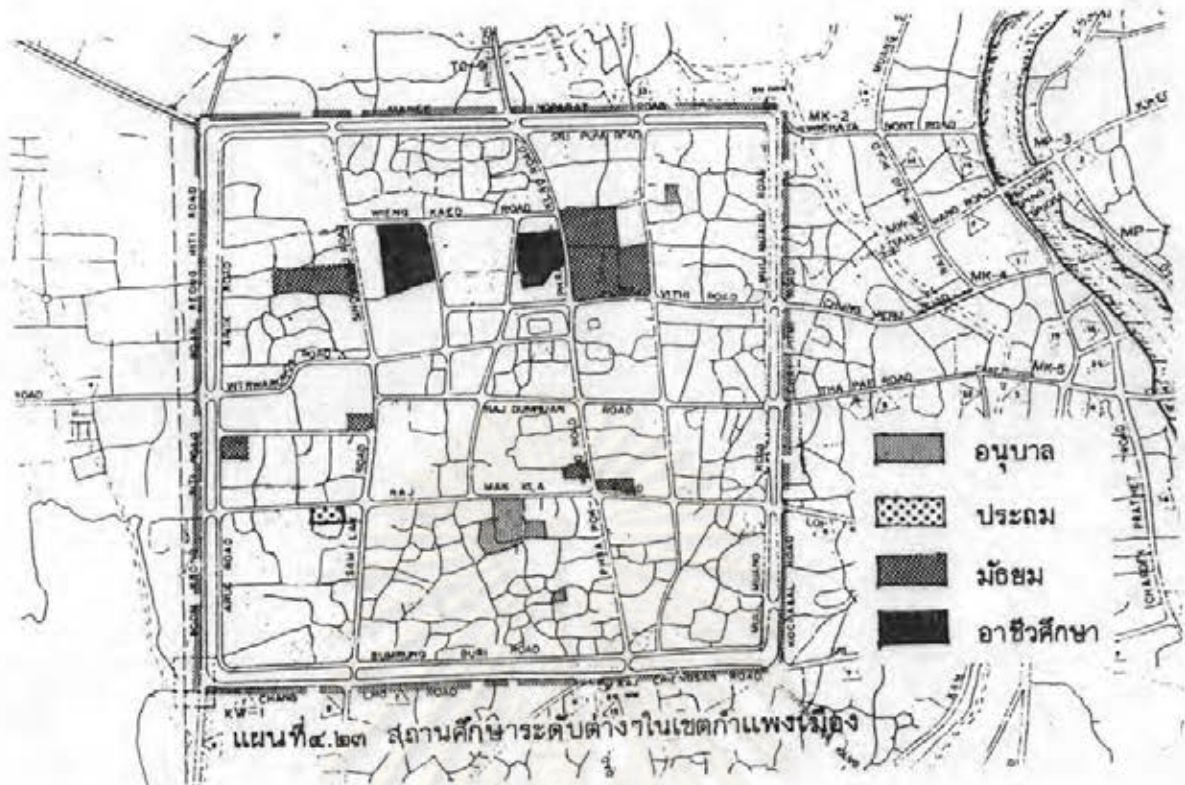
มีเสียงดัง และสิ่งอุตสาหกรรมจากภายนอกที่เข้ามา โดยไม่จำเป็น โรงงานเหล่านี้หากสามารถแก้ปัญหาที่กล่าวมาได้ ในปัจจุบันก็อาจจะอนุญาตให้อยู่ต่อไปได้ แต่การขยายโรงงานควรพิจารณาถึงผลกระทบต่อบ้านต่าง ๆ อย่างรอบคอบต่อไป และโรงงานขนาดเล็กอื่น ๆ เช่น ทำอาหาร โรงพิมพ์ ก็ควรควบคุมตามลภาวะเช่นเดียวกับโรงงานทั่วไปเพื่อมิให้เกิดปัญหา กับชุมชนที่อยู่โดยรอบ

(5) ค่าสัมลถาน ปัจจุบันในเขตกำแพงเมืองมีพื้นที่ที่เป็นค่าสัมลถานถึง 0.27 กม.² หรือคิดเป็น 10.73% ของพื้นที่ทั้งหมด ขณะที่เทศบาลทั้งหมดมีค่าสัมลถานเพียง 5.42% ของพื้นที่ นับว่าเป็นบริเวณที่มีค่าสัมลถานมากที่สุดบริเวณหนึ่ง ประกอบด้วยวัด 36 วัด และศาลเจ้า 1 แห่ง เนื่องจากเป็นบริเวณเมืองเก่า เป็นส่วนสำคัญคือเป็นที่พักอาศัยของ กษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์ วัดจึงถูกสร้างขึ้นในบริเวณนี้มากมาย หากจะนับรวมกับบริเวณวัดร้างด้วย ซึ่ง มีถึง 20 วัด รวมเป็นถึง 56 วัด (ดูแผนที่ 4.21)

จากวัดจำนวน 36 วัด ซึ่งกระจายอยู่ทั่วทั้งบริเวณ มีวัดซึ่งมีฐานะเป็นพระอารามหลวง 2 วัด คือวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก และวัดเจดีย์หลวงวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี และเป็นวัด 2 วัดที่มีเนื้อที่มากที่สุด มีวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน 11 วัด เจดีย์ในวัดร้างที่ขึ้นทะเบียนอีก 6 แห่ง นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุอื่น ๆ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุด้วย (ดูแผนที่ 4.22)

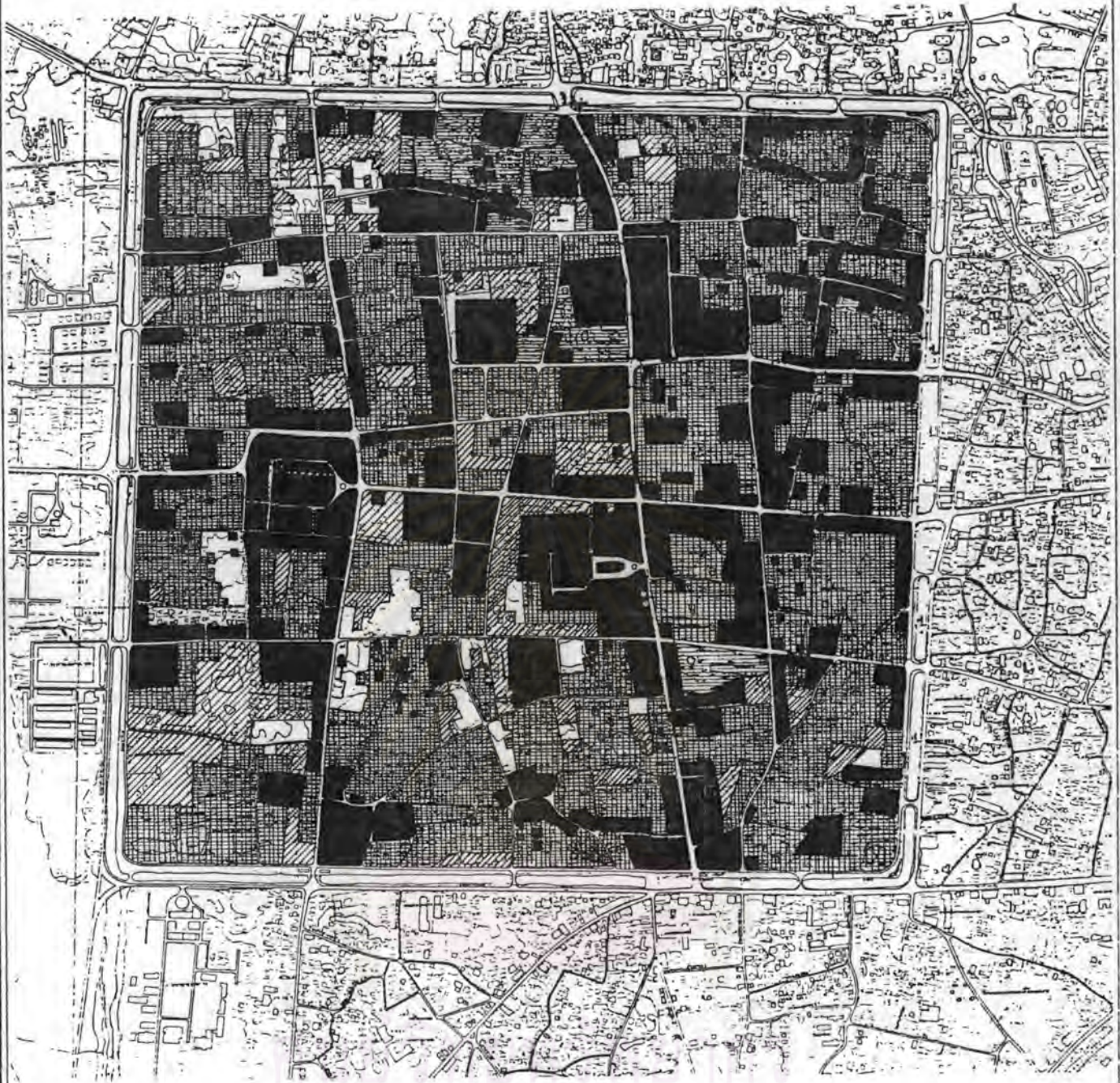
เมื่อออกจากการก่อสร้าง วัดเชียงมั่นถือเป็นวัดเก่าแก่ที่ลือลือสร้างมาพร้อม ๆ กับเวียงเชียงใหม่ ระหว่างก่อสร้างเมือง พญามังรายใช้เป็นที่ประทับ เรียกว่า "เวียงเชียงมั่น" ต่อมาจึงโปรดให้สร้างวัดขึ้นภายในที่ประทับ เรียกว่า "วัดเชียงมั่น" ตั้งแต่นั้นมา ส่วนวัดสำคัญได้แก่ วัดพระสิงห์ สร้างขึ้นในสมัยเจ้าคำฟู (พ.ศ.1871-1877) และวัดเจดีย์หลวงสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นใน พ.ศ.1934 ในสมัยเจ้าแสนเมืองมา

(6) สถาบันการศึกษา มีเนื้อที่ประมาณ 0.23 กม.² หรือ 9.12% ของเนื้อที่ทั้งหมด ซึ่งเป็นประเภทการใช้ที่ดินที่มีเนื้อที่มากเป็นอันดับ 4 สถาบันการศึกษาในเขตกำแพงเมือง มีตั้งแต่โรงเรียนวัด โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถม-มัธยม จนถึงวิทยาลัย-เทคนิค และวิทยาลัยอาชีวศึกษา รวมทั้งสิ้น 13 แห่ง (ดูแผนที่ 4.23) เป็นโรงเรียนสอนคนตาบอด 1 แห่ง วิทยาลัย 2 แห่ง โรงเรียนมัธยมถึง 6 แห่ง (ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด 1 แห่ง คือ โรงเรียนบุพราชวิทยาลัย) โรงเรียนประถม 1 แห่ง ที่เหลือเป็นโรงเรียนอนุบาล เมื่อรวมจำนวนนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับ มีจำนวนถึง 14,053 คน ใน พ.ศ. 2524 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่) หากรวมจำนวน ครู-อาจารย์เข้าไปด้วย จะมีจำนวนถึง 14,819 คน ซึ่งนับเป็นจำนวนมากพอสมควร ที่คนจำนวนนี้จะต้องเดินทางมายังพื้นที่ศึกษาทุกวัน

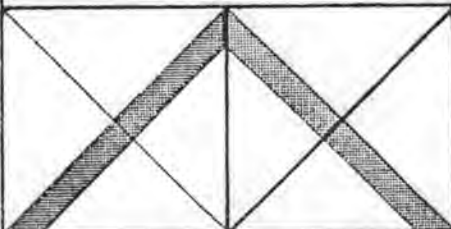
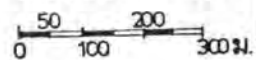
(7) ที่โล่งว่างสาธารณะ ในที่นี้ได้แก่ ส่วนสาธารณะ มีเนื้อที่มากเป็นอันดับ 7 คือมากกว่าอุตสาหกรรม-คลังสินค้า ประเภทเดียว เนื้อที่ 0.11 กม.² คิดเป็น 4.37% ของเนื้อที่ทั้งหมด มีส่วนสาธารณะขนาดกลาง 1 แห่ง ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่ บริเวณแจ้งคู่เชิงเรียกว่า "ส่วนบวรหาด" เป็นส่วนสาธารณะขนาดกลางแห่งเดียวที่อยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันมีผู้นิยมใช้เป็นที่พักผ่อนกันมาก เนื่องจากอยู่ใกล้และมีสภาพค่อนข้างดี ที่เหลือเป็นส่วนสาธารณะขนาดเล็ก บริเวณประตูท่าแพ และสี่แยกลมเพชร ซึ่งเป็นสี่แยกที่อยู่ถัดจากประตูท่าแพขึ้นไปทางเหนือ

ข) การขยายตัวของการใช้พื้นที่ แผนที่ 4.24 แสดงการขยายตัวของพื้นที่เมือง (Built up Area) ภายในเขตกำแพงเมือง ตั้งแต่ พ.ศ. 2503-2524 ดังได้กล่าวแล้วว่า ลักษณะการใช้ที่ดินของเทศบาลนครเชียงใหม่ มีการเติบโตอย่างรวดเร็วเป็น 2 ช่วง คือ พ.ศ. 2503-2508 และ พ.ศ. 2520-ปัจจุบัน ลักษณะการใช้ที่ดินในเขตกำแพงเมืองก็เป็นเช่นเดียวกันคือ เติบโตในช่วง พ.ศ. 2503-2508 อย่างมาก เมื่อถึง พ.ศ. 2508 พื้น地在เขตกำแพงเมืองเชียงใหม่ ก็ถูกใช้จนเกือบเต็มพื้นที่แล้ว โดยเฉพาะทางด้านตะวันออก จนถึง พ.ศ. 2520 ก็มีพื้นที่เมืองเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย ตามที่ว่างต่าง ๆ แต่หลังจาก พ.ศ. 2520 ถึง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตราส่วน 1:12,500

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตเก่าแห่งเมือง

เชียงใหม่

แสดง:

การขยายตัวของการใช้พื้นที่ พ.ศ. 2503-2524

แผนที่

๕.๒๕

- พ.ศ. 2503
- พ.ศ. 2508
- พ.ศ. 2520
- พ.ศ. 2524

ที่มา: กองผังเมืองรวม สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย.

พ.ศ. 2524 ตามข้อมูลไม่ปรากฏว่ามีการใช้พื้นที่เพิ่มขึ้น แสดงว่าการขยายตัวของการใช้พื้นที่
ระยะหลังนี้เกิดขึ้นภายนอกกำแพงเมืองมากกว่า เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้ไปแล้วนั่นเอง

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจำนวนการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร ตั้งแต่ พ.ศ.
2521-2525 (ตาราง 4.1) จะเห็นว่ามีความใกล้เคียงกัน โดยในปีหลัง ๆ จะมีความเพิ่มขึ้นเล็กน้อย จำนวนการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารในเขตกำแพงเมือง เฉลี่ยเป็น 22.69% ของ
เขตเทศบาลทั้งหมด เมื่อเทียบกับสัดส่วนพื้นที่ในเขตกำแพงเมือง ซึ่งเป็น 16.57% (ของ-
เขตเทศบาลเก่า) กล่าวได้ว่าเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน จำนวนอาคารที่ขออนุญาตปลูกสร้าง
เหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัย รองลงมาได้แก่ พาณิชยกรรม (ซึ่งรวมถึงสำนักงาน, หอพัก
 ฯลฯ) ที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมหรือคลังสินค้าในเขตกำแพงเมืองมีน้อยมาก และในบางปีมี
มีเพิ่มขึ้น เลยตลอดระยะเวลา 5 ปี

ตารางที่ 4.11 จำนวนการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารในเขตกำแพงเมืองและเขตเทศบาล
นครเชียงใหม่ พ.ศ. 2521-2525

พ.ศ.	เทศบาล นครเชียงใหม่	เขตกำแพงเมือง						สัดส่วนเขต กำแพงเมือง ต่อเทศบาล (%)
		จำนวน			การใช้ประโยชน์			
		รวม	ต่อเติม	สร้างใหม่	ที่อยู่อาศัย	พาณิชยกรรม	อุตสาหกรรม- คลังสินค้า	
2521	469	78	1	77	55	23	-	16.63
2522	300	81	3	78	55	26	-	27.00
2523	302	75	10	65	51	24	1	24.83
2524	338	81	4	77	65	15	1	23.96
2525	414	87	9	78	74	13	-	21.01

ที่มา : ฝ่ายสำรวจและแบบแผน กองช่าง เทศบาลนครเชียงใหม่

แผนที่ ๕.๒๕
 มาตราส่วน 1:๘,๐๐๐
 0 50 100 200 ม.

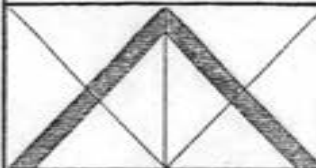
แสดง

ความหนาแน่นอาคารในเขต
 กำแพงเมืองเชียงใหม่
 พ.ศ. 2475 - 2477

สัญลักษณ์

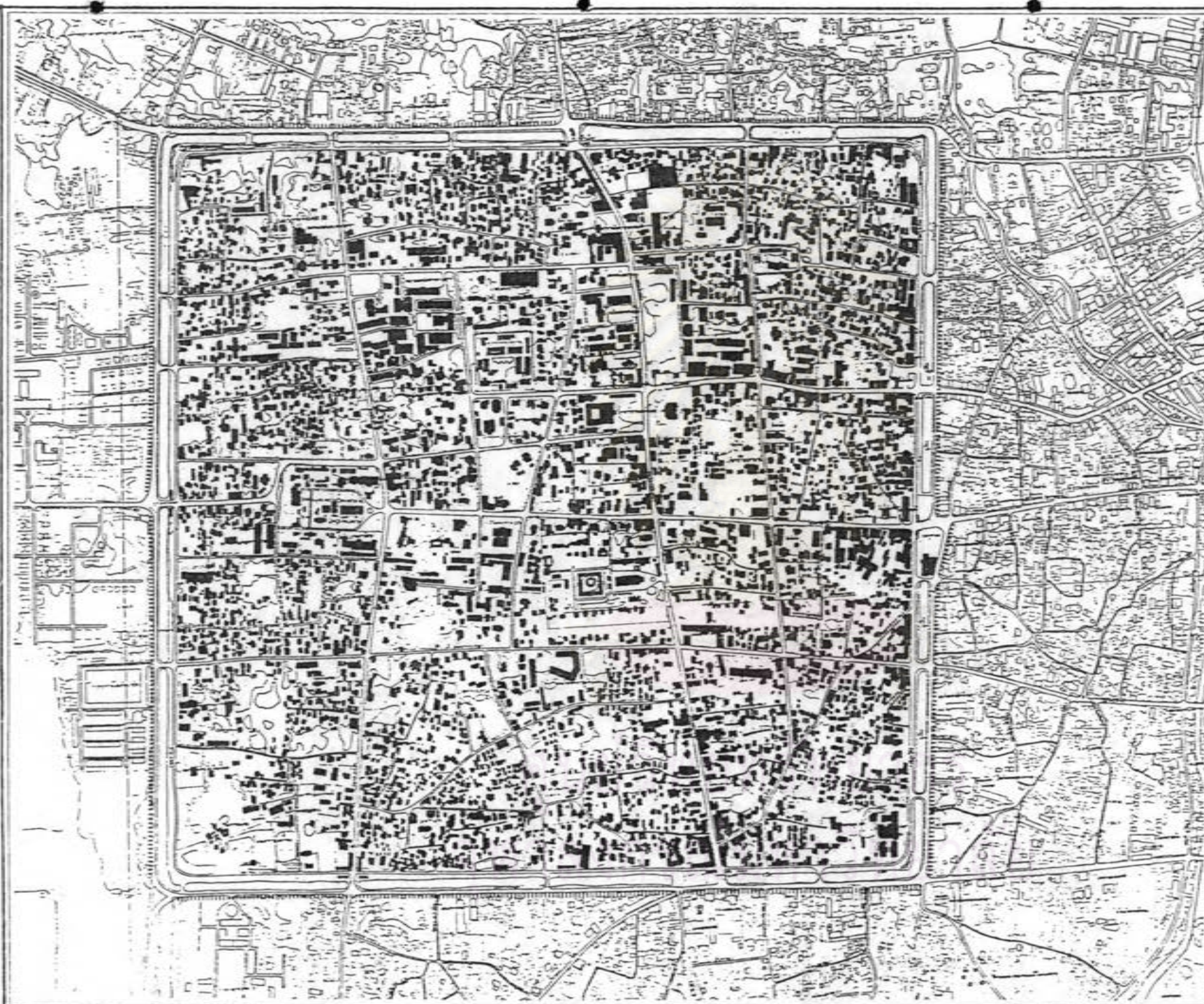
■ อาคาร สีจอร์จ

ที่มา: สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
 ในการวางแผนอนุรักษ์
 ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

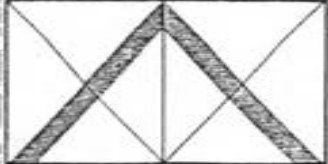

แผนที่ ๕.๒๖
มาตราส่วน ๑:๒๐,๐๐๐

แสดง
ความหนาแน่นอาคารในเขต
ท่าแพงเมืองชั้นใน
พ.ศ. 2527

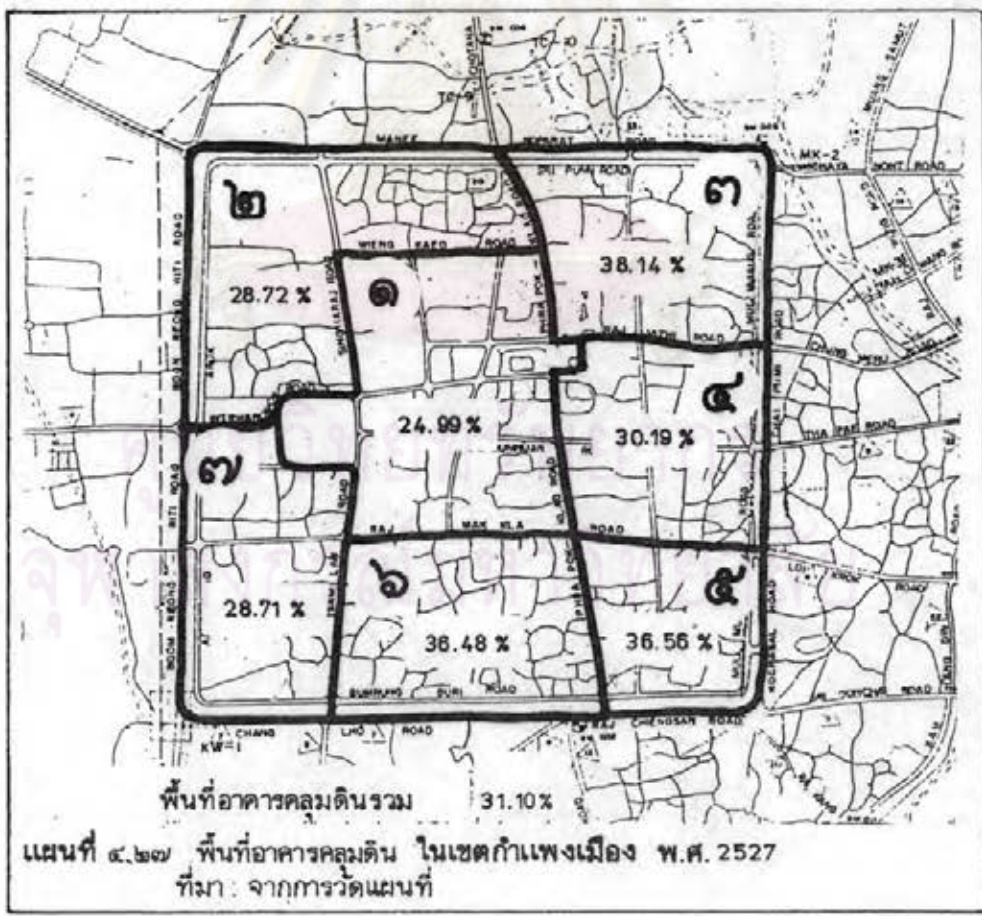
ข้อมูลพิเศษ

ที่มา:
แผนที่อาคาร พ.ศ. 2525 และ
แผนที่ภาษีโรงเรือน พ.ศ. 2527
เทศบาลนครเชียงใหม่

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตท่าแพงเมือง
เชียงใหม่

ค) ความหนาแน่นอาคาร แผนที่ 4.25 และ 4.26 แสดงความหนาแน่นอาคารในเขตกำแพงเมือง พ.ศ. 2475-2477 และ พ.ศ. 2527 จะเห็นได้ว่าเมื่อ พ.ศ. 2475 หรือประมาณ 136 ปี หลังการฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ ขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 1 อาคารในเขตกำแพงเมืองยังคงมีน้อยมาก อยู่กระจายค่อนข้างห่างกันทั่ว ๆ ไป โดยทางตะวันออกจะมีอาคารหนาแน่นกว่าทางตะวันตกเช่นเดียวกับปัจจุบัน กระทั่งถึง พ.ศ. 2527 หรือหลังจาก พ.ศ. 2475 อีกประมาณ 52 ปี อาคารในเขตกำแพงเมืองได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากมาย ความหนาแน่นอาคารสูงชันอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตามเมื่อคำนวณหาค่าพื้นที่อาคารคลุมดิน (Ground Area Coverage) ของส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่จากการวัดแผนที่จะมีค่าไม่เกิน 40% คือมีค่าอยู่ระหว่าง 25.0% - 38.1% (ดูแผนที่ 4.27) โดยกลุ่มพื้นที่ทางตะวันออก (กลุ่ม 3, 4, 5, 6) จะมีสัดส่วนพื้นที่อาคารต่อที่ว่างสูงกว่า กลุ่มพื้นที่ทางตะวันตก (กลุ่ม 1, 2, 7) โดยสัดส่วนดังกล่าวของทั้งพื้นที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 30.1% ซึ่งนับว่ายังเป็นบริเวณที่มีที่ว่างอยู่มาก พื้นที่ที่มีความ

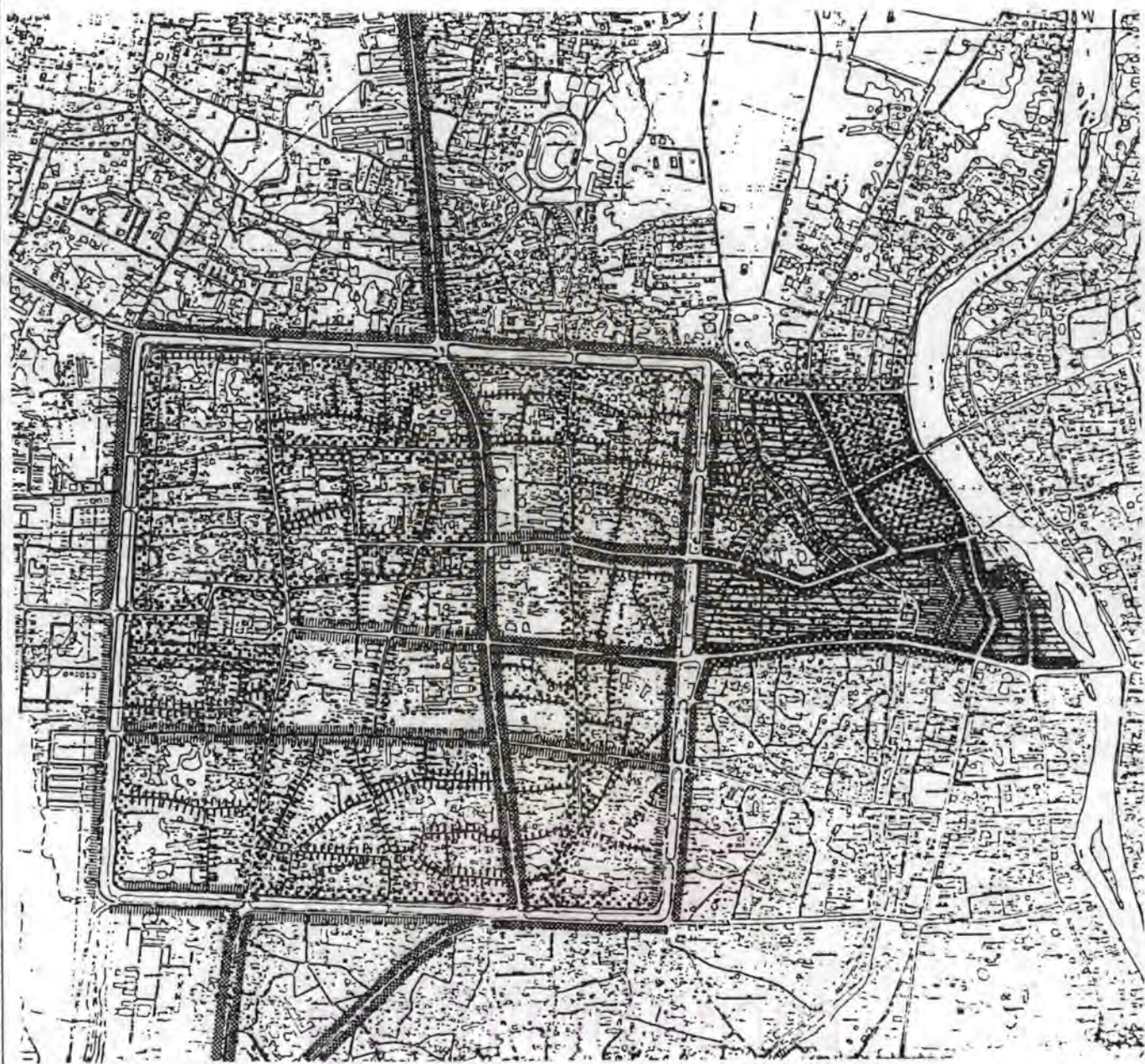

หนาแน่นอาคารสูงที่สุดคือพื้นที่กลุ่ม "3" พื้นที่กลุ่มนี้เป็นที่ตั้งของย่านตลาดส้มเขียว ซึ่งเป็นตลาด บ้าย-เย็น เป็นย่านที่พลุกพล่านที่สุดย่านหนึ่งในเขตเก่าแพงเมืองชั้นในนี้ นอกจากนี้บ้านพักอาศัย ในกลุ่มนี้ยังอยู่ใกล้ชิดกันมากกว่าบริเวณอื่น ๆ ส่วนพื้นที่ที่มีความหนาแน่นอาคารต่ำสุดคือ พื้นที่ กลุ่ม "1" ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัด สถานศึกษาและสถาบันราชการ จึงเป็นบริเวณที่มีที่ว่างมากกว่า บริเวณอื่น ๆ สำหรับความสูงอาคารในพื้นที่ส่วนใหญ่สูง 1-2 ชั้น อาคารเกือบทั้งหมดสูงไม่เกิน 3 ชั้น มีอาคารสูงในพื้นที่เพียง 3-4 แห่งเท่านั้น ได้แก่ อาคารของโรงแรมต่าง ๆ เช่น สุมิต มนตรี อินคาต และโอแอนด์ที เป็นต้น (รายละเอียดการแบ่งพื้นที่ศึกษาตอนที่ 5)

ง) ราคาที่ดิน จากข้อมูลราคาที่ดินประเมิน พ.ศ.2525 จากสำนักงานที่ดิน จังหวัดเชียงใหม่ ในบางส่วนของเขตเมืองเชียงใหม่ (ดูแผนที่ 4.28) จะเห็นว่าที่ดินที่มีราคา สูงสุดคือ ที่ดินริมถนนในย่านศูนย์กลางการค้าของเมือง ได้แก่ ถนนช้างม้อย ท่าแพ ราชวงศ์ ท้ายวัง และวิชัยนามท์ กลุ่มนี้มียุทธศาสตร์ราคาตารางวาละ 22,501-37,500 บาท บริเวณย่านตลาดสด ที่ใหญ่ที่สุดของเมือง คือ ตลาดวโรรส และตลาดสาโย นับเป็นกลุ่มที่มีราคาที่ดินค่อนข้างสูง และ สูงกว่าบริเวณอื่น ๆ กล่าวคือ ที่ดินริมถนนชอยมีราคาอยู่ในกลุ่มที่ 2 คือ 12,501-22,500 บาท ต่อตารางวา ส่วนที่ดินไม่ติดถนนราคาอยู่ในกลุ่มสูงอันดับ 3 คือ 8,001-12,500 บาทต่อตารางวา

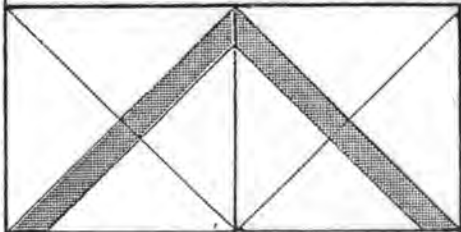
ส่วนพื้นที่ในเขตเก่าแพงเมือง ที่ดินริมถนนสำคัญที่มีราคาสูงที่สุด คือ มีราคา อยู่ในกลุ่มตารางวาละ 1,2501-22,500 บาท ได้แก่ ถนนพระปกเกล้า และบางส่วนของ ถนนราชวิถี ราชดำเนิน และมูลเมือง เทียบเท่ากับบริเวณริมถนนโชตนา มหิทธิพันธ์ บุญเรือง- ฤทธิ์ ราชเชียงแสน ชัยภูมิ และถนนวัวลาย ถนนวิชัยเนตร ทางทิศใต้ของเขตเก่าแพงเมือง แสดงถึงความสำคัญของบริเวณดังกล่าว ถนนที่มีความสำคัญรองลงไป เมื่อกล่าวในแง่ราคาที่ดิน คือ ถนนราชมรรคา บางส่วนของถนนราชดำเนิน ราชวิถี ป่ารุ่งบุรี (บริเวณหน้าส่วนบางหาด) และมูลเมืองด้านใต้ กลุ่มนี้ราคาตารางวาละ 8,001-12,500 บาท ส่วนกลุ่มต่อไปได้แก่ ริม ถนนสายหลักที่เหลือมีราคาตารางวาละ 4,001-8,000 บาท ริมถนนชอยทั่วไปราคา 2,001- 4,000 บาท ต่อตารางวา ส่วนพื้นที่ที่ไม่ติดถนนที่ราคาต่ำสุดคือ ตารางวาละ 1,250-2,000 บาท

จ) ความเป็นเจ้าของที่ดิน ที่ดินในเขตเก่าแพงเมือง เป็นที่ตั้งชุมชนดั้งเดิม เป็นที่พำนักของเชื้อพระวงศ์ และประกอบด้วยวัดและโบราณสถานมากมาย กรรมสิทธิ์ในที่ดิน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตราส่วน
0 200 500 ม.

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

แสดง:

ราคาประเมินที่ดิน พ.ศ. 2525

แผนที่

๕.๒๘

- ตารางวาละ
- 1250 - 2000 บาท
 - 2001 - 4000 บาท
 - 4001 - 8000 บาท
 - 8001 - 12500 บาท
 - 12501 - 22500 บาท
 - 22501 - 37500 บาท

ที่มา:

สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่.

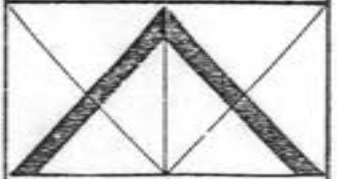

แผนที่ ๕. ๒๕
มาตราส่วน 1:100,000
0 100 200 ม.

แสดง
รูปลักษณะโฉนดที่ดินและ
ความเป็นเจ้าของที่ดิน

- สัญลักษณ์
- ที่ราชพัสดุ กระทรวงการคลัง
 - กรมศุลกากร (ดี, วิดีร้าง)
 - ที่เอกชน

ที่มา : สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตเก่าแห่งเมือง

เชียงใหม่

ศง. เป็นของกระทรวงการคลังหรือที่ราชวังผู้ดูแล โดยส่วนที่เป็นของกรมศังกา ส่วน ใต้แก้ว รัตและรัตราช
 จำนวนมาก มีสัดส่วนรวม เป็นที่ราชวังผู้ดูแลประมาณ 12.54% และกรมศังกาประมาณ 14.80% รวม
 เป็นที่ของราชวงศ์ถึง 27.34% ที่เหลือเป็นที่ยังเอกชน ที่ดินของเอกชนส่วนใหญ่มีขนาดแปลง
 ค่อนข้างเล็ก ที่มีขนาดใหญ่มิได้แนวใหม่จะมีขนาดเล็กลงจากการปลูกสร้างอาคารแถว และขยาย
 พืชสวนที่เดิม (ดูแผนที่ 4.29 ประกอบ) พบได้ว่า เป็นบุรีเออที่มีลักษณะค่อนข้างพิเศษกว่าบุรีเออ
 อื่น ๆ เนื่องจากมีกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นของรัฐเป็นสัดส่วนค่อนข้างมาก การค้าที่ดินการใด ๆ บน
 ที่ดินที่ตามโครงการของรัฐหรือที่อื่นที่มากจะมีปัญหาน้อยกว่า หรือสิ้นเปลืองงบประมาณน้อยกว่า
 ในบุรีเออที่เหลือเป็นที่ยังเอกชนมากกว่าทั้งหมด

3) บทสรุป

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้ขยายตัวเติบโตเรื่อยมา ตั้งแต่
 พ.ศ. 2508 ย่างช่วงับกลางการศึกษาระดับมัธยม ในเขตถนนเชียงใหม่-ท่าแพ และเจริญเมือง (ฝั่งตะวันออก
 ออกของแม่น้ำปิง) กระทั่งถึง พ.ศ. 2520 ที่ยังคงลักษณะช่วงับกลางโดยเชื่อมขนาดและความ
 หลากหล่นซึ่งชั้น นอกจากนี้ยังขยายไปยังบุรีเออถนนเชียงใหม่ (ด้านเหนือของเมือง) ความ เป็น
 ย่นับกับกลางในบุรีเออเหนือลำน้ำปิงยังคงลักษณะเช่นนี้มาจนกระทั่ง พ.ศ. 2527 ศึกษาราคาที่ดินโดย
 การใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์จำนวนมาก โดยเฉพาะในระยะระหว่าง พ.ศ. 2520-2527 แม้การใช้
 โยที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยจะเพิ่มขึ้นจำนวนมากว่า แต่เมื่อเปรียบเทียบกับราคาที่ดินเฉลี่ยต่อ
 ปีแล้ว ยังมีความน้อยกว่า สัมรับแผนการใช้ที่ดินในอนาคตแม้ว่ามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน
 โครงการสร้างการใช้ที่ดินที่อยู่ในบริเวณรอบ แต่ไม่ต้องมีการขนถ่าย และงาน และภาคการศึกษา
 ปฏิบัติการ เพื่อองค์และสร้างแรงจูงใจให้มีการชำระ เพียบกับการใช้ที่ดินตามผังเมืองรวมไว้

สำหรับเขตฟ้าแพงเมืองชั้นใน สิบกว่าบาทเป็นที่ยังอยู่ในเขตเมืองเก่า ใกล้บ้าน
 ย่นับกับกลางในบริเวณรอบข้างเขตแดน โดยมีความหนาแน่นอาคารให้เข้า เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยัง
 เป็นที่ตั้งของวัดถึง 36 วัด และศาลเจ้าอีก 1 แห่ง เมื่อคิดสัดส่วนการใช้ที่ดินประเภทนี้แล้ว
 พบว่ามีความหนาแน่นค่าเป็น 2 เท่าของสัดส่วนการใช้ที่ดินค่าส่วนสถานการณ์ของเทศบาลนคร เชียงใหม่

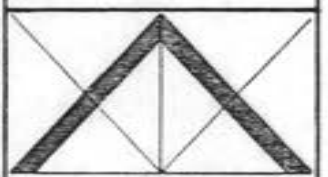

แผนที่ ๕.๓๐
ภาคเหนือ
0 ๕๐๐ ๑๐๐๐ ม.

แผนที่
ที่ตั้งอาคารเช่า
ความเป็นเจ้าของที่ดิน
และราคาที่ดิน

- อาคารเช่า
 - ที่ว่างเปล่า
 - ▨ ที่กรมศาสนา (วัดปัจจุบัน)
 - ▩ ที่กรมศาสนา (วัดร้าง)
 - ที่เอกชน
- ราคาประเมินที่ดิน พ.ศ. ๒๕๒๕
- ▨ ๑๒,๕๐๐ - ๑๖,๕๐๐ บ./ตร.ร.
 - ▩ ๔,๐๐๐ - ๑๒,๕๐๐ บ./ตร.ร.
 - ▨ ๔,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ บ./ตร.ร.
 - ต่ำกว่า ๔,๐๐๐ บ./ตร.ร.

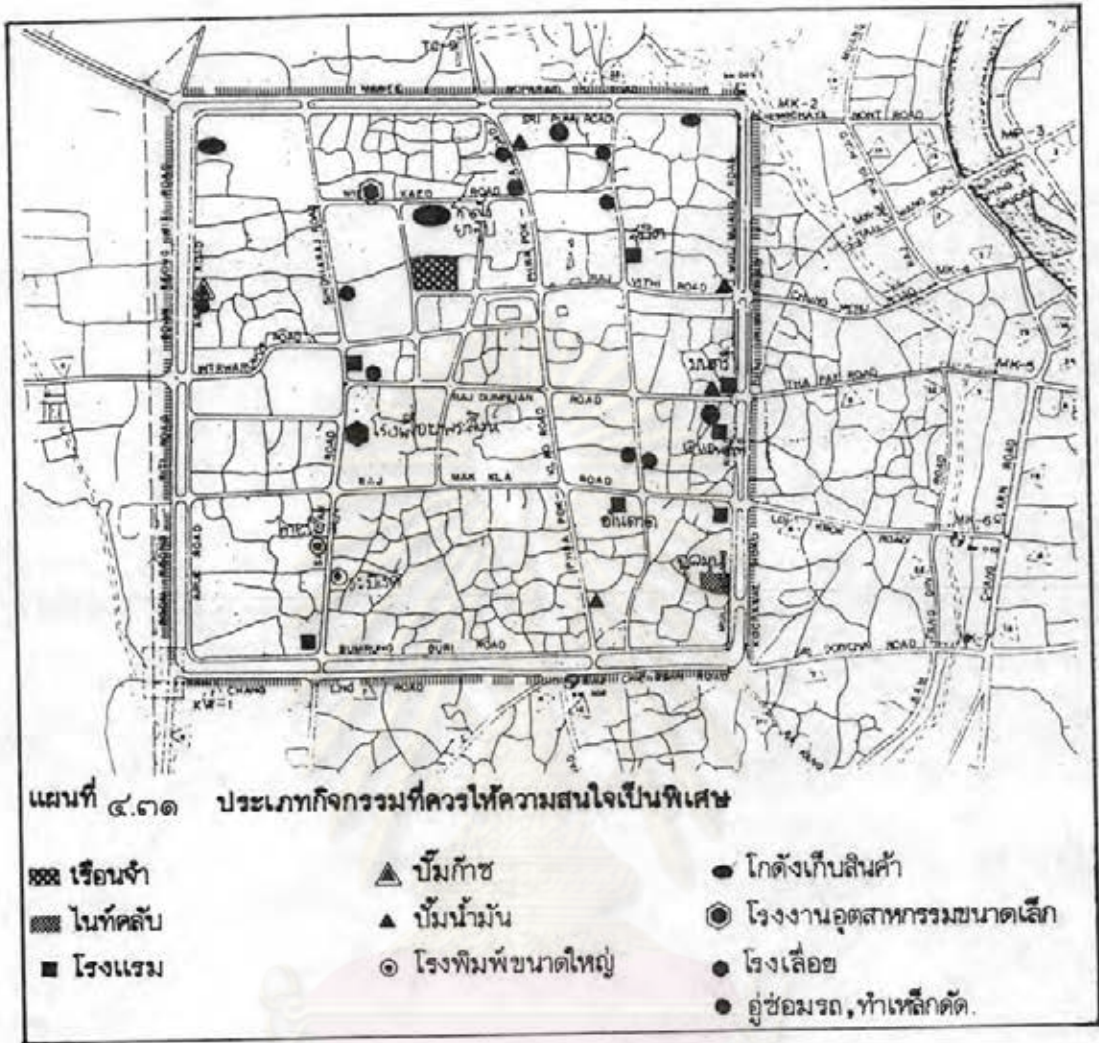
ที่มา แผนที่ ๕.๒๐, ๕.๒๘ และ ๕.๒๘

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตกำแพงเมือง
เชียงใหม่

และมีสถานที่ราชการ สถานศึกษาสำคัญ ๆ เป็นลักษณะเด่นรองลงมา กล่าวโดยทั่วไปพื้นที่ด้านตะวันออกซึ่งต่อเนื่องกับ ย่านศูนย์กลางหลักของเมือง มีค่าในเชิงเศรษฐกิจสูงกว่า สิ่งบ่งชี้ความชัดนี้ ได้แก่ ราคาที่ดินริมถนนด้านตะวันออกมีราคาสูงกว่าด้านตะวันตก และความหนาแน่นอาคารก็มีสูงกว่าด้วยเช่นกัน (ดูแผนที่ 4.30) และจากการศึกษาด้านกายภาพที่จะกล่าวละเอียดในบทต่อไป ก็มีลักษณะสอดคล้องกันคือ ปัญหาด้านภูมิทัศน์ของเมือง จะเกิดในพื้นที่ด้านตะวันออกมากกว่าด้านตะวันตกของ เขตเก่าแพง เมืองขึ้นใน และลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของพื้นที่นี้คือ มีที่ดินในครอบครองของรัฐเป็นจำนวนมาก เมื่อรวมทั้งราชพัสดุ ที่ของกรมท่าสำนา และที่สาธารณชนอื่นใดก็ได้ ถนน ตรอก ซอยต่าง ๆ เป็นจำนวนถึงประมาณ 40-45% ของพื้นที่ทั้งหมด

พื้นที่ในเขตเก่าแพง เมืองขึ้นในมีแนวโน้มจะขยายตัวด้านการค้า-พาณิชย์กรรมมากขึ้น หากปล่อยให้เดินไปตามธรรมชาติ เนื่องจากมีบริการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการพร้อม และเป็นพื้นที่ติดต่อกับย่านการค้าที่สำคัญที่สุดของเมือง หากแรงกดดันทางเศรษฐกิจมีมากพอ ก็จะเกิดการรื้ออาคารเก่า ๆ ลงเพื่อสร้างอาคารพาณิชย์ริมถนนที่ใหม่ทดแทนทางเศรษฐกิจสูงกว่า (ดังที่เกิดขึ้นแล้วในบริเวณนี้) แต่พื้นที่ในเขตเก่าแพงเมืองถูกกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์เพื่อศิลปวัฒนธรรมไทย ในผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ นั่นคือหากมีการปฏิบัติตามนโยบายนี้อย่างจริงจัง ก็น่าจะมีข้อจำกัดหลาย ๆ ประการ ที่จะโน้มมาการขยายตัวไปสู่ส่วนอื่นของเมืองได้ตามความเหมาะสม กิจกรรมที่ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากมีความขัดแย้งกับการอนุรักษ์ในกรณีต่าง ๆ ปัจจุบันมีประมาณ 10 ประเภท ดังแสดงที่ตั้งไว้ในแผนที่ 4.31 กิจกรรมเหล่านี้มีเรือนจำเพียงอย่างเดียว ที่เป็นของรัฐบาล และมีโครงการจะย้ายออกจากบริเวณนี้แล้ว ที่เหลือทั้งหมดเป็นของเอกชน ประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า ได้แก่ โรงพิมพ์ โรงงานขนาดเล็ก โรงเลื่อย โกดัง และอู่ซ่อมรถ ประเภทพาณิชย์กรรม ได้แก่ โน้ตคัส โรงแรม บีบีเอ็ม บีบีเกียช และร้านห้าเหลี่ยมตัด กิจกรรมเหล่านี้ขัดแย้งทั้งในแง่กายภาพ การเพิ่มการจราจร การใช้พื้นที่รุกล้ำที่สาธารณชน ความสูงของอาคาร ตลอดจนแง่สังคม-วัฒนธรรม ต้องมีการสำรวจอย่างละเอียดเพื่อแก้ปัญหาแต่ละข้อ และควบคุม ป้องกันการขยายตัวตามยถากรรมต่อไป

4.5 บริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

1) ไฟฟ้า

บริการไฟฟ้าปัจจุบันถือเป็นสิ่งบริการพื้นฐานสำหรับชีวิตเมือง และนับเป็นบริการที่กระจายไปได้ทั่วถึงที่สุด และในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ การไฟฟ้าก็สามารถให้บริการได้ครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ยังมีบ้านเรือนจำนวนมากที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เนื่องจากไม่มีเงินพอจะเสียดำค่าใช้จ่ายในการติดตั้ง หรือไม่สามารขอติดตั้งได้ เนื่องจากบุกรุกเข้าไปตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ที่ไม่ได้รับอนุญาต

สำหรับดวงโคมไฟทำสาธารณะซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อสวัสดิภาพของประชาชนใน
ยามค่ำคืนนั้น มีอยู่ทั่วไปเกือบทุกถนนสาธารณะ (ดูแผนที่ 4.32) ปัญหาที่มีอยู่บ้างในบางแห่งที่
ไฟทำสาธารณะไม่เพียงพอ หรือเสียหายแล้วไม่ได้รับการแก้ไข กล่าวได้ว่าเป็นสาธารณูปโภค
ที่มีปัญหาการบริการน้อยที่สุดในเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่

แต่การให้แสงสว่างแก่เมือง (Town Lighting) เชียงใหม่ ก็เช่นเดียวกับ
เมืองอื่น ๆ ลายไฟทำทั้งหมดเดิมเหมือนพื้นดินบนเสาไฟทำและดวงโคมไฟทำที่มีรูปแบบมาตรฐาน
เหมือนกันทั่วประเทศ ซึ่งนอกจากมีรูปแบบที่ขาดลักษณะเฉพาะ ขาดการคำนึงถึงสัดส่วนมนุษย์
และตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสม ที่จะให้ผลต่อความมั่งคั่งจิตใจของเมืองเก่าแล้ว การให้แสง
สว่างส่วนใหญ่ยังคงเป็นทำให้เมืองไม่มีมิติเท่าที่เห็น เรายังขาดความรู้ความเข้าใจที่จะออกแบบ
แสงสว่างเพื่อก่อให้เกิดความงามแก่เมืองยามค่ำคืน นอกจากนี้ค่าส่งพลังงานไฟฟ้ามายังก็มีปัญหาการ
เลือกรูปแบบดวงโคม ปัญหาการให้แสงสว่างเพื่อเน้นความสำคัญของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งนี้
ยกเว้นถนนริมคูเมืองที่มีการปรับปรุงทางเท้าได้ติดตั้งดวงโคมที่ออกแบบใหม่ บริเวณที่มืดเศษ
ในเขตเก่าแห่งเมืองได้แก่ บริเวณอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ (เพิ่งปรับปรุงเมื่อ พ.ศ. 2527) บริเวณ
ประตูท่าแพ และตามป้อมมุมเมืองต่าง ๆ ก็เริ่มมีการใช้แสงสว่างกำลังสูงส่องสว่างยามค่ำคืน
นับเป็นการเริ่มต้นที่ดี ในอนาคตการให้แสงสว่างแก่เมืองคงเป็นหัวข้อหนึ่งที่ต้องการมีการ
แก้ไขปรับปรุงต่อไป โดยความร่วมมือประสานงานกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด
โดยคำนึงถึงการให้แสงสว่างให้คุณค่าแก่เมืองประวัติศาสตร์ อย่างสัมพันธ์กับคุณค่าความสำคัญ
ของสถาปัตยกรรมหรือภูมิทัศน์ชุมชน และพิจารณาว่าสิ่งให้แสงสว่างยามค่ำคืน เหล่านี้มีลักษณะ
เช่นไรในเวลากลางวัน ดังกล่าวไว้ว่า "การให้แสงสว่างแก่เมืองสักต้องออกแบบเพื่อเมือง
มิใช่เพียงแต่ให้ถูกต้องตามมาตรฐานของการขบซี โดยขาดความเอาใจใส่ต่อสภาพแวดล้อม การ
ให้แสงสว่างไม่ใช่การออกแบบเสาไฟแต่เป็นศิลปะของการแสดงลักษณะของเมืองยามค่ำคืน"
(Insall. 1968 : 63)

2) น้ำใช้

ปัจจุบันการประปาเชียงใหม่ มีหน่วยผลิตน้ำสะอาด สำหรับให้บริการประชาชน อยู่ 3 แห่ง คือ หน่วยที่ 1 ตั้งอยู่ถนนวังสิงห์คำ ผลิตน้ำได้ประมาณ 8,880 ม³ ต่อวัน หน่วยที่ 2 ตั้งอยู่ริมคลองชลประทานแม่แตง ใกล้ลานาเมืองเชียงใหม่ มีกำลังผลิตน้ำ 30,000 ม³ ต่อวัน และหน่วยที่ 3 ตั้งอยู่บนถนนชูปเปอร์โอเวย์ ต.ป่าตัน มีกำลังผลิต 16,000 ม³ ต่อวัน รวมกำลังผลิตทั้งหมด 54,880 ม³ ต่อวัน (ซึ่งญาติ โบราณานนท์, 2527 : 4-4) แต่การผลิตน้ำประปาจริง ๆ ผลิตได้ร้อยละ 70-80 ของกำลังผลิตทั้งหมด

การประปาลำดับสามารถให้บริการน้ำประปาแก่พื้นที่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ อย่างค่อนข้างทั่วถึง ยกเว้นพื้นที่บางส่วนเท่านั้น โดยเฉพาะบางส่วนของ ต.ช้างเผือก และป่าตัน ซึ่งในอนาคตอันใกล้จะสามารถให้บริการได้ เพราะมีโครงการจะวางท่อส่งน้ำริมถนนสายเชียงใหม่-แม่ริม ในเขตเทศบาลมีครอบครัวประมาณร้อยละ 60-70 ของครอบครัวทั้งหมดที่ใช้ น้ำประปาที่เหลือใช้น้ำบ่อ น้ำบาดาล หรือซื้อน้ำประปาจากบ้านใกล้เคียง (ดูแผนที่ 4-33 แสดง ท่อสายหลักในเขตเทศบาล)

ปัญหาของการประปาในปัจจุบันแม้จะยังไม่รุนแรงมากนัก แต่ในอนาคตอันใกล้ หากมีจำนวนประชาชนเพิ่มมากขึ้น ปัญหาอาจทวีความรุนแรงขึ้นได้เช่นกัน ได้แก่ ปัญหาขาดแคลนน้ำดิบในฤดูแล้ง ปัจจุบันโรงกรองน้ำอุโมงค์ (หน่วยที่ 2) ได้สูบน้ำจากคลองชลประทาน (ซึ่งส่งน้ำมาจากฝายแม่แตงทางเหนือของเมือง) มาใช้ในการผลิตน้ำประปา ในฤดูแล้งกรมชลประทานมักปิดคลองส่งน้ำประมาณ 1 เดือน เพื่อซ่อมบำรุงคลองส่งน้ำ ทำให้ขาดแคลนน้ำดิบ ในช่วงนี้ อย่างไรก็ตามที่โรงกรองน้ำอุโมงค์นี้มีอ่างเก็บกักน้ำ และจากการประสานกันอย่างใกล้ชิดกับสำนักงานชลประทานที่ 1 เพื่อให้ปล่อยน้ำมาใช้ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงทำให้ปัญหานี้ยังไม่รุนแรงนักในปัจจุบัน

สภาวะแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากตัวอย่างน้ำในบ่อน้ำต้น 34 บ่อ และบ่อน้ำบาดาล 29 บ่อ โดยการวิเคราะห์ปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส ในน้ำ พบว่าคุณภาพของน้ำขึ้นอยู่กับสภาพใกล้ เคียงเป็นส่วนใหญ่ ปริมาณฟอสฟอรัสในเขตเมือง เก่า จะมีค่าสูงกว่าในเขตนอกเมือง แม้ว่าปัจจุบันจะมีประชาชนอยู่ไม่หนาแน่นนักก็ตาม ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากสภาพของดินไม่สามารรถจะกรองทำความสะอาดน้ำเสียจากบ้านเรือนได้อีกแล้ว เนื่องจากบริเวณดังกล่าว มีผู้อยู่อาศัยมาเป็น เวลานานและมีการใช้ส้วมซึมมา โดยตลอด ส่วนคุณภาพน้ำบาดาลขึ้นกับระดับความลึกและบ่อน้ำต้นจะมีปริมาณไนโตรเจน และฟอสฟอรัส สูงกว่าบ่อน้ำบาดาล สภาพน้ำเหล่านี้จะเสื่อมโทรมลงได้เร็วขึ้นเรื่อย ๆ หากยังไม่มีแผนการป้องกันรักษาคุณภาพน้ำ และเมืองขยายตัวขึ้นในอนาคตอันใกล้

3) โทรศัพท์

โทรศัพท์เป็นสิ่งบริการที่อำนวยความสะดวกด้านการสื่อสาร ซึ่งนอกจากจะช่วยให้การติดต่อเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วแล้ว ยังมีส่วนในการช่วยลดปัญหาการจราจรได้ด้วย เนื่องจากช่วยลดความจำเป็นในการเดินทางลง ใน พ.ศ.2527 เชียงใหม่ มีโทรศัพท์ทั้งหมด 13,219 เลขหมาย อยู่ในเขตเทศบาลประมาณ 4,000 เลขหมาย ครอบคลุมพื้นที่ทั้งเขตเทศบาล (ชัชฎาภรณ์ โปธาณานนท์, 2527 : 4-6) ซึ่งมีประชากร 151,465 คน คิดเป็นเลขหมายโทรศัพท์ 1 เลขหมาย ต่อจำนวนประชากร 38 คน นับว่าเป็นตัวเลขที่ต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานของประเทศอื่น ๆ เช่น อเมริกา มีโทรศัพท์ 60 เครื่องต่อประชาชน 100 คน (1 หมายเลขต่อประชากร 1.7 คน) สำหรับในเขตกำแพงเมืองชั้นใน มีเลขหมายโทรศัพท์ประมาณ 752 เลขหมาย (ได้จากการนับใน สมุดรายนามผู้ใช้โทรศัพท์ภาคเหนือ พ.ศ.2527) ซึ่งคิดเป็นประมาณ 18.8% ของเลขหมายทั้งหมด

สำหรับจำนวนโทรศัพท์สาธารณะที่ได้จากการสำรวจในปีเดียวกัน (และแหล่งข้อมูลเดียวกัน) ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีเพียง 16 แห่ง (อยู่ในพื้นที่ศึกษาเพียง 1 แห่ง บริเวณหน้าสวนสาธารณะบวหาด) หรือคิดเป็นสัดส่วน 1 เครื่องต่อประชากร 9,467 คน เป็นอัตราส่วนที่ต่ำอย่างน่าตกใจสำหรับเมืองหลัก ซึ่งเป็นศูนย์กลางในหลาย ๆ ด้านของภาคเหนือ อย่างไรก็ตามมีข้อพึงสังเกตุว่าการเดินทางติดต่อกันในเมืองเชียงใหม่ ยังสะดวกรวดเร็วใช้เวลาไม่มากนัก การติดต่อกันโดยโทรศัพท์อาจยังไม่ใช้สิ่งจำเป็นขั้นวิกฤต ดังที่ปรากฏในมหานคร

ทั้งหลาย เช่น กรุงเทพมหานคร ปัญหานี้จึงอาจจะยังไม่รุนแรงเด่นชัดนัก และในระยะหลังองค์การโทรศัพท์ก็มีการเพิ่มเลขหมายโทรศัพท์ และติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะเพิ่มขึ้น จึงช่วยผ่อนคลายนโยบายนี้ให้ลดน้อยลงได้

ส่วนตู้โทรศัพท์สาธารณะที่ใช้ทั่วไปในเขตเมืองและเขตกำแพงเมืองชั้นใน ใช้แบบมาตรฐานขององค์การโทรศัพท์ที่ใช้เหมือนกันทั่วประเทศ (มีบางส่วนที่ติดตั้งก่อนเป็นที่วางโทรศัพท์แบบใหม่เป็นตู้) แม้จะไม่มีปัญหาเรื่องการใช้เวลานาน แต่รูปแบบก็ยังไม่ดีลักษณะเฉพาะของตนเอง และไม่ส่งเสริมกลมกลืนกันกับเฟอร์นิเจอร์ถนนอื่น ๆ ในอนาคตควรมีการประสานงานกัน เพื่อกำหนดรูปแบบให้งดงาม ผลกลมกลืนกันกับองค์ประกอบอื่น ๆ อันจะมีผลต่อหน้าตาของเมืองมากยิ่งขึ้น

4) การระบายน้ำและการกำจัดน้ำเสีย

ลักษณะระบบระบายน้ำในเมืองเชียงใหม่ปัจจุบันเป็นระบบระบายน้ำรวม คือให้น้ำฝนและน้ำเสียจากบ้านเรือนไหลระบายในท่อเดียวกัน

ตัวเมืองเชียงใหม่ตั้งอยู่ในที่ราบตอนกลาง แอ่งกระทะซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขา มีแม่น้ำปิงไหลจากเหนือลงใต้ แบ่งตัวเมืองออกเป็น 2 ส่วน ด้านตะวันตกของตัวเมืองติดกับตอขลุ่เทพ กับตัวเมืองมีคลองชลประทานของโครงการแม่แตงไหลผ่านไปทางใต้ ทางฝั่งตะวันออกของคลองชลประทาน มีทางระบายน้ำ 3 สาย ซึ่งถือเป็นทางระบายน้ำหลักของตัวเมืองได้แก่ แม่น้ำแม่ท่าช้าง และลำคูโหว (ดูแผนที่ 4.35) แม่น้ำเป็นทางระบายน้ำที่สำคัญที่สุด แม่น้ำท่าช้าง และลำคูโหว ต่างก็มาบรรจบกับแม่น้ำ ที่ส่วนเหนือและส่วนใต้ ของเมืองตามลำดับ ส่วนใจกลางเมืองมีคูเมือง ซึ่งมีความสำคัญต่อระบบระบายน้ำและการชลประทานมาก คูเมืองได้รับน้ำจากคลองชลประทานแล้วปล่อยต่อไป เพื่อการชลประทานของพื้นที่ทางตอนใต้ของเมือง

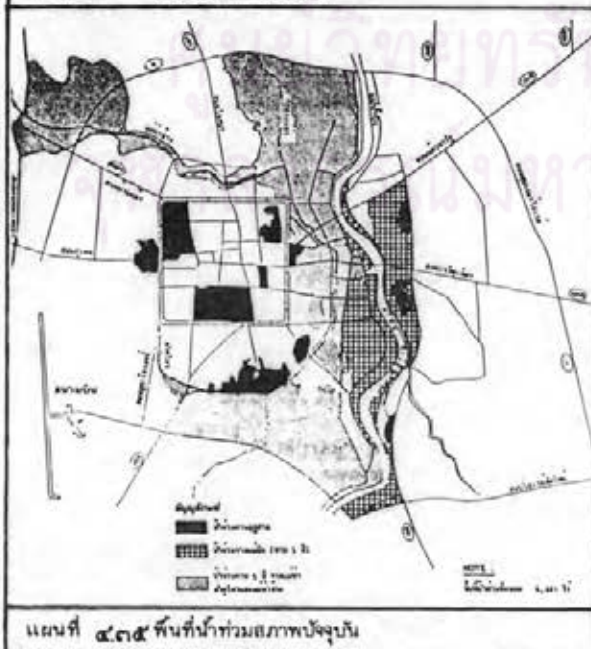
พื้นที่ทางตะวันออกของแม่น้ำปิง มีลักษณะเป็นสันสูง มีความลาดเอียงไปทางตะวันออก พื้นที่ฝั่งนี้มีลำเหมืองเล็ก ๆ มากมาย ส่วนใหญ่ตั้งขึ้นเนื่องจากการตกตะกอน หรือถูกถมถูกยุบลง อย่างไรก็ตาม ลำเหมืองเหล่านี้ก็ยังใช้ในการระบายน้ำของเมือง เหมืองรินถือว่าเป็นทางระบายน้ำหลักของพื้นที่ฝั่งตะวันออกนี้ ทางน้ำเหล่านี้ถือเป็นแหล่งระบายน้ำธรรมชาติของเมือง (บริษัท ซินแคลร์ไนท์ แอนด์พาร์ทเนอร์, 2526 : 23-1)

ส่วนท่อระบายน้ำที่สร้างขึ้นเพื่อรับน้ำฝนและน้ำเสียจากบ้านเรือน ให้ระบายสู่แหล่งน้ำธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น เป็นทางระบายน้ำสาธารณะริมถนน โดยพื้นที่ส่วนใจกลางเมืองจะมีทางระบายน้ำกระจายอยู่ทุกถนน ส่วนพื้นที่ไกลออกไปจะไม่มีท่อระบายน้ำ และผิวน้ำระดับตลิ่งของเมืองมากกว่าฝั่งตะวันออก (ดูแผนที่ 4.34)

ด้านสุขาภิบาล ในเมืองเชียงใหม่ปัจจุบันมีลุ่มชุมชนอยู่ประมาณ 30,000 แห่ง (เมษายน 2527) เป็นตัวเลขประมาณจากจำนวนบ้านที่จดทะเบียนกับเทศบาล (สัญญาศ โปธาธานนท์, 2527 : 5-6) และจากการสำรวจของสำนักผังเมืองใน พ.ศ. 2525 ได้ประมาณไว้ว่ามีประมาณ 12% ของลุ่มทั้งหมดที่ต่อท่อน้ำลงจากบ่อซึมลงสู่ท่อระบายน้ำสาธารณะ ซึ่งเพิ่มปัญหาน้ำเสีย นอกจากน้ำไหลจากบ้านเรือน โรงพยาบาล โรงแรมและโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ

แผนที่ ๔.๓๔ ประเภททางระบายน้ำ

แผนที่ ๔.๓๕ พื้นที่น้ำท่วมสภาพปัจจุบัน

ปัญหาที่เกิดขึ้นปัจจุบัน คือ ปัญหาน้ำท่วมขัง เนื่องจากน้ำหลากจากแหล่งน้ำธรรมชาติต่าง ๆ ได้แก่ แม่ปิง แม่ข่า แม่ท่าช้าง และสาฎิหว และเนื่องจากฝนตกหนักช่วงสั้น ๆ ในตัวเมือง (ดูแผนที่ 4.35) ล้ำเหตุเพราะท่อระบายน้ำไม่สามารถระบายน้ำออกได้ทัน เนื่องด้วยท่อมีขนาดเล็กเกินไป มีความลาดเชิงไม่เพียงพอ และการเชื่อมต่อท่อบางบริเวณมีลักษณะเป็นคอขวด พื้นที่ที่เกิดปัญหานี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในเขตเมืองเก่า โดยเฉพาะเขตเก่าแห่งเมืองชั้นใน แต่ปัญหาน้ำหลากจากแม่ปิง มีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากการจัดระบบชลประทานทางด้านเหนือของเมือง ทำให้สามารถควบคุมระดับน้ำในแม่ปิงไว้ได้

อีกปัญหาหนึ่งคือ ปัญหาน้ำเน่าเสียในแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งหลายรวมทั้งคูเมือง ซึ่งอยู่ล้อมรอบเขตกำแพงเมืองขึ้นใน โดยเฉพาะแม่ข่า เป็นแหล่งที่มีปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมมากที่สุด จากการสำรวจและวิเคราะห์คุณภาพน้ำของภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่ามีปริมาณออกซิเจนในน้ำแม่ข่าเฉลี่ยตลอดปีเพียง 0.3 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งเป็นค่าที่น้อยเกินกว่าสิ่งมีชีวิตชนิดใดจะอาศัยอยู่ได้ ปัญหานี้นอกจากเพราะแม่ข่า เป็นแหล่งรับน้ำใส่โครกที่สำคัญที่สุดของเมืองแล้ว ยังมีสาเหตุจากประชาชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำพากันทิ้งขยะลงสู่แม่ข่าอีกด้วย ส่วนคูเมืองซึ่งทำหน้าที่เป็นแหล่งระบายน้ำของชุมชนในเขตเมืองเก่า และของน้ำที่ระบายมาจากถนนหัวแก้ว ก็มีสภาพเสื่อมโทรมลงแต่น้อยกว่าแม่ข่า

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวทางบริษัทที่ปรึกษา ได้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงคลอง ได้แก่ การขุดและเทคอนกรีต หรือปรับปรุงเหมืองฝาย แม่ข่า แม่ท่าช้างและเหมืองริน สร้างคลองผันน้ำจากแม่ข่าสู่แม่ปิง และปรับปรุงทางระบายน้ำริมถนนเพื่อให้ระบายน้ำได้ดีขึ้นหลังการปรับปรุง ลดพื้นที่น้ำท่วมได้ 2,598 ไร่ รวมทั้งในเขตกำแพงเมืองขึ้นใน ส่วนปัญหาน้ำเน่าเสีย ได้เสนอให้มีการสร้างระบบกำจัดน้ำเสียรวมของเมืองในอนาคต โดยสร้างท่อหลัก เพื่อตักน้ำเสียริมแม่ท่าช้าง แม่ข่า และแม่ปิง ท่อเหล่านี้จะตักน้ำเสียไปสู่ระบบกำจัดน้ำเสียรวมทางด้านใต้ของเมือง เฉพาะในฤดูแล้ง ส่วนในฤดูฝนหรือเมื่อฝนตก ซึ่งมีปัญหาคุณภาพน้ำน้อยกว่า ก็ให้ไหลระบายสู่แหล่งน้ำธรรมชาติเช่นเดิม ข้อเสนอนี้สามารถประหยัดค่าใช้จ่าย คือสามารถใช้ระบบท่อที่มีอยู่ในปัจจุบันได้ ไม่จำเป็นต้องเดินท่อใหม่ทั้งหมด สำหรับระบบกำจัดน้ำเสีย

5) การเก็บและกำจัดขยะ

การเก็บขยะในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ แบ่งเขตรับผิดชอบเป็น 5 เขต แต่ละเขตจะมีเจ้าหน้าที่กวาดถนน 15-25 คน และมีรถบรรทุกขยะทั้งหมด 18 คัน รถอัดขยะ 7 คัน เพื่อเก็บขยะแล้วนำไปทิ้งที่ตำบลแม่เหิยะ ทางตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมือง ห่างจากตัวเมืองประมาณ 12 กิโลเมตร ที่ทิ้งขยะนี้มีพื้นที่ประมาณ 80 ไร่ เคยมีโรงงานทำปุ๋ยผสมจากขยะ แต่ต้องเลิกดำเนินการเนื่องจากตลาดจำหน่ายปุ๋ยไม่ได้ ขยะจำนวนมากได้จากตลาดสดทั้ง 12 แห่ง ในเขตตัวเมือง โดยมี 2 แห่งอยู่ในเขตกำแพงเมืองขึ้นใน จากการสำรวจแม้ว่าจะมีถังขยะกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในย่านใจกลางเมืองและเขตเมืองเก่า แต่ก็ยังมีกองขยะริมถนนอีกหลายแห่งที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเก็บได้ทัน การเก็บขยะไม่ทันเวลาและ

ไม่ทั่วถึงอาจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนริมคลอง (เช่น แม่น้ำ) ทั้งขยะลง
ในน้ำอันเป็นการ เจริญปัญหาแม่น้ำเน่า เสียอันตรายด้วย

นอกจากมีปัญหาดังกล่าวประการหนึ่ง คือ การกำจัดขยะยังไม่เป็นไปตามลู่ลักษณะ
กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ได้นำขยะไปทิ้งในพื้นที่ที่เตรียมไว้ ปล่อบให้แห้ง แล้วส่งจุลชีพเผา ที่พื้นที่ใน
บริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะตำแหน่งได้ลงจึงมีปัญหาทั้งกลิ่นและควัน และแม้พื้นที่ทิ้งขยะเดิม
จะอยู่ห่างไกลชุมชนแต่เมื่อเมืองขยายขึ้นอาจก่อให้เกิดปัญหารุนแรงต่อไปในอนาคต ทั้งยังอาจ
มีปัญหาจากการไหลซึมของน้ำเน่าเสียจากกองขยะสู่แหล่งน้ำใต้ดิน และสู่พื้นที่ในเขตเมืองได้
เทศบาลนคร เชียงใหม่ จึงควรพิจารณาสถานที่ตลอดจนวิธีการที่ถูกลู่ลักษณะในการ กำจัดขยะ
ต่อไป

6) สถานศึกษา

จากการศึกษาระดับภาคและจังหวัดในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่า เชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง
ด้านการศึกษาในระดับภาค เป็นจังหวัดเดียวที่มีบริการการศึกษาทุกระดับทุกประ เภท ทั้งของ
รัฐและเอกชน นอกจากนี้จะมีโรงเรียนระดับประถม-มัธยมจำนวนมากแล้ว ยังมีวิทยาลัยเทคนิค-
เชียงใหม่ วิทยาลัยอาชีวศึกษา โรงเรียนสารพัดช่าง วิทยาลัยครู โรงเรียนพาณิชย์ของ เอกชน
มากมาย และยังมีวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (วิทยาเขตพายัพ) มหาวิทยาลัยพายัพ
สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร (แม่โจ้) และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (จากข้อมูล พ.ศ. 2524
เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีสถานศึกษาถึง 62 แห่ง) สถานศึกษาสำคัญเหล่านี้ล้วนกระจุกตัว
อยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ทั้งสิ้น ยกเว้นสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรเพียงแห่งเดียว ดังนั้น
ปัญหาของ เมืองเชียงใหม่จึงมิใช่ เรื่องขาดแคลนสถานศึกษา หากแต่เป็นด้านที่ตั้งของสถานศึกษา
ซึ่งหากไม่กระจายอย่างเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดปัญหา การตั้ง ตัดการ เดินทางไปยังแหล่งที่ตั้ง
ของสถานศึกษานั้น ๆ จำนวนมาก หากไม่มีสิ่งบริการรองรับพอเพียงก็เกิดปัญหาได้ เช่นปัญหา
การจราจร เป็นต้น ที่ตั้งของสถานศึกษาใหญ่กระจุกตัวอยู่ ส่วนที่ประชาชนอยู่กันอย่างหนาแน่น
(ดังแสดงในแผนที่ 4.36) ในเขตกำแพง เมืองมีสถานศึกษาทุกระดับรวม 13 แห่ง ดังได้กล่าว
ไปแล้วในหัวข้อ 4.3 ในอนาคตการ เลือกที่ตั้งสถานศึกษาควรคำนึงถึงระยะห่างจากบ้านไปยัง
สถานศึกษาแต่ละระดับ

7) สถานีนามัย และโรงพยาบาล

การบริการด้านสาธารณสุขในจังหวัดเชียงใหม่ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับด้านการศึกษา กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางระดับภาค (แต่ความเป็นศูนย์กลางด้านรักษาพยาบาล อาจจะดึงดูดให้คนเข้ามา รักษาพยาบาลแล้วเดินทางกลับไป ไม่เหมือนด้านการศึกษาที่ดึงดูดคนให้เข้ามาอยู่ในระยะเวลาที่นานกว่าที่อาจรวมไปถึงการหางานทำและตั้งหลักแหล่งในจังหวัด) และสถานบริการด้านสาธารณสุขส่วนใหญ่ ทั้งโรงพยาบาลของรัฐของ เอกชน ตลอดจนคลินิกระดับต่าง ๆ ก็กระจุกตัวอยู่ในเขตเมือง ปัญหาจึงไม่ใช่การขาดแคลนสถานบริการด้านรักษาพยาบาล แต่เป็น

แผนที่ ๔.๓๖ ที่ตั้งสถานศึกษา

แผนที่ ๔.๓๗ ที่ตั้งสถานอนามัย โรงพยาบาล และคลินิก

การกระจายให้ทั่วถึง คนทุกระดับมากกว่าที่ตั้งของสถานบริการด้านสาธารณสุขในเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่ แสดงไว้ในแผนที่ 4.37 โดยในเขตกำแพงเมือง มีศูนย์บริการสาธารณสุข 1 แห่ง ที่เหลือเป็นคลินิกเอกชน

8) สถานีตำรวจ

ตำรวจและสถานีตำรวจ เป็นบริการด้านความปลอดภัยแก่ประชาชน เขตเทศบาลนคร เชียงใหม่อยู่ในความดูแลของสถานีตำรวจอำเภอเมือง เชียงใหม่ ซึ่งมี 2 สถานี ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่ (แผนที่ 4.38) ได้แก่ สภ.อ.เมือง เชียงใหม่ รับผิดชอบตำบลทางฝั่งตะวันตก ในเขต อ.เมือง เชียงใหม่ 10 ตำบล ได้แก่ ช้างม่วย ช้างคลาน ช้างเผือก พระสิงห์ ศรีภูมิ ลู่เทพ หายยา แม่เหียะ ป่าตัน และป่าแดด และ สภ.แม่ปิง รับผิดชอบตำบลที่เหลือทางฝั่งตะวันออกอีก 6 ตำบล คือ วัดเกตุ พ้าฮ่อม หนองป่าครั่ง หนองหอย

สิ้นปีแล้ว และทำค่าลา ในปี พ.ศ. 2526 อัตราค่าส่งทั้งหมดของ สภ.อ.เมือง เชียงใหม่ ประกอบด้วย ขึ้นประทวน 352 นาย, ส.ต.ต.-ต.ต. 272 นาย และ พลฯ 80 นาย รวมทั้งสิ้น 704 นาย (สภ.อ.เมือง เชียงใหม่, 2526 : 6) แม้ว่าตามอัตราดังกล่าวจะมีบางส่วนไปช่วยราชการหน่วยงานอื่น แต่หากคิดตามเป้าหมายการส่งอัตราค่าส่งของกรมตำรวจว่า ให้มีตำรวจ 1 นาย ต่อประชากร 600 คน ซึ่งใน พ.ศ. 2526 อ.เมือง เชียงใหม่มีประชากรทั้งสิ้น 193,797 คน ก็นับว่าเป็นจำนวนนายตำรวจค่อนข้างสูง นอกจากนี้เชียงใหม่ยังมีตำรวจเฉพาะกิจเข้ามาทำงานในเขตเมืองอีก เช่น ตำรวจท่องเที่ยว ตำรวจทางหลวง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความปลอดภัย โดยเฉพาะความปลอดภัยต่อทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ก็ยังคงเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่เชียงใหม่ประสบอยู่ จากสถิติคดีโจรผู้ร้ายประจำปี 2523-2526 เฉพาะคดีเกี่ยวกับการชิงทรัพย์ รังราวทรัพย์ และลักทรัพย์ ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาดังกล่าว มีการจับกุมได้เฉลี่ยเพียง 35% ของคดีที่เกิดขึ้นทั้งหมด ปัญหานี้เป็นปัญหาร่วมเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในเมืองใหญ่อื่น ๆ โดยเฉพาะเชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีคนจากต่างถิ่นจำนวนมากเดินทางมาเชียงใหม่ ซึ่งมีโอกาสเป็นทั้งพลเมืองดีผู้เคราะห์ร้าย และเป็นโจรผู้ร้ายเองด้วย

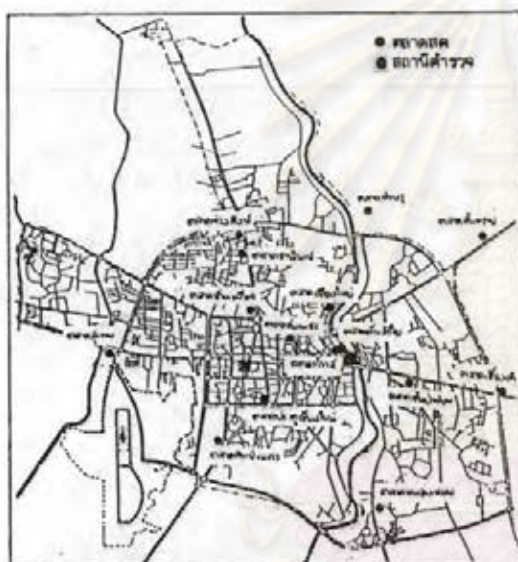
9) ตลาด

ตลาดในชุมชนเป็นแหล่งกลางสำหรับซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ตลาดส่วนใหญ่มักจะประกอบด้วยอาหารสด-แห้ง และสินค้าอุปโภคอื่น ๆ ตลาดในเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่ที่ยังดำเนินการอยู่มี 12 ตลาด (แผนที่ 4.38) ได้แก่ ตลาดวโรรส ตลาดสำเภา ตลาดเมืองใหม่ ตลาดอนุสาร ตลาดส้มเพชร ตลาดประตูเชียงใหม่ ตลาดข้างเมือก ตลาดธานีรัตน์ ตลาดช่วงสิงห์ และตลาดสุเทพ (ตันหยงม) ทางตะวันตกของแม่ฟ้าปิง กับตลาดสันป่าข่อย และตลาดหนองหอยทางตะวันออกของแม่ฟ้าปิง นอกจากนี้ยังมีตลาดในบริเวณใกล้เคียงอีก 3 แห่ง ทางตะวันออก ได้แก่ ตลาดเวียงคำ ตลาดสันทราย และตลาดท่าหารุ ตลาดทั้งหมดมีลักษณะ ตลอดจนช่วงเวลาขายแตกต่างกัน บางตลาดเป็นตลาดเช้า (ข้างเมือก ประตูเชียงใหม่) บางตลาดเป็นตลาดเย็น (ส้มเพชร สุเทพ) บางตลาดขายอาหารสดตอนเช้า กลางคืนขายอาหาร (อนุสาร) หรือบางตลาดมีลักษณะเป็นตลาดขายส่งสินค้า เกษตร ได้แก่ ผัก ผลไม้ต่าง ๆ (เมืองใหม่) ในจำนวนตลาดทั้งหมด ตลาดวโรรสถือว่าเป็นตลาดศูนย์กลางหลัก มีสินค้าหายาก ราคาแพง เช่น ผัก หรือผลไม้เมืองหนาวขาย ขณะที่ตลาดอื่น ๆ ไม่มี บริเวณโดยรอบตลาดก็มีกิจกรรม

หลายหลากหลายแน่นอนที่สุด นับเป็นตลาดที่มักท่องเที่ยวนิยมไปซื้อของฝากมากที่สุด ที่ตั้งของตลาดเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในย่านชุมชนหนาแน่นเช่นเดียวกับบริการอื่น ๆ มีตลาดในเขตเทศบาลเพียง 3 แห่ง ที่มีลักษณะให้บริการชุมชนที่ทางไกลศูนย์กลาง ได้แก่ ตลาดสันป่าข่อย ตลาดหนองหอย และตลาดลู่เทพ

10) อนามัย

จากข้อมูลการตลาด พ.ศ.2527 โดยสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงใหม่กล่าวว่า มีอนามัยในจังหวัดทั้งหมด 59 แห่ง จำนวนนี้จากการสำรวจโดย ฮิงฎางค์ โปธาณานนท์

แผนที่ ๕.๓๘ ที่ตั้งสถานีตำรวจ และตลาดสด

แผนที่ ๕.๓๙ ที่ตั้งอาคารและ โรงแรม

และการสำรวจเพิ่มเติมพบว่า มีอนามัยอยู่ในเขตเทศบาลถึง 32 แห่ง โดยที่ตั้งจะมีลักษณะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ๆ ตามย่านศูนย์กลางของเมือง ได้แก่ ย่านช้างม้อย-ท่าแพ กลุ่มนี้มีอนามัยมากที่สุดถึง 13 แห่ง ย่านถนนโชตนาทางเหนือ และย่านเจริญเมืองทางฝั่งตะวันออก ส่วนอีกกลุ่มอยู่ทางใต้ (ดูแผนที่ 4.39)

11) โรงแรม

โรงแรมแม้ไม่ใช่สิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะอาดแก่คนในท้องถิ่นโดยตรง (แต่ก็มีความสำคัญในแง่เป็นแหล่งจ้างงานของคนในท้องถิ่น) หากมีเพื่อนธุรกิจและนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น ที่ต้องการเดินทางเข้ามาในจังหวัด โดยเฉพาะเมื่อเชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยว โรงแรมจึงมีความสำคัญในด้านบริการที่หักแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง นอกเหนือจากที่พักรูปแบบอื่น ๆ เช่น ห้องพักแบบเรือนรับรอง (Guest House) วัตถุประสงค์ บ้านพักรับรองของหน่วย

ราชการ ฯลฯ จากข้อมูลในแผนพัฒนาเทศบาล พ.ศ. 2525 มีโรงแรมในเขตเมือง เชียงใหม่ ถึง 66 แห่ง รวมจำนวนห้องพักเท่าที่มีข้อมูลได้ 4,882 ห้อง ในจำนวนนี้เป็นห้องพักในโรงแรมชั้นหนึ่งถึง ประมาณ 38% แต่จากการสำรวจของคณะผู้จัดทำแผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ พบว่านักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมีความต้องการห้องพักราคาสูง-ปานกลาง-ต่ำ เป็นสัดส่วนประมาณ 20-65-15 ฉะนั้นจึงเห็นว่า โรงแรมชั้นหนึ่งนั้นมีความต้องการของนักท่องเที่ยว ปัญหาที่โรงแรมชั้นหนึ่งในเชียงใหม่มีประสบ คือ การขาดแคลนคนพัก โดยเฉพาะในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูท่องเที่ยว โรงแรมหลายแห่งดำเนินธุรกิจในช่วงเวลาดังกล่าวไว้ โดยอาศัยรายได้จากห้องอาหาร หรือไนท์คลับในโรงแรม แผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ จึง เสนอแนะให้มีการสนับสนุนการสร้างโรงแรมชั้น 2 ต่อไปในอนาคต

ที่ตั้งกลุ่มโรงแรมสำคัญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มในย่านศูนย์กลาง ได้แก่ ย่านช้างคลาน เจริญประเทศ กลุ่มนี้มีทั้ง โรงแรมชั้นหนึ่ง (เชียงใหม่ ลู่วังค์ ดุสิตอินน์) โรงแรมชั้นสอง (เพชรงาม พรพิงค์) และห้องพักแบบเรือนรับรอง (เชียงใหม่ ชุมพล) โรงแรมในกลุ่มนี้ได้เปรียบจากความใกล้ศูนย์กลาง อยู่ในย่านที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์รวมบริษัททัวร์ หรือศูนย์ขายสินค้าพื้นเมือง (ไนท์บาร์ชัวร์) และกลุ่มโรงแรมบริเวณถนนห้วยแก้ว กลุ่มนี้มีความสะดวกในการติดต่อกับศูนย์กลาง เป็นเส้นทางสู่ดอยสุเทพ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและได้เปรียบในแง่ใกล้ดอยสุเทพ มีวิวทัศนที่ดีกว่า (แผนที่ 4.39)

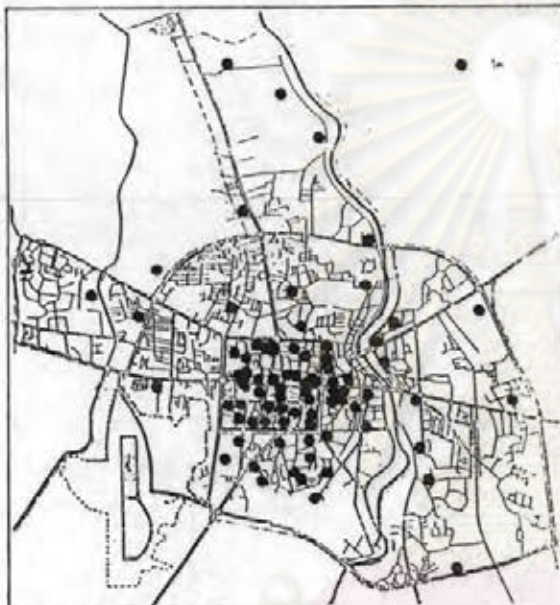
12) ศาสนสถาน

ชาวเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน คือมีถึงประมาณ 94% ดังนั้นศาสนสถานส่วนใหญ่จึงเป็นวัดในพุทธศาสนา ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีวัดอยู่ถึง 98 วัด (ฮังฉวางค์ โปราณานนท์, 2527 : 4-9) วัดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองเก่า คือ ทั้งในเขตกำแพงเมืองชั้นในและชั้นนอก เฉพาะในเขตกำแพงเมืองชั้นในมีถึง 36 วัด ดังได้กล่าวไปแล้ว วัดจำนวนมากอยู่ในย่านชุมชนหนาแน่น เป็นที่ว่างทิ้งสาธารณะ เพราะแม้มิได้มีขึ้นสำหรับการพักผ่อนโดยตรงแต่ประชาชนก็สามารถเข้าไปใช้ได้ และหากสามารถพัฒนาให้เป็นที่พักผ่อนอย่างสงบไม่รบกวนกิจกรรมทางศาสนา ก็จะมีประโยชน์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีวัดสำคัญและคู่บ้านอีก 14 แห่ง ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

13) ที่ว่างสาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

ที่ว่างสาธารณะประเภทนี้มี 2 ลักษณะ คือที่ว่างที่สามารถเข้าไปใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ได้แก่ ล้วนสาธารณะ สนามเด็กเล่น และสนามกีฬา กับที่ว่างที่ไม่สามารถเข้าไปใช้ได้ เป็นที่ว่างของเมืองที่มีผลเพียงด้านสายตา เช่น ล้วนหรือพื้นที่ขนาดเล็กที่ไปปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น (ดูแผนที่ 4.41)

กลุ่มแรก ประกอบด้วย

แผนที่ ๔.๔๐ ที่ตั้งวัด

แผนที่ ๔.๔๑ ที่ว่างสาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

(1) ล้วนสาธารณะหนองบัวภาค อยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นในบริเวณแจ้งภู่เชียง เนื้อที่ประมาณ 13 ไร่ 2 งาน เป็นพื้นที่สาธารณะน้ำประมาณ 5 ไร่ ปัจจุบันเป็นล้วนสาธารณะแห่งเดียวในเขตเทศบาลที่ใหญ่พอ และมีรูปร่างเหมาะสมและมีสวนประกอบพอที่จะใช้ตามวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง

(2) สนามโล่งบริเวณประตูท่าแพ เดิมเป็นล้วนสาธารณะและสนามเด็กเล่นขนาดเล็ก เมื่อมีการก่อสร้างประตูท่าแพชั้นใหม่ ได้มีการปรับปรุงบริเวณนี้ให้เป็นสนามโล่ง ตั้งด้วยซีเมนต์บล็อก รวมพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ 3 งาน 56 ตารางวา ปัจจุบันลักษณะพื้นที่เหมาะสมแก่การออกกำลังกายมากกว่าการพักผ่อน เนื่องจากเป็นสนามพื้นแข็ง และไม่มีร่มไม้

(3) ล้วนสาธารณะสี่แยกส้มเพชร ตั้งอยู่ริมคูเมืองด้านตะวันออก เนื้อที่ประมาณ 1 งาน 31 ตารางวา เป็นที่ว่างขนาดเล็กมาก ไม่มีบทบาทในการใช้พักผ่อนนัก

(4) ส่วนสาธารณะเชิงสะพานนพรัฐ อยู่ติดกับบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัด
เชียงใหม่ มีเนื้อที่ 1 ไร่ 1 งาน 54 ตารางวา

(5) ศูนย์เพาะพันธุ์ไม้ประดับหายยา อยู่ใกล้กับสุสานหายยา เป็นที่เพาะ
พันธุ์ไม้ประดับของเทศบาล มีเนื้อที่ประมาณ 35 ไร่ 1 งาน

(6) สนามเด็กเล่นข้างประตูเชียงใหม่ มีเนื้อที่ 60 ตารางวา

(7) ที่ว่างริมคูเมือง เป็นที่ว่างแบบยาวระหว่างถนนกับคูเมือง รวมพื้นที่
ประมาณ 62 ไร่

(8) สนามกีฬา เทศบาลนครเชียงใหม่ มีสนามกีฬาหลายประเภท สระว่า
น้ำของวิทยาลัยพลศึกษา และสนามฟุตบอลพร้อมลู่วิ่ง เนื้อที่ประมาณ 71 ไร่

(9) ส่วนสาธารณะบริเวณอนุสาวรีย์ 3 กษัตริย์ หน้าศาลากลางเก่า มี
สนามหญ้า สลับกับหินแกรนิต มีน้ำนิ่ง เนื้อที่ประมาณ 2 ไร่

(10) ส่วนอุทยาน ล้อมเด็จพระศรีนครินทร์ ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กลุ่มหลังได้แก่ ส่วนหย่อมขนาดเล็กต่าง ๆ เช่น ส่วนหย่อมบนเกาะกลางถนน
ห้วยแก้ว ส่วนหย่อมหน้าประตูมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น มีพื้นที่ประมาณ 10 ไร่

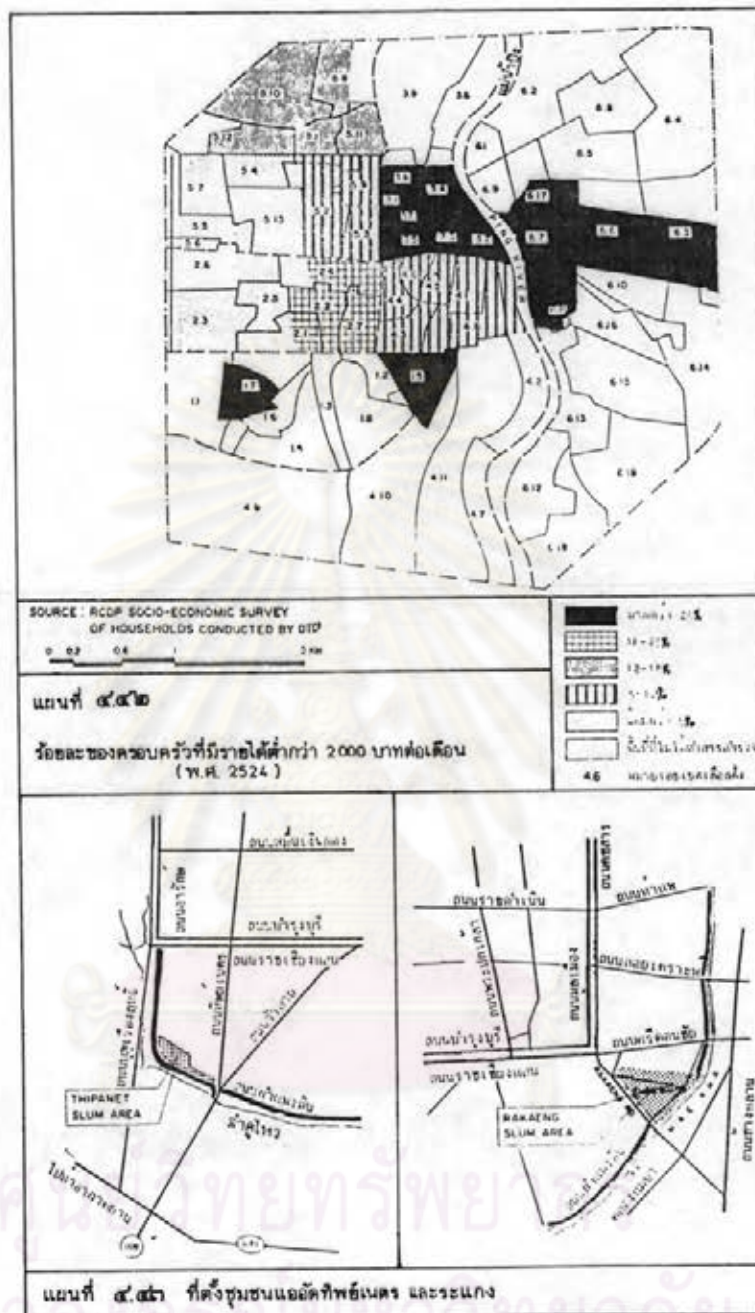
เมื่อรวมเนื้อที่ที่ประชาชนสามารถเข้าไปใช้งานได้มีประมาณ 175 ไร่ คิด
เป็นอัตราส่วนประมาณ 1.22 ไร่ต่อประชากร 1,000 คน (ซึ่งสูงกว่า โปราณานนท์, 2527 :
5-2) เมื่อเทียบกับมาตรฐานของสำนักผังเมือง ที่กำหนดให้มีส่วนสาธารณะ 5 ไร่ต่อประชากร
1,000 คน ก็ยังนับว่าขาดแคลนอยู่มาก นอกจากนี้มีสนามกีฬาที่มีอยู่เพียงแห่งเดียวก็นับว่าน้อยมาก
เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากร โดยเฉพาะประชากรวัย 10-29 ปี ซึ่งเป็นประชากรถึง
47.6% ของประชากรทั้งหมดในเขตเทศบาล (72,097 คน) อย่างไรก็ตามยังมีสนามกีฬา
ในมหาวิทยาลัย โรงเรียน หรือสนามเทศบาล สระว่าน้ำของเอกชน ให้บริการด้านนี้อยู่บ้าง
แต่ก็มีคนบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถไปใช้บริการ ไม่เป็นลักษณะสาธารณะโดยแท้จริง ส่วนพื้นที่
ว่างเพื่อการพักผ่อน ชาวเชียงใหม่ก็ยังมีวัดอีกจำนวนมากในชุมชน ตลอดจนมีที่พักผ่อนใกล้
เขตเทศบาลนครเชียงใหม่อีกมากที่ประชาชนสามารถเดินทางไปถึงโดยใช้เวลาไม่มากนัก เช่น
สวนสัตว์เชียงใหม่ สวนรุกขชาติห้วยแก้ว บริเวณอ่างแก้วในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หิมที่รอบอ่าง
เก็บน้ำของสำนักงานเกษตรภาคเหนือ ศูนย์ศึกษารวมชาติและสัตว์ป่า เืองดอยสุเทพ เป็นต้น

ที่ว่าง เหล่านี้ช่วยลดปัญหาขาดแคลนพื้นที่พักผ่อนได้เป็นอย่างมาก แต่ก็ก็เป็นปัญหาที่ต้องคำนึงถึง
ไว้มาก ในอนาคตควรจัดให้เพียงพอและกระจายในชุมชนอย่างทั่วถึง

14) การเคหะสังเคราะห์

เชียงใหม่ก็เช่นเดียวกับเมืองใหญ่ทั้งหลายที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีคน
อพยพเข้ามาทำงานทำในเมืองเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นคนรายได้น้อย เมื่ออพยพเข้ามาไม่
สามารถหาที่อยู่อาศัยในเมืองเนื่องจากที่ดินราคาแพง ผู้มีรายได้น้อยเหล่านี้จึงต้องเช่าที่ดิน
หรือบุกรุกที่สาธารณะเพื่อจัดสร้างที่อยู่อาศัยแบบชั่วคราวของตนขึ้น เพื่อจะได้อาศัยอยู่ใกล้แหล่ง
งานในเมืองเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ที่อยู่อาศัยเหล่านี้ได้ขยายตัวเติบโตขึ้นทุกขณะ
กระทั่งกลายเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ที่ขาดแคลนบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น
การระบายน้ำ การเก็บขยะ ฯลฯ เกิดเป็นชุมชนแออัดที่มีสภาพไม่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยขึ้น
เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของเชียงใหม่

ชุมชนแออัดที่พื้นที่กิน 1 ไร่ มี 9 แห่ง มีเนื้อที่สูงสุดถึงประมาณ 52 ไร่
บริเวณชุมชนแออัดระแงง (อินแคลร์โนท์แอนด์พาร์ทเนอร์ จำกัด และคณะ, 2526 : 2๓-14)
ที่เหลืออีก 8 แห่ง ได้แก่ ชุมชนแออัดบริเวณถนนทิพย์เนตร ใกล้สนามกีฬา ถนนมณีพรรัตน์
ถนนลอยเคราะห์ ซอย 3 ถนนศรีดอนไชย ถนนกำแพงดิน วัดเกตุ ซอย 1 และบริเวณถนนท่า
ลำต้อย จากข้อมูลการศึกษาด้านที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ (การเคหะแห่งชาติ, 2521 :
31) พบว่าชุมชนแออัดทั้งหมดมีเนื้อที่รวมกันถึง 103 ไร่ มีผู้อยู่อาศัยรวมกันประมาณ 1,683
ครัวเรือน โดยมีขนาดครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 7 คน หรือมีผู้อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมถึง
ประมาณ 11,781 คน หรือคิดเป็นถึง 11% ของประชากรในเขตเทศบาล (พ.ศ. 2521)
ความหนาแน่นเฉลี่ย 16 ครัวเรือนต่อไร่ และความหนาแน่นสูงสุดที่ชุมชนทิพย์เนตรมีถึง 29
ครัวเรือนต่อไร่ ซึ่งนับว่ามีความหนาแน่นสูงมาก เมื่อเทียบกับชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ที่มี
เพียง 20 ครัวเรือนต่อไร่ ชุมชนแออัดเหล่านี้อยู่ในบริเวณกำแพงเมืองชั้นนอก (กำแพงดิน)
ถึง 3 แห่ง

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดส่วนใหญ่มีรายได้น้อย มีอาชีพรับจ้าง กรรมกร และค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ บางแห่งมีผู้อยู่อาศัยที่มีอาชีพด้านการพิมพ์และค้าประเวณี ส่วนใหญ่ไม่มีที่เป็นของตนเอง เพราะที่ดินเป็นของรัฐ เช่น เขตบางสนคร เชียงใหม่ ที่ราชพัสดุ หรือเป็นที่ของเอกชน ปัญหาของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด นอกจากสภาพที่อยู่อาศัยที่ไม่ได้มาตรฐาน ขาดแคลนสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยของตนเอง

นอกจากนี้จากการศึกษาการกระจายรายได้ของครัวเรือนในเขตเมือง และบริเวณกลุ่มคนยากจน (บริษัทชินแคลร์ไนท์แอนด์พาร์กเตอร์ จำกัด และคณะ, 2526 : 2ค-6) พบว่า ใน พ.ศ. 2524 รายได้ปานกลางของเมืองเชียงใหม่เท่ากับ 4,200 บาท เทียบกับ 6,300 บาท สำหรับกรุงเทพมหานคร และ 4,600 บาท สำหรับเขตเทศบาลทั้งหมด ยกเว้นภาคกลางและกรุงเทพฯ นอกจากนี้มีสัดส่วนผู้มีรายได้น้อยในเชียงใหม่ ยังมีค่าสูงกว่าเฉลี่ยของเทศบาลอื่น ๆ รายได้ปานกลางของครอบครัวมีค่าเพียง 2 ใน 3 ของกรุงเทพฯ และน้อยกว่าค่าเฉลี่ยของเทศบาลอื่น ๆ ทั้งหมด 9% สำหรับระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนของครัวเรือนนอกกรุงเทพฯ กำหนดไว้ 1,850 บาท/เดือน/ครอบครัว เมื่อศึกษาถึงครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า 2,000 บาท ในนครเชียงใหม่มีถึงประมาณ 18% ของครอบครัวทั้งหมด เปรียบเทียบกับเพียง 10% ของจำนวนครอบครัวของเทศบาลอื่น ๆ (ไม่รวมกรุงเทพฯ และเทศบาลในภาคกลาง) และเพียง 7% ของครอบครัวทั้งหมดใน กทม. (2,500 บาท/เดือน) ซึ่งสัดส่วนของครอบครัวที่มีรายได้น้อยดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของธนาคารโลก จึงมีการประมาณกันว่ามีประชากรยากจนในเขตเมืองเชียงใหม่ถึง 30,000 คน หรือ ประมาณ 2,700 ครอบครัว สัดส่วนของครอบครัวยากจนในจังหวัดต่าง ๆ แสดงไว้ในแผนที่ 4.42

การศึกษาความเป็นไปได้โครงการพัฒนา เมืองหลักได้เสนอให้มีการปรับปรุงบริการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ตลอดจนทางสังคม-เศรษฐกิจ ชุมชนแออัด 2 แห่ง คือ กิพย์เนตร และระแกง (แผนที่ 4.43) ชุมชนทั้ง 2 มีพื้นที่รวมกันประมาณ 70 ไร่ (20 และ 50 ไร่ ตามลำดับ) นอกจากปรับปรุงด้านกายภาพ เช่น ทางเท้า ทางระบายน้ำ การกำจัดขยะ การป้องกันอัคคีภัยแล้ว ยังเสนอขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ ด้านเศรษฐกิจ-สังคม เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน โครงการศึกษานอกโรงเรียน โครงการส่งเสริมอาชีพหัตถกรรม และโครงการจัดตั้งตลาดป็นรับเลี้ยง เด็กกลางคืน เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว ปัญหาด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ที่เทศบาลนครเชียงใหม่เผชิญอยู่ และต้องการหาทางแก้ไขต่อไป เรียงลำดับจากระดับความมากน้อยของปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาน้ำเน่าเสีย

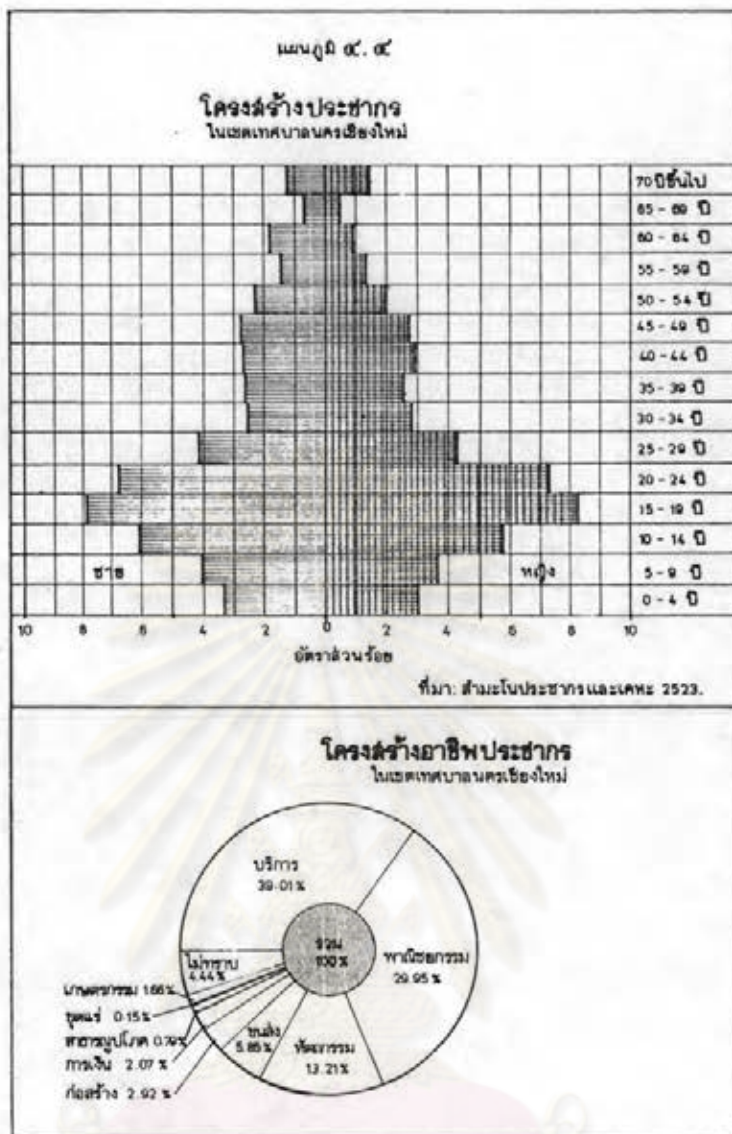
2. ปัญหาหนี้ท่วม
3. ปัญหาการกักตุนขยะ
4. ปัญหาความปลอดภัยของประชาชนและนักท่องเที่ยว
5. ปัญหากลุ่มชนยากจนในเมืองและชุมชนแออัด
6. ปัญหาขาดแคลนโทรศัพท์
7. ปัญหาขาดแคลนน้ำดิบเพื่อการผลิตประปา
8. ปัญหาขาดแคลนที่ว่างเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

ปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้นชัดเจนและเกี่ยวข้องกับเขตกำแพงเมืองชั้นใน มี 3

ปัญหาเรียงลำดับจากระดับความหนักน้อยของปัญหาเฉพาะในเขตนี้ ได้แก่ ปัญหาหนี้ท่วม ปัญหา
น้ำเน่าเสีย และปัญหาความปลอดภัย

4.6 ประชากร

จากการศึกษาด้านประชากรในระดับภาคและจังหวัด พบว่า เชียงใหม่เป็นจังหวัด
ที่มีจำนวนประชากรสูงสุดในภาคเหนือ มีลักษณะเป็นศูนย์กลางของภาคโดยเฉพาะในภาคเหนือ
ตอนบน และ อ.เมือง เป็นอำเภอที่มีประชากรสูงสุดใน พ.ศ. 2526 มีประชากรถึง 15.72%
ของประชากรทั้งหมด โดยมีพื้นที่เกือบน้อยที่สุดคิดเป็นเพียง 0.83% ของพื้นที่จังหวัด ประชากร
ในเขต อ.เมือง รวมตัวกันอยู่ในเขตเทศบาลถึงประมาณ 78% ของจำนวนประชากรในอำเภอ
เมืองทั้งอำเภอ เทศบาลนครเชียงใหม่ มีฐานะเป็นศูนย์กลางระดับภาค โดยเฉพาะในกลุ่ม
ภาคเหนือตอนบน เป็นเทศบาลแห่งเดียวที่มีประชากรเกิน 100,000 คน ในภาคเหนือ และ
ยังเป็นศูนย์กลางชุมชนสู่ชาววิบูลย์อีก 23 แห่งในจังหวัด จากการศึกษาด้านโครงสร้างอายุและ
อาชีพของประชากรในเขตเทศบาลครั้งหลังสุด ในสามะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523
พบว่าประชากรช่วงอายุ 15-19 ปี และ 20-24 ปี มีสัดส่วนสูงสุด (ดูแผนภูมิ 4.4) ส่วน
อาชีพสำคัญ 3 หมวด ได้แก่ บริการ พาณิชยกรรม และหัตถกรรม มีสัดส่วน 39%, 30% และ
13% ตามลำดับ

(1) ขนาดและการกระจายตัว

เขตเทศบาลนคร เชียงใหม่ปัจจุบัน ประกอบด้วยตำบลในเขตเทศบาลเก่า 6 ตำบล และบางส่วนของอีก 8 ตำบล มีตำบลใน อ.เมือง ที่ไม่มีพื้นที่ในเขตเทศบาลเลย 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลสันผีเสื้อ และตำบลแม่เหียะ ใน พ.ศ. 2527 ประชากรในเขตเทศบาล เชียงใหม่ มีทั้งสิ้น 153,537 คน เป็นชาย 76,351 คน หญิง 77,186 คน ประชากรยังคงรวมตัวกันอยู่หนาแน่นย่านศูนย์กลาง ในเขตเทศบาลเก่าซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 44% ของพื้นที่เขตเทศบาล มีประชากรถึงประมาณ 71% ของประชากรทั้งหมด อย่างไรก็ตาม จำนวนประชากรเมืองที่แท้จริงมีแนวโน้มที่จะสูงกว่าตัวเลขที่ปรากฏเป็นทางการอย่างมาก เนื่องจาก

(ก) ประชากรส่วนหนึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง มีลักษณะ เป็นชุมชนเดี่ยวกัน แต่อยู่นอกเขตเทศบาล กล่าวคือ เขตเทศบาลไม่ครอบคลุมพื้นที่เมืองอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น การศึกษาเรื่องประชากรของ บริษัทที่ปรึกษา ในการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการพัฒนาเมืองหลัก ใน พ.ศ. 2524 ประชากรในเขตเทศบาลมีเพียง 101,000 คน แต่การกำหนดขอบเขต เมืองและสำรวจจำนวนประชากร โดยบริษัทที่ปรึกษาในเมือง เชียงใหม่

มีประชากรถึง 164,000 คน และมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยถึง 4.4% ต่อปี ขณะที่ในเขตเทศบาลมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยเพียง 1.2% ต่อปี

(ข) เชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางทุกด้าน มีปัจจัยดึงดูดประชาชนให้เข้ามาหางานทำ หรือศึกษาเล่าเรียนตลอดเวลา คนเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ได้แจ้งย้ายที่อยู่อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะนักเรียน-นักศึกษา

สำหรับจำนวนประชากรรายตำบล (ดูตาราง 4.12) ตำบลในเขตเทศบาลเก่ายังคงเป็นตำบลที่มีประชากรสูงสุด และพอแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่มดังนี้ คือ

- มากกว่า 20,000 คน เป็นตำบลในเขตเทศบาลเก่าทั้งหมด ได้แก่ ต.วัดเกต ศรัฎมิ และช้างคลาน ตามลำดับ ต.วัดเกต เป็นตำบลที่มีเนื้อที่เกือบเท่า ต.ป่าตัน ซึ่งมีเนื้อที่มากที่สุด มีประชากรถึง 27,213 คน

- 12,501-20,000 คน มี 3 ตำบล ได้แก่ ต.ช้างเผือก ช้างม่วย และหายยา ตามลำดับ

- 7,500-12,500 คน มีเพียง 2 ตำบล คือ ต.สุเทพ (ตำบลในเขตเทศบาลใหม่ มีพื้นที่ค่อนข้างมาก) และ ต.พระสิงห์ (อยู่ในเขตเทศบาลเก่า พื้นที่ค่อนข้างน้อย)

- น้อยกว่า 7,500 คน ได้แก่ ตำบลที่เหลือในเขตเทศบาลใหม่ คือ ป่าตัน ท่าศาลา หมองหอย หมองป่าครั่ง ฟ้าอำม และป่าแดด ตามลำดับ ต.ป่าแดด มีประชากรน้อยสุด คือมีเพียง 1,369 คน แต่ก็ยังเป็นตำบลที่มีเนื้อที่ในเขตเทศบาลน้อยที่สุด

ส่วนประชากรในพื้นที่ศึกษา หรือในเขตกำแพงเมืองชั้นใน ไม่มีตัวเลขข้อมูลที่แม่นยำเก็บไว้ เนื่องจากพื้นที่ไม่ตรงตามเขตตำบล นอกจากในการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการพัฒนาเมืองหลัก ซึ่งเป็นข้อมูล พ.ศ. 2524 จากการหาสัดส่วนของประชากรใน ต.ศรัฎมิ ส่วนที่อยู่ทางใต้ (ในพื้นที่ศึกษา) กับประชากรทั้งตำบลของข้อมูลดังกล่าว พบว่ามีสัดส่วนประมาณ 57.8% ของประชากรทั้งตำบล และจากข้อมูลจำนวนประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พ.ศ. 2528 ของฝ่ายทะเบียนราษฎร เทศบาลนครเชียงใหม่ ก็พบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในส่วนของตำบลศรัฎมิ มีสัดส่วนเป็น 59.9% ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งตำบล ซึ่งนับว่าเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นในกรณีที่อ้างอิงสัดส่วนประมาณ 58% เพื่อคำนวณหาจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษาใน ต.ศรัฎมิ ได้จำนวน 13,770 คน รวมเป็นประชากรในเขตกำแพงเมือง

ตารางที่ 4.12 จำนวนประชากรรายตำบลในเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่ พ.ศ.2523-2527

ตำบล	พื้นที่ ⁽¹⁾ (กม. ²)	ประชากร ⁽²⁾ (คน)					ความหนาแน่น ประชากร พ.ศ.2527 (คน/กม. ²)
		พ.ศ.2523	พ.ศ.2524	พ.ศ.2525	พ.ศ.2526	พ.ศ.2527	
1. วัดเกต	6.57	- ⁽³⁾	28,281	26,216	26,807	27,213	4,142
2. ศรีภูมิ	2.95	-	13,546	22,872	23,408	23,742	8,048
3. ช้างคลาน	3.63	-	19,341	19,634	20,097	20,365	5,610
4. หายยา	2.01	-	15,621	12,663	13,111	13,385	6,659
5. ช้างม่อบ	1.02	-	12,991	13,571	14,059	14,322	14,041
6. พระสิงห์	1.32	-	11,097	9,234	9,541	9,759	7,393
เขตเทศบาลเก่า	17.50	100,146	100,877	104,190	107,023	108,786	6,216
7. ช้างเผือก	4.07	20,433	21,335	21,819	15,392	15,682	3,853
8. ป่าตัน	6.56	4,417	4,439	4,537	5,288	5,448	830
9. หอนงป่าครึ่ง	1.06	5,326	5,423	5,456	1,869	1,962	1,850
10. หอนงหอย	2.00	4,199	4,580	4,935	3,349	3,594	1,797
11. ลู่เทพ	5.55	12,153	13,770	14,307	10,034	10,227	1,843
12. ป่าแดด	0.79	7,232	7,467	7,665	1,291	1,364	1,733
13. ท่าศาลา	2.49	6,783	6,906	7,023	4,391	4,528	1,818
14. พ้าอ้อม	1.07	7,850	4,996	5,114	1,862	1,941	1,814
รวมเขตใหม่	23.59	68,343	68,916	70,856	43,476	44,751	1,897
เขตเทศบาลใหม่	41.09	-	-	-	150,499	153,537	3,783

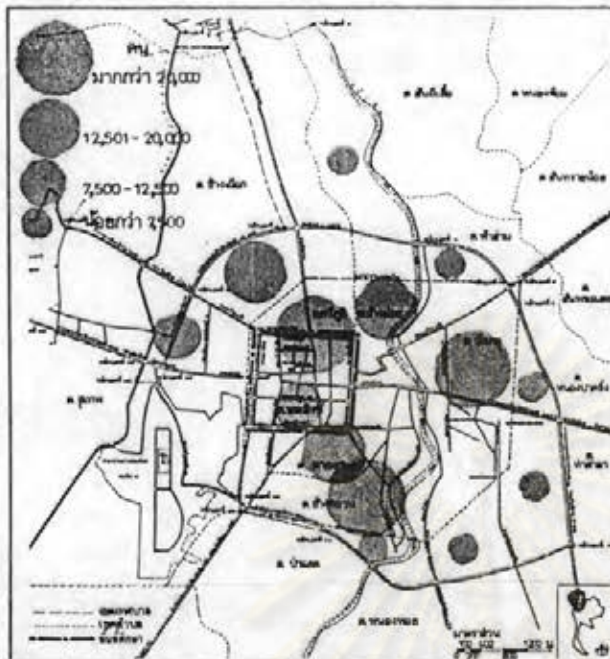
หมายเหตุ : ตำบลนอกเขตเทศบาลเก่า พ.ศ.2523-2525 เป็นตัวเลขประชากรทั้งตำบล

ที่มา : (1) พื้นที่ตำบลในเขตเทศบาลเก่า จากการศึกษาความเป็นไปได้โครงการพัฒนา เมืองหลัก
ในเขตเทศบาลใหม่ จากผลกระทบของลักษณะประชากรและการใช้ที่ดินที่มีความต้องการ
สิ่งบริการสาธารณะ : กรณีศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่, 2527 : 2-15

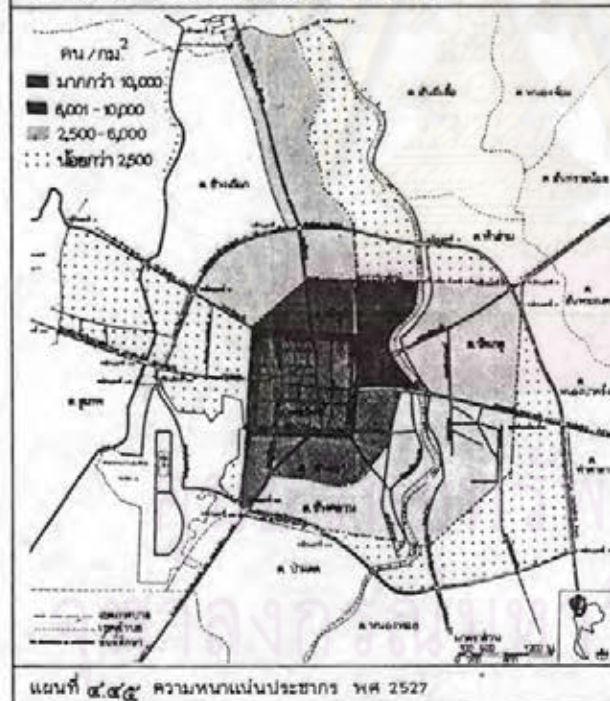
(2) จำนวนประชากรในเขตเทศบาล จากฝ่ายทะเบียนราษฎร เทศบาลนคร เชียงใหม่

(3) ใน พ.ศ.2523 ยังไม่ได้เก็บข้อมูลแยกรายตำบล

อื่นในทั้งหมดประมาณ 23,529 คน คิดเป็น 21.6% ของประชากรในเขตเทศบาลเก่าและ 15.3% ของประชากรในเขตเทศบาลทั้งหมด

แผนที่ ๕.๕๕ ขนาด-การกระจายตัวประชากร พ.ศ. 2527

แผนที่ ๕.๕๕ ความหนาแน่นประชากร พ.ศ. 2527

(2) ความหนาแน่น
ความหนาแน่น

ประชากรในเขตเทศบาลนคร
เชียงใหม่ มีลักษณะเช่นเดียวกับ
จำนวนประชากร กล่าวคือ ความ
หนาแน่นประชากรของตำบลในเขต
เทศบาลเก่า สูงกว่าตำบลในเขต
เทศบาลใหม่ โดยเฉลี่ยในเขต
เทศบาลเก่า มีความหนาแน่น
6,216 คน/กม.² ขณะที่เฉพาะใน
เขตใหม่ มีความหนาแน่นเฉลี่ย
เพียง 1,897 คน/กม.² หรือน้อย
กว่าประมาณ 3.3 เท่า โดย
ความหนาแน่นเฉลี่ยเขตเทศบาล
ทั้งหมดประมาณ 3,783 คน/กม.²
(ดูตาราง 4.12)

ตำบลที่มีความ
หนาแน่นมากที่สุด คือ ต.ช้างม่วย
มีความหนาแน่นถึง 14,041 คน/
กม.² เป็นตำบลเดียวที่มีความหนา
แน่นมากกว่า 10,000 คน/กม.²

ส่วนตำบลที่มีความหนาแน่นต่ำสุด คือ ต.ป่าตัน มีความหนาแน่นเพียง 830 คน/กม.² น้อยกว่า
ต.ช้างม่วย ถึงประมาณ 17 เท่า

ตำบลในเขตเทศบาลเก่า มีความหนาแน่นสูงกว่า 4,000 คน/กม.²
ทั้งสิ้น ส่วนตำบลในเขตเทศบาลใหม่ส่วนใหญ่มีความหนาแน่นประมาณ 1,800 คน/กม.² มี
ต.ช้างเผือก ของส่วนนี้ที่มีความหนาแน่นสูงสุดแต่ก็ยังไม่เกิน 4,000 คน/กม.²

เมื่อแบ่งกลุ่มตำบลตามความหนาแน่นพอบแบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

- มากกว่า 10,000 คน/กม.² มี ต.ช้างม้อบ เพียงตำบลเดียว
- 6,001-10,000 คน/กม.² กลุ่มนี้มี 3 ตำบล เป็นตำบลในเขต

เทศบาลเก้าทั้งหมด ได้แก่ ต.ศรีภูมิ พระสิงห์ และหายยา ตามลำดับ

- 2,500-6,000 คน/กม.² มี 3 ตำบล ได้แก่ ต.ช้างคลาน วัฒเกษตร และช้างเผือก ตามลำดับ ต.ช้างเผือก เป็นตำบลนอกเขตเทศบาลเก้า เพียงตำบลเดียวที่อยู่ในกลุ่มนี้

- น้อยกว่า 2,500 คน/กม.² ได้แก่ ตำบลนอกเขตเทศบาลเก้าทั้งหมด 7 ตำบล เรียงตามลำดับดังนี้ คือ ต.หนองป่าครั่ง สุเทพ ท่าศาลา ห้าอ่าม หนองหอย ป่าแดด และป่าตัน

ส่วนความหนาแน่นประชากรในเขตกำแพงเมืองชั้นใน เฉลี่ยคิดเป็น 9,337 คน/กม.² ซึ่งมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยของความหนาแน่นในเขตเทศบาลเก้า และสูงกว่าตำบลอื่น ๆ ทุกตำบล ยกเว้น ต.ช้างม้อบ โดยความหนาแน่นในส่วน ต.ศรีภูมิ จะมีค่าสูงกว่า ต.พระสิงห์ เล็กน้อย

(3) การคาดการณ์ประชากรในอนาคต

การเปลี่ยนแปลงประชากรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2527 ในเขตเทศบาลเก้า คิดเป็นประมาณ 2.5% ต่อปี แต่จากการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการพัฒนาเมืองหลัก ด้านประชากร พ.ศ. 2499-2524 การเพิ่มประชากรในเขตเทศบาลเก้ามีเพียง 1.2% ต่อปี ขณะที่หิมเมืองทั้งหมดมีถึง 4.4% ต่อปี นอกจากนี้สัดส่วนของประชากรในเขตเทศบาลนี้เมื่อเทียบกับประชากรในเขตเมืองทั้งหมด ได้ลดลงจาก 75% เป็น 61% ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว มีขึ้นนอกเขตเทศบาลเก้ามากกว่าในเขต

การคาดการณ์ประชากรในอนาคตโดยบริษัทที่ปรึกษา ได้ผ่านแนวโน้มนโยบายเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองเข้าร่วมพิจารณาพร้อมกับอัตราการเติบโตประชากรในอดีตที่ผ่านมาด้วย กำหนดอัตราการเติบโตเฉลี่ย 2.74% ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราเดียวกับที่สามฝักสงเมืองใช้ และยังได้มีรายละเอียดการคาดการณ์ประชากรรายตำบล โดยยอมให้มีอัตราเพิ่มต่ำในบริเวณที่มีความหนาแน่นสูง ตัวเลขดังกล่าวค่อนข้างละเอียดและน่าเชื่อถือ ผู้ศึกษาจึงได้ใช้อัตราเพิ่ม

ตารางที่ 4.13 จำนวนและความหนาแน่นประชากรรายตำบลที่คาดการณ์ ในเขตเทศบาลเชียงใหม่

ตำบล	พ.ศ. 2527 ⁽¹⁾		พ.ศ. 2534		พ.ศ. 2544		อัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี ⁽²⁾		
	จำนวน	ความหนาแน่น	จำนวน	ความหนาแน่น	จำนวน	ความหนาแน่น	2527-2534	2534-2544	2527-2544
1. วัดเกตุ	27,213	4,142	31,300	4,764	38,000	5,784	2.00	1.96	1.98
2. ศรีภูมิ	23,742	8,048	27,200	9,220	31,600	10,712	1.93	1.53	1.73
3. ช้างกลาง	20,365	5,610	23,200	6,391	26,900	7,410	1.83	1.52	1.68
4. หายยา	13,385	6,659	15,700	7,811	18,200	9,055	2.24	1.53	1.88
5. ช้างม่อ	14,322	14,041	15,500	15,196	18,100	17,745	1.09	1.55	1.32
6. พระสิงห์	9,759	7,393	10,500	7,955	12,200	9,242	1.03	1.51	1.27
เขตเทศบาลเก่า	108,786	6,216	123,400	7,051	145,000	8,286	1.78	1.65	1.72
7. ช้างเผือก	15,682	3,853	22,700	5,577	35,300	8,673	5.42	4.51	4.97
8. ป่าตัน	5,448	830	8,500	1,296	13,200	2,012	6.45	4.50	5.47
9. หมองป่าคิง	1,962	1,850	2,500	2,358	3,300	3,113	3.56	2.75	3.15
10. หมองหอย	3,594	1,797	4,500	2,250	5,800	2,900	3.07	2.70	2.89
11. สู่เทพ	10,227	1,843	12,600	2,270	19,600	3,532	3.02	4.43	3.75
12. ป่าแคด	1,369	1,733	1,900	2,403	2,900	3,671	4.41	4.43	4.42
13. ท่าศาลา	4,528	1,818	5,400	2,169	6,900	2,771	2.33	2.64	2.49
14. พื้ออ่าม	1,941	1,814	2,300	2,150	3,000	2,804	2.18	2.76	2.44
รวมเขตใหม่	44,751	1,897	60,400	2,560	90,000	3,815	4.38	4.07	4.20
รวมเขตเทศบาล	153,537	3,783	183,800	4,473	235,000	5,719	2.74	2.74	2.74

หมายเหตุ : จำนวน (คน), ความหนาแน่น (คน/กม.²), จำนวนประชากรคาดการณ์คิดเฉลี่ยถึงหลัก 100

ที่มา : (1) ตารางที่ 4.12

(2) การศึกษาความเป็นไปได้ โครงการพัฒนาเมืองหลัก รายงานฉบับสุดท้าย ฉบับที่ 2, 2526 หน้า 24-29

ที่กำหนดขึ้นโดยบริษัทที่ปรึกษา เพื่อคาดการณ์จำนวนประชากรรายตำบลในเขตเทศบาล ใน พ.ศ. 2534 และ 2544 เพื่อให้ตรงกับระยะเวลาที่กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ และการศึกษาความเป็นไปได้โครงการพัฒนาเมืองหลัก จำนวนและความหนาแน่น ประชากรที่คาดการณ์ในระยะเวลาดังกล่าวระดับตำบล แสดงไว้ในตาราง 4.13 ซึ่งตัวเลข ที่ได้สูงกว่าหรือต่ำกว่าที่คำนวณโดยบริษัทที่ปรึกษาเล็กน้อย ขึ้นกับฐานตัวเลขประชากรที่ต่าง กันใน พ.ศ. 2524 (ของบริษัทที่ปรึกษา) และ พ.ศ. 2527 (ของนักศึกษา) แต่โดยสรุปแล้ว ก็ได้ตัวเลขที่ใกล้เคียงกัน (ดูเปรียบเทียบในตาราง 4.14 และ 4.15 ภาคผนวก)

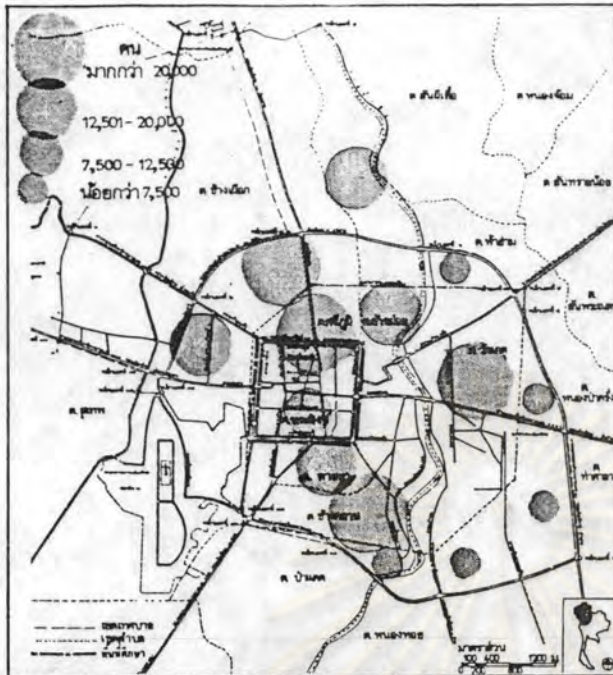
พ.ศ. 2544 จำนวนประชากรในเขตเทศบาลที่คาดการณ์มีประมาณ 235,000 คน อยู่ในเขตเทศบาลเก่าประมาณ 145,000 คน หรือประมาณ 61.7% ของประชากรทั้งหมด ที่เหลืออีก 38.3% อยู่นอกเขตเทศบาลเก่า เมื่อพิจารณาจากกลุ่มตำบลตามขนาดประชากร 4 กลุ่ม เช่นเดียวกับ พ.ศ. 2527 พบว่า

- กลุ่มที่ 1 ประชากรมากกว่า 20,000 คน ต.วัดเกตุ ยังคงเป็นตำบลที่มีประชากรสูงสุด ปีนี้มีประชากรประมาณ 38,000 คน รองลงมาได้แก่ ต.ช้างเผือก ซึ่งมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เดิมอยู่ในกลุ่มที่ 2 มีประชากรถึงประมาณ 35,000 คน ที่เหลือได้แก่ ต.ศรีภูมิ และช้างคลาน เดิมเป็นตำบลในกลุ่มที่ 1 อยู่แล้ว มีประชากรประมาณ 31,600 และ 26,900 คน ตามลำดับ

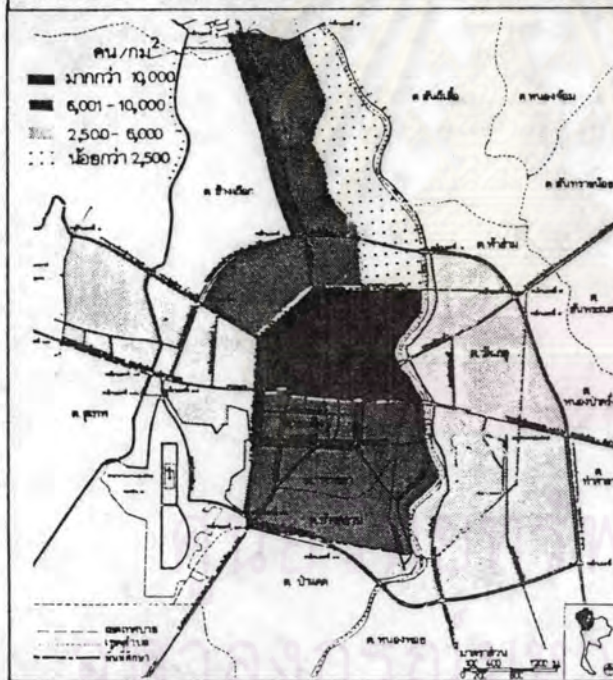
- กลุ่มที่ 2 ประชากร 12,501-20,000 คน มี 4 ตำบล ได้แก่ ต.สุเทพ ป่าตัน หายยา และช้างม่วย ต.สุเทพ เดิมอยู่ในกลุ่มที่ 3 และ ต.ป่าตัน เดิมอยู่ในกลุ่มที่ 4 มีประชากรเพิ่มขึ้นมาก เนื่องจากเดิมอยู่นอกเขตเทศบาล มีพื้นที่เหลืออีกมาก ส่วน ต.ช้างม่วย นั้น อัตราเพิ่มต่ำ เนื่องจากพื้นที่เดิมหนาแน่นมากอยู่แล้ว

- กลุ่มที่ 3 ประชากร 7,500-12,500 ในกลุ่มนี้มีเพียงตำบลเดียว คือ ต.พระสิงห์ อยู่ในกลุ่มเดิม เช่นเดียวกับ พ.ศ. 2527

- กลุ่มที่ 4 ประชากรน้อยกว่า 7,500 คน ได้แก่ ตำบลโดยรอบเขตเทศบาลเก่าด้านตะวันออก และมีพื้นที่น้อย 5 ตำบล ได้แก่ ต.ท่าศาลา, หนองหอย, หนองป่าครั่ง พ้าอ่าม และป่าแดด ตามลำดับ เฉพาะ ต.ป่าแดด ใน พ.ศ. 2544 ส่วนที่อยู่ในเขตเทศบาล จะมีประชากรเพียงประมาณ 2,900 คน เท่านั้น น้อยกว่า ต.วัดเกตุ ซึ่งมีประชากรสูงสุด ประมาณ 13 เท่า

แผนที่ ๔.๔๖ ขนาดและการกระจายตัวประชากรที่คาดการณ์ พ.ศ. 2544

แผนที่ ๔.๔๗ ความหนาแน่นประชากรที่คาดการณ์ พ.ศ. 2544

เมื่อใช้สัดส่วน

ประชากรใน ต. ศรีภูมิ ตั้งที่เคยใช้มา
ข้างต้นแล้ว คำนวณหาจำนวนประชากร
คาดการณ์ในเขตกำแพงเมืองพบว่าใน
พ.ศ. 2544 จะมีประชากรรวม
30,528 คน (อยู่ใน ต. ศรีภูมิ
18,328 คน และ ต. พระสิงห์
12,200 คน) เพิ่มจากประชากรใน
พ.ศ. 2527 ซึ่งมี 23,529 คน คิดเป็น
อัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี 1.54%
ซึ่งมีค่าน้อยกว่าอัตราการเติบโตเฉลี่ย
ในเขตเทศบาลเก่า (1.72%)

สำหรับค่าความ

หนาแน่นประชากร ยังคงมีลักษณะเช่น
เดิม คือ ความหนาแน่นสูงที่สุดอยู่ใน
ย่านใจกลางเมือง และเขตเทศบาล
เก่า ยังคงมีความหนาแน่นสูงกว่าตำบล
โดยรอบ ยกเว้น ต. ข้างเผือก ที่มี
ความหนาแน่นสูงกว่าตำบลอื่น ๆ นอก
เขตเทศบาลเก่า ตำบลที่มีความหนา
แน่นสูงขึ้นจนเปลี่ยนกลุ่ม ได้แก่ ต.
ศรีภูมิ (10,712 คน/กม.²) จากกลุ่ม

ที่ 2 มาอยู่กลุ่มที่ 1 ซึ่งมีความหนาแน่นสูงที่สุด ต. ข้างเผือก ข้างคลาน และวัดเกต ตามลำดับ
มีการเปลี่ยนแปลงจากมากไปน้อย จากกลุ่มที่ 3 มาอยู่กลุ่มที่ 2 และ ต. ลู่เทพ เพิ่มความ
หนาแน่นจากกลุ่มที่ 4 ซึ่งมีความหนาแน่นต่ำสุด มาเป็นกลุ่มที่ 3 (ดูแผนที่ 4.46)

โดยสรุปแล้ว กลุ่มตำบลแบ่งตามความหนาแน่นประชากร 4 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มที่ 1 มากกว่า 10,000 คน/กม.² มี 2 ตำบล คือ ต.ช้างม้อย และ ต.ศรีภูมิ
- กลุ่มที่ 2 6,001-10,000 คน/กม.² มี 4 ตำบล ได้แก่ ต.พระสิงห์ หายยา ช้างเผือก และช้างคลาน ตามลำดับ
- กลุ่มที่ 3 2,500-6,000 คน/กม.² ประกอบด้วย ต.วัดเกต และอีก 6 ตำบลนอกเขตเทศบาลเก่า ตามลำดับ ดังนี้ ต.ป่าแดด ลู่เทพ หนอง-ป่าครั่ง หนองหอย หิฮ่าม และท่าศาลา
- กลุ่มที่ 4 น้อยกว่า 2,500 คน/กม.² ได้แก่ ต.ป่าตันเพียงตำบลเดียว

ความหนาแน่นประชากรที่คาดการณ์ พ.ศ. 2544 ในเขตเก่าแห่งเมืองชั้นในมีค่าถึงประมาณ 12,115 คน/กม.² ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยความหนาแน่นประชากรในเขตเทศบาลเก่าที่มีเพียง 8,286 คน/กม.² ในปีเดียวกัน และสูงกว่าทุกตำบล เว้น ต.ช้างม้อย เช่นเดียวกับใน พ.ศ. 2527

4) สรุป

ประชากรในเขตเทศบาลใน พ.ศ. 2527 อยู่ในวัยหนุ่มสาว (15-19 และ 20-24 ปี) มากที่สุด อาชีพที่สำคัญที่สุด ได้แก่ อาชีพด้านบริการ และพาณิชย์กรรม ซึ่งรวมกันแล้วมีถึงประมาณ 70% ของประชากรที่ประกอบอาชีพทั้งหมด การกระจายตัวของประชากรเหล่านี้ จะอยู่หนาแน่นในบริเวณเขตเทศบาล โดยเฉพาะย่านศูนย์กลางของเมือง ได้แก่ ต.ช้างม้อย และศรีภูมิ ลักษณะการกระจายเช่นนี้ จะยังคงมีต่อไปถึงอีก 17 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2544) แม้ว่าในย่านศูนย์กลางจะมีอัตราการเติบโตต่ำ และมีแนวโน้มการขยายตัวของประชากรออกไปนอกเขตเทศบาลเก่ามากขึ้น โดยทั่วไปการกระจายประชากรในอนาคตจะเกิดขึ้นตามบริเวณที่มีการศึกษาสิ่งสาธารณูปโภค และการพัฒนาสถาบันต่าง ๆ การพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภคที่จะเชื่อมโยงสองฝั่งแม่น้ำปิง จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชนบนฝั่งตะวันออก และดึงดูดการพัฒนาทางด้านตะวันออกเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก ในช่วงหลังของระยะ 10 ปีสุดท้ายเมื่อที่ดินทางตะวันตกลดน้อยลง

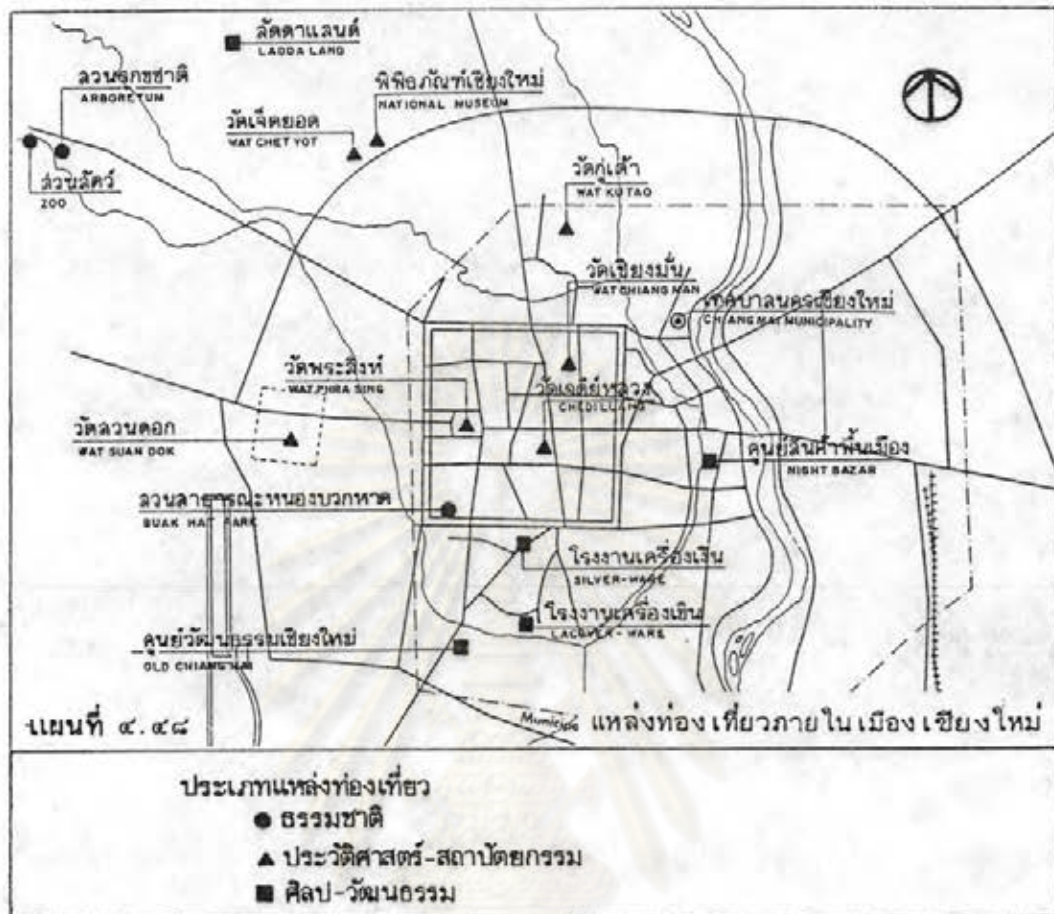
สำหรับในเขตกำแพงเมืองชั้นใน หรือพื้นที่ศึกษา พบว่ามีจำนวนและความหนาแน่นประชากรค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นเขตเมืองเก่าที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมาช้านาน และใกล้ย่านศูนย์กลางของเมือง การขยายตัวเพิ่มจำนวนประชากรคาดว่าจะเกิดขึ้นในเขต ต.ศรีภูมิ มากกว่า ต.พระสิงห์ ซึ่งมีลักษณะขยายตัวน้อยค่อนข้างหยุดนิ่ง (มีอัตราการเพิ่มประชากรเฉลี่ยต่อปีต่ำที่สุดในเขตเทศบาล) อย่างไรก็ตามหากนโยบายควบคุมการเจริญเติบโตในเขตกำแพงเมืองชั้นใน ได้รับการสนองตอบ และปฏิบัติอย่างจริงจัง ก็เชื่อได้ว่าการขยายตัวใน ต.ศรีภูมิจะเกิดขึ้นที่ส่วนเหนือของตำบล นอกเขตกำแพงเมืองมากกว่าส่วนใต้ และพื้นที่ส่วนเหนือดังกล่าวยังมีพื้นที่ว่างเหลืออยู่มากกว่า นอกจากนี้ยังมีการตัดถนนใหม่ ๆ (ถนนรัตนโกสินทร์) เข้าไปในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอันจะเอื้อต่อการขยายตัวอีกด้วย

4.7 แหล่งท่องเที่ยวในเขตเมืองเชียงใหม่

(1) การกระจายตัวและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 8 ในจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมืองนับเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญสูงสุด เนื่องจากเป็นศูนย์กลางหลักในการท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดเอง และในภาคเหนือตอนบนทั้งหมด ดังได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 นอกจากนี้ยังนับว่าเป็นกลุ่มที่มีแหล่งท่องเที่ยวหนาแน่นที่สุด เป็นแหล่งสำคัญ อีกทั้งยังได้รับความนิยมนในการท่องเที่ยวสูง มีแหล่งที่พัก บริการด้านต่าง ๆ และการคมนาคมสะดวกเข้าถึงได้ทุก ๆ ททาง

แหล่งท่องเที่ยวในเขตเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นประเภทประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม (7 แห่ง) และศิลปวัฒนธรรม (4 แห่ง) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นแบบมูซียักร้างขึ้น (4 แห่ง) ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 15 แห่ง แสดงในแผนที่ 4-47 ในจำนวนแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ที่สำคัญระดับหนึ่ง 9 แห่ง ของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ถึง 7 แห่ง ได้แก่ วัดเจดีย์หลวง วัดเชียงมั่น วัดพระสิงห์ วัดลั่นตอก วัดคู่อั่ว วัดเจ็ดยอด และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ในจำนวนนี้ 3 แห่ง แรกอยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน ส่วนประเภทศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญระดับหนึ่ง อยู่ในกลุ่มนี้ 4 แห่ง จากจำนวนทั้งจังหวัด 10 แห่ง ได้แก่ ศูนย์สินค้าพื้นเมือง ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ สัตตาสมบัติ และแหล่งสถาปัตยกรรมโบราณในเมือง งานเทศกาลที่สำคัญในแง่ของการท่องเที่ยว

ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง และงานบุญผะยาดิ แต่ที่สำคัญที่สุดมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ส่วนเทศกาลอื่นมักจะมีปัจจัยอื่นเป็นองค์ประกอบด้วย เช่น ความหนาวเย็นของอากาศ หรือความงดงามของดอกไม้ในฤดูหนาว เป็นต้น ทำให้ช่วงระยะเวลาดังกล่าว (เมษายน และธันวาคม-มกราคม) มีจำนวนนักท่องเที่ยวไปเยือนเชียงใหม่สูงที่สุด ส่วนงานประเพณีหรือเทศกาลอื่น ซึ่งมีเกือบตลอดทั้งปี (ดูแผนภูมิ 4.5) ก็มีความสำคัญลดหลั่นกันไป ในแง่ดึงดูดเฉพาะคนในท้องถิ่นหรือในบริเวณใกล้เคียงมากกว่า

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเหล่านี้ เชียงใหม่ยังมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการประชุมระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ และนับวันจะขยายบทบาทนี้ต่อไปในอนาคต

(2) การคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยว

จากศักยภาพและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมือง เชียงใหม่ดังกล่าว จึงมีการประมาณไว้ว่า จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาในกลุ่มภาคเหนือตอนบนทั้งหมด มีจำนวนถึง 92% ที่เข้ามาในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวนี้ และจากการคาดประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างประเทศ ใน พ.ศ. 2530 กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมืองเชียงใหม่ จะมีนักท่องเที่ยว ถึงประมาณ 87,000-130,000 คน (บริษัทสถาปนิก ลูเมอริ ชูมสาย จำกัด และคณะ, เล่ม 1, 2524 : 4-46) หรือเฉลี่ยวันละประมาณ 2,300-3,400 คน (ไม่รวมนักท่องเที่ยวในเดือน มกราคม, เมษายน และธันวาคม ซึ่งเป็นเดือนที่มีเทศกาลประจำปีของจังหวัดเชียงใหม่)

(3) ความสำคัญของเขตเก่าแพงเมืองชั้นใน

พื้นที่ศึกษาหรือเขตเก่าแพงเมืองชั้นใน เป็นเขตเมืองเก่า ประกอบด้วยวัดถึง 36 วัด รวมทั้งวัดสำคัญทั้ง 3 คือ วัดพระสิงห์ วัดเชียงมั่น และวัดเจดีย์หลวง จึงมีลักษณะเป็น ศูนย์รวมแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรม ที่สำคัญและมีขอบเขตชัดเจนที่สุด ของเชียงใหม่ นอกจากนี้ในเขตนี้ยังมีพื้นที่สำคัญที่ใช้เป็นบริเวณจัดงาน หรือแห่ขบวนในงาน เทศกาลประจำปีที่สำคัญ ๆ ของเชียงใหม่เกือบทั้งหมด บริเวณที่ใช้จัดงานมีตั้งแต่ประตูเมือง มุมเมือง (แจ่ง) วัดพระสิงห์ วัดเจดีย์หลวง ส่วนสาธารณะบวกวาศ และโรงเรียนพุทธศาสนศึกษา สันทางขบวนแห่ทั้งหลายก็กำหนดจุดเริ่มต้นหรือผ่านบริเวณสี่หิ้งสัน โดยเฉพะบน ถนนราชดำเนิน จากประตูท่าแพ ถึงวัดพระสิงห์ (ดูแผนที่ 4.48) สันทางขบวนแห่ดังกล่าว เน้นถึงบทบาทความสำคัญด้านวัฒนธรรมของบริเวณถนนราชดำเนิน ต่อเนื่องกับถนนท่าแพอย่าง ชัดเจนที่สุด นอกเหนือจากบริเวณที่ใช้จัดงานอื่น ๆ ในบริเวณนี้ ดังแสดงรายละเอียดใน ตาราง 4.16

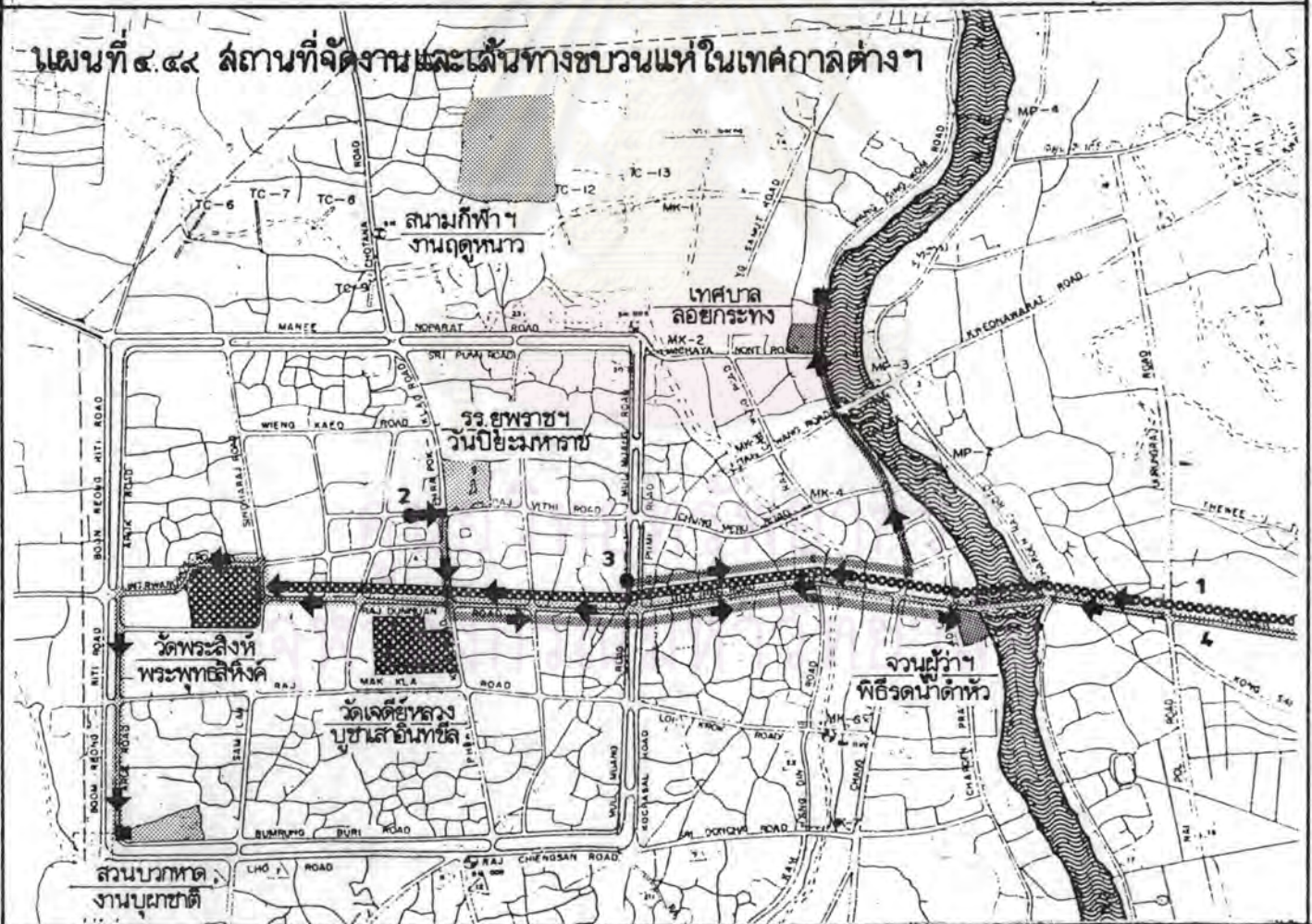
(4) ผลกระทบของการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญ นำเงินตรา เข้าประเทศปีละมาก ๆ กระทั่งรัฐบาลเห็นความสำคัญ จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในปี (2529) ถึง 200 ล้านบาท และยังคงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นปีละ 500 ล้านบาท ต่อ ๆ ไป นอกจากนี้ยังกำหนดให้ พ.ศ. 2530 เป็นปีการท่องเที่ยวของประเทศ

แผนภูมิ ๔.๕ ประเพณีและเทศกาลสำคัญในรอบปีของเมืองเชียงใหม่

มค.	กพ.	มีค.	เมษ.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	
		สงกรานต์			เข้าพรรษา	กินข้าวสลาก (ทานสลากภัต)			ลอยกระทง			งานประเพณี
	มาฆบูชา	วิสาขบูชา			เข้าพรรษา					สิปบูชาเมือง		งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา
งานฤดูหนาว												งานเฉลิมฉลอง
		รดน้ำดำหัว ทานเจดีย์ทราย สงฆ์พระพุทธรูป			เวียนเทียน ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายเทียนวัดสา (เทียนพรรษา)				บูชาดวงประทีป (ถ้วยประทีป) ทำโคลมลอย ใส่บาตรเข้าพระพักตร์หลวง (กวนข้าวทิพย์)			ประเพณีที่เกี่ยวข้อง กำหนดเวลาแน่นอน

แผนที่ ๔.๔๔ สถานที่จัดงานและเส้นทางขบวนแห่ในเทศกาลต่างๆ

สัญลักษณ์ :

- สถานที่จัดงานประเพณี
- สถานที่จัดงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาโดยตรง
- สถานที่จัดงานเฉลิมฉลอง

เส้นทางขบวนแห่

- 1 ขบวนแห่พระพุทธรูปและนางสงกรานต์
- 2 ขบวนรดน้ำดำหัว ผู้ว่าราชการจังหวัด
- 3 ขบวนแห่กระทงใหญ่
- 4 ขบวนแห่ดอกไม้วันบุปผชาติ

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
ในการวางแผนอนุรักษ์
ในเขตกำแพงเมือง
เชียงใหม่

ตารางที่ 4.16 สถานที่ใช้จัดงานหรือเป็นเส้นทางขบวนแห่สำหรับเทศกาลต่าง ๆ ในเขต
กำแพงเมือง

เทศกาล	ลักษณะงาน	สถานที่
1. งานบุปผาชาติ	จุดแสดงรถดอกไม้ เส้นทางขบวนแห่รถดอกไม้	แจ้งทุ่งเชียง, ส่วนบางหาด ถนนราชดำเนิน, อินทวโรรสและ อารักษ์ (บางส่วน)
2. ส่งกรานต์	เส้นทางขบวนแห่พระพุทธรูป และนางสงกรานต์ เส้นทางขบวนตีหัวผู้ว่าฯ	ถนนราชดำเนิน ถนนราชดำเนิน
3. วิสาขบูชา	ทานเจดีย์ทราย (ชนทรายเข้าวัด) เวียนเทียน, ฟังเทศน์-ธรรม	วัดทั้ง 36 วัดในพื้นที่ ที่สำคัญได้แก่ วัดพระสิงห์ วัดเจดีย์ หลวง
4. ทานสลากภัต	ทำบุญ, ฟังเทศน์-ธรรม กวนข้าวทิพย์	วัดต่าง ๆ
5. วันปิยะมหาราช	พิธี	โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
6. ลอยกระทง	จุดเริ่มต้นขบวนแห่	ประตูท่าแพ, ถนนราชดำเนิน
7. สิบละตาเมือง	พิธีทางศาสนา	ประตูทั้ง 5 และแจ้งทั้ง 4 ของ เมืองและกลางเวียง

ในการวางแผนพัฒนาจังหวัดต่าง ๆ การท่องเที่ยวก็ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จังหวัดต่าง ๆ จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ทั้งนี้ไม่ว่าเดิมจะมีศักยภาพอยู่มากหรือน้อยเพียงใดก็ตาม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรงก็มีแผนการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศอย่างต่อเนื่อง กล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่มีผู้เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวมากที่สุดคนหนึ่ง เนื่องจากการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนยารักษาโรคร้ายทางเศรษฐกิจขนานเอก ที่ประเทศกำลังพัฒนาและกำลังพัฒนาจะผันผวนทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เช่นประเทศไทย ไม่สามารถปฏิเสธได้

แม้การท่องเที่ยวจะมีผลเอนกอนันต์ด้านเศรษฐกิจ ทั้งในแง่การเพิ่มขึ้นของ
 การจ้างงาน ของผลผลิตหรือรายได้ รวมทั้งการสร้างอาชีพและโอกาสในการเปลี่ยนแปลง
 อาชีพของประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ แต่การท่องเที่ยวเองก็ส่งผลกระทบต่อทางสังคม และวัฒนธรรม
 ในแง่ก่อให้เกิดปัญหาด้วยเช่นกัน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาว
 ไทยและต่างประเทศ นอกจากภูมิประเทศที่สวยงามแปลกตาแล้ว เส้นห้อยของวัฒนธรรมไทย
 เหนือ ก็เป็นเครื่องดึงดูดที่สำคัญอย่างหนึ่ง ปัจจุบันวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเหนือ
 ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย (แม้กระทั่ง ศิลปกรรม
 และสถาปัตยกรรม) แม้อาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นผลโดยตรงจากการเป็น
 เมืองท่องเที่ยว นอกจากนี้ศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่น ซึ่งแต่เดิมเต็มไปด้วยความปราณีตวิจิตร
 เมื่อขึ้นกับการท่องเที่ยวการผลิตก็เปลี่ยนแปลงไปเพื่อการค้าขายมากขึ้น และด้วยคุณค่าด้าน
 ศิลปะลง เนื่องจากต้องผลิตอย่างรวดเร็ว การละเล่นตามประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ ก็
 เปลี่ยนแปลงในทางเลวลง ที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ การล่าต๋านในประเพณีสงกรานต์ เปลี่ยนจาก
 การอวยชัยให้พรกันอย่างนุ่มนวล มาเป็นการเล่นกันอย่างรุนแรง จองล้างจองผลาญแบบศัตรู
 มากกว่ามิตร เนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่เข้าใจ เวื่อแท้หรือหัวใจอันงดงามน่ารักของ การล่าต๋าน
 ไม้ มากันเพื่อเล่นสนุกเพียงอย่างเดียว ประกอบกับผู้ชมมากขึ้นจำนวนมาก ทำให้บรรยากาศ
 ของคนคุ้มเคยหรือญาติมิตรต๋านอวยพรกันหายไป กล่าวได้ว่าหายไปอย่างสิ้นเชิง แล้วใน
 เมืองเชียงใหม่ แต่เป็นการล่าต๋านเพื่อเอาชนะกันของคนแปลกหน้ามากกว่า

นอกจากผลกระทบต่อด้านสังคม-วัฒนธรรมดังกล่าว ในด้านกายภาพก็เกิดการ
 เปลี่ยนแปลง การขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยว และธุรกิจที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ก่อให้เกิดความ
 ต้องการพื้นที่ใช้งานในอาคารสูงชัน โดยเฉพาะในโรงแรมซึ่งมีขึ้นเพื่อบริการนักท่องเที่ยว
 โดยตรง เกิดการขยายตัวของเมืองและการก่อสร้างอาคารใหม่ ๆ ขึ้น และเนื่องจากสังคม
 วัฒนธรรม ค่านิยม ความคิด ความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไป รูปแบบของอาคารก็เปลี่ยนแปลงไป
 ตามลัทธินิยม ทดแทนรูปแบบอาคารเอกลักษณ์ล้านนา และที่สำคัญคือ การทำลายเส้นขอบฟ้า
 ของเมืองประวัติศาสตร์ ด้วยอาคารสูงจำนวนมาก

การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เอกลักษณ์และมนต์เสน่ห์เมือง
 เหนือของเชียงใหม่ลดลงเรื่อย ๆ และเป็นที่น่าสงสัยว่า หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไป เชียง
 ใหม่คงไม่มีสิ่งดึงดูดใจให้คนมาท่องเที่ยวเชียงใหม่อีก ในอนาคตอันใกล้ นั่นก็คือ

การท่องเที่ยวได้เป็นตัวทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวเสียเอง ความขัดแย้งทำนองนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน และพึงเอาใจใส่อย่างจริงจัง และเนื่องจากไม่ล้ามารถวัดได้เป็นตัว เลข เช่นเดียวกับผลได้ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังต้องใช้เวลานานในการศึกษาเป็นแผน ตลอดจนปฏิบัติให้เห็นผล จึงถูกมองข้ามไปได้โดยง่าย การเปลี่ยนแปลงแม้แต่เพียงเล็กน้อยในเมืองประวัติศาสตร์ อาจก่อให้เกิดผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน อย่างคาดไม่ถึง การวางแผนพัฒนาเมืองท่องเที่ยวที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์เช่นเชียงใหม่ หากก้าวไม่ถึงเพียงผลได้ทางเศรษฐกิจเป็นหลักเพียงประการเดียว ก็มีแต่จะทำลายคุณค่าของเมืองนั้น ๆ และทำลายการท่องเที่ยวลงในที่สุดด้วย

4.8 สภาพทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่

รายได้หลักของเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ได้มาจากการผลิตภาคเกษตรกรรม และการค้า-การบริการ โดยมีพื้นที่โดยรอบเป็นแหล่งผลิตพืชผลเกษตรกรรม และพื้นที่เมืองหรือเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย แต่จากการศึกษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ในบทที่ 3 นั้น พบว่า เชียงใหม่มีความได้เปรียบจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ ในสาขาเศรษฐกิจสำคัญ ๆ ได้แก่ การบริการ การก่อสร้าง การเงินและการธนาคาร การคมนาคมขนส่ง การเหมืองแร่ และการบริหารราชการ ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าสาขาการผลิตที่สำคัญของจังหวัดเหล่านี้ล้วนเป็นกิจกรรมภาคเมืองแทบทั้งสิ้น เมืองจึงนับเป็นศูนย์กลางและมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งต่อจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะเป็นเมืองที่มีฐานะเป็นศูนย์กลางระดับภาค

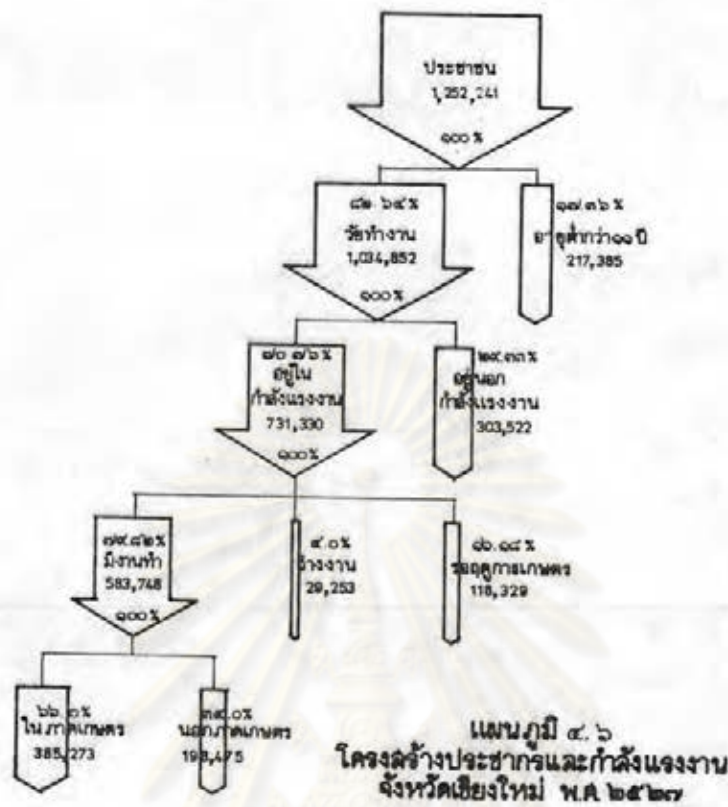
โครงสร้างประชากรและกำลังแรงงานของจังหวัด (ดูแผนภูมิ 4.6) จะเห็นว่า ประชากรวัยทำงานหรือที่อายุ 11 ปีขึ้นไป มีประมาณ 83% ของประชากรทั้งหมด แต่เป็นประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงาน 71% ของประชากรวัยทำงานทั้งหมด จำนวนที่มีงานทำอยู่ประมาณ 80% เป็นแรงงานในภาคเกษตร 66% และนอกภาคเกษตร 34% ของผู้มีงานทำทั้งหมด แต่เมื่อรวมจำนวนผู้กำลังรอฤดูกาลเกษตร เข้าไปด้วย จะเห็นได้ว่าผู้ทำงานในภาคเกษตรกรรมจะมีถึงประมาณ 72% และนอกภาคเกษตรเพียง 28%

ตารางที่ 4.17 ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 11 ปีขึ้นไป) ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอุตสาหกรรม และเขตเทศบาล นครเชียงใหม่ พ.ศ.2527 และค่า Location Quotient.

หมวดอุตสาหกรรม	แรงงานในเขตเทศบาล		แรงงานในจังหวัด		Location Quotient
	สัดส่วน	จำนวน	สัดส่วน	จำนวน	
1. เกษตรกรรม, ล่าสัตว์, ป่าไม้ และประมง	1.68	860	70.78	481,402	0.0237
2. อุตสาหกรรม	17.02	8,713	9.50	64,612	1.7916
2.1 การขุดแร่ โลหะและอโลหะ	0.16	82	0.37	2,516	0.4324
2.2 การอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	13.24	6,778	6.77	46,045	1.9557
2.3 การก่อสร้าง ซ่อมและรีดอสนหาลาย	2.91	1,490	2.21	15,031	1.3167
2.4 การไฟฟ้า ก๊าซ ประปา และบริการผู้ขายปลีก	0.71	363	0.15	1,020	4.7333
3. พาณิชยกรรมและบริการ	76.92	39,378	14.84	100,932	5.1833
3.1 พาณิชยกรรม	30.00	15,358	6.57	44,685	4.5662
3.2 การขนส่ง คลังสินค้า และคมนาคม	5.85	2,995	1.18	8,026	4.9576
3.3 บริการ	39.00	19,965	6.88	46,793	5.6686
3.4 การธนาคาร สถาบันการเงินอื่น การประกันภัย	2.07	1,060	0.21	1,428	9.8571
4. อื่น ๆ	4.38	2,242	4.88	33,191	0.8975
รวม	100.00	51,193	100.00	680,137	-

ที่มา : จำนวนประชากรในวัยแรงงานรวม จากข้อมูลการตลาด จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2527

สัดส่วนประชากร จำแนกตามหมวดอาชีพ จากสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2523

(1) ปัจจัยนำเข้าทาง เศรษฐกิจของ เมือง

ดังได้กล่าวมาแล้ว เมืองมีบทบาทและความสำคัญยิ่งในต้นเศรษกิจของจังหวัด และเพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้ศึกษาค่า Location Quotient ของแรงงานที่ทำในเขตและนอกเขตเทศบาล อันเป็นตัวแทนของภาคเหนือและภาคชนบท เพื่อหาลำชาการผลิตที่เมืองหรือเทศบาลนครเชียงใหม่ได้เปรียบต่อพื้นที่โดยรอบ ดังตาราง 4.17 พบว่าสาขาการผลิตที่สำคัญ ซึ่งถือเป็นปัจจัยนำเข้าทาง เศรษฐกิจของเมือง ได้แก่ สถาบันการเงิน-การธนาคาร การบริการ การคมนาคมขนส่ง การไฟฟ้า-ประปา พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม-หัตถกรรม และการก่อสร้าง ตามลำดับ หรือกล่าวได้ว่าหมวดการผลิต พาณิชยกรรมและการบริการเป็นหมวดสำคัญที่เมืองได้เปรียบทุกสาขาการผลิต และหมวดอุตสาหกรรมได้เปรียบทุกสาขาการผลิต ยกเว้นการขุดแร่โลหะ-อโลหะ และสาขาการผลิตสำคัญอื่นของเมืองและของจังหวัด คือ การเงิน-การธนาคาร การบริการ การคมนาคมขนส่ง และการก่อสร้าง

(ก) การอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรมในเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็น โรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง สินค้าอุตสาหกรรมที่มีชื่อเสียงได้แก่ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้า-ไหม ร่ม เครื่องเรือน และภาชนะแก้วสั๊ก (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงใหม่, 2528 : 19) ซึ่งล้วนเป็นสินค้าที่ผู้มักเยียมเชียงใหม่สนใจทั้งสิ้น โรงงานส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอเมือง คือ มี 417 โรงงาน (33.8% ของจังหวัด) จำนวนเงินทุน 434.92 ล้านบาท (45.8% ของจังหวัด) และมีคนงาน 7,302 คน (43.6% ของจังหวัด) ใน พ.ศ. 2527 โรงงานเหล่านี้ยังตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากความพร้อมด้านสาธารณูปโภค-สาธารณูปการต่าง ๆ

(ข) การพาณิชย์กรรมและการบริการ

เนื่องจากเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการค้าระดับภาค ทำให้การดำเนินการธุรกิจพาณิชย์กรรมและการตลาดดำเนินไปอย่างกว้างขวางและเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ ทั้งการค้าส่งและค้าปลีก สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรกรรม สินค้าอุปโภค-บริโภค และสินค้าอุตสาหกรรมขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังมีการส่งออก เช่น สินค้าพื้นเมืองจากอุตสาหกรรมในครัวเรือน และผลิตภัณฑ์ข้าวเขาไปยังต่างประเทศอีกด้วย

จำนวนผู้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ประกอบธุรกิจการค้าและบริการของเชียงใหม่ เมื่อสิ้นปี 2527 มีอยู่ 2,501 ราย ในจำนวนนี้เป็นธุรกิจที่จดทะเบียนเพิ่มใน พ.ศ. 2527 จำนวน 265 ราย (ห้างหุ้นส่วนจำกัด 193 ราย และบริษัทจำกัด 7 ราย) ซึ่งเป็นธุรกิจที่ประกอบกิจการในเขต อ.เมือง ถึงประมาณ 84% ของธุรกิจที่จดทะเบียนใหม่ทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีสถานประกอบการค้าและบริการที่จดทะเบียนพาณิชย์ไว้ถึงสิ้นปี 2527 อีก 11,667 ราย (มากที่สุดในภาคเหนือ) และยังมีหาบเร่แผงลอยอีกจำนวนมาก

สำหรับสถานบริการที่สำคัญ และประสบผลสำเร็จมักเป็นสถานบริการที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ได้แก่ ไนท์คลับ ภัตตาคาร โรงแรม และกิจการเหล่านี้จะกระจุกตัวอยู่ในเขต อ.เมือง ดังสถิติการจดทะเบียนของแผนกสรรพากร เชียงใหม่ ในเขต อ.เมือง มีสถานบริการที่สำคัญสูงสุด คือ ไนท์คลับ 59 แห่ง (จาก 63 แห่ง) โรงแรม บังกาโล-เกสเฮาส์ 125 แห่ง (จาก 144 แห่ง) ภัตตาคาร 1,278 แห่ง (จาก 1,805 แห่ง) และโรงภาพยนตร์ 9 แห่ง (จาก 11 แห่ง) (สำนักงานพาณิชย์จังหวัด, 2528 : 24)

สถาบันการเงินที่มีอยู่ในเชียงใหม่ ล้วนกระจุกตัวอยู่ในเมืองเช่นกัน กล่าวคือ มีธนาคารพาณิชย์ 34 สาขา (จาก 50 สาขา) ธนาคารออมสิน 5 สาขา (จาก

ตารางที่ 4.18 ผลการดำเนินงานของเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2518 - 2527

ประเภท	งบประมาณรายปี										%
	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	
1. หมวดภาษีอากร	17,932,174.62	23,297,229.44	27,957,709.64	34,134,569.13	35,287,253.61	39,550,495.85	44,919,693.53	53,313,978.94	60,619,818.49	66,747,557.54	52.34
2. หมวดค่าธรรมเนียม ค่าปรับและใบอนุญาต	2,203,410.76	2,662,192.62	2,918,220.40	3,392,304.36	4,238,859.93	4,226,770.99	5,183,736.08	6,669,300.80	6,726,954.62	7,741,701.16	6.07
3. หมวดรายได้จากทรัพย์สิน	1,514,831.02	1,747,923.29	2,190,794.08	2,003,809.68	2,081,704.85	2,750,258.71	3,206,223.02	3,437,125.51	4,281,670.58	3,547,821.45	2.78
4. หมวดเงินอุดหนุนจากรัฐบาล	6,447,878.00	11,726,685.00	9,007,500.00	12,414,298.00	17,603,762.00	14,997,802.09	17,301,574.64	18,934,413.90	18,840,597.89	6,464,239. -	5.07
5. หมวดเบ็ดเตล็ด	2,906,778.94	2,802,029.44	3,168,951.90	3,985,921.60	3,612,873.44	4,026,344.32	3,939,269.63	5,216,466.37	5,594,843.61	7,091,025.48	5.56
6. หมวดรายได้จากต่างประเทศ	297,768.80	387,755.09	895,498.77	484,544.30	-	1,109,642.75	-	1,645,438.99	1,438,747.49	-	-
7. รายได้อื่น ๆ	1,039,880.00	9,044,301.00	295,450.00	3,751,338.93	199,300.00	5,142,671.40	2,934,648.00	8,653,713.42	8,931,888.07	35,936,200.60	28.18
รวม	32,352,722.14	51,668,114.98	47,314,187.87	60,166,796.00	63,003,743.88	71,803,986.81	77,485,145.10	97,870,437.93	106,432,530.75	127,528,545.23	100.00

ตารางที่ 4.19 ผลการดำเนินงานของเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2518 - 2527

ประเภท	งบประมาณรายจ่าย										%
	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	
1. หมวดค่าเช่าทรัพย์สิน	914,577.84	914,577.84	912,433.94	912,433.94	583,063.25	583,063.21	-	-	-	142,345.60	0.12
2. หมวดรายจ่ายตามข้อบัญญัติและเงินสภาจ่าย	1,912,335.46	2,526,041.23	2,441,450.35	4,340,138.13	3,602,404.01	4,474,240.79	4,601,627.77	4,387,009.98	4,316,591.90	4,486,779.88	3.83
3. หมวดค่าเงินเดือน ค่าจ้างประจำ ค่าจ้างชั่วคราว ค่าตอบแทน	13,584,466.48	16,799,558.00	17,993,173.34	19,890,847.67	26,808,152.05	30,459,099.54	34,572,181.58	38,905,419.97	42,688,031.76	32,291,763.60	27.58
4. หมวดค่าวัสดุของ, วัสดุ, วัสดุ	7,083,545.13	9,193,693.75	10,603,218.81	12,965,447.77	12,145,599.62	19,171,844.88	18,047,368.46	22,404,328.25	23,733,715.71	31,396,832.50	26.81
5. หมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	5,217,730.00	5,064,864.00	7,196,822.00	14,417,662.00	7,186,674.00	8,162,180.50	9,134,766.08	15,971,707.10	4,986,410.00	20,038,020.00	17.11
6. หมวดเงินอุดหนุน	-	148,383.53	183,273.00	120,500.00	371,000.00	245,735.00	262,317.00	559,120.00	347,067.30	441,812.12	0.38
7. รายจ่ายอื่น ๆ	486,019.60	58,235.35	411,877.07	225,621.31	20,254.10	678,686.13	525,365.03	1,807,501.93	1,564,585.80	1,680,280.39	1.43
8. รายจ่ายพิเศษ	1,039,880.00	11,149,015.00	2,190,700.00	3,817,738.00	3,779,392.00	6,002,595.40	5,656,024.17	4,979,993.82	8,931,888.07	26,623,769.29	22.74
รวม	30,238,554.51	44,854,368.64	41,905,948.51	56,690,388.82	54,491,543.03	69,777,444.49	72,799,650.09	89,015,081.05	89,568,290.54	117,101,603.38	100.00

15 ลำชา) และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ อีก 1 ลำชา (จาก 2 ลำชา) โดยธนาคารพาณิชย์มียอดการให้สินเชื่อ เพื่อการพาณิชย์กรรม 5,092.41 ล้านบาท (เพิ่มขึ้น 8.3% จากปี 2526) ธุรกิจที่ได้รับสินเชื่อรองลงมา ได้แก่ สินเชื่อเพื่อการบริโภคกรรม 1,264.41 ล้านบาท และสินเชื่อเพื่อการก่อสร้าง 1,196.58 ล้านบาท ตัวเลขเหล่านี้พอจะบ่งบอกถึงความสำคัญของ เมือง เชียงใหม่ ในฐานะศูนย์กลางของจังหวัด และของภาคเหนือตอนบนได้เป็นอย่างดี

(2) การคลังท้องถิ่น

ฐานะการเงิน การคลังของท้องถิ่นเป็นเครื่องชี้ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนเมืองได้ประการหนึ่ง เนื่องจากหน่วยงานท้องถิ่นหรือเทศบาล ทำหน้าที่จัดเก็บภาษีเพื่อพัฒนาบำรุงและบริการท้องถิ่นด้านต่าง ๆ เทศบาลนครเชียงใหม่เป็นเทศบาลชั้นหนึ่งที่มีรายได้สูงที่สุดในบรรดาเทศบาล 124 แห่ง ทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2525 และเมื่อพิจารณารายรับ-รายจ่ายของเทศบาลนครเชียงใหม่ตลอดระยะเวลา 10 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2518-2527 (ดูตาราง 4.18 และ 4.19) จะเห็นว่ามียารับสูงกว่ารายจ่าย และรายรับส่วนใหญ่จะมาจากหมวดภาษีอากร คือมีถึงประมาณ 52.34% ของรายรับทั้งหมด ใน พ.ศ. 2527 หมวดเงินอุดหนุนจากรัฐบาลมีเพียง 5.07% ของรายรับทั้งหมด ส่วนรายจ่าย 3 หมวดใหญ่ ได้แก่ หมวดเงินเดือน-ค่าจ้าง-ค่าตอบแทน หมวดค่าใช้จ่าย-วัสดุ-ครุภัณฑ์ และหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ใน พ.ศ. 2527 มีสัดส่วน 27.58% 26.81% และ 17.11% ตามลำดับ

เทศบาลนครเชียงใหม่ จึงเป็นเทศบาลที่มีฐานะทางการเงินค่อนข้างดีและมั่นคง อันแสดงฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีของชุมชนด้วย และปัจจุบันเป็นเทศบาลเมืองหลักที่กำลังปรับปรุงจัดเก็บภาษี เช่น มีการทำแผนที่ภาษี ฯลฯ เพื่อให้สามารถจัดเก็บภาษีได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(3) บทบาทด้านเศรษฐกิจของเขตกำแพงเมืองชั้นใน

โดยสรุปแล้ว เทศบาลนครเชียงใหม่ มีฐานะเป็นศูนย์กลางด้านพาณิชย์กรรม การบริการ และการอุตสาหกรรม นอกจากเป็นศูนย์กลางรวบรวม และจำหน่ายสินค้า เกษตรกรรม ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญแล้ว ธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม เป็นธุรกิจที่รองรับการท่องเที่ยว

เสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากสินค้าอุตสาหกรรม และบริการที่สำคัญล้วนเกี่ยวข้องกับกาทำอง
 เกี่ยวทั้งสิ้น กล่าวได้ว่าเมืองเป็นศูนย์กลางการค้าขายสินค้า เกษตรและเป็นศูนย์กลางการ
 ท่องเที่ยว แหล่งที่ตั้งของตลาดสำคัญ ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในย่านศูนย์กลางเมือง ได้แก่
 ตลาดเมืองใหม่ (ถนนวังสิงห์คำ) ตลาดวโรรส ตลาดสวาย และตลาดเข้าริมน้ำปิง (ถนน
 วิทยาลัย) ยกเว้นตลาดหนองหอย ซึ่งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง บนถนนเชียงใหม่-สาขาน
 สำหรับบทบาทของพื้นที่ศึกษาหรือเขตเก่าแพง เมืองชั้นในมีไม่ชัดเจนนัก เมื่อพิจารณาองค์ประกอบ
 ของการใช้ที่ดินก็พบว่าประกอบด้วย ที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ ตลาดที่สำคัญด้านเกษตรก็ไม่ได้อยู่
 ในพื้นที่ ตลาด 2 แห่ง ที่มีอยู่ในเขตเก่าแพงเมืองชั้นใน มีลักษณะเป็นตลาดเพื่อบริการท้องถิ่นมาก
 กว่า พื้นที่ในเขตเก่าแพงเมืองชั้นในจึงไม่มีบทบาทสำคัญด้านเป็นศูนย์กลางสินค้า เกษตรกรรม
 ธุรกิจอื่น ๆ ในพื้นที่ก็เป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งบริการคนในชุมชน และมีจำนวน
 ไม่มากนัก ไม่เหมาะแก่ทำย่านศูนย์กลางเมือง ทั้งนี้ยกเว้นบริษัทนิคมพาณิชย์จำกัด ซึ่งตั้งอยู่
 บนถนนราชดำเนิน เป็นบริษัทค้าหน่วยรถยนต์ สักรยานยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้าชนิดต่าง ๆ
 มีเงินทุนค่อนข้างสูง และมีโรงงานประกอบ-ซ่อม สักรยานยนต์-รถยนต์ของตนเอง เป็นโรง
 งานขนาดใหญ่ พื้นที่ในเขตเก่าแพงเมืองชั้นใน จะมีบทบาทเฉพาะต่อกาทำองเที่ยว เนื่องจาก
 เป็นเขตเมืองเก่า เป็นที่ตั้งของวัดจำนวนมากทั้งยังประกอบด้วยวัดสำคัญ ๆ ของเมืองที่ตั้ง
 อยู่ในบริเวณนี้เกือบทั้งหมด และอาคารบ้านเรือนเก่าแก่จำนวนมากยังหลงเหลืออยู่ ตลอดจน
 อาคารที่สร้างใหม่ก็ยังมีไม่มาก เป็นบริเวณที่ยังคงรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีไว้ได้บ้าง เหล่านี้
 ล้วนมีผลให้พื้นที่ในเขตเก่าแพงเมืองชั้นในมีลักษณะเป็นทรัพยากรกาทำองเที่ยวด้านศิลป-วัฒนธรรม-
 ธรรมชาติที่สำคัญ ในเขตเมืองเชียงใหม่ องค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีในพื้นที่ปัจจุบัน ได้แก่ โรงแรม
 บ้านพักให้เช่า (Guest House) จำนวนมาก รวมทั้งโรงงานแกะสลักไม้ (วิจิตรศิลป์)
 บนถนนสิงหราช อีกด้วย

เมื่อพิจารณาแนวโน้มการขยายตัวของเขตเก่าแพงเมือง จากความถี่ในการ
 ซึ้อขายที่ดิน ตลอดระยะเวลา 1 ปี ในบริเวณนี้ เปรียบเทียบกับตำบลอื่น ๆ ในเขตอำเภอ
 เมือง พบว่าเป็นบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงการเป็นเจ้าของที่ดินน้อย มีลักษณะค่อนข้างหยุดนิ่ง
 คือ มีสัดส่วนประมาณ 5.6% ของการซึ้อขายในเขต อ.เมือง ทั้งหมด ขณะที่ตำบลนอกศูนย์
 กลางเมืองเดิม ซึ่งยังมีพื้นที่ในการขยายตัวมากกว่า และราคาที่ดินต่ำกว่า มีการขยายตัว
 ค่อนข้างสูง เช่น ตำบลช้างเผือก สุเทพ และท่าศาลา มีสัดส่วนการซึ้อขาย 21.3% 12.7%
 และ 12.1% ตามลำดับ เป็นต้น (ดูตาราง 4.20)

ตารางที่ 4.20 ความถี่ของการซื้อขายที่ดิน ของตำบลต่าง ๆ ในเขต อ.เมืองเชียงใหม่
พ.ศ.2525

ตำบล	การซื้อขาย ต่อปี	
	จำนวนครั้ง	%
1. วัดเกต	114	6.30
2. ศรีภูมิ	54	2.98
3. ช้างคลาน	118	6.51
4. หายยา	54	2.98
5. ช้างม่วย	44	2.43
6. พระสิงห์	48	2.65
7. ช้างเผือก	385	21.26
8. ป่าตัน	149	8.23
9. หมองป่าครึ่ง	13	0.72
10. หมองหอย	130	7.18
11. สู่เทพ	230	12.70
12. ป่าแคด	121	6.68
13. ท่าศาลา	219	12.09
14. ห้าข้าม	50	2.76
15. แม่เหียง	71	3.92
16. สันผีเสื้อ	11	0.61
รวม	1,811	100.0

ที่มา : นับจากบันทึกรายละเอียดการซื้อขายที่ดินในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2525,
กรมที่ดิน จังหวัดเชียงใหม่

(4) ความสำคัญด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการอนุรักษ์

ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลจากการเติบโตของประชากร โครงสร้าง และอำนาจการใช้จ่าย ตลอดจนความต้องการในการเคลื่อนย้าย มีแรงผลักดันก่อให้เกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ เพื่อให้สามารถตอบสนองหรือรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ-สังคมได้ ในแง่นี้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ขณะเดียวกันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ ที่มีคุณภาพ เราจำเป็นต้องเข้าไปควบคุมและโน้มน้าการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในแนวทางที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเมืองที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์แล้ว เราต้องไม่ลืมว่า "ย่านเมืองเก่า หรือ ย่านศูนย์กลางเมือง เป็นเครื่องชี้คุณภาพของอารยธรรมมนุษย์ และการจะแปรคุณค่าด้านความงาม สังคม และสถาปัตยกรรมของอาคารประวัติศาสตร์ ออกมาเป็นตัวเงิน เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ และความแตกต่างระหว่างราคาเช่าได้และค่าเปลี่ยนแปลงอาคาร กับราคาตลาดจริง เป็นสิ่งที่สังคมจะต้องจ่ายเพื่อคุณค่านี้" (Insall, 1963 : 67) แม้ว่าความสำเร็จทางเศรษฐกิจจะสามารถใช้เป็นเครื่องชี้ความสำเร็จในการอนุรักษ์ได้ประการหนึ่งก็ตาม แต่เราต้องไม่คำนึงถึงตัวเงินจนลืมนคุณค่าทางสังคมและจิตใจไป ด้วยเหตุนี้รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาสนับสนุนให้การอนุรักษ์มีโอกาสที่จะเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ ด้านการเงินโดยตรง ตลอดจนมีข้อกำหนดหรือมาตรการต่าง ๆ ให้เกิดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และความมั่นใจต่อเอกชนในการที่จะอนุรักษ์อาคารไว้ได้ ๆ

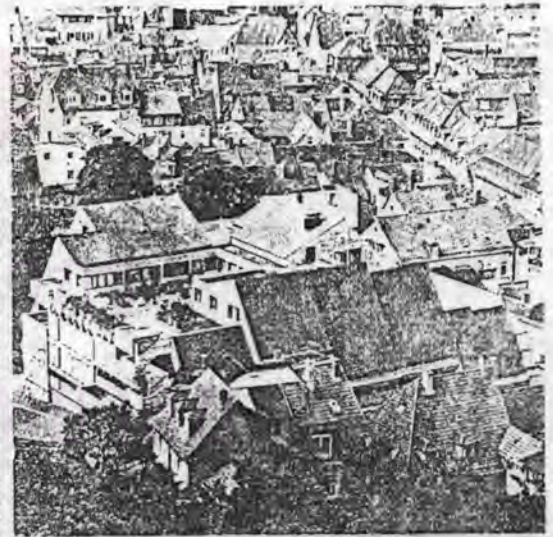
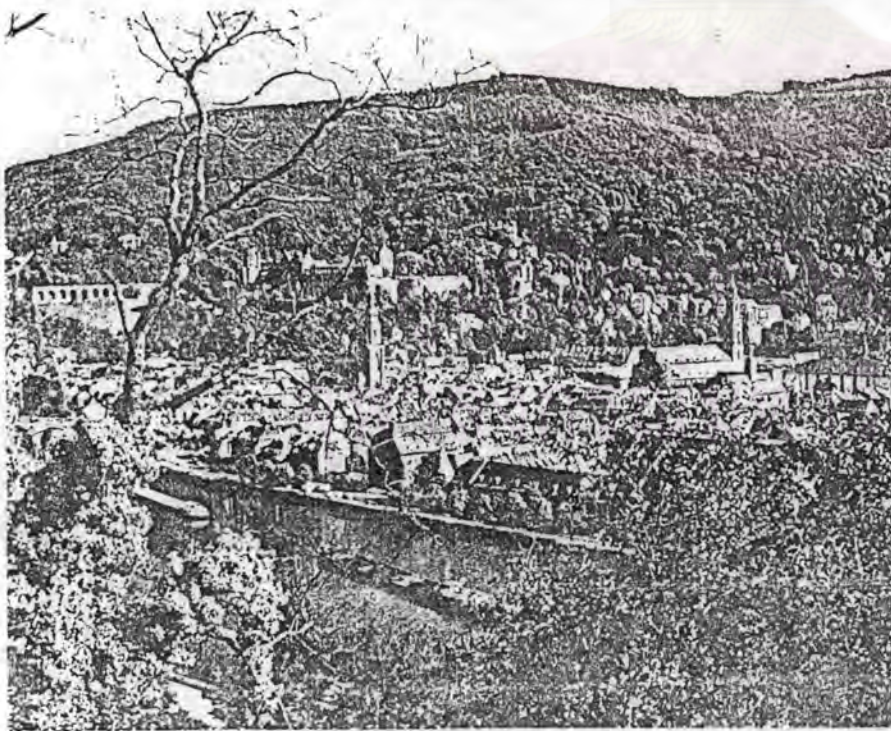
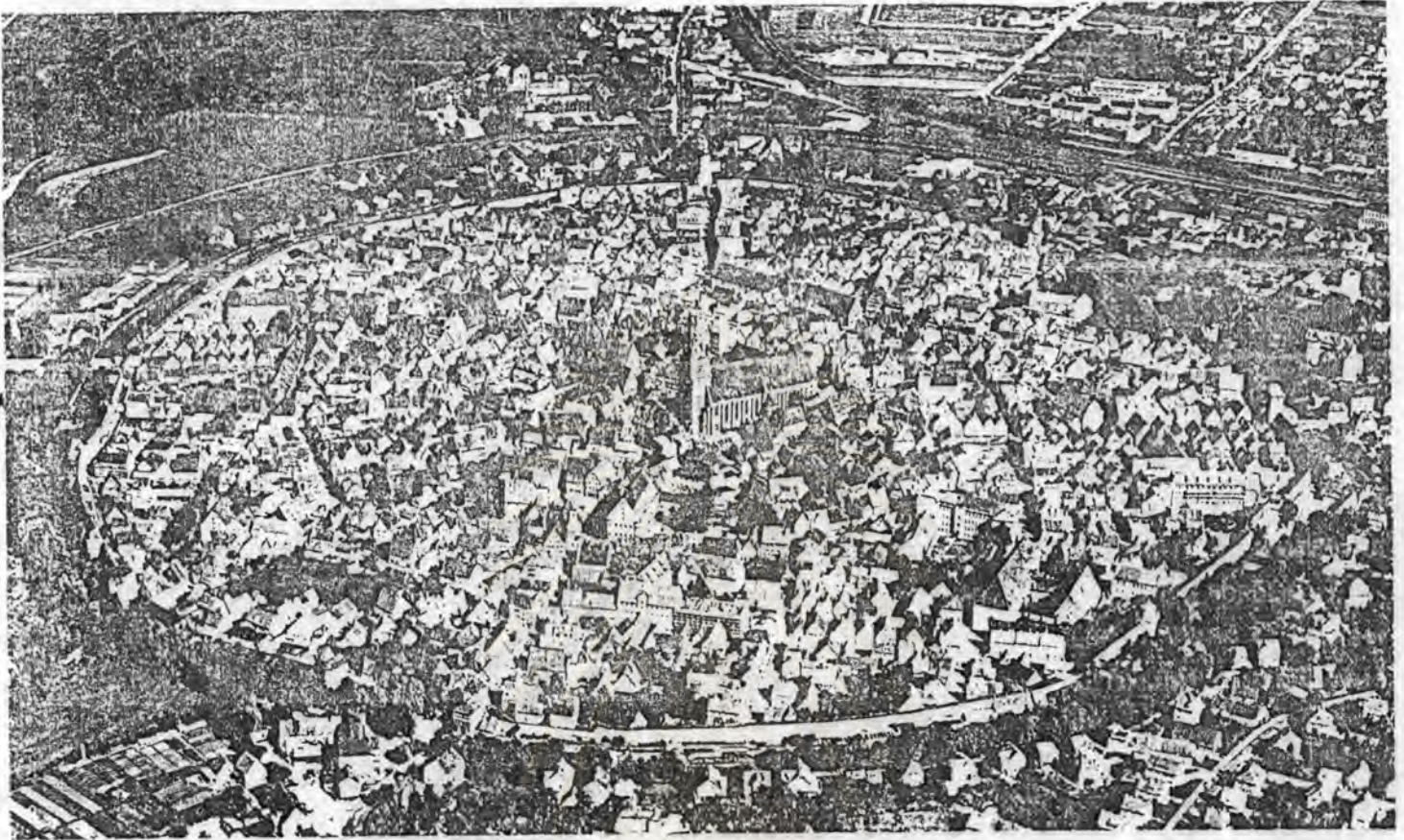
สำหรับพื้นที่ในเขตเก่าแห่งเมืองฮัมบูร์ก แม้ปัจจุบันจะมีบทบาทเป็นเขตที่อยู่อาศัยในเมือง และเป็นที่ตั้งวัดจำนวนมาก แต่ก็ยังเป็นบริเวณที่มีบริการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการพร้อม และต่อเนื่องกับย่านศูนย์กลางหลักของเมือง และมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นในขนาดศต พ.ศ. 2544 คาดการณ์ว่าจะมีประชากรเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 7,000 คน (จาก พ.ศ. 2527) รวมเป็นถึง 30,528 คน เป็นบริเวณที่ประชากรหนาแน่นที่สุด รองจาก ต.ข้างม่อยลงมา ประชากรที่เพิ่มขึ้นเหล่านี้ย่อมต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่ม และก่อให้เกิดการใช้ที่ดินอย่างหนาแน่นมากขึ้น และหากมีการขยายตัวด้านการค้า-พาณิชย์กรรม ก็ยิ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แรงผลักดันทางเศรษฐกิจเหล่านี้ จะก่อให้เกิดการรื้อถอนอาคารเก่า ๆ เพื่อสร้างทดแทนด้วยอาคารสูงสมัยใหม่ที่ให้ผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจสูงกว่า (รวมทั้งเปลี่ยนแปลงเป็นกิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าด้วย) ซึ่งย่อมหมายถึงผลกระทบที่มี

ต่อหน้าตาของเมืองอย่างไม่ต้องสงสัย สภาพความเป็นจริงเช่นนี้มีแต่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการทำให้เขตเมืองเก่าลดคุณค่าด้านภูมิทัศน์ลง ปัจจุบันเทศบาลนครเชียงใหม่มีนโยบายควบคุมความสูงอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน แต่ก็ยังไม่มีส่วนร่วมที่จะให้ได้ผลดีเพียงพอ และยังขาดการสนับสนุน ตลอดจนสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจต่อเอกชน ที่จะทำให้เอกชนตัดสินใจอนุรักษ์อาคารของตน การอนุรักษ์จึงยังคงทำอยู่ในลู่ของโบราณสถานที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

4.9 อาคารเก่าและใหม่ในเขตเมืองเชียงใหม่

แม้นครเชียงใหม่ จะมีอายุเก่าแก่จนถึงเกือบ 700 ปี หรือมีผู้คนอาศัยอยู่บริเวณนี้ ก่อนหน้านั้น แต่สถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่ลุดที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ก็เป็นเพียงค่า สันสถานที่กระจัดกระจายกันอยู่ทั่วไป เนื่องจากส่วนใหญ่สร้างด้วยอิฐฉาบปูน ซึ่งมีความคงทนพอสมควร ค่า สัน-สถานเหล่านี้มีร่องรอยของศิลปะ-สถาปัตยกรรมยุคต่าง ๆ เพราะการซ่อมแซมมาเป็นระยะ ๆ นั้นเอง ส่วนสถานที่ราชการซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก มักสร้างด้วยอิฐฉาบปูนและมีอายุประมาณ 70-100 ปี นับเป็นระยะที่ส่วนกลางเริ่มเข้ามาบริหารในการควบคุมกันมาอย่างจริงจังมากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 ขณะเดียวกันก็เป็นระยะที่รูปแบบศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสถาปัตยกรรมตะวันตกเริ่มมีอิทธิพลต่อไทยมากยิ่งขึ้น อาคารเหล่านี้จึงมีอิทธิพลของรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกอย่างชัดเจน เช่น ศาลแขวงจังหวัดเชียงใหม่ อาคารอำนวยการ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย สำนักงานยาสูบ และที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข เป็นต้น สำหรับที่อยู่อาศัยที่นับว่าเก่าและเหลืออยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน ส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 30-50 ปี รองลงมาอายุระหว่าง 51-70 ปี ที่เหลือซึ่งมีจำนวนน้อยมากมีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป ปรากฏการณ์เช่นนี้อาจเนื่องมาจากเชียงใหม่เพิ่งปลอดจากศึกสงคราม และอพยพผู้คนเข้าไปอยู่ที่หุบเขาร้างขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีมานี้ บ้านเรือนเก่าคงถูกทำลายสูญหายหมด จึงสร้างบ้านเรือนขึ้นใหม่ระยะนี้ และบ้านเรือนส่วนใหญ่ใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างสำคัญ ซึ่งมีอายุจำกัด น้อยกว่าถาวรวัตถุอื่น ๆ ทำให้บ้านเรือนหมดอายุถูกรื้อถอนลง และประการสำคัญที่สุด ระยะเวลาดังกล่าวประมาณ 30 ปีมานี้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในสังคมไทยอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดแรงผลักดันทางเศรษฐกิจที่จะรื้อถอนอาคารเก่าออกเพื่อสร้างอาคารใหม่ ที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจดีกว่า ตลอดจนแรงผลักดันทางสังคม-วัฒนธรรมที่จะรื้อถอนอาคารเก่า เนื่องจากไม่เห็นคุณค่า

เมืองเก่าในเยอรมันตะวันตก .

.ตัวอย่างเมืองเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ในเยอรมันนิตะวันตก เมืองรูปรังแหวน NORDLINGEN (1) และเมือง HEIDELBERG (2 และ 3) มุมมองจากด้านบน เป็นอาคารเก่าทั้งเมือง ต่างจากเมืองเชียงใหม่.

เมืองเชียงใหม่

มุมมองจากด้านบน
ย่านศูนย์กลางเมือง

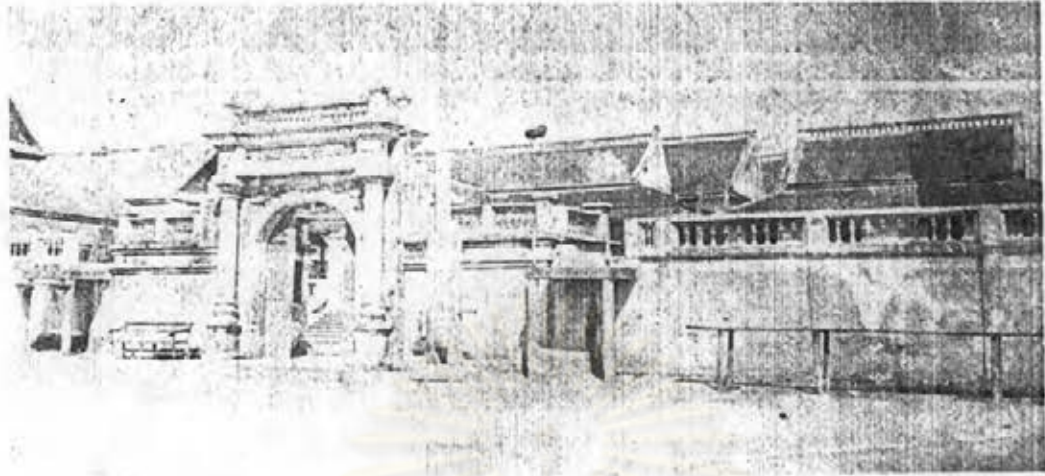

ภาพกลางมุมบนซ้าย
เป็นเขตกำแพงเมือง
ชั้นใน.

ภาพล่างสังเกตข้าง
โรงแรมเชียงใหม่
(ตึกสูงสีขาวกลางภาพ)
เดิมเป็นโรงเรียนวณิช-
ปาคุง (ซองฟ้า) ปัจจุบัน
เป็นศูนย์ขายสินค้า-
พื้นเมือง หรือในทำ
และที่ว่างด้านขวา
ปัจจุบันเป็นเวียงพิงค์-
บาซาร์.

• รูปถ่ายอาคารเก่าที่ไม่พบแล้วในปัจจุบัน •

- ๑. คู่มือพระเจ้าเชียงใหม่
- ๒. ที่พักข้าหลวงใหญ่เชียงใหม่
- ๓. ที่พักข้าหลวงเมืองเชียงใหม่

๓

ภาพเก่า

๑ ศาลต่างประเทศ จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันไม่พบ.
 ๒ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข สมัยรัชกาลที่ ๕ ปัจจุบันคง
 อยู่ที่เดิม และใช้งานอยู่ (ภาพ: กองจดหมายเหตุฯ)

ภาพปัจจุบัน

๓ ที่ทำการศาลแขวง ในเขตกำแพงเมืองชั้นในปัจจุบัน
 ๔ อาคารยุทธราช ในโรงเรียนยุทธราชวิทยาลัย บริเวณ
 ใกล้เคียงกัน สร้างตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๔๘ ปัจจุบันยังใช้งาน.

๔

• ชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต •

๑

๒

๑. ตลาดใหญ่ หรือกาดหลวงในเขตเมืองเชียงใหม่

๒. ขบวนแห่ผ่านที่ว่าการแขวงเชียงใหม่

ที่มาภาพ : กองจดหมายเหตุแห่งชาติ

ชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน.

๑

๓

๔

๒

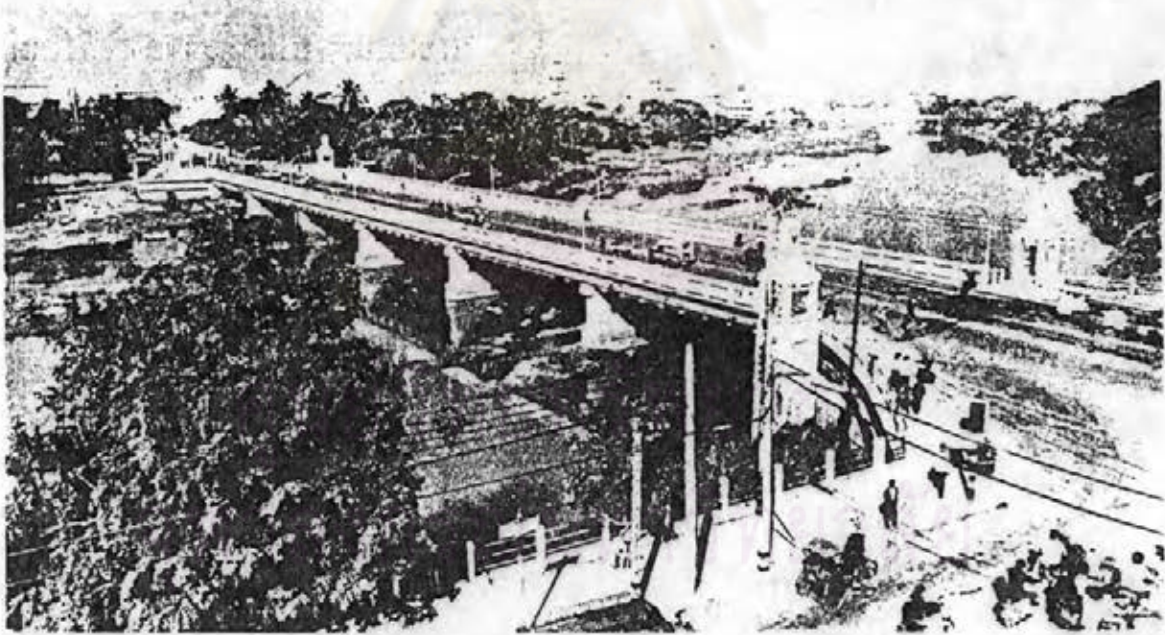
๑, ๒ บริเวณหน้ากาดหลวง และกาดสำเภาตลาดที่สำคัญที่สุดของเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน. สังเกตสะพานลอยคนเดินที่เดียวที่มี. ๓, ๔ ส่วนหนึ่งของขบวนแห่ พระพุทธสิริองค์ ในวันสงกรานต์ผ่านประตูท่าแพ

สะพานนรรัฐสามสมัย

เส้นทางหลักเชื่อมต่อระหว่างฝั่งตะวันตกและตะวันออกแม่น้ำโขงของเมืองเชียงใหม่แต่อดีต.

สะพานคอนกรีต ภาพนี้ถ่ายจากฝั่งทิศตะวันออก

สองภาพบนจากคุณบุญเสริม ศาสตราภิชาน ภาพล่างถ่ายโดยคุณวิชัย รังสิยากร จากหนังสือล้านนาไทย.

ถนนท่าแพ บริเวณสี่แยกกุดตุ๊กภาพ
ถ่ายไปทางตะวันตก.

ถนนท่าแพ ย่านการค้าที่สำคัญของเมือง
เชียงใหม่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ร้านค้า
สองข้างถนนเป็นโรงแถวไม้ชั้นเดียวหลัง
คามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ส่วนใหญ่เป็น
ของชาวพม่าและชาวตองซู้ ซ้ายมือ
ใกล้กับผู้หญิงซึ่งกรรขานในภาพ คือ
บริเวณที่เป็นห้างต้นตราภรณ์ปัจจุบัน.

ถนนท่าแพ ถ่ายจากบริเวณทางม้าลาย
ใกล้ห้างต้นตราภรณ์ปัจจุบันไปทางทิศ
ตะวันตก สังเกตหลังผู้หญิงสองคนกลาง
ภาพ เป็นชาวสะพานแม่เจ้าฮวยนั้นเป็นไม้.

ถนนท่าแพในปัจจุบัน

วันเวลาที่ผ่านเลย นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง-ถนนท่าแพจากเชิงสะพานนวรัตน์ (ภาพบน) และจากสี่แยกอุปกุด (ภาพล่าง) ถ่ายไปทาง-ตะวันตก มีตอม่อสะพานเป็นฉากหลัง กับอาคารหลากหลายรูปแบบ และความสูง.

เดินขอบฟ้าของเมือง

ย่านศูนย์กลางเมือง บริเวณกาดหลวง-กาดน้อย มองจากเชิงสะพานนวรัตน์ด้านตะวันออกแม่น้ำปิง เส้นขอบฟ้าของเมืองถูกทำลายด้วยสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่.

ศูนย์หอศิลปวัฒนธรรม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

•อดีต-ปัจจุบัน•

ชาวบ้านแห่ต้อนรับแขกเมืองคนสำคัญ
 ภาพถ่ายจากบริเวณสี่แยกอุปกุดถนน
 ท่าแพไปทางตะวันตก อาคารที่เห็น-
 ซ้ายมือยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน (ภาพล่าง)

อาคารเก่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งล่อคล้องกันเป็นอย่างดีเช่นนี้ มีผลให้เกิดการรื้อถอนอาคารเก่าลงไปเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตามยัง โขศคืออยู่บ้างที่ เชียงใหม่ยังคงรักษาอาคาร เหล่านี้ ตลอดจนสภาพแวดล้อมบางอย่างเอาไว้ได้จนถึงปัจจุบัน มีผู้เริ่มเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์อาคารเก่า และควบคุมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง เหมาะสมตามต้องการ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของเมืองจึงยังคงเห็นอาคารเก่าที่เหลืออยู่ กับอาคารใหม่ที่สร้างขึ้นอย่างขจัดแย้ง ขาดความเป็นเอกภาพ ความกลมกลืน และความต่อเนื่องสัมพันธ์กันกับอาคารเก่าในท้องถิ่น ตลอดจนความพยายามใหม่ ๆ ในการสร้างอาคาร ให้คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมล้านนา หิ้งที่ไม่ประหลาดความสำเร็จและประสบความสำเร็จมากบ้างน้อยบ้าง คละเคล้าสลับกันไป

ปัญหาของอาคารเก่าและอาคารใหม่ที่พบพอจะกล่าวถึงโดยสังเขปได้ดังนี้ คือ

1) อาคารเก่า

อาคารเก่า 2 ประเภทหลักที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน มีลักษณะเฉพาะและสภาพปัญหาค่อนข้างแตกต่างกัน พอจะแยกกล่าวได้ดังนี้

(ก) ศาลาล้านาน ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ และหอไตร ในวัดต่าง ๆ ในพื้นที่อาคารรวมกรากโบราณสถาน เช่น เจดีย์ร้าง กำแพงเมือง ประตุมือง เป็นต้น สิ่งก่อสร้างที่อยู่ในกลุ่มนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่มีการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานกับส่วนที่ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนฯ โดยทั่วไปแล้วการดูแลรักษาอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละวัด หากเป็นโบราณสถานจะมีกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบอีกหน่วยงานหนึ่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งก่อสร้างกลุ่มนี้ ทั้งที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับอาคารเอง เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม รายละเอียดในการซ่อมแซม ตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

(1) ปัญหาเกี่ยวกับอาคาร จากการสำรวจเบื้องต้น โบสถ์ วิหาร ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน พบว่าส่วนใหญ่โครงสร้างอาคารยังอยู่ในสภาพใช้การได้ มีอาคารเป็นจำนวนมากที่ได้รับการซ่อมแซมมาแล้วตลอดอายุสมัย ความเสียหายในส่วนโครงสร้างที่พบมากที่สุด ได้แก่ ความยุบกร่อนของไม้โครงสร้างคาน และรอยแตกร้าวที่พื้น แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาสำคัญมากนัก และมีอาคารที่ได้ทำการซ่อมแซมไปบ้างดังกล่าว นอกจากอาคารบางหลังที่ขาดการดูแลซ่อมแซมมาเป็นระยะเวลาานาน จะปรากฏปัญหานี้ชัดเจน และอาคารมีสภาพเสื่อมโทรมมาก เช่น อุโบสถวัดพวงหงส์ และวัดหัวข่วง เป็นต้น ปัญหาอื่น ๆ ของอาคารที่พบโดยทั่วไป ได้แก่

- ความชื้นที่ผนังอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง อาคารส่วนใหญ่มีผนังรับน้ำหนักทำด้วยอิฐฉาบปูน โดยทั่วไปเทคนิคการก่อสร้างในอดีต จะก่อกำแพงขึ้นมาจากกำแพงฐานราก และไม่มีกำแพงกันความชื้นจากดิน เมื่อมีอายุมากขึ้นความชื้นจากดินค่อย ๆ ซึม เข้าไปในผนัง ทำลายส่วนปูนฉาบ อิฐ หรือภาพลิตกรกรรมฝาผนัง ปัญหานี้เป็นปัญหาหลักที่พบมากที่สุดใอาคารเก่า

- รอยแตกร้าวที่ผนัง จากเสี้ยนไม้กับผนังอิฐฉาบปูน ปัญหาที่พบโดยทั่วไปเช่นเดียวกับปัญหาความชื้นที่ผนังอาคาร แต่มีจำนวนน้อยกว่า ส่วนใหญ่มักเป็นอาคารที่ถูกละทิ้งไว้โดยไม่มีการซ่อมแซมเป็นระยะเวลาานาน ๆ โบสถ์ วิหารในภาคเหนือส่วนใหญ่จะใช้เสี้ยนไม้ ผนังอิฐ แล้วฉาบปูนทับเสี้ยนและผนัง โดยไม่มีวัสดุยึดระหว่างปูนฉาบกับเสี้ยนไม้ หรือผนังกับเสี้ยน ปูนฉาบที่เสี้ยนมักจะกระเทาะออก และมีรอยแตกระหว่างเสี้ยนกับผนัง เมื่ออาคารมีอายุมากขึ้น

- ความไม่คงทนของวัสดุผนังสังคาย อาคารเก่าส่วนใหญ่ผนังด้วยกระเบื้องดินเผาแบบพื้นเมือง (ดินขอ) ซึ่งมักจะบางและมีอายุการใช้งานจำกัด การที่กระเบื้องแตกร้าวทำให้น้ำฝนรั่วเข้าไปในอาคาร ทำความเสียหายให้กับส่วนอื่น ๆ ในอาคารเพิ่มขึ้น การซ่อมแซมปลิวปลิวจึงนิยมเปลี่ยนเป็นกระเบื้องดินเผาชนิดเคลือบ ซึ่งคงทนกว่า แต่ก็ก็เป็นปัญหาว่าจะทำให้คุณค่าหรือลักษณะอาคารเปลี่ยนแปลงไปในทางด้อยลงหรือไม่

(2) ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของอาคาร แบ่งเป็น

- ในบริเวณวัด วัดส่วนใหญ่ยังขาดการสำรวจถึงผังบริเวณที่ดี การต่อเติมหรือสร้างอาคารใหม่เพิ่มเติม มักทำโดยเจ้าอาวาสหรือคณะกรรมการประจำวัดนั้นๆ ซึ่งหลายครั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจ และความเอาใจใส่ที่ดีพอ ทำให้ทำลายคุณค่าอาคารเก่าที่มีอยู่ นอกจากนี้ยังขาดการออกแบบที่ดีสำหรับเครื่องประกอบอื่น ๆ ในวัด เช่น ดวงโคมไฟฟ้า เสาไฟฟ้า รั้ว ฯลฯ ซึ่งให้ผลในการทำลายคุณค่าอาคารเก่า เช่นเดียวกัน

- บริเวณข้างเคียงวัด เขตโบราณสถานหรือเขตรับผิดชอบของวัดจะอยู่เฉพาะใกล้ ๆ บริเวณโบราณสถาน หรือเฉพาะภายในบริเวณวัดนั้น ๆ แต่โดยแท้จริงแล้ว สภาพแวดล้อมข้างเคียงมีผลต่อทัศนภาพโดยส่วนรวมของ โบราณสถานหรืออาคารเก่า ในวัดเป็นอย่างมาก การทำลายทัศนภาพมักเกิดจากสิ่งก่อสร้างขึ้นใหม่ภายหลัง เช่น อาคาร บ้ายโรงแรง

ตัวอย่างการถูกทำลายจากสภาพแวดล้อมภายนอกวัด.

สี่แยกกลางเวียง ถ่ายจากด้านทิศเหนือ มองไปยังวิหารวัดพันเตาที่ถูกตีกำแพงข้างเคียงบัง. และภายในวัด.

ร้านค้าในบริเวณวัดเจติยหลวง ติดกำแพงด้านหน้าวัด.

หอรระฆังสร้างใหม่ในวัดเชียงใหม่ทำลายภูมิทัศน์ภายในวัด ด้วยรูปแบบ สี สัน และที่ตั้ง ไม่เหมาะสม.

ฯลฯ โดยไม่เคารพอาคารเดิม ขาดความกลมกลืน เกิดความขึงเค้น กระทั่งทำลายคุณค่าของ
อาคารเดิมในที่สุด ล้ำเหตุมีทั้งเกิดจากรูปร่างหน้าตา สีสัน ตลอดจนความสูงของสิ่งก่อสร้าง
เหล่านี้ นอกจากนี้ปัญหาสภาพแวดล้อมภายนอกวัดอาจมาจาก ถนน ไอเสีย และแรงสั่นสะเทือน
จากยานยนต์ในท้องถนน แม้ปัญหานี้จะยังมีน้อยในปัจจุบัน แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงการแก้ปัญหาระยะ
ยาวในอนาคตไว้ด้วย

(3) ปัญหาเกี่ยวกับรายละเอียดในการบูรณะซ่อมแซม

- แนวทางการบูรณะซ่อมแซม เป็นปัญหาใหญ่สำหรับการบูรณะ
ซ่อมแซมโบราณสถานโดยทั่วไป ที่ยังถกเถียงและยังไม่มีข้อยุติในปัจจุบัน แม้ในหน่วยงานที่รับผิดชอบ
โดยตรง ได้แก่ กรมศิลปากร ก็ยังไม่มีทราปรประกาศแนวทางการบูรณะซ่อมแซมออกมา เป็น
ทางการอย่างชัดเจนว่า โบราณสถานประเภทใด ลักษณะใด ควรจะซ่อมแซมออกมาในรูปแบบใด
ซ่อมแซมแล้วจะให้มีลักษณะครบถ้วนสมบูรณ์เช่นที่เคยเป็นมาในอดีต โดยใช้วัสดุและเทคโนโลยี
สมัยใหม่ หรือจะบูรณะแบบรักษาสภาพเก่าไว้ ไม่ทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ใช้วัสดุและ
เทคโนโลยีสมัยใหม่เท่าที่จำเป็น อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่บูรณะแล้วต้องไม่เป็นการสร้างชิ้นใหม่
เป็นต้น ฯลฯ เมื่อไม่มีแนวทางที่ชัดเจนแน่นอน การบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานและค่าส่งสถานที่
ต่าง ๆ จึงมีหลายลักษณะ และมีรายละเอียดมากมายที่เป็นข้อโต้แย้งกันไม่สิ้นสุด

- ขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณะซ่อมแซม แท้จริงแล้วปัญหา
ได้สัมพันธ์กับปัญหาด้านการจัดการและหน่วยงานที่รับผิดชอบที่จะกล่าวถึงในข้อต่อไป ปัญหาที่เกิด
จากการที่วัดเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษา บูรณะซ่อมแซมค่าส่งสถานที่ในวัดโดยตรง การ
จัดการบูรณะซ่อมแซมวัดอาจกระทำได้โดยวัดดำเนินการเองทั้งหมด โดยไม่ต้องผ่านกรมศิลปากร แม้
จะเป็นอาคารที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน หากวัดเป็นผู้จัดทำทุกในการซ่อมแซมเอง ดังนั้นการ
ตัดสินใจเกี่ยวกับรายละเอียดในการซ่อมแซมจึงเป็นของ เจ้าอาวาสวัด คณะกรรมการวัด ผู้รับ-
เหมา หรืออย่างที่ผู้รับเหมาจัดทำมา อันอาจกระทำไปอย่างขาดความรู้ความเข้าใจที่เพียงพอ ทำให้
ได้รายละเอียดที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม และทำลายคุณค่าของอาคารลงได้โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์
ตัวอย่างที่เกิดขึ้นกับวัดในเขตกำแพงเมืองชั้นใน ได้แก่ การซ่อมวิหารวัดศรีเกิด เมื่อประมาณ
พ.ศ. 2525-2527 ซึ่งเป็นอาคารที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่การซ่อมแซมกระทำโดยวัดเอง
ได้วิหารที่มีสีสันฉูดฉาด วัสดุสมัยใหม่ และรายละเอียดไม่งดงาม เป็นการลดคุณค่าของอาคารที่มี
อยู่เดิม

(4) ปัญหาการจัดการและหน่วยงานที่รับผิดชอบ

- หน่วยงานรับผิดชอบหลายหน่วยงานและขาดการประสานงาน หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งสถาน โบราณสถาน และไม่มีหน่วยงานใดมีอำนาจ รับผิดชอบเด็ดขาด นับตั้งแต่วัด ซึ่งดูแลภายในบริเวณวัดโดยตรง กรมศิลปากรดูแลเฉพาะโบราณสถาน บางกรณีอาจมีที่ราชพัสดุเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น เป็นเจ้าของที่ดินบริเวณกำแพงเมืองเก่า ซึ่งไม่มีขอบเขตเป็นโบราณสถานชัดเจน นอกจากนี้บริเวณข้างเคียง วัดหรือโบราณสถานโดยทั่วไปจะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล เราคงพอจะมองเห็นได้ว่าหากหน่วยงานเหล่านี้ มิได้มีนโยบายเดียวกัน เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์เช่นเดียวกัน และไม่ได้มีการติดต่อประสานงานกันอย่างดีแล้ว ย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่อการอนุรักษ์อย่างแน่นอน ปัญหาอาจเกิดต่ออาคารเก่าที่ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียน ผู้ดูแลระมัดระวังไม่มาก อาจมีการอนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารสูงใกล้โบราณสถาน อันเป็นการทำลายมุมมองที่ดีต่อโบราณสถาน หรืออาจมีการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ที่ควรจะเป็นเขตโบราณสถานปรับปรุงเพื่อการศึกษาหรือสัมมนา การของชุมชนให้ใช้เป็นกิจกรรมประเภทอื่น เหล่านี้เป็นต้น

- ขาดแนวทางปฏิบัติด้านภูมิทัศน์ชุมชน ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับอาคารเก่า เนื่องจากการจัดการด้านภูมิทัศน์ชุมชนก็หมายถึง การจัดการสภาพแวดล้อมของอาคารเก่า เหล่านั้น ซึ่งอาจก่อปัญหาหรือส่งเสริมความงดงามต่ออาคารเก่าได้ ปัญหานี้ นอกจากจะเกิดจาก หน่วยงานรับผิดชอบเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านกายภาพของเมืองหลายหน่วยงาน เช่น การไฟฟ้า การสื่อสาร องค์การโทรศัพท์ และเทศบาลนครเชียงใหม่ แล้ว ยังเกิดขึ้นเนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้ โดยเฉพาะเทศบาลนครเชียงใหม่ ขาดแนวทางปฏิบัติด้านภูมิทัศน์ แม้ว่าปัจจุบันผู้บริหาร จะเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์อย่างปึง มีการดำเนินการหลายประการซึ่งแสดงว่า เทศบาล ประสงค์จะผลักดันนโยบายอนุรักษ์จนถึงระดับปฏิบัติอย่างแท้จริง เช่น มีร่างเทศบัญญัติกำหนด บริเวณห้ามก่อสร้างหรือตัดแปลง อาคารภายในเขตโบราณสถาน และเขตคูเมืองเดิม มีการกำหนดนโยบายพิเศษให้คำฝังถึง เอกสภขณัฒถาปัตยกรรมลันนาในการออกแบบอาคาร และสนับสนุนให้มีการประกวดแบบอาคารที่จะสร้างใกล้สถานที่สำคัญต่าง ๆ ในเขตกำแพงเมือง แต่เทศบาลก็ ยังขาดบุคลากรและวิธีการที่จะแปรนโยบายดังกล่าวออกมา เป็นผลในทางปฏิบัติได้อย่างน่าพึงพอใจ เช่น เกิดตึกแถวที่ไล่เหล็กไขว้กันไว้บนหลังคา เรียกกันว่า "กาแล" ถือเป็นอาคารที่ดี

เอกลักษณ์ล้านนา มีอาคารสูงไม่เกิน 3 ชั้น แต่อยู่ใกล้โบราณสถานมากจนทำลายมุมมองที่ดี หรือ ยังมีเฟอร์นิเจอร์รถยนต์ที่ไม่กลมกลืนไม่ส่งเสริมความงามของเมือง เก่าอีกมาก

ข) ที่พักอาศัยและสิ่งพาณิชย์พักอาศัย อาคารที่อยู่ในกลุ่มนี้เป็นของเอกชน และกระตือรือร้นเป็นแบบปัจเจกชน ไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดทำหน้าที่แนะนำหรือสนับสนุน การอนุรักษ์โดยตรง ปัจจุบันยังไม่มีบ้านของเอกชนหลังใดในเขตเมือง เชียงใหม่ได้รับการขึ้น ทะเบียนเป็นโบราณสถาน ปัญหาของอาคารในกลุ่มนี้บ้างก็คล้ายคลึงกับกลุ่มแรก แต่บ้างก็แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ปัญหาต่าง ๆ พอสรุป ได้ดังนี้ คือ

(1) ปัญหาเกี่ยวกับอาคาร ได้แก่

- ความไม่คงทนของวัสดุก่อสร้างและหายากในปัจจุบัน อาคารพักอาศัยส่วนใหญ่จะมีโครงสร้างและผนังไม้ มีรั้วล้อมเป็นดินขอ รั้วสูง 2 ชั้นและมีอาบูการใช้ งานค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับอิฐฉาบปูน หรือรั้วล้อมสมัยใหม่ และต้องการการดูแลรักษา สูงกว่า ปัจจุบันไม้ที่มีคุณภาพหายากขึ้น และราคาแพง ส่วนดินขอเดิมแม้จะยังหาได้บ้างแต่ราคา ก็ค่อนข้างแพงและอาบูการใช้งานสิ้น ต้องเปลี่ยนหรือซ่อมแซมอยู่เสมอ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่นิยมใช้วัสดุดังกล่าวในการซ่อมแซม บ้านเก่าจำนวนมากจึงเปลี่ยนไปใช้กระเบื้อง ลอนคู่หรือ ลอนเล็กแทนดินขอ และมีจำนวนไม่น้อยใช้อิฐ คอนกรีตบล็อก แทนไม้ในการซ่อมแซมหรือต่อเติม บ้าน

(2) ปัญหาขาดแรงจูงใจในการอนุรักษ์ จากการสำรวจและสัมภาษณ์ เจ้าของบ้านในเขตกำแพงเมืองชั้นใน ทำให้ได้พบว่ามีเจ้าของบ้านจำนวนหนึ่งที่ยังต้องการเก็บ รักษาบ้านของตนไว้ ไร้มีโครงการจะรื้อถอนบ้านแต่ประการใด กลุ่มคนที่ต้องการจะเก็บรักษา บ้านเก่าไว้พอจะแยกได้ 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มแรกเป็นคนที่อยู่พื้นและหวงแหนบ้านของตน (บ้านมีคุณค่าความหมายต่องานจิตใจต่อเจ้าของ เนื่องจากครอบครัวอยู่เป็นระยะเวลาาน) กลุ่มที่สอง เป็นคนที่เห็นคุณค่าของอาคารเก่าแก่อย่างแท้จริง กลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากนัก และกลุ่มสุดท้าย เป็นชาวบ้านที่ไม่ได้เห็นคุณค่าของบ้านเก่าที่ตนเป็นเจ้าของอยู่เพียงแต่ยังไม่มีการขาย เพียงพอที่จะปรับปรุงบ้านให้มีสภาพดีกว่านี้ (ในทัศนะของเจ้าของบ้าน) อาคารเก่าที่ถูกรื้อถอน โดยเจ้าของเอกชน เป็นจำนวนมากในอดีตที่ผ่านมา เกิดจากปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือขาด แรงจูงใจในการอนุรักษ์อาคารเก่าเอาไว้ แรงจูงใจดังกล่าวแยกออกเป็น 2 ประการ ได้แก่

- แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ ปัญหานี้แท้จริง เป็นปัญหาที่เกิดจากการขาดการสนับสนุนให้เอกชนรักษากิจการบ้านของตนไว้ด้วยการช่วยเหลือกันต่าง ๆ เช่น การลดภาษี ตลอดจนการสนับสนุนด้านการเงินโดยตรง เมื่อปล่อยให้ไปเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ขยายตัวเติบโตขึ้น มีความต้องการใช้พื้นที่มากขึ้น จึงมีการรื้อถอนบ้านเก่า เพื่อสร้างอาคารใหม่ที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงกว่า ปัญหาในข้อนี้อาจรวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการก่อสร้างของมนุษย์ ที่สามารถคิดค้นวัสดุที่ทนทานกว่าและราคาถูกกว่ามาให้เลือกมากขึ้น

- แรงจูงใจทางวัฒนธรรม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมที่เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทศนิยม ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมก็เปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน ปัญหาที่ทำให้คนส่วนหนึ่งไม่นิยมยกย่อง และไม่เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสถาปัตยกรรมในอดีตของตน กลับเป็นเรื่องที่ต้องเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยยิ่งขึ้น เมื่อไม่เห็นว่ามีความจำเป็นที่จะรื้อถอนทำลาย ก็จะกระทำโดยง่าย เพราะเป็นเพียงเก็บของเก่าไปให้หันเหหันตาเท่านั้น

2) อาคารใหม่

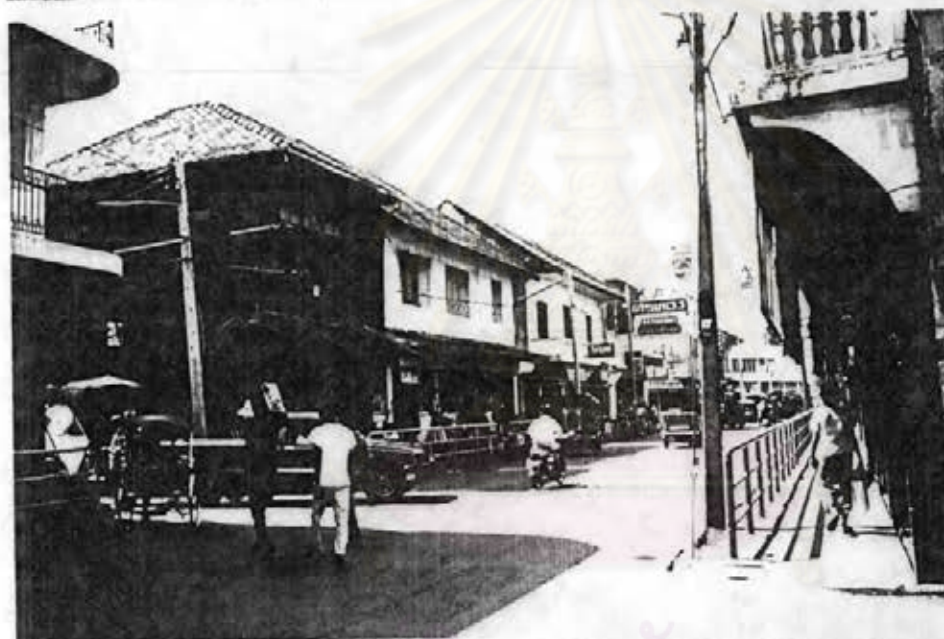
ความจริงหน้าตาของ เมืองบัจจุบันเป็นสิ่งสะท้อนถึงเทคโนโลยี การสนองประโยชน์ใช้สอย ความคิด ความเชื่อ และความงามในสถาปัตยกรรมแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แต่การที่ปล่อยให้สถาปัตยกรรมในยุคหลัง ๆ เป็นตัวทำลายความงามของภูมิทัศน์ชุมชนในเขตเมืองเก่า เป็นสิ่งสะท้อนความล้มเหลวในการจัดการด้านหน้าตาของเมือง หรืออย่างน้อยก็ขาดความเอาใจใส่ในสิ่งเหล่านี้ ปัญหาที่อาคารใหม่สร้างขึ้น ทำให้หน้าตาของเมืองเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความสับสน ขาดความเป็นเอกภาพ ไม้มีความกลมกลืนและต่อเนื่อง สัมพันธ์กัน ปัญหาของอาคารใหม่แยกเป็น 2 ประการ ดังนี้

(ก) ปัญหาการออกแบบอาคาร การออกแบบอาคารปัจจุบันไม่มีการควบคุมด้านหน้าตาอาคารอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตาหรือสีสีน การควบคุมยังคงครอบคลุมเฉพาะด้านความปลอดภัย และประโยชน์ใช้สอยเท่านั้น แม้แต่ในบริเวณที่ควรจะมีกำหนดขึ้นพิเศษ เนื่องจากเป็นย่านเมืองเก่า ก็ยังไม่มีมีการควบคุมเป็นพิเศษ ยกเว้นในเขตกำแพงเมืองชั้นใน บัจจุบันแม้จะมีนโยบายควบคุมความสูง แต่ก็ยังเป็นไปอย่างค่อนข้างตายตัว (มีตัวอย่างของอาคารที่สูงเพียง 3 ชั้น ตามข้อกำหนด สามารถทำลายมุมมองที่มีต่อวิหารวัดพันเตาอย่างยิ่ง เนื่องจาก

โฉมหน้าเมืองเก่า

อาคารเก่าต่างสมัย หลายรูปแบบ เป็นประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของถนนท่าแพ อาคารเหล่านี้ไม่ทำลายกันและกัน ตั้งอาคารสมัยใหม่อยู่หลัง

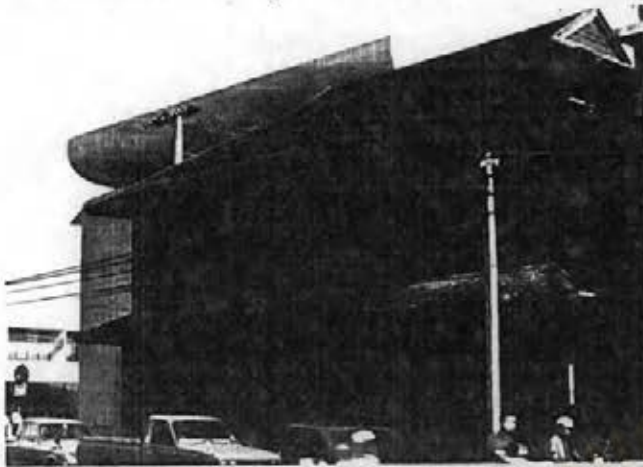

อาคารเก่าหลายรูปแบบ บนถนนวิษยานนท์ สิ่งเกตุสัดส่วนส่งเสริมกัน

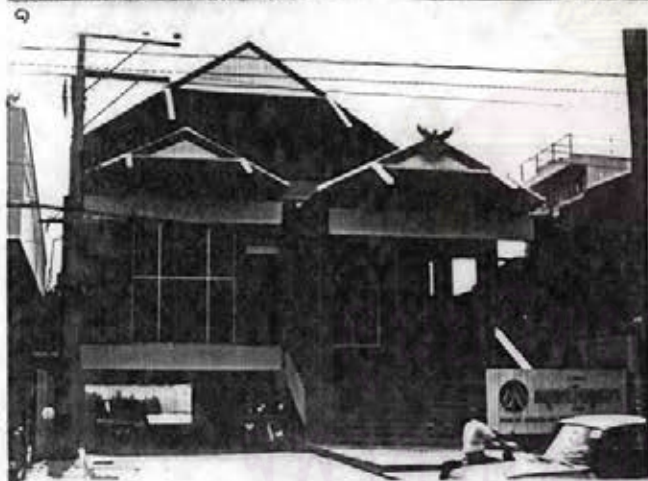

ประวัติศาสตร์อีกหน้าหนึ่งของอาคารเก่า บริเวณถนนวิษยานนท์

อาคารเก่า ที่เหลืออยู่บนถนนเจริญเมือง ถนนสายสำคัญของเมืองฝั่งตะวันออก.

อาคารใหม่ ความพยายามในการแสวงหารูปแบบที่เหมาะสม

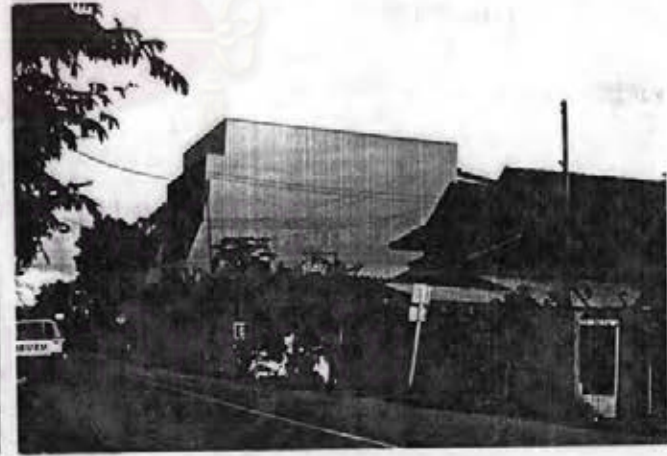

- ๑ บริษัทโคซี่ จำกัด อาคารสูงสี่ชั้นครึ่งบนถาวรวิชัย
- ๒ ตึกแถวใหม่ รูปโฉมใหม่ของตึกแถว บนพระปกเกล้า
- ๓ อาคารกรงศรีอยุธยา สาขาข้างเมื่อก บนถ.โชตนานา
- ๔ อาคารไทยพาณิชย์ สาขาประตูเชียงใหม่บนถพระปกเกล้า
- ๕ อาคารใหม่บางแห่ง ไม่ได้ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรม
ท้องถิ่นโดยตรง แต่ใช้วัสดุ สีส และเส้นนอนอย่างเคารพ
โบราณสถานที่อยู่ใกล้เคียง.

สิ่งนี้บอกอะไรแก่เรา?

ขณะที่อาคารใหม่แสวงหาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมล้านนาอาคารเก่ากลับต้องใส่หน้ากากเพื่อความทันสมัย.

อาคารใหม่ลดสร้างความขัดแย้ง.

ตัวอย่างอาคารใหม่ขาดความเคารพอาคาร หรือโบราณสถานเดิม
 โรงแรมมนตรีที่ประตูท่าแพ ดิเกอที่ประตูสวนปรุง (๑, ๒)
 อาคารใหม่ในเขตกำแพงเมืองชั้นในที่จำเป็นต้องคำนึงถึง -
 เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมล้านนา แต่ยังใช้ความพยายามไม่มาก
 จึงไม่ประสบผลสำเร็จนัก (๓) อาคารใหม่ที่แผ่ไม่สูง แต่-
 รูปแบบ สี และตำแหน่งที่ตั้งก็ทำลายมุมมองอาคารเก่า และ-
 ภูมิทัศน์ชุมชนได้. (๔, ๕)

อยู่ใกล้กันมาก) จึงทำให้ได้อาคารใหม่ที่มีรูปแบบขัดแย้งกับอาคารเก่า ไม่ลิ่ง เลื่อมอาคารเก่า มากมาย

นอกจากนี้ปัจจุบันจะ เป็นปัญหาว่า อาคารสมัยใหม่ที่มีรูปแบบ เหมาะ สัม มี ลักษณะเฉพาะของตัวเอง กลมกลืน มีเอกภาพ และต่อเนื่องสัมพันธ์กับอาคารเก่า ไม่ทำลาย ทัศนภาพของเมืองเก่า เป็นอาคารแบบใหม่ เป็นเรื่องที่ต้องช่วยกัน แลวงหา เพื่อเป็นแนวทาง หากจะมีการควบคุมอย่างจริงจังในอนาคตต่อไป

(ข) ปัญหาที่ตั้งอาคาร นอกจากรูปแบบอาคารที่ไม่มีการควบคุมแล้ว เรายัง ขาดการควบคุมที่ตั้งอาคาร หรือการควบคุมด้านผังเมือง เช่นว่าหากห้ามก่อสร้างอาคารสูงใน เขตเมืองเก่าแล้ว จะอนุญาตให้สร้างได้ในบริเวณใด ไม่มีการกำหนดพื้นที่เพื่อการพัฒนาแต่ละ ด้านอย่างชัดเจน ปลอมให้การพัฒนาเป็นไปตามธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดปัญหาที่อาคารใหม่ที่แม้ ต้องยอมรับในรูปแบบ ขนาด และประโยชน์ใช้สอยแบบใหม่ แต่ไปตั้งอยู่ในบริเวณเมืองเก่า ซึ่งเป็นตัวทำลายทัศนภาพที่ดีของเมืองเก่าลงในที่ลุด เช่น อาคารสูงที่ทำลายเส้นขอบฟ้า ของย่าน เมืองเก่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคาร 1-2 ชั้นเท่านั้น

โดยสรุปแล้ว ปัญหาของอาคารใหม่ที่ขัดแย้งกับอาคารเก่า เป็นความขัดแย้งในเรื่องขนาดอาคาร (Scale) ซึ่งรวมทั้งความสูงของอาคารใหม่ที่ทำลายเส้นขอบฟ้าของเมืองด้วย (Height and Skyline) และความขัดแย้งในรูปแบบสถาปัตยกรรม (Style) เก่ากับใหม่ที่ขาดความกลมกลืนต่อเนื่อง อันรวมไปถึงการใช้สีหรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ด้วย

4.10 สรุป

จากการศึกษาในบทที่ 3 พบว่า เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางระดับภาค โดยเฉพาะในภาคเหนือตอนบน สาขาเศรษฐกิจที่สำคัญและได้เปรียบจังหวัดอื่น ๆ ในภาค เป็นสาขาในภาคเมือง และเมืองเชียงใหม่มีเองเป็นที่รวมศูนย์ เป็นผู้นำชมพทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการบริหาร การปกครอง

เมืองเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในที่ราบเชียงใหม่-สาพน ซึ่งเป็นที่ราบกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัด เป็นพื้นที่ที่มีความลาดเขียงน้อย คือ ไม่เกิน 2% ซึ่งนับว่าเป็นพื้นที่ที่อาจมีปัญหาในการระบายน้ำ หากใช้เป็นที่ตั้งเมือง ประวัติศาสตร์ที่มีหลักฐานบันทึกแน่นอนของเมือง มีอายุถึง 690 ปี ผ่านยุครุ่งเรือง ยุคเสื่อม การอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า จนถึงเป็นเมืองร้างอยู่เกือบ 30 ปี ซึ่งพื้นที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ได้ในยุคต้นรัตนโกสินทร์ เมืองที่มีอายุยาวนานขนาดนี้ย่อมเป็นที่แน่นอนว่า ถนนหนทางย่านเมืองเก่าจะมีขนาดเล็ก และกว้างไม่สม่ำเสมอ เป็นปัญหาต่อการรองรับการจราจรสมัยใหม่ และยิ่งเมื่อไม่มีการวางแผนด้านจราจร และควบคุมการใช้ที่ดิน ก็มิแต่จะทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงขึ้น ถนนที่มีการจราจรคับคั่งในระดับที่ไร้ท่าพึงพอใจ เป็นถนนในเขตศูนย์กลางเมือง และถนนที่เชื่อมต่อเขตเมืองกับชุมชนโดยรอบ เมืองเชียงใหม่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว กระทั่งต้องมีการขยายเขตเทศบาลจาก 17.5 กม.² ออกไปเป็น 40 กม.² ใน พ.ศ. 2526 แต่จากข้อมูลพื้นที่พัฒนาแล้ว (Built up Area) ของเมืองเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2524 ก็มีถึง 133 กม.² แล้ว แสดงถึงการขยายตัวของพื้นที่เมืองออกไปนอกเขตการปกครองอย่างมาก

เมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางการบริการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเอง ก็ยังมีปัญหาหลาย ๆ ประการ เช่น ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาน้ำท่วม และปัญหาความปลอดภัยของประชาชน ตลอดจนนักท่องเที่ยว และแม้จะเป็นพื้นที่ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจดี แต่ก็ยังมีปัญหาคมนาคมในเมืองและชุมชนแออัด สำหรับขนาดประชากร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ยังมิได้มีการวางแผนเพื่อกำหนดขนาดประชากรที่เหมาะสม หรือให้เป็นไปตามความสามารภในการรองรับประชากรของเมือง หรือกำหนดให้เมืองมีเป้าหมายประชากรเท่าใดตามความต้องการหลาย ๆ ประการ โดยเฉพาะเอกลักษณ์ของเมือง แต่มีการคาดการณ์ว่าใน พ.ศ. 2544 เขตเทศบาลนครเชียงใหม่จะมีประชากร 235,000 คน ขณะที่บริษัทที่ปรึกษาคาดการณ์ว่าเขตเมืองเชียงใหม่จะมีประชากรถึง 282,400 คน และเป้าหมายประชากรของสำนักงานเมือง ก็มีถึง 350,000 คนในปีเดียวกัน

เชียงใหม่มีทรัพยากรท่องเที่ยวมากมาย โดยมีเขตเมืองทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางระดับภาค นอกเหนือจากความเป็นศูนย์กลางด้านการค้าและบริการแล้ว เขตเมืองเชียงใหม่เองก็เป็นแหล่งรวบรวมสถานที่ท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์-สถาปัตยกรรมที่สำคัญที่สุด สำหรับทางเศรษฐกิจ แม้รายได้จากภาคเกษตรจะมีความสำคัญแต่ก็มีแนวโน้มลดความสำคัญลง ขณะที่

รายได้จากการค้าและบริการ มีแต่จะเพิ่มความสำเร็จขึ้น และการที่ท้องถิ่นมีสถานะทางการเงินที่ดี ก็จะช่วยให้การอนุรักษ์เป็นไปได้มากขึ้น

ส่วนด้านกายภาพของเมืองในฐานะเมืองเก่า ยังไม่คงงามดังอดีตนัก เป็นเมืองที่มีการผสมผสานกันทั้งส่วนเก่าที่ได้รับการดูแลรักษา และถูกปล่อยปละละเลย และส่วนใหม่ที่ทำลายและสร้างสรรค แต่ระยะ 4-5 ปีมานี้ มีการเห็นความสำคัญต่อเรื่องนี้มาก มีการขุดคุ้ยกันในกลุ่มภริยาการ ผู้บริหาร และประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวางกว่าระยะใด ๆ ที่ผ่านมากในอดีต นับเป็นนิมิตหมายอันดีที่จะมีการศึกษา เรื่องนี้อย่างจริงจัง และผลักดัน จนกระทั่งมีผลในทางปฏิบัติในที่สุด

สำหรับพื้นที่ในเขตเก่าแห่ง เมืองอินิน ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนแต่เดิม มีคุณค่าความสำคัญ ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปวัฒนธรรม เป็นพื้นที่ที่ต่อเนื่องกับย่านศูนย์กลางหลักของเมือง แต่ไม่มีบทบาทด้านเศรษฐกิจชัดเจนต่อเมือง กลับมีฐานะเป็นที่อยู่อาศัยและศูนย์รวมค้าส่งจำนวนมาก ส่วนสำคัญของพื้นที่ในแง่เศรษฐกิจจะอยู่ทางตะวันตกมากกว่าทางตะวันตก เนื่องจากมีกิจกรรมด้านพาณิชย์กรรมสูงกว่า ราคาที่ดินและความหนาแน่นของการใช้พื้นที่ก็สูงกว่าด้วย พื้นที่ส่วนนี้ต่อเนื่องกับย่านศูนย์กลางหลักดังกล่าว ปัญหาทางภูมิทัศน์ (ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป) ก็เกิดขึ้นบริเวณนี้มากกว่าทางตะวันตกของพื้นที่ด้วย ปัญหาที่สำคัญที่สุดของเขตเก่าแห่งเมือง ได้แก่ ปัญหาน้ำท่วมซึ่งจากน้ำฝนซึ่งไม่ล้าการระบายได้ทันเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนครั้งของการขึ้น-ชายแลงเปลี่ยนที่ดินกับพื้นที่ต่างอื่น ๆ ในเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่าเขตเก่าแห่งเมืองมีค่อนข้างน้อยหรือมีลักษณะหยุดนิ่งมากกว่า แต่การเปลี่ยนแปลงที่พบในบริเวณนี้ ก็เป็นการแทนที่อาคารเก่าด้วย อาคารพาณิชย์หรือพักอาศัย และเป็นการสร้างใหม่ ในที่ว่างที่เหลืออยู่ของพื้นที่ ปัจจุบันมีความพยายามเริ่มต้นที่ดีในการควบคุมการใช้ที่ดินและความสูงอาคารในเขตเก่าแห่งเมืองอินิน แต่ต้องใช้เวลาความพยายามจริงจังมากยิ่งขึ้น เพื่อก่อให้เกิดผลอันน่าพึงพอใจต่อหน้าตาของเมืองประวัติศาสตร์เมืองนี้

ความสัมพันธ์ของปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเหล่านี้ และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาคารในข้อ 4.9 ตลอดจนแนวทางการแก้ไขจะรวบรวมเสนอไว้ในบทที่ 6 บทสรุปข้อเสนอแนะ ในบทต่อไป จะเป็นการศึกษา เพื่อให้คุณค่าความสำคัญของสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ในเขตเก่าแห่งเมืองอินิน